DTU Bibliotek

Denne fil er downloadet fra

Danmarks Tekniske Kulturarv

www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på *www.tekniskkulturarv.dk/about*

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

C. Nyrop

Strandmøller

1908

INDUSTRI-
FORENINGEN.

DANMARKS TEKNISKE BIBLIOTEK
179583
300007247390
061.5(489) Str
1878

STRANDMØLLEN.

42-10

STRANDMØLLEN.

AKTSTYKKER

TIL OPLYSNING OM

DEN DANSKE PAPIRFABRIKATION

MED STRANDMØLLEN SOM MIDTPUNKT

SAMLEDE AF

C. NYROP.

UDGIVNE VED FABRIKEJER C. DREWSENS FORANSTALTNING.

INDUSTRI-
FORENINGEN.

KJØBENHAVN.

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE.

1878.

INDHOLD.

Indledning ..... I—XXXIV.
Aktstykker ..... 1—307.
Register ..... 309—316.

Nogle Tilføjelser og Rettelser findes anførte S. 317.

INDLEDNING.

Om Mølleaaen, der fra Furesøen løber ud i Sundet, sagdes det for noget over halvandet Hundrede Aar siden (s. ndfr. S. 138), at den næppe havde sin Lige i mange Kongeriger. Den drev ni Mølleværker. Man saa med Beundring paa Aaen og den Virksomhed, som udfoldedes ved dens Breder, ti Vandets Drivkraft spillede den Gang en betydelig Rolle, betydeligere end nu, da Dampen virker, og Mølleaaen havde tilmed i lange Tider været et ikke uvæsenligt Led i Danmarks industrielle Virksomhed. Her var et Centrum i saa Henseende, og noget Sidestykke fandtes næppe indenfor Landets Grænser, skjöndt der selvfølgelig kan peges paa Forskjelligt, paa Hammermøllen t. Ex., med hvad dertil hørte, ved Helsingør, og nedenfor (S. 19 flg.) nævnes (naturligvis för 1658) forskjellige Møller ved Rönneaa i Skaane, der fra Ringsjön løber ud i Bugten Øst for Kullen. Her laa Herrevads Kloster, hvor Sten Bille, Grundlæggeren af Danmarks förste Glasbrug og Papirmølle, i sidste Halvdel af det 16de Aarhundrede var Befalingsmand; her opførtes 1637 en Papirmølle, og samtidigt høre vi om baade en Messingmølle og en Hammermølle. Den sjællandske Aa synes vel ikke at have været uden Konkurrenter, men den har utvivlsomt staaet over dem alle, skjöndt fremtidige Undersøgelser med Hensyn til navnlig de jyske Aaers Benyttelse i Industriens Tjeneste tör antages at ville bringe flere ikke uinteressante Oplysninger[1]. Saavel i Jylland som andensteds her i Landet er Vandkraften tidligt bleven benyttet som Drivkraft.

[1] Se exempelvis Dske Atlas IV, 183, 196, 198, 211, 488; V, 953.

II

Den saa kaldte Valdemar den Andens Jordebog nævner formentlig 18 Møller i Landets forskjellige Dele, 2 paa Sjælland, 2 paa Lolland, 1 paa Langeland og 13 i Jylland og Sønderjylland, og de omtrent samtidige Love (Valdemars og Eriks sjællandske ligesom jyske Lov) vise, at disse Møller udelukkende maa tænkes som Vandmøller. Jyske Lovs Hovedregel paa dette Omraade (I, 57) begynder saaledes: „Man ma æi gøra mylna af ny, vtæn han a dam oc dams stath", og at man i det Hele den Gang forstod at stemme og lede Vandet, derom er der Efterretninger allerede fra det 12te Aarhundrede[1]. For saa vidt Danmarks Korn maledes paa Mølle, var det altsaa paa Vandmøller, men de allerede i den graa Oldtid her i Landet kjendte Haandkværne, som navnlig droges af Trælkvinder,[2] maa langtfra tænkes forsvundne. De holdt sig længe, ja helt ind i det 18de Aarhundrede. Endnu 1728 var der tre Mænd i Aarhus, som havde Bevilling til at male Gryn paa Haandkværne[3]. For Fuldstændigheds Skyld skal her endnu nævnes, at hine Tider ogsaa kjendte Hestemøller, 1247 omtales det, at der var en saadan ved Sorøkloster[4].

I det 14de og 15de Aarhundrede ejede Danmark en betydelig Række Møller, hvad der bl. A. kan ses af *Scriptores rerum Danicarum* og *De ældste danske Arkivregistraturer*, og nu er der kommet en ny Drivkraft til, nemlig Vinden.

Naar Vejrmøllen første Gang har vist sig her i Landet, lader sig næppe med Bestemthed afgjöre, lige saa lidt som det formentlig kan afgjöres, naar Vandmøllen første Gang er brugt her, men den tidligste Efterretning om en Vejrmølle er muligvis fra 1330. Den 11 November 1330 solgte en Mand alt sit Gods i Særslev (i Skaane eller paa Sjælland?) „cum molendinis aquatico et aëreo",[5] og fra nu af blive Vejrmøller[6] (molendinum ad ventum, ad aërem, venti,

[1] Script. rer. Dan. V, 247; IV, 535. [2] An. f. nord. Oldk. 1861, S. 112; 1862, S. 54—55, 155. [3] Hübertz: Aktst. vedk. Aarh. III, 139—140. [4] Script. rer. Dan. IV, 535. [5] Langebeks Dipl. i Geh. Ark. Vol. XIII jfr. Suhms Hist. af Danm. XII, 215. [6] Script. rer. Dan. IV, 397, 524, 530; V, 420; VII, 2, 19, 30, 36, 37, 42, 48; De ældste dske Arkivregistr. III, 268; Kbhvns Dipl. I, 157 jfr. Rördam: Kbhvns Kirker og Klostre, S. 115.

aëreum, vedhermølle) jævnlig omtalte, men de ere vedvarende, tör det antages, færre i Antal end Vandmøllerne. Der er imidlertid en Omstændighed, som synes at kunne gjöre det noget tvivlsomt, om Vejrmøllen ikke har været kjendt her i Landet næsten to Hundrede Aar tidligere end ovenfor antydet, og det er en Meddelelse hos Saxo. Han taler (1133) om en Bygning, „quæ fundamenti loco lignea tantum base subnixa eidemque velut cardini imminens levi attactu quamlibet in partem circumagi poterat“ [1]. Den Beskrivelse, her er givet, minder om den Forestilling, man faar om senere Tiders Stubmøller ved et Kongebrev af 14 December 1600, og alle Vejrmøller den Gang og tidligere vare utvivlsomt Stubmøller. Eustakius von Thümmen paa Svenstrup, der ikke i sine egne Skove har kunnet finde saa stort et Træ, som „kandt være thienlig till Een Stub“, som Vejrmøllen, han vil bygge, skal staa paa, faar Tilladelse til at forfare, om der i Ringsted Skove skulde „findis Saa Stortt Ett thre j lengelszen och j tyckellsen, Som till En Stub kandt were thiennlig“ [2]. Suhm tror da ogsaa, [3] at her sigtes til en Vejrmølle, men det turde være tvivlsomt, om denne Antagelse er rigtig. Saxos Udtryk ere, som Suhm selv siger, en „mörk Beskrivelse“, og imod deres Forstaaelse som sigtende til en Vejrmølle staa de ovenfor nævnte Provinslove; efter dem fandtes der formentlig endnu 1241 ingen Vejrmøller her i Landet.

I det 16de og 17de Aarhundrede skrider Mølleudviklingen fremad. At bygge Møller betragtes som en Kunst, som der lægges Vægt paa, og en dygtig Møllebygger er en søgt Mand. Det fremgaar af forskjellige Udtalelser nedenfor (S. 1, 8 og 10) og kan ses af Dronning Doroteas Breve. Til sin Vandmølle ved Dronningborg i Nærheden af Randers forskrev hun 1556 en Iver Møller fra Rendsborg, ja hun fik Møllere fra Meissen [4]. I det Hele synes man nu at være i direkte

[1] Saxo, ed. P. E. Müller, 650. [2] Sj. Tegn. XIX, Fol. 288, 289. Eust. v. Thümmen blev forlenet med Svenstrup den 12 April 1597 (Sj. Reg. XIV, Fol. 93). [3] Suhm: Hist. af Danm. V, 413—414. [4] Aarsberetn. fra Geh. Ark. I, 72—73, 80—82, 126; III, 6, 91, 102. Dronningborg-Møllen anlagdes af Kristian III (Dsk. Atlas IV, 369), og under 23 Juli 1652 faar Mikkel Thygesen, Raadmand i Randers, Brev paa at maatte

Forbindelse med Udlandet. Vi skulle nævne nogle Exempler. Omtrent 1525 fik en Hollænder, „som gyorde then heste mølle paa Rodhuusgorden“ i Kjøbenhavn, 24 Mrk. paa Regnskab; 1581 skriver Frederik II til Kristoffer Valkendorf, at en Hieronimus Preutgom har præsenteret sig for ham foregivende „att kunde Synderlig Kunst till Møller att bygge“, og det overdrages Valkendorf at forfare, om han virkelig kan bygge „en Mølle paa synderlig konstig artt, Saa thend meth Ringe kunde malle dobbeltt saa megitt och bedre meell end en seduanlig Mølle“; 1618 faa Franskmændene Jan Bouuier og Brunel udelukkende Privilegium til i 20 Aar „paa beleiglige och bequemme steder“ at opbygge Møller, „Som huercken wind eller wand schulle driffue eller paa nogen maniere giortt, Som Allerede Møller her udj Riged kunde findis at werre bygt och giorde paa“; 1619 giver Kristian IV 2000 Rd. for en Mølle, som Martin Jakobs, „indwohner till Northem j Friissland“, skal hugge i Holland og føre hertil, den skulde „paa en dagh och natz tiid“ male „10 eller 12 lester miell“; det er en Vejrmølle, som her er Tale om, og den anbragtes paa en Skanse ved Vesterport, „Ellcken Nam aff Grönninger land“ fik den 1620 i Forpagtning. Endelig skal her endnu nævnes, at der i Gehejmearkivet[1] findes et originalt kongeligt Brev af 28 Avgust 1641, hvorefter en Person, som har ladet sig anmelde „durch den Englischen Residenten zu Hamburg Joseph Avery“ som den, der har opfundet „eine neuwe ahrt von Waszermühlen, wormit dasz waszer ausz dem Lande mit sonderbahrer geschwindigKeit Könne gemahlen Vndt auszgebracht werden“, faar 10 Aars Eneret paa at bygge saadanne Møller, men mærkeligt staar den paagjældende Persons Navn in blanco, og Brevet har muligvis aldrig været tilstillet Nogen.

Forskjellige Nationer ere her nævnte, men Hollænderne synes at have haft störst Indflydelse, og da Kristian IV

opsætte en Vejrmølle paa Randers Grund og Ejendom, „siden den store Vandmølle ved vort Slot Dronningborg skal være ødelagt“ (Jyske Reg. XII, Fol. 72).

[1] Geh. Ark. Dsk. Saml. Nr. 588. De øvrige her nævnte Exempler omtales i Kbhvns Dipl. I, 336; II, 611, 641; Sj. Tegn. XIV, Fol. 472; Geh. Ark. Aflev. fra Kanc. Registrant 89 S. 123 (Fabriker).

1629 vil have en Slusebygger, er hans Tanke henvendt paa Holland[1]. Det kunde være interessant at vide, hvilken Hjælp Tyge Brahe har haft til at bygge sin berömte Mølle paa Hveen, men det kan muligvis ikke oplyses, og vi maa lade os nöje med at høre, at den var saa kunstig gjort, at den med et eneste, 12 Alen bredt Hjul kunde baade gjöre Papir, male Korn og berede Skind[2] „paa eengang og hver for sig, ligesom man vilde", ja der er dem, som paastaa, at Møllen paa lignende Maade i det Hele kunde bruges til „Papiers-, Sæd-, Stampe-, Slive- og Polere-Mølle". Ved Siden af denne „kunstige" Vandmølle havde Tyge Brahe ogsaa en Vejrmølle paa Hveen, men der som andetsteds i Landet synes Vandmøllerne at have været af störst Betydning. Arent Berntsen siger (1656), at Vejrmøller kun brugtes, „hvor icke Vandmøller til nocksom brug strax hos eller noget nærved kunde haffvis", og i saa Henseende fremhæver han Lolland, hvor der ikke fandtes „rindende Aaer, som til Møller ere beqvemme"[3].

Herefter er det mærkeligt at læse hos Arild Hvidtfeldt, at „en konstelig Tømmermand" först 1530 skal have bygget Savmøller i Norge, „som driffuis met Wand, vdi Stæden de tilforn skar met Flom Sauger oc met haanden"[4]. Man kunde tro, at det var en upaalidelig Efterretning, men saaledes er det næppe. Ikke alene omtaler Hvidtfeldt Tømmermanden nærmere, det var „Palli Anderssöns Sön af Suerrige, huilcken Kunst han haffde lert vdi Behemen", men 1545 paalægger Kristian III Norges Beboere at yde Tiende af skaarne Bræder, da „de nu have optaget sig en ny Bjering med Sagmøller"[5]. Noget Nyt maa der være kommet til, og det er da formentlig det, at der fra 1530 bliver indført regelmæssig Savværksbrug i Norge, medens man tidligere ved Siden af at save med Haanden kun kjendte „Flom-Sauger", der efter Arnt Berntsen[6] „ere de, som allene Vjnteren, eller

[1] Molbech: Kristian IV's Breve I, 380. [2] Dske Mag. II, 243, 264—5, 345; O. Bang: Saml. af nyttige Materier II, 275. [3] Arent Berntsen: Danm.'s og Norges frugtb. Herlighed I, 116; II, 22. Der var efter ham kun en Vandmølle paa Lolland og Falster nemlig ved Nykjøbing Slot. [4] Frederik I's Hist. I, 1597, S. 196. [5] Norske Rigsregistr. I, 77 jfr. 75. [6] Arent Berntsen: anf. St. II, 23.

naar stort Vand falder, kunde gaa". Mærkes kan det endnu, at Norges Møller efter den nævnte Forfatter væsenlig dreves ved Overfaldsvand, medens „udi Danmarck Vandet paa den underste deel af Hiulene paafalder oc dem omdriffver". Det tör altsaa betragtes som et Fremskridt, at Hans Heuser, der var Papirmager paa Frederiksdal, i Aarene mellem 1683 og 1686, da han ogsaa fik Raadighed over Strandmøllen (ndfr. S. 60 jfr. 57), gjorde saadanne Forandringer ved denne, at den fra tidligere at have været drevet ved Underfaldsvand kom til at gaa ved Overfaldsvand (ndfr. S. 64). Strandmøllen synes i det Hele under Hans Heuser at have gjort Tilløb til at blive en betydelig Mølle. 1690 havde den 7, ja maaske 8 Vandhjul, hvorved der blev drevet 3 Papirværker, 2 Melkværne og 2 Stampeværker samt maaske et Hammerværk (ndfr. S. 64 jfr. 178), hvilket maa have været noget ganske Overordenligt,[1] da Arent Berntsen oplyser, at Vandmøllerne — det er i 1656 — „ere almindelige udi Danmark aff tvende Qverne, faa af en eller trende Qverne, meere sielden er det med fire som den i Sæland lidet fra Herløffsholmb liggende". Foruden Møllen ved Frederiksdal og Strandmøllen drev Hans Heuser ogsaa Stubmøllen (Stampen) ved Mølleaaen (ndfr. S. 104), og den synes han at være bleven ved, da han paa Grund af pekuniære Vanskeligheder maatte forlade de andre Møller. For hans Dygtighed taler, foruden hvad ovenfor er fremhævet, endnu den Omstændighed, at han i 1686 „auff Befehl" har været paa „Ihr. Maytten Hammer Mühl Bey Helsingør vnd über Geschlagen wass Zu dem Schleiff vnd Bohr werck, so Bey dem Vntersten Grosze Hammer sol gebouwet werden". Om Udførelsen af hvad der skal gjøres, tilbyder han at akkordere[2].

Nu var der, som man ser, ikke længer Tale om, at Møller kun brugtes til at male Mel, de skar Brædder, gjorde Papir, hamrede Jern o. s. v.; allerede i det 16de Aarhundrede kjendtes baade Polermøller, Hammermøller, Krudt-

[1] Hans Heuser bygger et „francoisch werck" paa Strandmøllen (ndfr. S. 83, 84, 105). Hvorfor kaldes det „fransk"? [2] Hans Brev herom findes i en Pakke Instruktioner og Kontrakter ved Hammermøllens Regnskab for 1686 (Rentek. Ark.).

møller, Feldberedermøller, Maltmøller og Papirmøller,[1] ja i Biskop Absalons Tid nævnes en Mølle i Halland, „ubi fabricatur ferrum“ [2].

Vende vi os nu særlig til Mølleaaen og dens ni Mølleværker: Strandmøllen, Raavad, Stampen, Nymølle, Ørholm, Brede, Fuglevad, Lyngby og Frederiksdal, kunde det have sin Interesse at vide, hvor tidligt disse Værker nævnes, og hvilket af dem der er det ældste. Noget nöjagtigt Svar kan nu næppe gives paa Spörgsmaalene herom, men allerede meget tidligt nævnes muligvis to af Møllerne. Lavrens Sunesön, der 1208 faldt i Slaget ved Lena, havde skænket Vor Frue Kirke i Kjøbenhavn „Langsyobierg et Kaldecote cum suis attinentiis et Niumulne“;[3] Kaldecote er det nuværende Kollekolle; vi vide altsaa, hvad Egn vi ere i, og Niumulne bliver da Nymølle, medens man med Hensyn til Langsyobierg har gjættet paa Fuglevadsmølle. Det kan være, at det er rigtigt, men det kan ogsaa være, at det er galt. Navnet forekommer imidlertid en Gang endnu. I *Scriptores rerum Danicarum* (VII, 57—58) findes en Fortegnelse over noget Gods, som omtrent 1370 hørte under Hjortholm, Slottet, der indtil Grevefejdens Tid knejste, hvor Mølleaaen træder ud af Furesøen, og mellem dette Gods nævnes en Del Møller, i hvilke man har søgt at gjenkjende Møllerne ved denne Aa. Der nævnes 5: Lugna, Lanxebyergh, Brydæ, Ørewaz og Brændemøllæ, og de sammenstilles paa det anførte Sted med Møllerne ved Lyngby, Fuglevad, Brede, Ørholm og Raavad. Noget, der for tre af Navnenes Vedkommende er let forklarligt, men for de andres vanskeligere at forstaa. Hvad Ørewaz angaar, da synes det, som om Ørholm endnu temmelig sent er bleven kaldt Ørevad f. Ex. i et Dokument fra 1720 (ndfr. S. 133; i Hörsholms Amts Markbog 1682 forekommer en „Graf Wadz Mølle“ — ndfr. S. 50 — der muligvis er Raavad). Brydæ kan let forandres til Brede, og da Lungnatoftæ (S. R. D. VII, 59) utvivlsomt er Lund-

[1] ndfr. S. 2, 9 og 11; Kbhvns Dipl. III, 29; Blom: Kristian IV's Artilleri, S. 45. [2] Script. rer. Dan. IV, 471, jfr. Hist. Tidsskr. 4 R., VI, 127. [3] Rördam: Kbhvns Kirker og Klostre S. 11 jfr. Script. rer. Dan. VIII, 539.

tofte, kan „molendinum Lugna“ nok gaa for en Mølle ved Lyngby. Tilbage er kun Lanxebyergh og Brændemøllæ, men disse Navne maa vedblivende staa hen, idet der formentlig kun er vundet Sikkerhed for, at Møllerne med disse Navne laa i den her omhandlede Egn.

Den af Aaens Møller, der herefter synes at maatte betragtes som den tidligst nævnte, er Nymølle, men uden Hensyn til om nævnte „Niumulnæ“ virkelig har ligget, hvor Nutidens Nymølle kjendes, siger Navnet med Bestemthed, at den ikke har været den ældste. Hvilken af Aaens Møller Æren i saa Henseende tilkommer, kan imidlertid næppe nu afgjöres, og her skal derfor endnu kun hidsættes nogle sporadiske Oplysninger om enkelte af dem i det 15de og 16de Aarhundrede: 1417 afhænder Vor Frue Kirke Nymølle i Forbindelse med „vnam curiam vulgariter dictam Möllethorp juxta ecclesiam Lyungby“ til Biskop Jens Andersen i Roskilde [1]; i Kristian III's Tid skal der være anlagt en Krudtmølle der, hvor Fuglevadsmølle nu ligger [2]; under 5 Januar 1577 faar Kristen Vind Brev om at overdrage Hjortholms (ɔ: Frederiksdals) Mølle til en skikkelig og duelig Møller, da man ingen Tiltro har til den afdøde Møllers Enke [3]; og under 20 Avgust 1584 udgaar et nyt Brev til Kristen Vind, om at „Christen Møller vdj wor och Kronens mølle Stubbe mølle“ har klaget over, at den er for höjt „forskyldit“, der skal forordnes „oldinge och wuildige Dannemendt Alld Leylighedt hoes samme mølle at forfare och thend siden at sette och taxere for slig Skyld, som skellig och rett er“ [4]. — At Fuglevadsmølle ogsaa kaldes Folevadsmølle, kan ingen Forundring vække, men mærkeligt er det, at Stampen skal være kaldet Straaby Mølle, og at Raavad skal have heddet Rodevalds Værk [5]. Det er et stort Spörgsmaal, om disse Oplysninger ere paalidelige.

Som vi have set, er det vanskeligt, for ikke at sige umuligt at komme paa det Rene med de enkelte Møllers

[1] Dsk. Mag. V, 292. [2] Blom: Kristian IV's Artilleri, S. 45. [3] Sj. Tegn. XIII, Fol. 232. [4] Originalt Kongebrev i Rentek. Ark. [5] Hofmans Fundationer VII, 15, 21; Dsk. Atlas II, 66—67; Ann. f. nord. Oldk. 1863, S. 276.

Alder, men saa meget synes sikkert, at Strandmøllen ikke nævnes paa noget meget tidligt Tidspunkt, en anden, en jysk, Strandmølle kan føres tilbage til midt i det 14de Aarhundrede,[1] men den sjællandske Strandmølles første Tilværelse er, som nedenfor S. 13 antydet, skjult i Mörke. Ikke en Gang dens förste Optræden som Papirmølle synes det muligt at opklare, men i ethvert Tilfælde bliver den ikke det nuværende Danmarks første Papirmølle, i saa Henseende maa den vige for Møllen ved Hvidøre, om hvilken det endogsaa vides, at den, för den blev Papirmølle, var Polermølle (Harniskmølle) og Feldberedermølle,[2] og hermed skulle vi gaa over til særlig at omtale Danmarks Papirmøller, forsaavidt deres Existens kan oplyses ved Papirmærker.

Den ældste danske Papirmølle er utvivlsomt Sten Billes Mølle i Skaane, men den kjendes, saavidt vides, kun paa anden Haand ved Tyge Brahes og Kong Frederik den II's Omtale (ndfr. S. 1). Derefter kommer Møllen ved Hvidøre, og om den haves ikke alene Oplysninger i Dokumenter, men der kan formentlig paavises Papir, som er udgaaet fra den. I Oktober 1576 fik Papirmager Kristoffer Rother Penge til at anskaffe (s. ndfr. S. 3) „ij kronedt F medt S aff Sølv, som schall tröckis paa papir, naar thett giöris", og i Ny kgl. Saml. paa det kgl. Bibliotek (743 Fol. Biografica: Brahe) findes et Blad med en Fortegnelse over Tyge Brahes Disciple, muligvis nedskrevet 1588 eller 1589,[3] og i dette Blads ene Kant ses nedenstaaende Papirmærke (Fig. 1). Papiret er smuldret, og derfor er det øverste af Mærket (en Krone?) forsvundet, ligesom Mærket i det Hele er meget medtaget.

Fig. 1.

[1] De ældste Arkivregistraturer I, 220–221. [2] ndfr. S. 2; Friis: Optegnelser om Gjentofte Sogn, S. 74; Reg. o. a. L. VII, 289. [3] Dsk. Mag. 4 R., II, 32—34.

F. S. kunne være Begyndelsesbogstaverne til Kongens og Dronningens Navne, Frederik og Sofie, men de kunne ogsaa sige Fredericus Secundus. Werlauff har troet, at de sagde Frederik og Sofie, og der synes ingen Tvivl om, at de virkelig paa sine Steder betegne disse Navne. Da Sammenslyngningen F S ogsaa findes för Kongens Bryllup (1572), maa det dog vistnok antages, at disse Bogstaver oprindelig kun have betydet Fredericus Secundus, men senere, da Dronningens Navn tilfældigvis havde Begyndelsesbogstav med Secundus, ere gaaede over til ogsaa at kunne angive Kongens og Dronningens Navne.[1]

Det er formentlig det ældste danske Papirmærke, som her er meddelt. De næste i Rækken er de, som skrive sig fra Tyge Brahes Mølle paa Hveen; der er to (Fig. 2 og 3). og jeg har Hr. F. R. Friis at takke for saavel disse som det ovenfor meddelte Mærke. Han har ikke alene angivet, hvor de fandtes, men aftegnet dem.

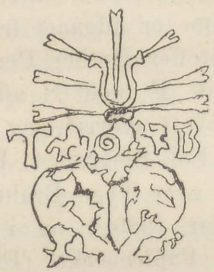

Fig. 2.

Fig. 3.

Det første af disse er det Braheske Vaaben med Bogstaverne T B tilvenstre og tilhöjre. Arket, hvori det findes, er indlagt i en Samling haandskrevne Observationer paa det kgl. Bibliotek (Gl. kgl. Saml. 317 Fol.) og bærer følgende Overskrifter: Eclipsis Solis Annj 1598 Mense Febr. Diej 25 Uraniburgi observata. De to sidste Ord ere efter Hr. Friis's Udsagn skrevne med Tyge Brahes Haand, saaledes

[1] Werlauff: Universitetets Indbydelsesskrift ved Kronprins Frederiks Formæling 1841, S. 34 (Hist. Tidsskr. III, 1842, S. 70) og Hist. Efterr. om d. kgl. Bibl., 2den Udg., 1844, S. 10; P. Brock: Den oldenborgske Kongeslægt belyst ved Saml. paa Rosenborg, 1870, S. 6.

at det tör antages, at Tyge Brahe, der allerede den Gang havde forladt Danmark, har föjet dem til, da han i Udlandet modtog disse Beregninger fra sit tidligere Hjem. Mærket er utydeligt, men det Braheske Vaaben, en (sort) Bjælke i (hvidt) Felt, kan skimtes. Endnu utydeligere er dog det andet her meddelte Mærke, saaledes som det findes i det i Wien opbevarede Manuskript til Tyge Brahes meteorologiske Dagbog. Det skal være vanskeligt at afgjöre, hvad der hører til Mærket, og hvad der er tilfældige, tynde Steder eller Pletter i Papiret, og Afgjörelsen besværliggjöres derved, at det Halvark, hvorpaa Mærket findes, er foldet sammen til to Blade, paa en saadan Maade, at Folden gaar igjennem Mærket. Det er derfor givet her, ikke som det ses i Papiret, men saaledes som Hr. Friis antager, at det maa have været. I Fortalen til den trykte Udgave af Dagbogen (Kbhvn. 1876) oplyser han, at Cirklen er $2^3/_4$ Tomme i Gjennemsnit, og at det samme eller et lignende Vandmærke ses enkelte Steder i nogle Exemplarer af T. Brahes Epist. astronom., trykt paa Uranieborg 1596.

Hermed er Rækken af danske Papirmærker fra det 16de Aarhundrede væsentlig afsluttet. Det er ikke mange, men Papirmageriet kom jo först hertil i det nævnte Aarhundredes sidste Halvdel, og som det forholder sig her, forholder det sig i Sverige, medens f. Ex. J. H. Stoppelaars Bog: *Het Papier in de Nederlanden gedurende de Middeleeuwen* (Middelburg 1869) kan meddele et Papirmærke fra 1360. Den driftige svenske Biskop Hans Brask skriver 1524 til en Landsmand, som rejste til Tyskland: „Giffuer oc akth vppa pappers mölna oc at j motte faa en lerjunga hiit med eder för thenne iii riike skyll, the förmoge vel föde en karl", og denne Udtalelse synes at godtgjöre, at ingen af de nordiske Riger paa den Tid havde nogen Papirmølle. Snart efter har Sverige muligvis faaet en saadan ved Linköping, og 1546 nævnes en Kasper Papirmager, hvis Mølle laa udenfor Stockholm. Der har altsaa vistnok været Papirmøller noget tidligere i Sverige end i Danmark, men de hidtil paaviste svenske Papirmærker ere alle fra Tiden efter 1600[1].

[1] Nord. Boktryckeri-Tidn. 1871, S. 36—37; Klemming: Ur en antecknares samlingar, Stkhlm., 1868—73, S. 237—241.

I Sverige hentede man, som Biskop Brasks Brev antyder, Papirmageriet fra Tyskland, og her til Danmark kom det sammesteds fra. Sten Billes Mølle er os temmelig ubekjendt, men er den nedenfor S. 3 nævnte Kristoffer Rother Papirmager ved den, er hans Navn en Viser, og den peger mod Tyskland. Tyge Brahe skriver (ndfr. S. 10) 1591 til Tyskland efter en Papirmager, og skjöndt vi ikke vide, om den, han fik, var derfra, ligger der dog ligesom et Fingerpeg i Navnene paa de Mænd, der bestyrede hans Bogtrykkeri, de hed Kristoffer Weida og Hans Gaschitz,[1] og det stemmer desuden med Frederik II's Ønske (ndfr. S. 1) om at laane Sten Billes Papirmager, „till saa lenge wj Kunde forschriffue en anden aff Tydszlandt". Det er da herefter naturligt, at der har været Papirmøller i Holsten, Forbindelsesledet mellem Dansk og Tysk, nok saa tidligt som i det egentlige Danmark, og vi høre da ogsaa, at Henrik Rantzov, hvis Hovedejendom var Breitenburg (ved Itzehoe), og som døde 1599, „lod paa adskillige Steder bygge 39 herlige Vand- og Vejrmøller, Olie- og Papirmøller, Sav-, Jern-, Krud- og Kobber-Møller",[2] og fra en af hans Papirmøller skriver utvivlsomt følgende Papirmærke (Fig. 4) sig. Det er taget af et i Maj 1593 dateret Dokument i Gehejmearkivet (Dsk. Kongers Hist. 65 a: Relat. fra Benedikt Ahlefeldt) og er forsaavidt et berömt Mærke, som det gjenfindes i det af Kristoffer Rosenkrands mod Kristen Juels Enke udstedte falske Dokument (Geh. Ark. Processer VI, 5 l); derfor er det ogsaa givet i fuld Störrelse, medens alle andre her meddelte Papirmærker ere formindskede en eller flere Gange. Slange fortæller,[3] at Gjældsbrevets Falskhed blev opdaget af Kristian IV personlig, der paaviste, at Vandmærket i dets Papir skrev sig fra en Mølle, der först var oprettet to Aar „og længere" efter Dokumentets Dato (1603). Papirmageren ved Møllen, der laa paa Frederiksborg Gods, var

[1] Friis: Tyge Brahe, S. 172, 191. [2] Dsk. Mag. I, 366; Schlesw.-Holst. Kronik 1799 Nr. 2, S. 37; Nr. 3, S. 91—92; Nr. 6, S. 62; Schl.-Holst. Blätter f. Polizei u. Kultur, 1799, I, 100—103; Neues staatsbürgrl. Mag. IV, 1836, S. 581—586; Schl.-Holst.-Lauenb. Landesberichte I, 1846, S. 381. [3] Slange: Kristian IV's Hist., S. 265.

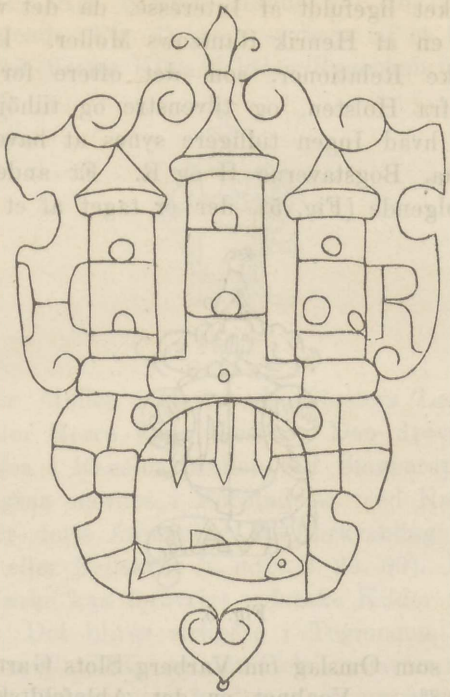

Fig. 4.

en Hollænder, som „ingen Tiid tilforn hafde arbeydet for Mester förend i Danmark men vel tient for Dreng og Svend paa Papiir-Møllen udi Holland og Frankerig", og Papiret, hedder det, „var af det förste Vinter-Papiir, som hand hafde gjort paa Møllen, hvilket hand viiste med et sært Tegn udi Mærket paa Papiret, som var en stor Krone, hvorunder hand hafde sat det Himmel-Tegn af Vand-Manden, fordi det var giort udi Januarii Maaned". At denne Beskrivelse er urigtig, ses af det her meddelte Mærke (Mærket i selve det falske Dokument er meget medtaget), og om nogen Papirmølle ved Frederiksborg synes der Intetsomhelst opbevaret, ligesom endelig Dr. Troels Lund har paavist,[2] at Kristian IV ikke har spillet en saadan Rolle i Sagen, som Slange tildeler ham. Der bliver formentlig Intet tilbage af hele Historien, men derfor

[1] Hist. Tidsskr. 4 R. III, 518—537; IV, 332—333.

er Vandmærket ligefuldt af Interesse, da det vistnok maa henføres til en af Henrik Rantzows Møller. Den ovenfor nævnte Pakke Relationer, som det oftere forekommer i, skriver sig fra Holsten, og tilvenstre og tilhöjre for dets Taarne ses, hvad Ingen tidligere synes at have været opmærksom paa, Bogstaverne H og R. Et andet holstensk Mærke er følgende (Fig. 5), der er taget af et Stykke Pa-

Fig. 5.

pir, der laa som Omslag om Varberg Slots Garnisons Regnskab for $16^{26}/_{27}$. Vaabnet er det Ahlefeldtske, men om Bogstaverne H V A F sige Hans. Hennecke eller Heinrich von Ahlefeldt, vides ikke; Familien havde i det 16de Aarhundrede Jordegods i Holsten[1].

Gaa vi nu tilbage over Ejderen, er det første Mærke, vi træffe paa, nedenstaaende (Fig. 6):

Fig. 6.

Det er (s. ndfr. S. 19) det Mærke, som 1636 bevilgedes Papirmøllen ved Aarhus, og er skaaret efter et Dokument

[1] Moller: Nachricht von dem Geschlecht derer von Ahlefeldt, Flensburg 1774.

fra 1641 (Geh. Ark. Svenske Handl. 377 Bil. 10)[1]. Derefter kommer følgende (Fig. 7), som er taget af et Halvark, der var Omslag om Vester Kiels Tolderis Regnskab for 1653—54:

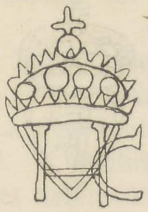

Fig. 7.

det betegner Møllen i Herrevads Klosters Len i Skaane; H V C betyder Herre Vads Closter. Den dreves af Rönne Aa og kaldes i Regelen Møllen ved Staggerup (Stackarp); naar den ogsaa nævnes i Forbindelse med Navnet Hagenstrup, da er dette formentlig en Forkvakling begrundet i Fejllæsning eller Fejlskrift (s. ndfr. S. 20, 30). Det her omhandlede Mærke kan forøvrigt i danske Kilder forfølges udover 1658. Det bliver sirligere i Tegningen, V forandres til W ligesom C til K, og det Hele omfattes af et Skjold, der i enkelte Dokumenter holdes af 2 oprejste Løver eller omgives af to tungerækkende Slanger med Ringe paa Hovedet. Gehejmearkivet har Mærket i en Række forskjellige Skikkelser,[2] der muligvis betegne vedkommende Ark Papirs forskjellige Finhed, Noget, der maaske ogsaa oplyses ved, om der i Arkets andet Blad findes et Mærke eller ej. I et Ark med et kronet H W C i det ene Blad ses en oprejst Løve i det andet. Nogle Steder ses under H W K Bogstaverne S D, der muligvis betegne vedkommende Papirmesters Navn.

Her skal endelig gjöres opmærksom paa, at i et Dokument fra 1650 (Geh. Ark. Svenske Handl. 377 Bil. 15) fore-

[1] Mærket forekommer ogsaa i Sølvesborgs Skattemandtal 1649 Bil. 1 (Geh. Ark.). [2] Povl Jægers Krigskasseregnskab $^{16}/_{6}$—$^{19}/_{9}$ 1676 Bil. 89, 99, 119, 189 og 212; Hans Gerners Proviantregnskab 1676—77, Bilag: Lister og Ruller, Konvolut 28; Kristoffer Lindenovs Regnskab fra Kristianstad 1676—77 Bil. 259; Jens Hellegaards Proviantregnskab fra Landskrone 1676—79, Bil, 390, 400, 527, 771.

kommer følgende Mærke (Fig. 8), der med nogen Forskjel i Tegningen ogsaa forekommer i et Dokument fra vistnok 1651 (Skaanske Kommissarieregnskab 1650—52 Bil. 95).

Fig. 8.

Frederik III's Navneciffer viser hen til en dansk Papirmølle, men det er ikke let at afgjöre hvilken. I Bevillingen af 1637 (ndfr. S. 20) for Møllen i Skaane er der aaben Plads for det Vandmærke, den skulde føre, men 1637 er et Mærke med Frederik III's Navneciffer en Umulighed, og det ikke indtegnede Mærke har sandsynligvis desuden været det samme, som ses i Møllens Privilegium for 1653 (ndfr. S. 31). Denne Mølle kan det altsaa næppe være, og af andre Møller er der, da Møllen ved Hvidøre og Møllen paa Hveen ere ophørte, formentlig kun faa at vælge imellem. 1621 havde Abraham de la Haye og Peter Bielefeldt faaet Bevilling til at anrette „en eller flere Papiers Møller" (ndfr. S. 13),[1] 1625 faar Gödert von Lyck Bevilling til at opbygge en Papirmølle (ndfr. S. 14), og endelig faar Johan Ettersen 1643 Ret til at opsætte „en papir Mølle offuer eller neder for hans Walchemølle" (ndfr. S. 24). Hvad de tre förstnævnte Privilegiehavere angaar, da foreligger der Intet, som tyder paa, at de have benyttet deres Bevillinger. Der er altsaa, hvis man tör betragte Møllen ved Aarhus som op-

[1] Bevillingen, der ordret er trykt efter Sj. Reg., er i sin Slutning meningsløs; der er nemlig, hvad man ser af den originale Bevilling (Geh. Ark. Aflev. fra dske Kanc. Registr. 89 S. 123: Fabriker), glemt nogle Linier. Mellem L. 14 og 15 f. o. ndfr. S. 14 skal indsættes: „Att ingen fremmede saadanne Extracter, som de Distillerendis worder, schall maae [wdj wore Riger] och Lande Indføre". De indklammede Ord ere ulæselige i Originalen, der i det Hele har lidt betydelig Overlast.

hørt, og længe har den næppe været i Gang, kun Johan Ettersens Mølle tilbage, og Johan Ettersens Mølle er Strandmøllen. At Papiret med Frederik III's Navneciffer skulde være udgaaet fra Strandmøllen tör dog kun betragtes som en løs Gisning.

Papirmøllerne her i Landet vare ikke mange, og store vare de ikke heller, vi høre gjentagende, at de ikke formaaede at tilfredsstille Landets Forbrug. Ja undertiden var her rentud Papirmangel. I Slutningen af det 16de Aarhundrede savnede Anders Sørensen Vedel, Niels Hemmingsen og Tyge Brahe atter og atter Papir til deres Skrifters Udgivelse, og Forholdene bedredes ikke meget, efterhaanden som her anlagdes Papirmøller, ti 1636 klage Stefanius og Ole Vorm over den samme Mangel[1]. Det er derfor næsten overraskende at høre, at Boghandler Joakim Moltke, der i det nævnte Aar skrev til Ole Vorm, at det var umuligt at faa det af ham forlangte Kvantum Papir opdrevet i Tyskland, tillige har været en större Papirhandler. Men i Boet efter ham — han døde 1664 — deles en ikke ringe Mængde Papir imellem hans Arvinger, og flere af de forefundne Papirsorter opregnes efter de i dem anbragte Mærker, saasom: Jobst Struvi, Hans Neubaur, Jungfernpapier, Einhorn, Traubenpapier, Narrenkappen, schlechte Lilien, Albrect Sylinck og gute Lilien[2]. De fleste af disse Mærker findes i Stoppelaars ovenfor nævnte Bog, og man støder atter og atter paa dem i Datidens Dokumenter. Det tör altsaa antages, at disse Papirsorter have været i alt Fald nogle af Tidens mest søgte, og det vilde derfor kunne forstaas, om Papirmøllerne her i Landet havde gjort Papir med lignende Mærker i, men der foreligger formentlig Intet, som viser, at de gjorde det; snart skulde det imidlertid blive anderledes.

Fra 1658 ophører Møllen i Skaane at være dansk, og som Danmarks betydeligste Papirmøller optræde nu Møllen ved Frederiksdal og Strandmøllen. Den förste af disse Møller kommer utvivlsomt först i Gang 1673 (ndfr. S. 45), men ikke desto mindre er den vistnok en Tid Strandmøllen over-

[1] Nyrop: Bidr. t. d. dske Boghandels Hist., I, 108, 149, 173, 204; Friis: Tyge Brahe, S. 166—167, 317—318. [2] Geh. Ark. Processer XIII, 18 a.

legen. I Svenskekrigen blev Egnen omkring Strandmøllen i höj Grad medtaget[1] ligesom selve Møllen blev ødelagt (ndfr. S. 35), og endnu 1667 høre vi, at den „bygning, Som der paa Staar, Er gandsche Øde“ (ndfr. S. 39), Noget, der vistnok tildels er foraarsaget ved, at det henstod uvist, om Møllen ikke skulde gaa over i andre Hænder, da der i lang Tid ingen Afgifter var betalt af den. Spörgsmaalet herom blev först afgjort 1672 (ndfr. S. 44), men allerede Aaret efter betegner en Rejsende (Ulrik v. Werdum) Møllen som velbygget[2]. Den er altsaa bleven rejst paany, men enten er dette kun sket maadeligt eller ogsaa er der overgaaet den en ny Ulykke, ti 1686 er der Tale om at „opbygge“ Strandmøllen, der i det Hele hyppigt skifter Ejer og næppe har haft nogen rolig Udvikling, om den overhovedet har udviklet sig. I alt Fald har den næppe kunnet maale sig med Papirmøllen ved Frederiksdal, der anlagdes af Landets Dronning Charlotte Amalie. Naar man træffer et særlig pragtfuldt Papirmærke fra denne Tid, er der altsaa en Sandsynlighed for, at det er udgaaet fra Møllen ved Frederiksdal, og denne Sandsynlighed voxer, naar det som nedenstaaende Mærke (Fig. 9) direkte henviser til Dronningen; det bestaar af det danske og det hessiske Vaaben.

Dette Vandmærke findes i to Dokumenter fra 1676 (Hans Thomesen Gerners Furageregnskab 1676, Bil. 76; Joak. Kruses Feltartilleriregnskab 1676 Bil. 48).

Et andet Mærke, der muligvis ogsaa kan henføres til Frederiksdal, er nedenstaaende Fig. 10, der ogsaa findes i et Dokument fra 1676 (Bil. 88 til Hans Thomesen Gerners Furageregnskab 1676). Det falder saa naturligt at lade C A sige Charlotte Amalie.

Vi komme nu til et Mærke, som det er tvivlsomt om, hvorvidt det skal henføres til Møllen ved Frederiksdal eller til Strandmøllen, men til en af disse Møller maa det henføres, ti Mærket er Hans Heusers Navn. Heuser, der oprindelig drev Papirmøllen ved Frederiksdal, fik i Tiden mellem 1683 og 1686 ogsaa Strandmøllen under sig (ndfr. S. 60 jfr. 57). Der er altsaa for saa vidt frit Valg mellem Møllerne, men der er muligvis nogen Grund til at give

[1] Skand. Bogtr.-Tid. 1873, S. 37. [2] Hist. Tidsskr. 4 R. VI, S. 336.

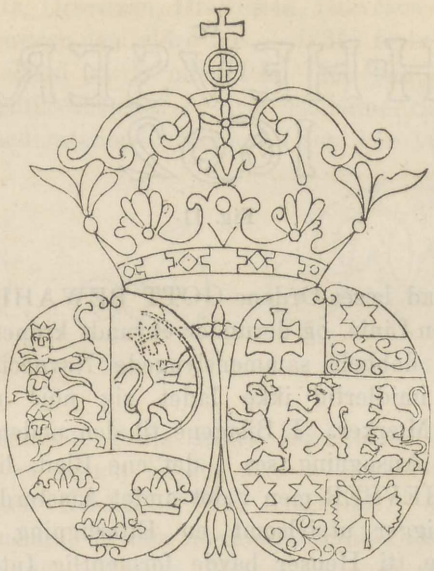

Fig. 9.

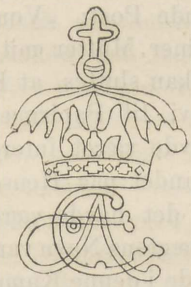

Fig. 10.

Strandmøllen Fortrinet, ti medens Heuser, som ovenfor omtalt, synes at have gjort meget for at sætte Strandmøllen i endogsaa fortrinlig Stand, lod han Møllen ved Frederiksdal forfalde, ja 1692 høre vi, at den stod helt stille (ndfr. S. 70), og det Mærke, her er Tale om, bærer just Aarstallet 1692. Fig. 11 tör muligvis henføres til Strandmøllen.

Dette Mærke findes i Gehejmearkivets topografiske Samlinger (Frederiksdal Nr. 67), og vedkommende Dokument, der er fra 1693, har Fig. 11 i sit ene Blad, medens der i

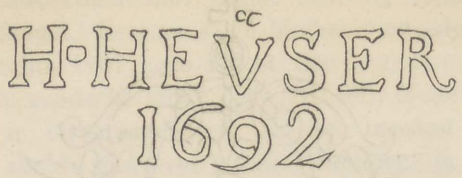

Fig. 11.

det andet Blad læses Ordene GOTT BEWAHR KONICH, hvert Ord i en Linie, og derunder et rundt kronet Skjold med Kristian V's dobbelt sammenslyngede Navneciffer[1]. Hans Heuser har imidlertid ikke ladet sig nöje med kun at have et Sæt Mærker. I Bilagene til den nedenfor som Nr. 102 trykkede Ansøgning ses i det ene Blad, ligesom ovenfor, HANS HEVSER men i det andet Amsterdams Vaaben, og her foreligger utvivlsomt en Efterligning af et udenlandsk Mærke, ti Heuser havde formentlig Intet med Amsterdam at gjöre. I en af ham 1679 „durch seinen Meister Gesellen Jochim" indgiven „Balance Rechnung"[2] forekommer der bl. A. følgende Post: „Von Pretz einem Bothen nacher Rantzou zu seiner Mutter mit seinem Schreiben .... 12 ß", hvoraf muligvis kan sluttes, at Heuser var fra Holsten.

Herefter komme vi til Papirmærkerne fra den Drewsenske Slægt. Det havde været interessant, om dens förste Repræsentant her i Landet paa Heusers Vis havde sat hele sit Navn i Papiret, ti det havde været et vægtigt Indlæg i Striden om, hvorvidt Slægtens Navn var Drewes eller Drewsen. Formen Drewsen sejrede i denne Kamp (s. ndfr. S. 228), og af Endelsen „sen" har man igjen villet udlede, at Slægten oprindelig skal være kommen fra Danmark til Tyskland[3]. Det er imidlertid altsammen kun løse Gisninger, men sikkert er det, at Johan Drewsen den ældre oftere har skrevet sit Navn Drewsz (s. ndfr. S. 77, 100), og at Navnet i det Hele

[1] I det enkelte Blad: Geh. Ark. topogr. Saml. Strandmøllen Nr. 11 (det ndfr. som Nr. 84 trykte Dokument) ses det samme Navneciffer m. m. under den samme Indskrift. [2] Geh. Ark. topogr. Saml. Frederiksdal Nr. 93. [3] Lengnick: Genealogi over Familien Drewsen, 1851, S. 14.

forekommer i følgende Former: Drewsz, Drewes, Trebes, Drevis, Drewitz, Drevitzen, Drewidsen, Drevesen og Drewsen.

Johan Drewsen den ældre (16..—1734) førte som Mærke i Arkets ene Blad et D eller I D, idet han dels brugte almindelige Antikvabogstaver, dels saadanne Sammenslyngninger, som nedenstaaende Mærker (Fig. 12—14) vise:

Fig. 12.

Fig. 13.

Fig. 14.

I vedkommende Arks andet Blad førte han en Tid (1694, 1695) et kronet Skjold med den norske Løve i og med Omskriften CHARLOTTE AMALIE,[1] hvad der jo er meget naturligt, da den nævnte Dronning (fra 1690) var Møllens Ejerinde. Hendes Navnetræk forekommer i det Hele hyppigt. I et Dokument fra 1695 ses et kronet dobbelt sammenslynget CA med Løver ved Siden,[2] og i en Ansøgning fra 1699 et kronet, dobbelt sammenslynget CA i Forening med Kristian V's Navneciffer, det Hele med Løver ved Siden[3]. Samtidig førte Drewsen imidlertid andre Mærker. I nogle Dokumenter fra 1695—1698 ses i Arkenes andet Blad et kronet Skjold med den hollandske Løve[4] og i et enkelt Dokument fra 1699 Amsterdams Vaaben[5]. Herefter følger (fra 1706) en Række Dokumenter med Frederik IV's Navnetræk i,[6] og nogle af disse Dokumenter have i det første Blad I D og derunder Aarstallet 1708.

Johan Drewsen den yngre (1715—1776) har som Mærke

[1] Dokumenterne, der nedenfor ere trykte som Nr. 91 og 96, have dette Mærke ligesom Dokumentet i Geh. Ark. topogr. Saml. Frederiksdal Nr. 89 (jfr. ndfr. S. 95). [2] ndfr. Nr. 99. [3] Den ndfr. S. 106 omtalte Ansøgning af 9 Februar 1699 fra Drewsen (Geh. Ark. topogr. Saml. Strandmøllen Nr. 16 d). [4] Den ndfr. S 102 omtalte Kopi (Strandmøllen Nr. 1 b); Nr. 100 og 103. [5] Ndfr. Nr. 106. [6] Exempelvis kan henvises til de ndfr. som Nr. 108, 111 og 112 trykte Dokumenter.

I D og de paagjældende Kongers Navnecifre, Kristian VI's, Frederik V's og Kristian VII's, men i nogle Dokumenter fra 1774 forekommer ogsaa istedenfor I D enten J DREWSEN eller J D & SØN[1]. Under hans Sön Christian Drewsen (1745—1810) forandres I D og J DREWSEN til C D og C DREWSEN, idet der som Modstykke snart ses det kongelige Navneciffer, snart det danske Vaaben, snart en Bikube eller et Posthorn o. s. v., og om Strandmøllens senere Vandmærker kan der læses ndfr. S. 248.

Paa tilsvarende Maade forholder det sig med Papirmærkerne fra de øvrige danske og norske Værker. I Papiret, hvorpaa den nedenfor som Nr. 139 trykte Indberetning om Møllen ved Roskilde er skreven, ses Bogstaverne O P S (Ole Pedersen Schötz) og Frederik V's Navnetræk; i den nedenfor S. 193 nævnte Skrivelse fra Møllerne ved Kristiania ses Bogstaverne P H B og den norske Løve i et kronet, rundt Skjold, og i Amtmandens sammesteds nævnte Skrivelse ses D F (D. Fasmer?) og den norske Løve i et kronet firkantet Skjold. I Papir fra Engelsholms Fabrik ses nedenstaaende Mærke (Fig. 15)

Fig. 15.

der vistnok er et sammenslynget d L B ɔ: de Lichtenberg; i Arkets modstaaende Blad ses enten en Lilie i et spidst kronet Skjold, en enhornet Hest, den hollandske Løve, et Posthorn eller lign.[2]. Ørholms Fabrik har endelig i det ene Blad Fabrikens Navn og i det andet vedkommende Konges Navnetræk, en Bikube eller lign.[3] (jfr. ndfr. S. 247—248).

At der ved de nævnte Mærker ikke er valgt i Blinde af vedkommende Fabriker, men bl. A. ofte taget Mønster

[1] ndfr. Nr. 145 og 146. [2] ndfr. Nr. 149 samt de S. 214 og 216 nævnte Erklæringer fra Engelshoms Fabrik. [3] ndfr. Nr. 170, 172, 180.

efter bestemte udenlandske Forbilleder, er utvivlsomt. Den hollandske Løve og Amsterdams Vaaben tyde herpaa; den hornede Hest findes i en Række Former i Stoppelaars ovenfor nævnte Bog, og til yderligere Bevis er det interessant at lægge Mærke til, at i det ene af de tre Ark fra Gerh. Treschows norske Fabrik,[1] som fulgte med den nedenfor S. 110—111 trykte Forestilling af 1704 ses følgende Mærker (Fig. 16 og 17),

Fig. 16.

Fig. 17.

af hvilke det sidste ogsaa ses i det tilsvarende Ark udenlandske Papir, som den den Gang bekjendte Handelsmand i Kjøbenhavn Jean Jean til Sammenligning havde forsynet Kommercekollegiet med. Her er utvivlsomt uimodsigeligt Bevis for, at danske Møller bevidst eftergjorde udenlandske Mærker. Den ovenfor nævnte norske Løve, som findes i Johan Drewsen den Ældres Papir, forholder det sig maaske paa samme Maade med. I og for sig er det mærkeligt at se den anvendt her, og dertil kommer, at et det norske Vaaben lignende Mærke findes brugt tidligere f. Ex. i Bilag 129 til dansk Krigsregnskab for 1640—42, i Bilag 4 til Kristoffer

[1] Til hvad der ndfr. S. 103—104 er anført om den Treschowske Virksomhed kan her føjes, at Ansøgningen, hvortil den meddelte kgl. Befaling slutter sig, findes i Geh. Ark. Aflever. fra dske Kanc. Skab 15 Pakke 248 Litr. C Nr. C, hvad Hr. Arkivfuldmægtig Matthiessen har gjort mig opmærksom paa, og at en kgl. Resolution af 12 April 1698 med forudgaaet Betænkning og Ansøgning fra Treschow findes i Rentek. Resolutionsprotokol Nr. 40, S. 274—279, hvad Hr. Arkivassistent, Cand. jur. V. Secher har meddelt mig.

Ulfeldts Kommissarieregnskab 1644—1646 og i Bilag 190 og 225 til Knud Ulfeldts Krigsregnskab 1647. Det er Hr. Registrator Plesner, der velvilligt har gjort mig opmærksom paa disse Mærker, der utvivlsomt skrive sig fra udenlandske Møller; nogen norsk Papirmølle var der ikke den Gang (s. ndfr. S. 59).

Der er selvfølgelig ikke her Tale om at give en Fremstilling af den danske Papirtilvirknings Historie, et Forsøg herpaa har jeg gjort i Skand. Bogtr.-Tid. for 1873, og et endeligt Arbejde i saa Henseende gjemmer jeg til den samlede danske Industrihistorie, jeg en Gang haaber at kunne levere. Det drejer sig her om at introducere de nedenfor trykte Aktstykker, der ganske sikkert angaa den danske Papirtilvirkning som Helhed, men dog væsentlig ere samlede med Strandmøllen som Udgangspunkt og Midtpunkt, Noget, der bl. A. har gjort, at medens paa den ene Side alle andre Papirmøller som Regel kun ere omtalte i et enkelt eller nogle faa Aktstykker, er her paa den anden Side givet en Række Oplysninger ikke alene om Strandmøllen som Papirmølle men om dens og dens forskjellige Ejeres Historie i Almindelighed. Hvad særlig Slægten Drewsen angaar, er det bl. A. blevet oplyst, hvilke Navne to til den hørende Personer have baaret, som tidligere have staaet navnløse, nemlig Johan Drewsen den ældres Broder Kristof Drewsen i Hamburg (ndfr. S. 70) og hans förste Hustru Kirsten Jörgensdatter (ndfr. S. 125), som han muligvis har ægtet 1696, og som døde 1725 (S. 147—148).

Allerede i 1682 synes höjere Vedkommende at have været utilfreds med Hans Heuser som Papirmager paa Frederiksdal, man gjorde sig Umage for at faa en anden hertil fra Tyskland (ndfr. S. 52), men Forsøget kronedes först med Held i 1693 (S. 70), da Johan Drewsen „von Ueltzen“ (S. 93) fandtes villig til at drage her til Landet. Ueltzen har muligvis været det Sted, han sidst arbejdede paa, ti Lachendorf ved Celle synes at have været Slægtens Hjemsted. Han kom, og han kom med Vidnesbyrd om, at han var en zünftig Papirmagersvend, og det er utvivlsomt saaledes, man har villet have det. At Tysklands Papirmagere allerede den Gang have været delte i to Partier, to Lav, Glætternes

og Stampernes, tör nu næppe antages, men man tör sikkert gaa ud fra, at da Spaltningen indtraf, kom Papirmagerne af den Drewsenske Slægt til at høre til Glætternes Lav. Synderlig heftigt har Kampen mellem de to Partier nu næppe optraadt her i Landet, men saaledes ikke i Tyskland. Stamperne, hvis Svende gik med brune Skjødskind, gjorde Papiret glat ved Hamring, medens Glætterne, der gik med grönne Skjødskind, naaede det samme Resultat ved at glatte med Agatstene. Det var kun Smaating, men Mestrene og Svendene af det ene Parti undgik enhver Forbindelse med Mestrene og Svendene af det andet Parti, de forkættrede hinanden, og exempelvis kan det mærkes, at da forskjellige Stampere bar Navnet Käferstein, ansøgte Ejeren af Papirfabriken Cröllwitz ved Halle a/S., der tilfældigvis ogsaa hed saaledes, for derved at give tilkjende, at han hørte til Glætterne, om fremtidig at maatte skrive sit Navn Keferstein, og det tilstodes ham i det Herrens Aar 1764[1]. Det er denne Familie, som blev besvogret med den Drewsenske Slægt (s. ndfr. S. 229). Noget særlig dansk Papirmagerlav har ikke existeret.

I snart to Aarhundreder har Navnet Drewsen været knyttet til Strandmøllen og herved til Mølleaaen og det Liv, som rörte sig ved den, og her var ikke liden Bevægelse. Hvor lidenskabeligt Sindene kunde bruse ved Spörgsmaalet om de enkelte Møllers Ret til at bruge Aaens Vand, er der nedenfor leveret mere end et Bevis for, ja Johan Drewsen den Ældre mente en Gang, at hans Liv paa Grund af en saadan Tvist svævede i Fare (ndfr. S. 136).

Her var fra tidlig Tid Møller, som tilvirkede militære Fornødenheder. Vi have ovenfor hørt, at der i Kristian III's Tid skal være anlagt en Krudtmølle der, hvor Fuglevadsmølle nu ligger, og 1628 høre vi, at Oluf Hansen, der hidtil havde haft Brede Mølle, faar Løfte om den förste ledigblivende Mølle i Kjøbenhavns, Frederiksborgs eller Kronborgs Len, da Kongen havde undt Johan von Dehlen og Laurentz Møllengracht Brede Mølle til en Krudtmølle, et Foretagende, som dog næppe kronedes med Held, ti Skrive-

[1] Ann. d. Typographie V, 1873—74, S. 109 (Nr. 222).

ren ved Kjøbenhavns Töjhus gjorde 1633 Indførsel i Brede og Fuglevadsmølle for over 3000 Rd., som Johan Bødker von Dehlen kgl. Majestet „for adschillig Munition ehr skyldig bleffuen“ [1]. 1635 gik Møllerne over til Henrik Rosenmeyer og fra hans Arvinger 1668 til Kobbersmed Henrik Ehm, der brugte Brede som et Hammer- eller Kobberværk [2]. 1624 synes der at have været en Krudtmølle ved Lyngby; der udgaar nemlig Befaling om at levere Ved til en „Krudmager Ved naffn Karll Von Neck Vdj Vor Krudmølle Ved Kongens Lyngby boendes“ [3]. 1653 høre vi en ny Krudtmølle omtale, „woris Krudmølle icke vitt fra lundtofft beliggendis“, det maa være det nuværende Ørholm. I April paalægges det Niels Andersen Krudmager at faa den „igien forferdigett“, den er muligvis sprungen i Luften; men han naar det ikke, og i Avgust s. A. afhændes den til Hermand Iszenbergh med Forpligtelse til „samme mølle strax At lade opbygge med All dets tilbehøer“, og den omtales nu i lang Tid som Krudtmølle (ndfr. S. 131) [4]. 1664 kommer der, som vi nedenfor skulle se, en Krudtmølle til ved Raavad. Aaen drev imidlertid ikke alene Krudtmøller, ogsaa i anden Retning blev den af Betydning for Militærvæsenet. 1643 fik Jakob Petz Dreyer, ogsaa blot kaldet Jakob Dreyer, Bevilling til at anlægge en „Smedie, Bore-, Slibe- och Polere-Mølle ... tuert offuer for Lyngbye Mølle“, og paa denne Mølle gjorde han Pistoler og Musketter. 1643 akkorderes med ham om 2000 Musketter, og 1646 tilstaas der ham af Töjhusets Beholdning „tre tusinde gamle Musqueter aff dennem, som Wtienlige findis, huoraff et tusinde hannem skall giffuis i betaling for huis hand hos Os och Cronen haffuer at fordre, for de andre tu tusinde skall hand igien effter sin egen erbydelsze andet got nyt gewehr med forderligste leffuere“ [5]. Og denne Mølle var ikke Jakob Dreyers eneste. 1643 faar han Bevilling til

[1] Geh. Ark. Aflev. fra Kanc. Skab XIV, Pakke 12 og topogr. Saml. Fuglevad Nr. 1. [2] Geh. Ark. topogr. Saml. Brede Nr. 1, Fuglevad Nr. 6 og 9. [3] Sj. Tegn. XXII, 343, 354; Geh. Ark. Aflev. fra dske Kanc. Skab XV, Pakke 248 Litr. C Nr. C, jfr. XXV, Fol. 464. [4] Sj. Tegn. XXXII, Fol. 519, 609, 642—643; Sj. Reg. XXIII, Fol. 430—433; Antegn. til Kbhvns Amts Regnskb. 1660—1667, Fol. 1 Nr. 2; Kbhvns Lens Regnskb. 1660—1661, Fol. 9; Lassen: Kbhvns Befæstn.'s Hist. S. 23. [5] Sj. Reg. XX, Fol. 192, 203; XXI, 262, 548; Sj. Tegn. XXIX, 51.

ved Mølleaaen „imellom Voris Krudmølle [Ørholm] och Stockmølle [Stampen] vdj Sockelunds Herreth“ at anlægge en Slibe- og Poleremølle „till dj Musquether, som hand lader giöre“; 1646 sætter han og „Konsorter“ en Jernhytte i Gang i Skaane; 1647 tilforhandler han sig „Skofrød Mølle i Chroneborre lehn“, og 1651 faar han og Konsorter Brev paa Stackerup Mølle ved Rönneaa, de vilde paa den udsmede Jern og Staal[1].

Til Mølleaaens militære Historie kan det muligvis endnu henregnes, at der 1670 udgik Brev om at skaffe Proviant til Oberstlöjtnant Hans Stensens Soldater, „huormed hand ved Stubbe-Mølle at arbeide er her commanderet“[2].

Af störst Betydning synes dog Anlægene ved Frederiksdal at have været. Den nedenfor (S. 30) omtalte Tolder Henrik Møller faar 1649 Hjortholms Mølle, en Kornmølle, som Hans Merckell von Schmalkalden havde havt fra 1608 og Antonius Gassner för ham igjen, men som saadan er dens Tid nu forbi. 1650 er Henrik Møller „tilsinds paa Hiortholms Mølle et Verk at lade Anrette, hvor först Messingtraa[d] och Siden i fremtiden Attschilligt Andre Messing, Kaaber och Jern Arbeide Kunde for Arbejdes“. Et saadant Værk kom utvivlsomt i Stand, og 1664 forpagter han til David von Kölln ikke alene „dasz Hiortholmbsche Mühlenwerch“ men ogsaa „die andere Neuwe Mühle mit den groszen Kupffer-Hammer“. Herved blev det imidlertid ikke. 1668 solgte Henrik Møller Stedet til Frederik III; nu tales der om Frederiksdals Mølle, og faa Aar efter opstaar her under Dronning Charlotte Amalies Auspicier en Række Fabrikanlæg[3].

Den 22 September 1670 var der udstedt en Instruktion for det ny oprettede Kommercekollegium, og heri hedder det, at Kollegiets Medlemmer „stedtze schal hafue deris Idræt oc Tanker derhen vendt oc derigerit, huorledis Manu-

[1] Sj. Reg. XXI, Fol. 269, 601: ndfr. S. 21 og de der citerede Steder. [2] Sj. Tegn. XXXIX, Fol. 142. [3] ndfr. S. 30 og de der anførte Steder samt Sj. Indlæg 1699 A; om David v. Kölln kan særlig ses Geh. Ark. topogr. Saml. Hjortholm (Nr. 7 og 8), Frederiksdal (Nr. 2 a og b, 9 c og d, 46), Sj. Reg. XXVII, 396; Sj. Tegn. XXXIX, 184, 204, 254.

facturer her udi Landene vel kand indrettes[1]. Det er derfor naturligt, at Dronning Charlotte Amalie henvender sig til det om Raad angaaende Anlægene paa Frederiksdal,[2] og under 23 Maj 1671 afgiver det sin Betænkning[3]. Hvad nu først Messingværket angaar, „ob solches an selbigem orthe mit Nutzen zu continuiren", da fraraader Kollegiet. „Dasz ein Meszing Werck daselbst angeleget werden und sich selbst unterhalten solte, ist inpracticabel". Men det anbefaler ved Siden af Kornmøllen at anlægge „eine Papier Mühle undt ein Walck Mühle für den Tuchmachern". Som vi ovenfor have set, blev der anlagt en Papirmølle, det var den, Hans Heuser bestyrede; endnu 1671 forhandledes der med Hans Baltzer Quell om en Klædemølles Anlæg,[4] og 1675 faa Mathias Freude og Augustin Hinrich Skjøde paa et Stykke Jord „udj den gamel diurhauge Langs Ved Liungbye Søe kaldet Wasagger" til, som det hedder, „det Nye octrojerede Charlagen Farberij och Manefacturs bedre befordring och fortsettelse"[5].

Om Messingværket efter Kommercekollegiets Raad blev nedlagt, ligger ikke klart for, men det synes det naturligste. Derfor ophørte Dronningen imidlertid ikke at have en Kobbermølle. „Die andere Neuwe Mühle mit den groszen Hammer" vedblev at gaa, og her staa vi utvivlsomt overfor Nymølle. I Henrik Møllers Skjøde til Kongen hedder det, at han afhænder Hjortholms Mølle „med alle desz til och Vnderliggende Sluszer oc Manufacturwercker . . . Iligemaader Kaaber Møllen nedenfor Krud Møllen [Ørholm] beliggende", og 1672 bortforpagter Charlotte Amalie „unser bey Lundtofte in diesem Ampte belegenen Neuen Kupfer- oder Hammer-Mühle", ja 1671 kaldes Møllen slet og ret Nymølle[6]. Kom-

[1] Joh. Grundtvig: Medd. fra Rentek.-Ark. 1873—1876, S. 20—21. [2] Sj. Tegn. XXXIX, Fol. 500. [3] Geh. Ark. topogr. Saml. Frederiksdal Nr. 49. [4] Sst. Nr. 9 a—d. [5] Sst. Nr. 10 f. [6] Geh. Ark. topogr. Saml. Hjortholm Nr. 9, Frederiksdal Nr. 42 a og 50. — Naar det i Hofmans Fundationer (VII, 1761, S. 15) hedder: „Nye-Mølle er et Kobber- og Messing-Verk, tilhører nu Etatz-Raad Klöcker og Interessenter, har været først anlagt af Povel Badstuber", er dette altsaa urigtigt. 1681 faar Lorentz Badstuber den (Frederiksdal Nr. 53), og først ind i det 18de Aarhundrede faar Povl Badstuber den

mercekollegiet fraraadede, som det synes, ikke denne Mølles Drift, det hedder i dets Erklæring: „Dieses aber erachten wir allerunterthänigst, dasz das Kleine darunten gelegene Kupferwerck Zur selbigen Bruch erhalten undt getrieben werden könne", og Møllen blev da ogsaa i Gang. 1699 udgaar der Brev om, at de Kobbervarer, som forarbejdes paa Dronningens Kobbermølle i Kjøbenhavns Amt, maa omføres og forhandles overalt i Danmark, og at der heri ligger en Eneret for Møllen, ses 1703, da der udgaar et Forbud mod at omrejse med Kobberarbejde, som ikke er forarbejdet „paa hendes Majt Voris Elskel. Kiere Fru Moders, Enke Dronningens Kaabermølle her i Kiöbenhafns Amt" [1].

Her skal endnu oplyses, at den, hvem Dronningen Charlotte Amalie bortforpagtede eller rettere paany forpagtede Nymølle til 1672, var Henrik Ehm, Tidens store Kobbersmed, der frister til en Monografi. Foruden Nymølle drev han, som ovenfor nævnt, Brede og Fuglevad; han strakte Haanden ud efter Strandmøllen (ndfr. S. 40) og havde en Smedie i Lyngby [2] ikke at tale om Kobbermøller baade ved Helsingør og Vedbæk [3].

Den industrielle Monopolpolitik, som vi ovenfor saa en Prøve paa, medens Frederiksdal hørte under Dronning Charlotte Amalie, forandredes næppe, da det efter hendes Død gik over til Prinsesse Sofie Hedevig [4]; og ogsaa andensteds ved Mølleaaen traadte denne Politik frem. 1643 havde Christian Alkenbrekt faaet Bevilling til „ved dett Vandløb, som kommer fra vor Krud Mølle och løber forbj Stobmølle" at opsætte en Slibe- og Poleremølle, og tre Aar efter forøgede han dette Anlæg med en Hammermølle „formedelst wandfalds och dertil tilhørige leiligheds skyld". Det var navnlig Høleer og Skjæreknive, som her gjordes, men Konkurrencen med Udlandet var vanskelig, og Christian Alkenbrekt havde

(Sj. Reg. LIII, Fol. 83). I Sj. Tegn. XXXIX, Fol. 595 nævnes Nymølle 1671. Den Slibe- og Poleremølle, som Jakob Dreyer anlagde 1643 (ovfr. S. XXVI—XXVII), oprettedes muligvis ved Nymølle.

[1] Sj. Reg. XL, Fol. 263—264; Sj. Tegn. LIV, Fol. 37. [2] Sj. Reg. XXVIII, Fol. 107. [3] Sj. Reg. XXIII, Fol. 760; XXIV, 112, 184, 427; XXV, 296. [4] Sj. Tegn. LX, Fol. 601.

ved sin Hammermølle saa ringe Arbejde, „at Hand maa opsette sine stiboer och lade Wandet til forgeffesz bortløbbe". Han ansøgte da, om at der maatte paabydes en Indførselstold, og dette skete, særlig for Sjællands Vedkommende, under 12 April 1650[1].

Det her nævnte Anlæg maa være det nuværende Raavad, det laa, hedder det, „noget offer Johan Ettersenz Walchemølle" (ndfr. S. 27—28), og Johan Ettersens Mølle var Strandmøllen; vi staa da her ved Mølleaaens maaske interessanteste Fremtoning i Henseende til forsvundne Tiders Industripolitik.

1664 forundte Frederik III Overtöjmester Peter Kalthoff Raavads Mølle til „at oprette en Slib Mølle til Voris Thöighuses Fonnødenhed saa og en liden Pulver Mølle til at lade forfærdige, hvis findt Krud, som Vi til Voris egen fornødenhed Behöffuer", og han fik ikke alene Træ udvist „udi næst beliggende Skove" til Møllens Brug, men Landgilden af tre Bøndergaarde i den nu forsvundne Landsby Stokkerup[2]. Saaledes var det i det 17de Aarhundrede, og i det 18de Aarhundrede skjænkede Frederik V Raavaddams Krudtmølle til „Nicolai Jacob Jessen Vores Cammer-Tiener og hans Arvinger" for der „et Filehuggeri med viidere eller andre deslige for Landet nyttige Vercker og Fabriquer at anlægge og indrette". Den nedenfor (S. 137) nævnte David Rose var Raavads sidste Krudtmester. Jessen blev Justitsraad, men Fabrikvirksomheden gik kun daarligt; han fik Understøttelse paa Understøttelse af Statskassen, men ligemeget hjalp det, og 1765 maatte han opgive sit Bo, og nu blev Kjøbenhavns Isenkræmmerlav Ejer af Raavad. Det blev saagodt som tvungen til at kjøbe det. Isenkræmmernes Lavsartikler paalagde dem at „se de Varer, de handle med, her producerede og forarbejdede", og det blev de mindede om, de maatte kjøbe Raavaddam, men saa fik de ogsaa de Jessen givne Privilegier „forøgede og forbedrede", hvad der sved til dem selv og sved til Staten, der fik Lov til at ride

[1] ndfr. S. 28; Geh. Ark. Aflev. fra dske Kancelli, Registr. 89, S. 123: Fabrikker. Jfr. Sj. Tegn. XXXI, Fol. 117, 297. [2] Rentek. Expedit.'s Prot. Nr. 7, 1663—1664, S. 515—516, 535—536; Kbhvns Amts Regnskab 1666—1667, Fol. 34.

sin Kjæphest, Fremelskelsen af Fabriker og Manufakturer, men til Gjengjæld efterhaanden begravede ikke faa Penge i Isenkræmmernes „Fileværk“ [1].

Under saadanne Forhold er det af Betydning, at Johan Drewsen den Yngre, hvis Fader Markus Drewsen havde lært Papirmageriet paa Strandmøllen hos sin Broder Johan Drewsen den Ældre (ndfr. S. 126), 1763 kan sige, at hans Virksomhed paa Strandmøllen aldrig havde været „Hans Majestets Casse til Byrde“ (ndfr. S. 187 jfr. 189). Det lyder næsten utroligt, men er dog efter Alt at dömme fuld Sandhed, ti den middelbare Understøttelse, der laa i Papirtolden, [2] Forbud mod Kludes Udførsel o. lign. kan ikke her komme i Betragtning. Til helt ind i dette Aarhundrede fik Strandmøllens Ejere ingen direkte Hjælp af Staten. Först da det i Tyverne gjaldt om at faa forskjellige nye Maskiner her til Landet, en hydraulisk Presse, en Papirmaskine og en Dampmaskine, saa Kammerraad Joh. Chr. Drewsen sig nødt til at søge Laan hos Staten, da det ikke var muligt at faa dem andensteds. Han fik dem (ndfr. S. 264, 272 og 284) og betalte dem tilbage, hvad der den Gang var en Sjældenhed. Ham tilkommer den ufordunklede Ære for at have indført den förste hydrauliske Presse saavelsom den förste Papirmaskine her i Danmark, og kan man end ikke sige, at Dampmaskinen paa Strandmøllen var den förste her i Landet, saa maa det dog siges, at först paa Strandmøllen blev Danmarks Industri fortrolig med Dampkraften. Det er, som jeg andensteds har vist, Henrik Gerner († 1787), at den förste Tanke om her at benytte Dampen som Drivkraft maa tilskrives, men saa langsomt trængte Sagen igjennem, at Sansen for at arbejde med Damp först blev opfostret i dette Aarhundrede paa Strandmøllen [3].

[1] Nyrop: Raavaddam og det kbhvnske Isenkræmmerlav (Dags-Telegrafen 1873, Nr. 64 og 65). [2] Skand. Bogtr.-Tid. 1874, S. 40—42; Nyrop: Meddelelser fra Industriens Omraade, 1876, S. 167 flg., og Bidr. t. d. dske Boghandels Hist. II, S. 174, 227—228. [3] Nyrop: Meddelelser fra Industriens Omraade, S. 162—163, 181. — Naar „Hollænderen“, et med de nødvendige Apparater til Kludenes Findeling forsynet Kar, er indført i det danske Papirmageri, kan næppe bestemt paavises. Da Strandmøllen 1693 overleveredes Johan Drewsen den Ældre, var der kun Stampe-

Mølleaaens Historie er interessant; interessant ved de Virksomheder, som dreves ved den, og interessant ved de Personer, som stod i Spidsen for disse. I det 17de Aarhundrede kan Johan Ettersen, Henrik Ehm og Kasper Herbach nævnes, i det 18de Aarhundrede gjör Martin von Dockum Lyngby Mølle til et Spigerværk, som dog allerede nedlægges af hans Enke, og Povl Badstuber forener Ørholm og Brede til en större Messingfabrik, men spiller ynkelig Fallit, hvorpaa Ørholm kjøbes af de fra Cronenberg ved Düsseldorf kommende Lesmede Engelbrekt Hartkopf og Johan Biertz, medens et Interessentskab, i hvilket det Hemmertske Navn spiller en væsentlig Rolle, fortsætter Virksomheden paa Brede, der sluttelig kommer i Hænderne paa Grev Schimmelmann. I dette Aarhundrede træffe vi Englænderne Nelthropp og Harris, der endte paa lignende Maade som Povl Badstuber, og komme dernæst til den Modewegske Virksomhed, der en Tid omfattede baade Brede, Ørholm, Nymølle og Stampen. Her er en Vrimmel af Navne og en Vrimmel af Interesser, Mølleværkerne skifte Ejere og samtidigt Bedrift, kun et danner en Undtagelse, og det er Strandmøllen, som stadig er og bliver — Drewsens Papirmølle.

Det er Momenter til Mølleaaens Historie,[1] som her er givet, væsentlig med det for Øje at danne en Ramme om de nedenfor meddelte Aktstykker. Her kunde derfor sluttes, men det vil vistnok være rigtigt at tilföje endnu et Par Bemærkninger. Navnet Drewsen er ikke bleven paa Strandmøllen. 1844 erobrede det Silkeborg (ndfr. S. 304), og noget senere knyttede det to af Mølleaaens Værker til sig;

værker (ndfr. S. 82, 84), men allerede 1753 har Maglekilde Mølle ved Roskilde baade et „hollandsk“ og et Stampe-Værk (S. 175), og det Samme er 1777 Tilfældet med Engelholms Papirmølle, her er et Værk med 16 Stampere (S. 201), men tillige omtales „den saa kaldede Jern Hollænder, hvorpaa Kludene til Papiiret maales“ (S. 202). Naar Strandmøllen fik en Hollænder synes ikke oplyst, men 1763 taler Joh. Drewsen den Yngre om, at han „allerede i nogle Aar har bekostet adskillige Machiner“ (S. 187); er herved mon sigtet til „Hollændere“? — Trods Navnet er det uvist, om dette Redskab er opfundet i Holland (s. Stoppelaar: Het Papier in de Nederlanden. Middelburg, 1869, S. 119—120).

[1] Jfr. C. E. Secher Danske Kirker, Slotte, Herregaarde m. m. (Sjælland) S. 22 flg.

1853 kjøbte Fabrikejer Chr. Drewsen Ørholm og Nymølle (ndfr. S. 281). Aaens Møller ere i det Hele ikke paa saa mange Hænder nu, som de för have været, og det kan saaledes nævnes, at det samlede Ströminteressentskab i 1875 tilkjøbte sig Frederiksdals Mølle. Denne Mølle, der ligesom aabner og lukker for Furesø, har altid spillet en fremtrædende Rolle med Hensyn til Mølleaaens Vandforsyning (ndf. S. 29, 133, 143), og dette er utvivlsomt en medvirkende Grund til, at Interessentskabet har kjøbt den. I 1860 bleve Ströminteressenterne ved Dom tvungne til at forandre Slusen, der fra Furesøen fører ind til Mølleaaen — den var for dyb — og i 1870 har Staten udtaget Stævning til Ejendoms Erhvervelse over den nævnte Sø[1]. Vandforholdene give nu som i de svundne Aarhundreder Anledning til Tvist, men afset herfra er Mølleaaen ikke mere Fortidens Mølleström. Ved Siden af Vandhjulene, der i Kraftudvikling langt overgaa tidligere Tiders Vandhiul,[2] ses höje Dampskorstene, og hvad det gjennem alle nedenfor meddelte Aktstykker som en rød Traad gaaende Suk over den tiltagende Kludemangel angaar,[3] da er det muligvis ved at forsvinde. Udlandets Anvendelse af Træstof til Papirfabrikation har fundet Indgang her.[4]

Mølleaaen spiller ubestrideligt en fremtrædende Rolle i den danske Industrihistorie, og imellem dens Fabriker ind-

[1] Höjesterets-Tid. 1859, S. 853—858; Berl. Tid. for 23 Febr. 1870. Om andre Retssager angaaende Forhold ved Mølleaaen kan ses Jur. Tidsskr. XXXVII, 1840, S. 304—314 (Broerne ved Ørholm og Nymølle) og Ugeskr. f. Retsv. 1873, S. 532—534 (Landdannelse i Aaen ved Lyngbymølle). [2] Berl. Tid. 1841, Nr. 57 og 58; Kvberetn. fra Industrif. II, 1842, S. 70—72. [3] Ogsaa i andre Lande var der Mangel paa Klude. I Tyskland fører det til Forsøg med at gjöre Papir af alle mulige Stoffer (J. Chr. Schäffer: Versuche ohne alle Lumpen Papier zu machen I—II, Regenburg 1765; Id.: Neue Versuche des Pflansenreich zum Papiermachen zu gebrauchen, I—III, Regenburg, 1766—67); i Sverige til Love, der paabyde Kludesamling i Husene under Mulkt (Borgervennen VI, 1794, S. 105—106). Her i Landet henvendte Joh. Chr. Drewsen sig til Gejstligheden for ved dens Hjælp at indvirke paa Landbefolkningen (ndfr. 251). — I Skand. Bogtr. Tid. 1874, S. 115 har jeg samlet nogle Bestemmelser om Kludesamling her i Landet i dette Aarhundrede. [4] Skand. Bogtr, Tid. 1873, S. 1—2; Industrif.'s Maanedsskr. 1875, S. 29; 1876, S. 35.

tager Strandmøllen en betydningsfuld Plads. Dens Historie er den danske Papirfabrikations Historie. Jeg maatte altsaa ved mine Undersøgelser i Arkiverne, hvis Maal er at oplyse de forskjellige Industrigrenes historiske Udvikling her i Landet, med Nødvendighed støde paa Strandmøllen, og efterhaanden bleve mine Samlinger den vedrørende ganske betydelige; de voxede og dermed Lysten til at gjöre dem nyttige ogsaa for Andre. Det er derfor en oprigtig Tak, jeg herved bringer Hr. Fabrikejer Chr. Drewsen for den Redebonhed, hvormed han kom mit Ønske i Møde om at bekoste Udgivelsen af nærværende Bog, der — ti saaledes fører Strandmøllens Virksomhed det med sig — forhaabentlig vil findes at indeholde Adskilligt, der har ikke alene speciel men ogsaa almindelig industrihistorisk Betydning.

Til Slutning maa jeg endnu bringe Dhrr. Arkivembedsmænd en Tak for den forekommende Hjælp, jeg stadig har fundet hos dem. Jeg er dem alle Tak skyldig, skulde jeg nævne nogen enkelt, maatte det være Hr. Registrator Plesner, der med stor Velvilje har forsynet mig med en betydelig Række Henvisninger til Dokumenter med karakteristiske Vandmærker, og hvem jeg, som allerede et Sted ovenfor antydet, skylder Kjendskaben til en Del af de i denne Indledning paapegede Vandmærker. Sluttelig skal jeg endnu bemærke, at det er ved Fru Kammerraadinde Drewsens Velvilje, at jeg har kunnet benytte Fr. Barfods utrykte Levnetsbeskrivelse af Joh. Chr. Drewsen, et Værk, som jeg dog først meget sent er blevet bekjendt med.

November 1877.

C. Nyrop.

Aktstykker.

1.

1576, 24. Januar. Kongebrev til Sten Bille til Vandaas i Skaane om at stille sin Papirmager til Frederik II's Disposition.

Wor gunst tilfornn, Wiid, att wj ere tillsindtz mett thet første att lade anrette enn Papiers Mølle, Thj Bede wj thig och naadigt begere, Attu thin Papiermager strax mett thett første wiltt hiid offuer forskicke, att hand Kand besehe, huad lejlighett ther er, som wj achter thend att lade sette, Och att samme Papier mager motte bliffue ther hoes paa nogenn wggers tiid att foregiffue Thømmermendene, Huorledis ther mett schall omgaaes, till saa lenge wj Kunde forschriffue en anden aff Tydszlandt. Wj wille forne Papirmager siden skicke thig tilbage egenn, Saa wj icke thend wille forholde thig lenger, end thu selff er begerendis. Ther mett giør thu osz till willge, och wj forlade osz wist ther till etc. Actum etc. Frederichsborg 24 Januarij Anno etc. 76.

Sj. Tegn. XIII, Fol. 113—114. Trykt i Danske Magasin 3 R., I, 1842, S. 140. — Sten Billes Papirmølle i Skaane omtales i nogle latinske Vers af Tyge Brahe (Dske Mag. II, 1746, S. 183 d; Dske Samlr. I, 1865—66, S. 92, Note 3).

2.

1576, 17 April. Kongebrev til Kristoffer Valkendorf om at fremskynde Bygningen af Papirmøllen paa Sjælland.

Wor gunst tilfornn, Wiid, epther som wj tilfornn haffue befallit thig att schulle lade begynde och forthage mett enn Papirs mølle och forskickitt enn Papiermager till thig, som ther mett altingist schulle forgiffue, Tha forfare wj, Att ther end nu inthitt er wid giortt, och wide icke, aff huad Aarsag thett saa langsampt gaar for seg, Enthenn thett bryster for Thømmermend eller for sligt Thømmer skyld, som ther till

schall paaholdis, och eptherdj wor alluorlig mening end nu er, Att wj samme Mølle wille mett thet første haffue anrettitt, Och papirsmageren beklager seg ther att ligge paa hans egenn bekostning, forsømmellsze och fortheringe, Tha bede wj thig och wille, Attu mett samme mølle alltingist lader thig were befallitt, och saa frampt thet mangler for Thømmermendtz skyld eller Tømmer, Attu tha fran Kiøge eller Roschyld till thes behoff forschriffuer saa mange Thømmermend, som behoff giøris, Och befaller att paa Skouffuene i Kiøbnehaffns leene, huis Thømmer ther till schall brugis, som icke andenstedtz er till fangs, Saa samme mølle mett thett første Kand bliffue ferdig. Och attw lader giffue Papirmageren Kostpendinge till wnderholding frann thenne tiid, och till møllenn blifuer bygd, att hand inthit schall haffue j behoff aff hans egitt att fortere. Thermett scheer wor wilge, thj lad thig thermett were anliggende etc. Actum Frederichsborg 17 Aprilis Aar etc. 1576.

Sj. Tegn. XIII, Fol. 146.

3.

1576, 1 Maj. Kongebrev til Kristoffer Valkendorf om at bygge en Papirmølle ved Hvidøre.

Wiid, att wj achte att lade bygge och forferdige enn Papirs mølle wiid huidøer ther, som thend gamble Poler mølle tillfornn haffuer standitt. Och hues till thesz bygnings behoff will fornøden giøris, schall thenne breffuiszer thig ydmer wnderwiszee, Bedende thig therfore och wille, At thu paa wore wegne bestiller Thømmermend, som mett sammearbeyd mett thett første Kunde fortage, och lader forschaffe Thømmer och hues andenn deell, ther till behøffues, Saa att samme Papirs mølle, mett thett snarist mueligt er, Kand bliffue reede. Thisligist attu ochsaa lader opsette ther itt hus, som hand Kand thøre papir vdj, Saa och forschaffer thenne breeffuiszer wnderholding, till saa lenge thend bliffuer ferdig giortt. Och alltingist mett samme Papirs mølle at fulddriffue lader thig were befalitt. Thermett etc. Actum Frederichsborg j Maij Aar Mdlxxvj.

Sj. Tegn. XIII, Fol. 148—149.

4.

1576, 29 December. Kongebrev til Kristoffer Valkendorf om Underholdningspenge til de fra Tyskland ankomne Papirmagere.

Wor synderlig gunst tilforn. Wiider, at effther som thend Papirs magher, wj aff Sten Bilde haffde bekommit, for nogen tiid siden er død och affgangen, Och wij ther fore haffue befalitt Baltzer bogfører att schulle forschriffue hiid ind en anden, huilchen nu sielff anden er ankommen, Tha bede wij och begiere, Attj lader thennom fornøige, hues fortheringe the haffue giortt hiid ind vdj Rigitt, Saa och lader handle mett then m, mett huad bescheed the wille thennom bruge lade, Thisligist effthertthj samme handuerck icke endnu saa snartt kand komme paa gang, Attj ther fore lader giffue thennom nogen Fetallie aff slottid till theris vnderholdinge, Till the sielff theris handuerck kunde bruge Och komme till nogen forraad, Ther mett skeer etc. Actum Frederichsborg thend 29 decembris Aar effther Chrj Fødzell Mdlxxvij [skal være 1576].

Sj. Tegn. XIII, Fol. 232. — I Oktober 1576 nævnes en Papirmager, som muligvis har været Sten Billes. Det hedder nemlig i Rentemesterregnskabet for det nævnte Aar i Afsnittet Adtschilligh Wdgifft: „Thenndt 16 Octobr. Anndtwordet Christoffer Rotther Papirmager til ij kronedt F medt S aff Sølff, som schall trøckis paa papir, naar thett giøris (ude i Marginen:) j gamle daler." Se om Bogfører Baltzer Kaas i C. Nyrops Bidr. t. d. dske Boghandels Historie, I, 1870, S. 131—32; jfr. ndfr. Nr. 6.

5.

1577, 13 Januar. Bevilling for Knud Petersen til at samle Lumper i hele Riget til Papirmøllen mellem Kjøbenhavn og Helsingør.

Wij Frederich thend Anden med Gudz Naade etc. Giøre alle witerligt: Effthersom wij haffue ladit anrethe Och Begynde en papirs Mølle Emellum Kiøpnehaffn Och Helsingøer Och Papir mageren Beklager sig Icke at kunde Bekome slig materij nock at giøre aff, som Behøffues, Och folck her Vdj Riiget icke ennu ere till wendt at samble

sligt, før the ther med kome Bedre j Brug, huorfaare hand Vnderdanigst haffr werit Begierendis at maa lade thenne Breffuiszer Knud Pederszen Omdrage her Wdj Riget at samle materij for pendinge Och anden Smaakram till papir, effther som anden stedz wdj Tysland Seduanligt er, Tha haffue wij aff wor synderlig gunst Och naade for^ne konst til Framgang Och Forbedring Beuilget, vnt Och tillat Och nu med thette wort Obne Breff vnde, Beuilge Och tillade, at for^ne Knud pedersen maa Omdrage till kiøpstederne Och paa landtzbyerne her vdj sielland, skaane, fyn, loland Och falster Och ther samble Och kiøbe for pendinge, nolle, speiell, Belther, Synaalle, kniffue, Rimer Och Andit sligt smaa kram, hues matherij som Papir giøris aff, Och icke hand at schulle mue selge nogen Anden eller vnder thette skin Bruge landkiøb, saa frampt hand Icke paa thet Høgiste wille lide straff ther fore. Sameledis haffue wij Beuilget Aarligen aff wort Renthekamer at lade giffue for^ne Hans (!) Pederszen till Besolding Och Vnderholding xxx daller, till saa lenge wij anderledis tilsigendis worder, huilcke wor Renthemester hannom Paa Wore Wegne till gode Rede schall fornøye. Bedendis Renthemesteren, som nu er eller Effther komendis worder, at hand aarligen till gode rede for^ne xxx Daller hannom fornøyer. Och Forbiudendis wore Fougter etc. Actum Frederichsborg thend 13 Januarij Aar etc. 1577.

Sj. Reg. XI, Fol. 262. Trykt i Dsk. Mag., 3 R., I, 1842, S. 140—141. — Knud Pedersen kom dog ikke til at benytte dette Privilegium, ti i Rentemester Kristoffer Valkendorfs Regnskab for 1577 læses Følgende: „Lauritz Söffrensenn Er antagenn vdj Knud Pedersenns sted thend 13 Januarij 77 att omdrage till Kiøbstedernne och Landzbyernne vdj Sielland, Skaane, Fyenn, Laaland och Falster och ther maa kiøbe Materie till Papir Møllenn, Och skall haffue till sinn besoldinngh och Vnnderhollingh om Aarett xxx dal. och giffuitt hannom paa regenschaff thend 26 Octobris (ude i Marginen:) x gamle daller." (Jfr. Joh. Grundtvig: Meddel. fra Rentekammerarkivet, Kbhvn., 1873—76, S. 215, hvor der ved en Trykfejl staar 1571 istedenfor 1577).

6.

1577, 13 Januar. Bevilling, hvorved Papirmøllen mellem Kjøbenhavn og Helsingør overdrages Bogfører Baltzer Kaas.

Wij Frederich thend Anden etc. Giøre Alle witterligt,

at Effttherthi Osz Elsk[e] Baltzer Kausz, Borger Och Bogfører wdj wor Køpsted Køpnehaffn, nu haffuer loffuet Och tilsagt her effther sielff paa sin Egen bekostning att wille holde suene Och folck till thend ny Papirs mølle, som wij haffue ladit Bygge Emellum Kiøpnehaffn Och Helsingøer, Och thennom forlegge, hues ther till Behoff Giøris, saa wij ther paa Icke schulle haffue Behoff at giøre nogen Omkostning, Tha haffue wij aff wor synderlig gunst Och naade vnt, beuilget Och tillat Och nu med thette wort Obne Breff vnde, Beuilge Och tillade, at for[ne] Baltzer Kausz maa Bekome same Papirsz mølle Och thend haffue, Niude, Bruge Och Beholde, till saa lenge Wij Anderledis therom tilsigendis worder; Dog saa at hand Vdj thette første Aar schall giffue ther aff till Osz till affgifft ett halff hundrit Riisz gott Papir, Och nar thette neruerindis Aar er forløben, schall hand siiden Aarligen giffue Osz ther aff till affgifft, hues for[ne] mølle ydermere kand thole, Effthersom Billigt Och ret er, Och hand med Osz ther Om kand forenis. Dog wille wij sielff lade holde for[ne] mølle med bøgning Och Redschaff wed macht, Saa hand ther paa Ingen bekostning skall Anuende. Thisligeste wille wij Och met thet første lade byge ther samestedtz hues huse ydermere fornøden giøris, end alrede ere bygte. Thi for etc. Actum Frederichsborg Thend xiij Januarij Aar etc. mdlxxvij.

Sj. Reg. XI, Fol. 263. Trykt i Dsk. Mag. 3 R., I, 1842, S. 141—142.

7.

1578, 20 April. Kongebrev om at Papirmageren paa Møllen mellem Kjøbenhavn og Helsingør aarlig maa oppebære 1 Pund Korn.

Wij Frederich thend Anden med Gudz naade etc. Giøre alle witterligt, at paa thet papirmøllen her Emellom Slottit Och Kiøpnehaffn thes bedre kand bliffue wed macht, Tha wij aff wor Synderlig gunst och naade haffue wnt och tillat och nu med thette wort Obne breff wnde Och tillade, att papir mageren samestedtz maa Aarligen her Effther bekomme och Lade Opbere j pund Korn aff lofftit paa wort

Slott Kiøpnehaffn, till Saa Lenge wij Anderledis ther om tilsigendis worder. Bedendis och biudendis wor Leensmand paa for^ne^ wort Slott Kiøpnehaffn, thend Som nu er Eller her Effther Komendis worder, att hand hannom for^ne^ pund Korn paa wore wegne Aarlig Lader fornøye Och ther paa Ingen forhindring giører hannom wdj nogre maade, Ladendis thett Ingen Lunde. Actum Kroneborg thend 20 Aprilis Aar etc. mdlxxviij.

Sj. Reg. XI, Fol. 369.

8.

1579, 3 Avgust. Bevilling for Valentin Rhadevarm til at samle Lumper til Papirmøllen i Kjøbenhavns Len.

Wij Frederich thend Anden etc. Giøre alle witterligt, Att Effthersom thenne Breffuiszere Valentin Rhadewarm haffuer sig nu ahngiffuen och Præsenteret hos Osz att wille lade sig bestille thill Att samble Lomper thill thend Papir Mølle, wij haffue ladit begynde wdj Kiøpnehaffns Leen, Tha haffue wij af wor Synderlige gunst och Naade wndt, beuilget och thilladt, Och nu med thette wort Obne breff wnde, beuilge och thillade, Att hand for Samme hans thienniste och wmage maa Aarligen bekomme aff wort Rentekammer thredue gammel Daler, thill Saa lenge wij Anderledis ther om thilsigendis worder. Dog saa att hand skall were forplicht Att flij Papirmageren matherie nock att Arbeide aff och omdrage her wdj Riiget och Andenstedtz att Samble, hues ther thill behoff giøres. Actum Frederichsborg thend 3 Augustj Aar etc. Mdlxxix.

Sj. Reg. XII, Fol. 49. — Et Udkast til denne Bevilling findes i Gehejme Arkivets Danske Samlinger: Manufakturer, Pakke 573.

9.

1580, 13 April. Bevilling for Anders Hintzler til at maatte beholde Papirmøllen ved Hvidøre.

Wij Frederich thend Anden etc. Giøre alle witterligt, att wij aff wor Synderlige gunst och naade haffue wndt och

thilladt och nu med thette wort obne breff wnde och thillade, Att thenne breffuiszer Anders Hintzler maa frembdelis haffue, Niude och beholde wor Papir Mølle wid Huidøør och thend brugge sig aldene thill bedste nytte och fordeell, Som hand sig nøttigst och bedst bruge kand, Thill saa lenge wij anderledis ther om thilsigendis worder. Dog saa att hand Aarligen thill guode reede skall giffue ther aff thill Osz thill affgifft xxx Riisz papir och thenum yde och leffuerere paa wort slot Kiøpnehaffnn. Och haffue wij naadigst beuilget hanum Aarligen att maa bekomme aff wore och Kronens skouffue ther omkring ij^{ct} Lesz wiid thill Ildebrand, huilcke aff wor Leenszmand paa for^{ne} wort slot Kiøpnehaffn skall lade foruisze och med wor och Kronens thiennere ther omkring boendis lade hanum thilføres, Thij forbiude wij wore fougither, Embitzmend och alle andre for^{ne} Anders hintzler heremod paa for^{ne} Papir mølle, Effthersom for^{uit} staar, att hindre eller vdj nogre maade forfang att giøre vnder wort hyldiste och naade. Bedendis och biudendis for^{ne} wor Leenszmand paa wort slot Kiøpnehaffn, thend som nu er eller her effter kommendis worder, Att hand paa wore wegne Aarlig^{n} forskaffer for^{ne} Anders Hindtzler [och] thill for^{ne} Papir mølle lader vdføre for^{ne} ij^{ct} Lesz weed, Effthersom for^{uet} staar, Ladendis thet ingenlunde. Actum Koldinghusz thend xiij Aprilis Aar etc. 1580.

Sj. Reg. XII, Fol. 94—95.

10.

1583, 20 Juni. Kongebrev til Kristen Vind om at forandre Papirmøllen i Kjøbenhavns Len til en Kornmølle.

Wor gunst tilforn, Wiid Att Effthertthi thett icke kand haffue nogen gienge med thend Papir mølle ther wdj Kiøpnehaffns Leen, Saa thett komme Oss eller nogen till fordeell, men mere komme Oss till stor Omkostning, Och dog inthett ther med wdrettis, Tha haffue wij nu betenckt och ere tilsindtz worden Same papir mølle Att lade affskaffe och wdj thett stedt egien att forordne och lade giøre En Korn mølle, Thj Bede wij thig och wille, Atthu forwiszer papirmageren

Och, med thett første skie kand, lader giøre ther en Korn mølle. Och paa thett same mølle maa bliffue bygtt och giortt till gaffnv, haffue wij for gott Anseett, Att wor Thømmermand Paaske, som wed well att bygge møller, skall begiffue sig thiid same mølle att tilhugge och tilflije, Och haffue tilsch^{it} Oss Elsk^{e} Johan Thaube, wor mand, thiennere och Embitzmand paa wort Slott Kroneborg, hannum ther om Att skulle tilsiige, Atthu therfore, naar hand thiid kommer och same Arbeid skall forethage, forskaffer hannum, huis hand ther till behøffuer, Och befordrer same Arbeid med thett første att maa [gaa] for sig, Och huis thett kommer att koste, Atthu thett lader Indschriffue wdj Regenskab. Ther med etc. Actum Haderssleffhuss 20 Junij Aar etc. 1583.

Sj. Tegn. XV, Fol. 228—229. Trykt i Dsk. Mag, 3 R., I, 1842, S. 142. — Brevet til Lensmanden paa Kronborg, Johan Taube, findes i Sj. Tegn. XV, 229 og er af samme Datum som det her aftrykte. — Paaske Tømmermand, der allerede 1583 er i Kongens Tjeneste, faar under 29 Januar 1586 Bestalling som Tømmermand paa Kronborg Slot (Sj. Reg. XII, Fol. 499), og under 25 November 1586 beskikkes han til „igjen" at tilse alle Kronens Møller i Kronborg og Frederiksborg Len (Sst. Fol. 572).

11.

1583, 24 Juli. Kongebrev til Kristen Vind om at paaskynde Papirmøllens Forandring.

Wor gunst tilforn. Wiid Effthersom thu Wnderdanigt haffuer ladett giffuit Osz tilkiende, Atthu haffuer hafft Paaske Thømmermand hoesz thend Papir mølle, Och hand att foregiffue Att wille haffue Ald wandwerckitt opthagen Och ville hugge ett Andett Husz till Møllehusz Och om same Arbeidt gantz seenlicht forthrøster, for huis Andett Arbeidt skyld hand wnder hender haffuer paa wort Slott Kroneborg, Och thu therfore wnderdanigt begier att wiide, Att Effthertbi thu for ett Aar nylig haffuer ladett ferdige Arnen (!) och Wandwerckett, Saa thett skall were wbrøstholden, Och huszitt er saa gott som nytt Och for^{ne} Paaske thømmermand er wdj Anden Arbeidt forhindritt, Om wij therfore icke ere tilfridtz, Atthu lader flij same Mølle, effthersom En the Andre Møller ere ther wdj Leenit, huilckitt bode med mindre Omkost-

ning och med thett første kunde bliffue fuldgiortt. Tha lade wij Osz thett naadigt befalde Bedendis thig therfore och wille, Atthu med thett første lader forethage for[ne] Mølle, Effthersom thu bedst kand Affstedt Komme, effther thendt Maneer, som the Andre møller ther wdj Leennitt ere, Att lade forbygge och ferdige giøre. Och huis ther paa opgaar, Thett lader Indschriffue wdj Regenskab. Thermed etc. Actum Haderszleffhusz thendt 24 Julij Aar etc. 1583.

Sj. Tegn. XV, Fol. 238—239.

12.

1583, 10 November. Kongebrev til Kristen Vind om at bygge et Aftrædelsesværelse til Kongen af Tørestuen ved den forandrede Papirmølle.

Frederich etc. Wor gunst tilforn. Wiid Att wij till naadigt behag haffue fornummit, Att thend Korn mølle, som Anrettis skulle Aff Papir møllen, er forferdiget, Och effthersom thu giffuer tilkiende om thett hus, som ther hoesz war opsatt till att thøre papir wdj, Tha Bede wij thig och wille, Att thu same husz lader nederthage och ther Aff att Opsette hoesz Møllehuszitt saa møgitt som thill En themmelig gemack och werelsze, Ther wdj wij kunde haffue Afflegre, naar wij wille Bede Emellum Kiøpnehaffn och Helszingøer. Och huisz thett kommer Att Koste, Atthu thett lader Indschriffue wdj Regenskab (Resten af Brevet angaar Beskikkelsen af en Skultus paa Amager). Ther med etc. Actum Haffreballegaardt 10 Nouemb. Anno etc. 1583.

Sj. Tegn. XV, Fol. 270.

13.

1584, 12 Januar. Kongebrev til Kristoffer Valkendorf om at bygge en Hammermølle der, hvor Papirmøllen før har været.

Frederich etc. Wor synderlig gunst tilforn. Wiider, Effther som j wnderdanigt haffue giffue[t] Osz tilkiende, Attj formeene med nøytte och fordell Att kunde Anrettis En Hammer Mølle ther, som thend Papir Mølle haffuer weritt, Att ther paa kunde wdslais huis stortt Jernfang, som Behøffuis til Ancker eller Anden Reedskab till wore Orlouge

Skibe eller till Anden brug till wort Behoff, Tha Bede wij Ether och Wille, Attj med thett første paa wore wegne forhører om En, som saadanne Hammermølle kand Anrette, Och lader giøre och forordne En Hammermølle ther, som for^ne^ Papir mølle haffuer werit. Ther med skier Osz etc. Actum Haffreballegaardt thendt xij Januarij Anno etc. 84.

Sj. Tegn. XV, Fol. 300—301.

14.

1590, 19 Marts. Kongebrev til Kirsten Lindenov, Enke efter Sten Bille til Vandaas, om at lade Tyge Brahe faa en Eg til hans Papirmølle paa Hveen.

Christian then Fierde etc. Wor gunst tilforn. Wiider att wi naadigst haffue vndt och giffuet Oss Elskelige Tyge Brahe thil Knudstrup, wor Mand och Tjener, en Eeg ther vdi Herritzuadtz Klosters Leen thill ett Stampe-Thrug vdi hans Papirs Mølle; Thi bede wij Ether och wille, att, naar hand hosz Ether ther om lader fordre, I tha lader hans Fuldmechtige foruise paa the Steder vdi Skoffuene, som hand samme Eeg, ther thil duelig er, kand bekomme. Ther mett skeer wor wilge. Befallendes Ether Gud. Giffuet vdi Kiøpnehaffn then 19 Martii 1590.

Efter Danske Magasin II, 1746, S. 264. En Gjenpart findes i Samlingen af danske adelige Breve paa det kgl. Bibliotek (Fasc. 4, Familien Bille). I Sk. Tegn. II, Fol. 86 findes Brevet i Uddrag. — Tyge Brahes Papirmølle er paabegyndt vistnok 1589 (Dske Mag. II, 1746, S. 264—265), men er næppe strax kommen i Gang. Han manglede en Papirmager. saaledes som det ses af en Skrivelse af 8 September 1591 fra ham til Landgrev Vilhelm af Hessen. Han skriver nemlig: „Da Ew. F. G. in jrem Schreiben [af 22 Maj 1591] mention thut vom Papiermacher, dasz Ew. F. G. nach einem oder Zween Zu Franckfurt wolte vmbhören lassen, kan Ew. F. G. ich nicht bergen, dasz ich selber schon einen bekommen hab, der desz Handwercks gnugsam erfaren vnd nu mit einem Gesellen im Wercke ist vmb Druckpapier zu machen“ (Epist. astronom., Frkfurt, 1610, S. 205). — Det var utvivlsomt Papirmangel, der drev Tyge Brahe til selv at anlægge en Papirmølle. 1587 søger han at faa Papir fra Møllerne ved Grabow og Neustadt i Meklenburg (F. R. Friis: Tyge Brahe, 1871, S. 317—318).

15.

1592. Paa Præstekonventet i Roskilde blev læst et Kongebrev om at samle Klude til Tyge Brahes Papirmølle paa Hveen.

Synodalia Anni 1592 habita Roeskildiæ die ☿ post Divitis et Lazari. Episcopo D. Petro Winstrupio ..... Bleff Kongl. Mayᵗᵗˢ Breff læst, at som Tyge Brahe paa Hveen haffde ladet giort een Papirs Mølle, da Præsterne hver udi sine Sogne giffve Sogne-Folkene Tilkiende, at naar hans Bud kommer til dennem, at de vilde selge hannem for skellige Penge gammelt forslit Lærret til at giøre Papiir aff.

Kgl. Bibl., Kallske Saml. Nr. 489, 4to, S. 196 jfr. Ny kgl. Saml. Nr. 1171, 4to. — Anført i Dsk. Mag. II, 1746, S. 280—281.

16.

1599, 8 Oktober. Bevilling for Skomagerne Gert von Dry og Didrik von Nus paa Strandmøllen som Barkmølle.

Wij Christiann etc. Giøre Alle witterligh, Att Epther som disze breffuiszere, Osz Elskᵉ Gert vonn Drij och Diderich vonn Nus, Skomagere, Borgere och Indwhoner her wdj woer Kiøpsted Kiøpnehaufn wnderdanigst hoesz osz haffuer ladit ahnlange, Att wij Naadigst wille beuilge thennem Att mue opbygge och Ahnrette en Synderlig Mølle Quern thil dierris Handtwercks behouf wdj Papirs møllen her Vnder wort Slott Kiøpnehaufn liggendis, och paa det the Samme mølle mue sielff niude och den Att brugge Effter dieris eigen guode leiglighedt och fordeell, Erbiude the thennom wnderdanigst Att Vdtgiffue den Sedtwonlige Landtgilde, som der Aff Pleger Att Vdtgiffuis, Thaa haffue wij Aff wor Synderlig gunst och Naade wndt och thilladt och nu med thette wort obne Bref wnde och thillade, Att forⁿᵉ Gert vonn Drij och Diderich Vonn Nus samme Mølle epther dieris wnderdanigst Ahnfordring mue bekomme och den beholde thiill forⁿᵉ thieris handtuercks noturft och Leiglighedt, och thiill saa lenge wij Anderlethis der om laader forordtne, Dog medt saa skiell, Att the thennd paa dieris egen omkostningh skulle forbedre och wed macht holde. Och Aarligenn thiill

Rette thiide giffue och forniøge wor lennszmand hersammestedz, huis Aarlige landgilde och Affgifft ther Aff pleger Att giffuis Effther iorbogens indholdt; saa frampt de derudtinden findis forsømmellige, the daa iche (!) thette wort breff der offuer wille hauffue forbrut, och skulle de Sielff mue forordtne Møllere wdj Samme mølle, Effther som de sielff Kunde thenncke effther dieris Leiglighedt thennom best Att werre thienelige, och samme Møllere Att werre thennom høerige och Lydige, Thi forbiude wij wore etc. Haffniæ thend 8 Octobris Anno 1599.

Sj. Reg. XIV, Fol. 226. Trykt i Kbhvns. Diplomat. II, S. 501—502 (jfr. S. 518—519), hvor Møllen ligesom af H. Rørdam i Dske Mag., 4 R., IV, S. 256, gjøres til Møllen i Hvidøre; jfr. dog de nedenfor aftrykte Uddrag af Kjøbenhavns Lens Regnskaber (smlgn. Skand. Bogtr. Tid. 1873, S. 35—36 og 1875, S. 133).

17.

1600, 1612 og 1620. Uddrag af Kjøbenhavns Lens Regnskaber for de nævnte Aar.

Huidøer Mølle.

Lauridtz Söffrensen	j Møller bruger
Baldtzer Feldbereder	Intet .... j daler.

Rentek.-Ark. Mandtals Register paa Pengeskatten, som udgaves udi Kbhvns. Len til St. Mortens Dag Anno 1600.

[Gjentofte Sogn] Huidøers mølle. Baldzer feldbereder och Söffrenn vonn Hulbling xvj dr.

[Søllerød Sogn] Pappirs Mølle. Dierich Skomager och Giert vonn Dreie Skomager: vj punnd Miell. j daler. Aff Sunngerup [Snogerup] giffuer de j frinng Thorsch. Aff nogen Jord, er kommen fra Nærumbs Menndt viij schiepper Rug.

Rentek.-Ark. Kbhvns. Slots Jordebog fra Philippi Jacobi Dag 1612 til Aarsdagen efter.

[Gjentofte Sogn] Huidøers Mølle. Baldtzer feldbereider och Söffrenn von Hebling Saa och Nicklaus schram Felbereider. xvj dr.

[Søllerød Sogn] Pappiers Møllen. Vallckhemølleren vj Punnd Miell. j Dr. Af Sungerup giffver de j fring Thorsch.

Aff Nogen Jord, ehr Kommen fraa Nerums mennd viij schep^{r} Rug.

Rentek. Ark. Kbhvns. Slots Jordebog for Anno 1620. I Kbhvns. Diplomat. III, S. 75—77 findes et den 1 Januar 1629 konfirmeret Testamente af Felbereder Søffren Helbeling.

Møllere vden Auffuell: Pappiers Møllen .....

Rentek. Ark. Mandtals Register paa Pengeskatten, som udgaves paa Kbhvns Len til St. Martini Dag 1620.

Om Hvidøremøllen (i Gjentofte Sogn) hedder det i Kbhvns. Slots Regnskab for Aaret 1662—1663, Fol. 37, at den för Fejdetiden var en Stampemølle, som tvende Felberedere i Kbhvn. havde i Brug, men i Krigen blev den ødelagt. „Damuerchet, Huusz, Mølleuerch och Alt, huad der paa var bygt, ehr gandsche Affbrutt och ødelagt i Grunde Ved Findens Haand" (Dee Otte Mends Affsigtt Om Gaardernis Bröstfeldighet och Sæd I Sockelundtz Herritt, Bilag til Kbhvns. Lens Regnskab 1660—1661), og endnu i 1670 stod den „Aldeelis Øede och W-bygt" (Antegn^{r} til Kbhvns. Amts Regnskaber fra 1667 til 1670, Fol. 25). — Den som „Pappirsmølle" (i Søllerød Sogn) 1612 nævnte Mølle er den senere Strandmølle, og allerede i 1599, da den bliver Barkmølle (s. Nr. 16), benævnes den Papirmølle, den maa altsaa för dette Aar have været Papirmølle — men naar blev den det?

18.

1621, 16 April. Bevilling for Abraham de la Haye og Peter Bielefeldt med Konsorter til en Papirmølles Oprettelse.

C4 Giöre alle witterligt, att Vj aff woris Synderlig gunst och Naade Naadigst haffuer beuilgett och thillaat Osz Elsk^{e} Abraham de La haye och Peter Bilefeldt med deris Consorter att maa paa beleilige steder, huor wj dennom Selff Naadigste forordne lade, opsette och anrette en eller flere Papiers Møller, och skulle for^{ne} Møller Saaledis anordnis och wdj werck stillis, att paa dennom kand giöres Alleslags fin och grofft papier saa och postpapier, huilcken for^{ne} papier skall i alle maader veere saa gott, fiintt, welbered och giortt, som dett naagenandenstedt kand giøris och forferdiges, och som det pleier hid ind wdj Rigett aff fremmede thill kiöbs att indföris, och wille wij, naer for^{ne} Møller Saaledis bliffuer wdj Werck stillet, att hand (!) med for^{ne} sine Consorter wore Riger och land tillbörligen med Allehaande

papier kand forsörge, Naadigst giffue hannom och dennom der paa widere privilegier och friheder, och skulle de giöre leffuerantz till Wor Hoffhaltings behoff och Wdj wortt Cantzelie, Rentekammer och paa andre steder, huor wj dennem Naadigst thillsige lader, huis Wj thill wort behoff haffuer fornöden, och dett Selge os femb pro Cento aff huertt hundrede bedre Kiöb, end det Ordinarie och gemeenligt Selgis och affhendis. Sammledis haffue Wj Naadigst beuilgett dennom wdj Vor Kiöbsted Kiöbenhaffn att maa anrette ett Distillatorium thill Allehaande Slags Brendeviin, Aqva vitæ och andre Saadanne Extracter att distillere, paa huilkett, effterad Wj kunde eracte dett Saaledis att Veere wdj Verck stillett, som dett sig bör och fornöden er, Wj wdj lige maade dennom Wille Videre privilegier meddele eller och saadantt distelere werck anrette, Wndtagen de Som Sig wdj Vore lande boesettendis worder, dog Wore egne Vndersaatter med Saadantt och deslige distillerearbeide deris nering att Söge wdj alle maader forbeholdett och Wforbødett. Frederichsborg dend 16 Aprilis Anno 1621.

Sj. Reg. XVII, Fol. 125. — Under 10 Juni 1618 findes der i Sj. Reg. (XVI, Fol. 353, trykt i G. F. Lassens Dokumenter til Kjøbenhavns Befæstnings Historie, 1855, S. 120—121) et Brev om, at Ingeniør Abraham de la Haye for 2300 Daler har paataget sig at gjøre et Stykke af Volden fra Vesterport henimod Vandkunsten færdig. I et af Kristian IV den 20 April 1639 udstædt Skjøde nævnes „affgangne Abraham Delahey, woris forige wolmester“ (Kbhvns Diplomat., III, S. 189—190). I Sj. Tegn. XLII, Fol. 44—45 findes Meddelelser om Skifte (1678) efter en Oberst de la Hey.

19.

1625, 9 Maj. Bevilling for Gødert van Lyck til en Papirmølles Oprettelse.

C4tus G. A. V. Att Vij naadigst haffue beuilgitt och thillatt saa och nu med dette Vortt obnebreff beuilge och thillade, Ad denne Neruerende breffuiser Gödertt van lyck, borger och induaaner vdj vaar Kiöbstad Kiöbenhaffn maa her vdj Rigitt, paa huad sted hand bequemligst ehragter, paa sin egen bekostning opbygge en papiers mölle och der papier

Att giöre och bortt forhandle: Thi forbyde vij vore fogder, Embitzmend och Alle Andre for^ne^ Gödertt van lyck herimod, epthersom forschr^t^ staar, Att hindre eller I nogen maade forfang Att giöre Vnder Vaar hyllist och naade. Giffued paa vortt Slott Frederixborg den 9 May Anno 1625.

Sj. Reg. XVIII, Fol. 51.

20.

1633, 14 April. Bevilling for Joh. Ettersen paa Farveriet bag Vandkunsten i Kjøbenhavn og paa Valkemøllen, kaldet Strandmøllen, mellem Kjøbenhavn og Helsingør.

C4^tus^ G. A. W. Att Wi naadigst haffve bevillgit och tillatt, och nu hermed bewillge och tillade Johan Ettersen, Borger udj Wor Kiöbsted Kiöbenhaffn, Att maa nyde och bruge dett farffverie bag wed Wandkonsten, som Klæde Compagniet tillfornn brugt haffver, med Alt hvis farffveredskab, som nu udj Husitt findis och dertill hører, Aarligen for itt Hundrede specie Daller, som hand udj Wort Rente Kammer till hver Philippi Jacobi Dag skall leffvere; Dog med Slig Wilkor, Att naar fornøden giöris, da skall hand Were forpligt Att farffve for osz Lige for dend Priisz och lige saa Well som Lucas Farffver nu for osz farffver. Och naar Wi naadigst worder tillsinds hannom same farffverie icke lenger Att forunde, eller och hand dett icke lenger Will beholde, da schall hand leffvere Dett fra sig lige saa gott baade Husitt och Redskabit, som hand dett Annammitt haffver. I lige Maade haffve vi hannom oc naadigst bewilget Dend Walkemölle mellem wore Kiöbsteder Kiöbenhaffn och Hellsingnöer liggendis, Kalditt Strandmøllen, saaleedis som dend nu forefundit er, paa sig og sine Arffvinger Aarligen Att maa nyde och bruge for thi specie Daller udj Wort Renterie till hver Philippi Jacobi Dag at leffvere. Dog med Saadan Willkoor, Att hand, naar behoff giöris, Skall Walke for osz, hvis Klede her giöris udj Tuctehuszit, for dend Samme Priisz, som nu Walkes for. Och saa frembt hand herudj findis forsömmelig eller och Hansz affgifft icke till rette tider worder erlagt, Skall samme Mölle igien till osz

och Cronen were forfalden, och da leffveres lige saa goed baade paa bygning och udj Anden maade, som hand dend nu annammer. Forbiudendis alle och enhver etc. giff. Haf. 1633. 14 April.

Sj. Reg. XIX. Fol. 104—105. — Sst. Fol. 408—409 kgl. Skjøde til Johan Ettersen paa det ovennævnte Farveri ved Vandkunsten; Skjødet er dateret Kjøbenhavn 20 Maj 1636. Disse to Aktstykker ere trykte i Kbhvns. Diplomat. III, S. 116—117 og 162, men i det første er Johan Ettersen fejlagtigt læst Johan Ellersen, som igjen i Overskriften er gjort til Johan Ejlersen. — Hvilken udstrakt Virksomhed Johan Ettersen har siddet i, vil foruden af de nedenfor efterhaanden aftrykte Dokumenter vedrørende hans Forhold væsenligt til Strandmøllen, kunne ses af Følgende: 1635 vægrer han sig ved at betale Tolderen „udi Øresund" Villum Mortensen 4207 Gylden 4 Styver, som denne siger, at hans Faktor i Holland Pillegrim v. Bush til sig har annammet, Johan Ettersen vil først se Faktorens Kvittering (Sj. Tegn. XXV, Fol. 430); den 5 December 1635 forordnes Byfogden i Kjøbenhavn til at undersøge, om han har brugt Hvalfangst Nord for den 67de Bredegrad, hvilket Andre har Privilegium paa (Sj. Tegn. XXV, Fol. 472); den 15 Maj 1636 idømmes han en Bøde for denne Forseelse (Sj. Tegn. XXVI, Fol. 34); den 30 Juni 1636 udnævnes der Kommissarier til at dømme i den Irring, der er opstaaet angaaende en Kontrakt om Hvalfiskefangst mellem ham og det islandske Kompagni (Sj. Tegn. XXVI, Fol. 76); i 1638 er der Strid mellem ham og Tolderen Villum Mortensens Arvinger om en Leverance af Krudt, som de i Fællesskab havde paataget sig (Sj. Tegn. XXVI, Fol. 267—268); den 8 November 1638 overtager Johan Ettersen (?) Lindsø Krudtmølle i Kristianstads Len (Sj. Reg. XX, Fol. 40—41); den 3 Februar 1650 faar han Bevilling til at holde Gjæsteri og Værtshus paa en Gaard i Vedbæk, som han har fæstet (Sj. Reg. XXII, Fol. 263).

21.

1635, 7 Januar. Bevilling for Joh. Ettersen til at maatte bygge en Kornmølle ved Valkemøllen mellem Kjøbenhavn og Helsingør.

C4. G. A.W. att efftersom vi for nogen tid siden haffuer fra Os giffued och forvndt Os Elskelig Johan Ettersen, Borger och indvaaner vdi vor Kiöbsted Kiöbenhaffn, Walckemøllen imellom for^ne^ Kiöbsted Kiöbenhaffn och vor Kiöbsted Hellsingör effter voris Naadigst benaadnings breffvs formelding, hannem der paa giffuet er, och hand nu vnderda-

nigst er begerendis, hannem Naadigst maatte bevilgis paa hans egen ombkostning en Korn mølle hoes samme Valckmølle at opsette, Erbydendis vnderdanigst aff samme Kornmølle aarligen at ville giffue en vis affgifft. Da haffuer vi Naadigst bevilgett och tilladt och her med bevilger och tillader, at for^ne Johan Ettersen maa ved for^ne Walchmølle paa hans egen bekostning lade opsette och opbygge en Korn Mølle, dog at hand aff samme Korn Mølle skall giffue Os, forvden hvis hand aff vor Walchmølle vdgiffuer, aarligen thi specie Daler, Dog skall hand vere forpligt Korn Møllen icke at bruge saa, at vallcken deroffuer forhindris for huem, som vill haffue valcket, saa frembt som dett findes, da denne benaading at vere forbrud. Forbiudendis alle og en hver for^ne Johan Ettersen paa for^ne Korn Mølle at opbygge nogen forhindring at giøre vnder vort Hyllist och naade. Giffuet Coldinghus den 7 Januar: Anno 1635.

Sj. Reg. XIX, Fol. 305. Konfirmeret under 5te Juni 1649 (jfr. ndfr. S. 45 Nr. 35). To Gjenparter af Konfirmationen findes i Geh. Ark. Topogr. Saml. Strandmøllen Nr. 35 b.

22.

1635, 21 Avgust. Bevilling for Hans Hansen Skaaning med Konsorter til at anlægge en Papirmølle i Aarhus Stift.

C4. G. A. V. At efftersom paa det Underd. begieres aff Os Elskl. Hans Hansön Skoning Vdi Vor Kiöbsted Aarhuess med hans consorter, at di der omkring paa en beleilig sted Vdi Aarhuess Stiffte paa Vor oc Cronens, Byens eller Capittel grund en Papirs Mølle maatte oprette, Da haffue Vi aff Vor synderlig Gunst och Naade saadan Konst til Fremgang och forbedring Vnt oc beuilget oc med dette Vort obne breff Vnde, beuilge oc tillade samme papir Compagnie for^ne Papir Mølle At mue paa en beleilig sted, som for^t staaer, opsette, ochsaa at de maa kiöbe for penge Naale, Speyel, Belter, synaale, Kniffue, remmer och ellers lumper och hues materie Papir giöres aff, til det Vercks ydermere fremgang; Herhoes Ville Vi haffue Strengeligen forbudt, at ingen paa 10 Aars tid nogen Papirs mølle Vdi for^ne Aarhus Stifft paa Byens, Capittels eller paa Aarhues Bisgaards grund maa

opsette, disligeste ingen Vdi Stifftet at maa kiöbe lumper Vden alleniste for^ne Papirs Compagnie, dog schal for^ne Papirs Compagnie Vere forpligt at kiöbe de lumper, som dennem til kiöbs biudes, saa oc strax at begynde samme papir mølle at stille ij Vercket. Oc Ville Vi, at Vore Lensmend schal haffue indseende, naar samme mølle anleggis, at det scheer paa de steder, saa Vore och Cronens saa vel som Capittels eller andre Vore Vndersatters møller deraff iche haffuer nogen affbreck. Forbydendis Vore Embetzmend Fogder etc. Hafn. 21 Aug. 1635.

J. Reg. IX. Fol. 133—134. — Under 19 Avgust 1635 blev der skrevet til Lauritz Lindenov om at have Indseende med Møllens Oprettelse som ovenfor meddelt. Muligvis skal dette sidste Brevs Dato være ikke den 19 men den 29 Avgust, saaledes som Hübertz i sine Aktstykker vedkommende Aarhus (II, 70) udenvidere daterer det, han tager imidlertid Fejl, naar han anfører „Jyske Register" som Kilde, Brevet findes i Jyske Tegn. IX, Fol. 208. Den nævnte Forfatter citerer stadig „Jyske Register" som Kilde for de Aktstykker, han meddeler vedrørende Papirmøllen ved Aarhus, skjønt de alle ere tagne af Jyske Tegnelser; de, der findes i jyske Register, meddeler han ikke.

23.

1635, 14 Oktober. Kongebrev til Niels Trolle om at lade Joh. Ettersen aarlig faa 20 Læs Brænde fra Kronens Skove til sin Valkemølle.

Christianus Qvartus W. G. T. Efftersom Johan Etterszen borger oc induohner her vdi Wor Kiöbsted Kiöbenhaffn Vnderd. haffuer ladet giffue tilkiende, At til Kledewalchen paa Walchemöllen schall brugis Warm Vand och derfor Vnderd. begierendis, Wi Naadigst ville beuilge, At hand Aarligen maatte bekomme nogen hielp aff Weed for betalling aff wore och Cronens schoffue; Da haffue Wi Naad. beuilget hannem Aarligen for betalling at maa bekomme 20 Lesz Weed, bedendis dig och ville, at du Aarligen her effter for betalling lader for^ne Johan Etterszen bekomme 20 Lesz, dog paa de steder Skouffuene kand vere vden schade, etc. Hafniæ den 14 Octobris 1635.

Sj. Tegn. XXV, Fol. 458.

24.

1636, 8 November. Kongeligt aabent Brev om at Bønderne i Aarhus Stift skulle samle Lumper til Papirmøllen der.

C 4. G. A. W. Att Efftersom Wj Naadigst er kommen udj forfaring, huorledis her udj Riigett schall findis stor brøst paa papiir och dett aff den Aarsag, att her icke findis Møller, som samme Verch kunde driffue, da haffue Wj Naadigst beuilgett, att udj Voris Lehn Aarhuus en papiers Mølle maa oprettis, i lige maade Vore, Cronens och Geistlige bønder udj Aarhuus Stifft huer aff Dennemb schall leffuere till forbemelte mølle en fier eller sex marck plynder eller och meere for betalling, thi byde Wj och hermed befale Vore befalingsmend udj Samme Stifft, att Naar de hermed besøgis, de da tillholde Vore, Cronens och Geistlige bønder for[n] plynder for betalling att leffuere som forbemelt, och Att de handle med Adelen udj deris lehn, att de deris tienere Ville och dertill holde. Derforuden haffue Wj Naadigst beuilgett, at dette hos satte tegen ⟨4⟩ Maa settis paa paapirett, thi forbiude Wj Alle och en huer, huosomhelst dett och Være kand, dennem herimod, Som forschreffuett staar, att hindre eller i nogen maade forfang at giöre Vnder Vor hylleste och Naade. Haff. 8 Novemb. Anno 1636.

J. Reg. IX, Fol. 228. — Under 8 Februar 1638 blev der skrevet til Erik Grubbe om at fremme Lumpesamlingen „at dett uden nogen forsømmelse och ophold effterkommis, Saa och anordne en uis mand i huer Sogen och bye, Som den aarligen kunde Samle och for betalling, med mindre [vi] skulle till anden mieddel foraarsagis (J. Tegn. IX, Fol. 488—489 jfr. Hübertz: Aktstykker vedk. Aarhus II, S. 74—75).

25.

1637, 15 September. Bevilling for Elias Biener og Mathias Smed til at anlægge en Papirmølle ved Stackarp i Skaane.

C. 4. G. A. W. Ath efftersom wj Naadigst Komme J forfaring, huorledis Her i Rigett schall findis Stor brøst paa Papir Och dett aff den Aarsag, At her iche findis Møller, som samme werch Kunde driffue, da hafve wij Naadigst beuilgitt, At udj wort Land Skaane Vnder Herridtzwad Clo-

ster udj Stacherup nest op till Messingmøllen sammesteds en papirs Mølle aff nærwerende breffuisere Elias Biener, OstIndische Bogholder, och Mathias Smed Maa oprettis, och til for^ne^ werch at före udj goed Ordning och Fortgang haffue uj Naadigst dennem effterskr^ne^ privilegia Wndt och Meddeellit. Först haffue wj Naadigst beuilgitt och samtycht, at den Itzige squatmølle, sammestedtz ahnrettett ehr, aldelis schall affskaffis och for^ne^ privilegerede for dessen affschaffelse effter woris lensmands paa det Stedt, Oss elskede Jörgen Wind til Gundestrup W. M. T. och Rentemester, hans Wnderd. erkläring Aarligen At schall giffue os förige Affgaaende Afgifft Aff for^ne^ Mølle Tre Rdlr. Huor Imod igien de allene skall mue niude thill for^ne^ brug den ström, som offuen for for^ne^ Messing Mølle løbbende ehr, dog alt dette att skee Messing Møllen Vden Skade; For dett andett skall for^ne^ Elias Biener och Mathias Smedt niude och beholde for^ne^ Papirs Mølle, effter at den worder opbygt, udj 15 Aars tidt uden nogen Afgifft deraff till osz, meden siden deraff at skulle giffue billig grundleye, efftersom de med woris Lehnsmand, dend som nu ehr eller Her effter hender Att Komme, Kand omforenis; For det tredie Wille uj, at iche maa tilstedis nogen her effter udj forb^te^ 15 Aar nogen Papirs Mølle Paa 5 mille nær for^ne^ Hagestrup [ɔ: Stackerup ?] at lade ahnrette. For det sidste belangende dets lande wey, agger eller gresgang, dee och Vnderd^st^ begierer, derom skulle de, som for^ne^ MessingsMølles forwalter for dennem giort haffuer, med woris Lehnsmand Handle. Jmod alt dette for^ne^ Skulle for^ne^ Elias Biener och Mathias Smedt med for^ne^ Møllis opbyggelse straxen ahnfange och det udj goed och bestandig brug före, eftersom de wille ahnsuare och Were bekient, derforuden haffue uj och Naadigst beuilget, att dette Hos satte tegn maa settis paa Papiret. Forbiudende etc. Glüchstadt den 15 Septembris 1637.

Sk. Reg. V, Fol. 214—215. Trykt i Skand. Bogtr.-Tid. 1875, S. 134—135. — Desværre er der ladt aaben Plads til Møllens Vandmærke. — Med Hensyn til den nævnte Messingmølle kan det erindres, at Cort Helmis, Messingmager, under 5te December 1635 fik „Staggerup" Mølle paa 10 Aar, Aaret efter blev den imidlertid atter paa 10 Aar givet hans Enke Margrete i Forbindelse med Johan Rollinck og Albrett Skovertt, Borgere i Kjøbenhavn, til et Kobber- og Messingværk (Sk.

Reg. V, 151, 185). Under 3. Juni 1651 fik Jacob Petz og Konsorter Brev paa „Stackerup“ Mølle, „som tilforne schal haffue weret et Messingwerch och nu øde och ruineret“; de agtede „en hammer at lade opsette til Jern och Staal at lade udsmede“ (Sk. Reg. VI, Fol. 219). Ved Ørkellynge og Fadingholt i Helsingborg Len drev Jakob Petz og Konsorter fra 1646 en Jernhytte (s. Hist. Tidsskr. 4 R., VI, 1877, S. 130 og de der citerede Steder). Allerede 1640 havde han faaet Bevilling til tvært overfor Lyngby Mølle at maatte anlægge en Smedie, Bore-, Slibe- og Poleremølle til at gjøre Pistoler og Musketter paa (Kbhvns Diplom. III, S. 210, 248, jfr. O. Blom: Kristian IV.s Artilleri, 1877, S. 348—349).

26.

1637, 15 September. Kongebrev til Biskoppen i Lund om at fremme Kludesamlingen i Skaane til Papirmøllen der.

C 4tus W. S. G. T. Wij bede eder och Naadigst Wille, att i Handle med Presterne och Clockerne udj eders Stigt, at en huer aff dennem vdj deris Sogn for billigh werdt effter Wechten hoes Bönderne opsambler plynder och Lumper, Som till dett nu aff os Naadigste beuilgede papirs møllis ahnrettelse udj Vort landt Skaane I Herridtzwadtz Closters Lehn till dessen werck att driffue medt, forbrugis Skall, Som siden Af de privilegerede Hos Presterne och Clockerne for betalning Kand effter Handen affhendis och Annammis etc. Glüchstad den 15 Septembris 1637.

Sk. Tegn. VI, Fol. 259 260. — Under samme Datum fik Jørgen Vind Brev om i sit Len at skaffe Elias Biener og Mathias Smedt, „saa mögitt Træwerch uden betalling, som till samme møllis biugning Kand giöris fornøden“ (sst. Fol. 259).

27.

1638, 7 Februar. Kongebrev til Kristen Holk om at modtage Betaling for to Egetræer til Papirmøllen ved Aarhus.

C 4. V. S. G. T. Vider, eftersom Vi naadigst haffuer beuilgit os elskelig Doc. Morten Madsen, Superintedent offuer Aarhusz Stifft, med Sine participanter att maa betalling till eder erllegge for de tuende æger trer, Som di haffuer bekommit till dett Stam[pe]truff och Mølle axell vdi deris papiers mølle aff Silkeborig Skoff, daa bede vi eder och ville, att j betalling aff dennom anammer for samme

træer, huilkitt j eder till Regenskab haffuer at förre etc. Haderslöff 7 Februari 1638.

J. Tegn. IX, Fol. 486. — I Uddrag meddelt hos Hübertz (Aktstykker vedk. Aarhus, II, S. 71), der fejlagtigt citerer „Jyske Register" og fejlagtigt daterer Skrivelsen 7 Februar 1636.

28.

1638, 11 Februar. Kongeligt Skjøde paa Papirmøllen ved Aarhus til Morten Madsen, Paaske Jensen og Hans Hansen Skaaning.

C. 4. G. A. W. Efftersom Doctor Morten Matzen, M. Paasche Jensen och Hans Hanssen Skoning, Canonici udj Vor Kiöbsted Aarhuus, Aff os Vnderdanigst haffuer Verit begierendis, At de och deris Arffuinger maa bruge och niude den Papiirsmølle, som Wj Naadigst till forne haffuer bevilget dennem At opsette, belangende papiiret, som derpaa giöris, schall os först Vnderdanigst tilbiudis i Vor Kiöbsted Kiöbenhaffn for billig priis, om Wj det behöffuer, och hellers till Vore Vndersaatter her udj Riiget forhandlis och iche till nogen fremmede, da haffue Wj Naadigst beuilget och tillat, och nu med dette Voris obne breff beuilger och tillader Forn. trende Kannicher forn. Papiirs Mølle att niude bruge och beholde for Euindelig Eiendomb, Forbiudendis etc. Hadersleff 11 Febr. 1638.

J. Reg. IX, Fol. 281. — Forholdet mellem Hans Hansen Skaaning og Morten Madsen, der, da de her optræde som Kompagnoner, utvivlsomt har været godt, forandredes senere (s. N. M. Petersen: Bidr. t. d. dske. Literaturs Hist., 2den Udg., III, S. 458—9, 467—8).

29.

1638, 8 Avgust. Andragende fra Hans Hansen Skaaning om nogen Jord til Papirmøllen ved Aarhus, m. m.

Papirs Møllen wid Aa[rs An]langende. Paa det ynderdan[igste] andragis: I. Om naadigsten motte beuilges omkring Møllen tho eller 3 Kiörs Græsgang. II. En liden Hauffue hosz Møllen at kunde haffue til Kaal och Roder och anden Madurter. III. Om hannem naadigsten motte forundisz it lidit stöcke aff den ophuggen schow, som Anno 1627 och 28 er gandsche ophuggen emod Møllen,

hand kunde rydde och saae sig en tönde Korn eller 3 wdj till sine Kiöer att føde med och tilladis en ringe Pladtz der aff at lade indkaste, schal hand giernne giffue Aarlig Landgilde der aff, dog det altid for Landgilde motte bliffue hosz Møllen.

Paa mine egne wegne med aller vnderdanighed begerisz. I. At Residentzen, ieg iboer, som daglig gaar bröst paa, oc en part gandske forfalden, som er Kirckens Eyendomb, om den naadigsten motte tillades enten Kircken den at holde wid Lige med biugning, som hid indtil schied er, eller den motte affhændisz effter wuildigge dannemendtz Wurdering, dog ieg den at were nest for betaling, huilcket Residentes for nogen tid siden schrifftlig i Cantzeliet haffue sig vnderdanigsten oc ehrklerit paa. II Och effterdj ieg haffuer næsten vdj 22 samfulde Aar tient domkircken och Aarhus Capittel for notario (wuerdig) och emidlertid hafft megen besuæring. Haffuer ochsaa mestendeles den ringe formuffue, ieg haffde, antuendet paa Tryckeriet saa uell som paa papirs Møllen, förend ieg dermed nogenlunde nu er kommen till rette: Och her nu er it saare lidet Præbenda ledigt effter S. Andersz Bertilsön, som kaldisz Præbenda Sinding, schylder Aarlig en örte rug, en örte biug, en örte are Och en fj. smör etc. O dersom ieg motte mig vnderstaae at begere aff Magnifico Dno Cantzelario hansz gundstige befordering her om hosz Maiesteten Oc H. Cantzler wilde were mig en god promotor herudj, haffde ethers Magnificentz Lön derfore aff Gud oc Loff hosz Menischen, det er dog ickon en ringe ting, oc en fattig Jomfru faar end icke heller mange Beigle, Giörer for Gudtz schyld H. Cantzler oc werer mig en gundstig Beforder her wdj. Gud hand wære eders megle store Lön och spare eders Magnif. med alt kiert er oc mætte eder med it langt Liff her oc siden hidset euindelig Amen. Kolding den 8 Augustj 1638.

Paa det vnderdanigsten
offereret aff
Hansz Hanssön
Skonning mupra.

Geh. Ark. Aflev. fra Dsk. Kanc. Skab 15, Nr. 61 Litr. B. — Under 19 Januar 1639 skrives der til Erik Grubbe om at erklære sig

over, hvorvidt Græsgangen m. m. kan overlades Papirmageren i Aarhus (J. Tegn. X, 20 jfr. Hübertz: Aktstykker vedk. Aarhus II, S. 77).

30.

1641, 21 Oktober. Kongebrev til Niels Vind om at Joh. Ettersen af Skoven ved Kjøbenhavn maa faa et Egetræ til Axe i sin Valkemølle.

C 4. W. G. T. Wid, at Wi Naad. haffue beuilget Jan Ettersen, Jnduoner udj vor Kiöbsted Kiöbenhaffn, at maae udj Schoffuene till Vort Slot Kiöbenhaffn liggendis bekomme itt Egetræ til Axelen i Valchemølle[n]; bedendis dig och ville, at du hannem it Egetræ for betalling lader bekomme, Som dertil kand tienlig Vere. etc. Hafn, den 21 Octob. 1641.

Sj. Tegn. XXVII, Fol. 227—228.

31.

1643, 20 Januar. Bevilling for Joh. Ettersen til at anlægge en Papirmølle ved sin Valkemølle.

Christ. Qvart. G. A. W. Att Effterszom Jan Etterszen Borger och Jndwohner her i vor Kiöbsted Kiöbenhaffn aff os Vnderd. er begierendis, att hannem naadigst maa tilstedis en Papir Mølle offuen eller neden for hans Walchemølle att motte opszettis, dog att ingen flere papirmølle her i Vort land Selland i 20 Nest følgende Aar maa tilstedis att opbygges, da haffuer vij aff vor Synderlig gunst och Naade Naad. bevilgett och tilladt saa och hermed bevilger och tillader for[ne] Johan Etterszen en papir Mølle offuer eller neder for hans Walchemølle maa opszette lade, huor dett szig best Kand schiche, Saa och ville her med haffue forbuden, att vdj 20 Nest følgende Aar ingen papir Mølle her i vor Land Seelland maa opszettis, dog att hand schall vere forpligtt och saa snartt mest mueligt strax samme papir Mølle att anrette och udj Verch stille, saa frembtt hand denne Woris Naadigst bevilling agter att Nyde. Datum Hafniæ, 20 Januarij. Anno 1643.

Sj. Reg. XXI, Fol. 211. Trykt i Kbhvns. Diplomat. III, S. 242—243. — En Gjenpart findes i Geh. Arkivets topograf. Samlr: Strandmøllen Nr. 35 a, med en tilføjet original Verifikation underskreven: Jacob Butjenter m. p. p. Bevillingen konfirmeres under 5 Juni 1649 (Sj. Reg. XXII, Fol. 196—197).

32.

1643, 16 Februar. Kongeligt aabent Brev om Kludesamling i Sjælland til Joh. Ettersens Papirmølle.

Christ. Qvartus. G. A. W. Att efftersom wj Naadigst haffuer beuilget Johan Ettersen, Indwaaner her wdj Wor Kiöbsted Kiöbenhaffn, att maa Her udj Wor land Sielland anrette enn Papirsz Mølle och hand nu for Aarsagis hans tienere at wdsende Wdj Wort Rige Danmarck lumper och Plyndring til samme Werchsz fortsettelsze att samble, Da Wille Wj her med Alvorligen haffue befallett Wore Embidtzmend, Borgemestere och Raad, Byefougeder sampt alle andre, som paa Wore Wegne haffuer att befalle, att dj iche Alleniste lader for^ne^ hansz tienere Vbehindrett passere och repassere, Mens nu ochsaa dennem handthaffuer och forsuarer, om nogen dennom Wdj dieris foretagene Wille hindre, Och derszom dennem nogett Wtilbörligt tilföyes, att dj, det giör, da derfore tiltallis och Alvorlig straffis Andre till Exempell. Forbiydendis Hafniæ den 16 Februarij Anno 1643.

Sj. Reg. XXI, Fol. 223. Trykt i Kbhvns. Diplomat. III, S. 244—245.

33.

1645, 4 September. Regnskab over hvormeget Klæde, Joh. Ettersen fra 1640 til 1644 har valket, farvet og beredet for Kongen.

Anno 1645 den 4 Septembr haffuer Erlig och welagt mand Johan Etterszen, Borger och Indwohner vdj Kiöbenhaffn, Indlagt och Offuergiffuen her udj Ko. Ma. Rendte Cammer It hans Register och fortegnelsze, Anlangende huis Klede, heste dechen och Bay, hand paa vnderschedlige tider til Ko. Ma. Behouff haffuer ladet walche, farffue och for ferdige fra Philippi Jacobj dag 1640 och til Philippi Jacobi dag 1644 effter Lauridtz Knudszen (förige) och hans Pederszen Spærmand, nu schriffuer vdj hans Ma. Börnehuusz, deris der paa tuende Vdgiffne beuiszers Liudelsze, Beløb tilsammen ald forschr^ne^ Walche- och farffuelön, Imedlertid

effter derpaa nu offuerleffuerede fortegnilszis Widre formelding Femb hundrede Treduge och Aatte Rixdaler xvj ß, huor emoed hand igien til Affkortning haffuer førtt först 1 Rixdr, som er Affgifften Aff Walchemøllen Imellem helszingör och Kiöbenhaffn for femb Aar, Beregnit fra Paaschedag Anno 1640, hand Ilige maader samme Affgifft Seeniste her udj Ko. Ma. Rendte Cammer Clarerde och Affbetalde effter derpaa Vdstedit Beuiszes formelding, daterit dend 5 Januarij 1641, och til Paaschedag Sidst forleden udi Neruerende Aar 1645, Aarlig 10 Rixdr., diszligeste Affkorttit j^{ct} Rixdaler, som er Affgifften aff Kornmøllen, hannem sammesteds paa hans egen Bekostning er Beuilget At maatte Opbygge, effter derpaa Ko. Ma. Naadigste Beuillings Breff, daterit dend 7 Januarij 1635, huilchen hans Affgifft er beregnit for thj Aar, som Angaar fra Paaschedag 1635 och til samme Aars dag 1645, Och der Aff Aarlige thj Rixdalers Beløb tilsammen ald forschr^{ne} Affkortning j^{ct} 1 Rixdr., Och saa samme fordring och Arbeids Lön emoed forschreffne Affgifft lignet och lagt, da befindis for^{ne} Johan Etterszen herpaa Endeligen At tilkomme iij^{ct} lxxxviij Rixdaler xvj ß, huer daler til 96 ß dansche Beregnit, som hand frembdellis hoesz hans Ma. Vnderdanigst haffuer At fordre. Actum Kiöbenhaffn Vt supra.

Geh. Ark. Rentekammer Protokol Nr. 69, Fol. 226—227.

34.

1646, 25 December. Kongebrev til Borgermester og Raad i Kjøbenhavn angaaende Joh. Ettersens Fordring paa sin Svigerfader Kristoffer Iversen.

Christ. 4^{tus} W. G. T. Wiider efftersom Os Elschel. Johan Etterssen, Borger och JndWaaner i Wor Kiöbsted Kiöbenhaffn, sig for Os vnderd. haffuer ladet beklage, huorledis hans hustrues fader Christopher Iffuerssen hannem en Anseenlig summa penge med paaløbende interesse skall Were skyldig och sig til ingen betaling skall Wille bequemme, Wanseet hand dertil aff Byfougden der sammesteds Wed dom skall Were tilfunden. Da effterdi forschr. Christopher

Iffuerssen berettis sig til lengere Vdfluct med forderligste Vd till Holsteen at Wille begiffue, Bede Wi eder och Naad. Wille, at i hannem alworligen tilholder, at hand enten, huis hand for^ne^ Johan Etterssen billigen och med rette kand eractis skyldig at Were, affbetaler och conterer eller ochsaa tiltenckt Were Vdi Kiöbenhaffn at bliffue tilstede, indtil sagen, som nu skall henge i proces, naaer och faaer sin endelig. Vdgang eller de selff Wed andre Borgeris Vnderhandling eller i andre maader kand foreenis och bliffuer adtskildt. etc. Fredericksborg 25 Decembris 1646.

Sj. Tegn. XXIX, Fol. 122. — Under 6 Marts 1649 faar Jokum Gersdorf Brev om at forlige Parterne og, hvis det imod Forhaabning ikke lykkes, da „effter den i for^ne^ sag lovligen førde process och effter Landslov at lade ske tillbörlige execution“ (Sj. Tegn. XXXI, Fol. 67). Under 21 Juli 1649 faar Joh. Ettersen Brev paa at maatte arrestere Kristoffer Iversen, hvor han antreffes (Sj. Reg. XXII, Fol. 210).

35.

1647, 17 Februar. Bevilling for Joh. Ettersen til i Kjøbenhavn og Kristianshavn at samle Klude til sin Papirmølle.

Johan Ettersen fik breff och bewilling allene udi Kiöbenhaffn och Christianszhaffn Lumper till Papirszmøllen at maa kiøbe och sig tilforhandle, naar Hand derfore, Huisz ret och billigtt er, [giffuer]. Haffniæ den 17 Februarij Anno 1647.

Sj. Reg. XXI, Fol. 600. Trykt i Kbhvns. Diplomat. III, S. 274.

36.

1647, 28 April. Bevilling for Kristian Alkenbrekt til at overtage Joh. Ettersens Valkemølle og for denne til at anlægge en Hammermølle eller flere Papirmøller.

C4. G. A. W. At eftersom osz Elskelige Johan Ettersen oc Christian Alchenberg, borger og indwoner Her udi wor Kiöbsted Kiöbenhaffn, for osz underd. lader andrage, Huorledesz for^de^ Christian Alchenbrecht med woresz Naad. bewilling nogen tid forleden Hafer ladet bygge en Hammer-

mølle noget offer for^{de} Johan Ettersensz Walchemølle, till huilken forbemelte Hammermølle hand ickun skall haffe ringe arbeyde, saa at Hand maa opsette sine stiboer och lade Wandet til forgeffesz bortlöbbe, sig icke till ringe Skade, Huorfore Hand nu Haffer Handlet met for^{de} Johan Ettersen, at Hand til Hannem wille afstaa Huisz arbeyde til for^{de} Hansz Walchemølle falder och i desz sted allene bruge papirszmøllen; daa effterdi wi aff osz Elskelig Oluff Brockenhuusz til Huilerød(?), wor Mand, tienere och befalingszmand paa wort Slot Kiöbenhaffn, Hansz underd. erklering Naad. forfarer Huisz de Herom inbyrdisz Handlet och giord Haffer, noksom at kunde Skee, efftersom for^{de} Johan Ettersen i steden for for^{de} Hansz Wallkemølle skall Haffe platz till flere Hammer och for^{de} Christian Allkenbrek beqvemmelig forneffnde Walken kunde forrette, efftersom Hand Haffer wandet for en papirmølle, Haffer wi paa deris anmodning Naad. bewilget och tillat, saa och Hermet bewilger och tillader, at for^{de} Christian Alkenbrek Hosz for^{de} sin Hammermølle Walkemøllen maa Henlegge och den nyde, ligesom for^{de} Johan Ettersen den for hannem hafft haffer, dog at derimod skall were tiltenckt for osz, naar det begierisz, for lige det Kiöb herefter at arbeyde, som for^{de} Johan Ettersen det Hidindtil giort haffer, oc derforuden deraff giffr for^{de} Johan Ettersen det heraff Hidindtill giffet haffer. Herimod for^{de} Johan Ettersen och Skall were tillat i steden for for^{de} Walkemølle til for^{de} papirsz stempling (?) flere Hammermøller eller papirszmøller, om Hand det er begierendesz, at bruge och anrette. Forbydendesz Haffn. den 28 Aprilis 1647.

Sj. Reg. XXI, Fol. 643—645. Ovenstaaende Bevilling blev konfirmeret under 24 Maj 1649 (Sj. Reg. XXII, Fol. 191—192). — Under 28 Oktober 1641 faar Kristian Alkenbrekt m. Fl. Privilegium til at indforskrive fremmede Folk til at gjøre Leer, Skæreknive m. m. (Sj. Reg. XXI, Fol. 103; trykt i Kbhvns. Diplomat. III, S. 228—229). Under 30 April 1643 faar han Bevilling til paa egen Bekostning at maatte „ved dett Vandløb, som kommer fra vor Krud Mølle och löber forbj Stobmølle“ lade opsette en Slibe- og Polermølle (Sj. Reg. XXI, Fol. 256). Under 23 Marts 1646 hedder det, at han har opsat Slibe- og Polermøllen, men nu ønsker „formedelst wandfalds och dertil tilhørige leiligheds skyld“ at opsette ogsaa en Hammermølle, hvilket tillades (Sj. Reg. XXI, Fol. 423—425). Dette sidste Brev konfirmeres under 24 Maj 1649 (Sj. Reg. XXII, Fol. 206—207). Under 12 April 1650

lægges de til Fordel for Kristian Alkenbrekt, Kleinsmed, og Hans Vindber, Sensesmed, Told paa alle Høleer og Skæreknive, der fra Udlandet føres til Sjælland (Sj. Reg. XXII, Fol. 316—317; trykt i Kjøbenhavns Diplomat. III, S. 329).

37.

1650, 7 November. Kongebrev til Oluf Brokenhus om at lade Joh. Ettersen faa to Bøgetræer til sin Mølledæmnings Udbedring.

F3. W. G. T. Efftersom osz Elschelig Johan Ettersen Vnderdanigste lader anholde och begiere, att hannem tuende bøger for betalning maatte forVndesz thil hansz mølle demningsz reparation, som nogen thid siden schal Were Vdbrutt, da er Wi naadigste thilfredtz, att du hannem for betalning effter V-Willige mendsz thaxt och Wordering paa de steder, dett minste Schouffschade Werre kand, thuende bøger maae lade VdWijsze och følgachtig Werre. Hafn. den 7 Novemb. 1650.

Sj. Tegn. XXXI, Fol. 442.

38.

1651, 19 Marts. Kongebrev til Laurits Vello og Oluf Rosenkrands om at undersøge den Skade, som Hendrik Møller paa Hjortholm skal have tilføjet Joh. Ettersen.

F3. W. G. T. Efftersom Vj naadigste Kommer Vdj forfarring, att der schal begiffue sig tvistighed och trætte imellem os Elschelig Hendrich Møller, Ind-Wonner Vdj Wor Kiöbsted Kiöbenhaffn, och Johan Ettersen, boendisz Vdj Papier Møllen, formedelst en Stor schade, for^{me} Johan Ettersen formenner, Hendrich Møller hannem schal haffue tilföyett Wed Wandets Inddemning thil Hiorttholms mølle, som schal were Vdbrutt, da bede Wi eder och naadigste Wille, attj med dett förste begiffuer Eder thil forb. Møller och der grandscher och erfarrer dess beschaffenhed [med] Hans Annemøller och Ridfogden Wolff Raffn, som Widere om den gern sae bewist, och Siden giöre osz om Aldting

Vnderdanigste Vdförlig schrifftlig Relation, som i Vdj Wor Candtzeli haffuer Att Indleffuere. Dermed (etc.) Hafnia den 19 Martij 1651.

Sj. Tegn. XXXII, Fol. 62. — Henrik Møller, Tolder i Kjøbenhavn, faar under 1 Februar 1649 Hjortholms Mølle o: Møllen ved Frederiksdal (Geh. Ark. Topogr. Saml. Hjortholm Nr. 2 jfr. Sj. Reg. XXII 126—28); 1651 bliver han General-Toldforvalter, 1655 Admiralitetsraad (Sj. Reg. XXIII, 44—52, 648, 661—662) o. s. v. Hans væsenligste Interesse synes at have været at laane Kongen Penge ligesom at yde Staten Leverancer af Forskjelligt og derfor at faa Sikkerhed i Jordegods og Toldindtægter. Hjortholms Mølle havde han under 16 April 1650 faaet Privilegium paa at gjøre til et Messingværk (Sj. Reg. XXII, 323—25); under 1 Maj 1664 forpagter han den til David von Cölln, og under 16 Marts 1668 sælger han den til Frederik III (Topogr. Saml. Hjortholm Nr. 7 og 9), efter hvis Død Frederiksdal gaar over til Dronning Charlotte Amalie.

39.

1653, 18 Avgust. Bevilling for Jesper Krefting paa Papirmøllen i Skaane.

F3 G. A. W. At efftersom Jesper Kreffting haffuer nu i feste bekommet den Papiirsmølle i Vort Land Skaane under Herridtzvad Closter udi Hagenstrup(!) nest op til den forige Messingmølle, som nu er forandret til et Jernbrug, da haffuer vi hannem effterskr^ne^ privilegier Naadigst undt och meddeelt, nemlig först at den Skuatmølle der sammesteds, som tilforne schal haffue veret anrettet, schal hereffter aldelis vere afskaffet, och hand for dessen affskaffelse at schal giffue til nu Verende heller hereffter kommende Lensmænd 15 Rixdlr effter den af os Elsch. Peder Wibe etc. hannem derpaa giffne festebreff, saa vel som Voris naadigst confirmations Videre indhold, hvorimod hand alleene skall maa nyde til for^ne^ Brug den Ström, som offuer for^ne^ forige Messingmølle och nu Jernbrug løbendis er, dog at det skeer for^ne^ Jernbrug uden skade; for det andet skal det icke tilstedis nogen hereffter udi Vort Land Skaane nogen Papiirsmølle at lade opsette eller anrette hannem til fortrengsel. For det Tredie maa hannem tömmer aff Vore och Cronens Skoffue udi bem^te^ Herridtz-Vadt Closters lehn for billig Kiöb

aff Voris Lensmand, den som nu er eller hereffter kommendis Vorder, forundis til bem^te Papiirmølles reparation och Ved lige holdelse, for det sidste skall for^ne Jesper Kreffting handle med bem^te Voris Lensmænd om Land Veyen, agger heller Gresgang ligesom bemelte Voris Messingmølles Forvaltere for hannem giort haffuer, och strax [ɔ: skal] bem^te Kreffting derimod strax for^ne Papiirsmølle udi god och bestandig brug anrette och fortsette och dette hosfølgende tegn paa papiiret sette och mercke saaledis med en Crone offuen offuer, Saa frembt hand disse Voris meddeelte privilegier agter at niude. Forbiudende. Hafniæ d. 18 Augustj Anno 1653.

Sk. Reg. VI, Fol. 301—302. — Under samme Datum konfirmerer Kongen Lensmanden Peder Wibes Brev af 30 Juli 1653, hvorved denne paa Kongens Vegne fæster Papirmøllen til Jesper Kreffting for 15 Aar, idet det udtales, at han er forpligtet til „flux inden tre Maaneder at sætte wercket udi brug och giöre saa got papiir, som i Kongens Cantzelie och Renterje brugis kand“ (Sk. Reg. VI, 300—301). Møllen, der her omhandles, er den samme, som i 1637 bevilgedes Elias Biener og Mathias Smedt paa 15 Aar (ovfr. S. 19 Nr. 25). I Geh. Danske Samlinger (Manufakturer, Pakke 573), findes et Brev dateret Hamburg den 2 Juli 1653 fra „Heindrick Duyr“, „wohnende in Koopenhagen in der osterstrasze zu prinssen Von Dennemarcke“, hvori han beder om at maatte betale den aarlige Leje af Møllen og derved hindre, at den gaar over paa nye Hænder. Hans afdøde Fader havde forstrakt „Matihasz Smidt von bremmen“, der byggede Møllen, med 981 Rd., og i Kapital og Rente havde han nu over 1000 Daler til Gode i den.

40.

1653. Oplysning om en Proces mellem Mette salig Johan Ettersens og Regeringen om Afgiften af Strandmøllen paa Helsingørs Vejen.

Mette Sal. Johan Ettersenns vdj Strand Møllen paa Helsingöers wey, hun som med hendes mand Schadelig Dend samme Kongl. May^tt och Cronens Mølle haffr forandret och forderffuidt och sig dend saa som anden Eyendomb att wille tilleigne och Landgilledt effter Joerdbogen Aarligenn forrinn-

get och indeholdt effter Dend mehning och Seduaane, som paa de tider i brug waar, der Møllen walchede Sal. höylofflig worres Naadigste Herres och Konngis Kleede, Som i Börnehuusett forarbeidet bleff, Nu Cronen ingen wedderlaug for samme Landgildes forlindring niuder, Effter worris Gunstige Welb. Herr Lehns Herris order och befaling er bleffen wed Rettenn paataldt med temmelig Langwarig vmage och Omkostning formedelst Mette Johan Ettersens sig indtedt wille bequeme hendes Documenter och benaadinger at fremblegge, föer ennd dett wed Welb. Lanndtzdommers til findelsze motte effterkommis, effter at nogle hiemdomme schiede waar, Bekostede paa Landtztinngs Steffning och Bud dereffter

Pendinge . . ix ℔ d.
Landtzdommers Domb . . . . . Pendinge . . ix ℔
Til fortæring at gaa i Rette . . . . Pendinge . . ij Slet dr.

---

4 Rd. j Ort.

Om med Landgilders Forringelsze aff Joerdbogen her effter schall continuere Som i Johan Ettersens tid, dett er vdj worres Naadigste och Gunstige höy öffrighedtz betenchende och egen goede willie.

(Tilføjet i Marginen:) Landgilden aff samme Möhle föris til Affkortning Fol. 83 bag paa bladit, som kaldis papirs mølle.[1]

Rentek. Ark. Kong. May. Regenskaff aff Kiöbenhauffns Slodtt Fra Philippi Jacobi dag Anno 1653 Oc till Aarszdagen igien Anno 1654, Fol. 67—68 i Afsnittet: Pendinge wdgiffuitt vdi Adtskillige maader. — 1672 andrager Mette sal. Johan Ettersens anlangende Betalingsmaaden af 615 Rd., som hun efter Afregning hos Kongen skal have at fordre (Sj. Tegn. XL, Fol. 265).

[1] Fol. 83 læses følgende: „Papiirs Møllen. Haffuer Kongl. Maytt vndtt och beuilliget Kleede Compagniett her vdj Kiöbennhauffn till een Walche Mølle, Huoraff ingen Lanndgille Annammis, Schylder: Meell vj Pund. Pendinge j Rdr. For nogen iord, som er tagenn fra Nærumbs mend och lagt till forne Mølle aff Kortes: Rug viij skpr." (Findes i Afsnittet: Omdragis [ɔ: afkortes] Aarligen for Giestegaarde, Herredtzfougder, Skoufffougder, Møller oc andre Aar).

41.

1656, 31 Marts. Bevilling for Jesper Krefting til overalt i Danmark at samle Klude til hans Papirmølle i Skaane.

F3. G. A. W. At efftersom vi naadigst haffr bevilget Jesper Kreffting at maa udi vor Kiöbsted Kiöbenhaffn, Christianshaffn saavel andensteds i vort Rige Danmarck, huor lomper och plyndring findes til hans papirs verckes fortsettelse, som hand udi Herritsvad Closters leen begynt haffr, indtil paa videre naadigste anordning dennom lade indsamle, Thi forbyde vi alle och enhuer her imod, efftersom forschreffuitt staar, etc. Hafn. 31 Martij 1656.

Sj. Reg. XXIII, Fol. 765.

42.

1656, 12 April. Bevilling for Jesper Krefting paa toldfri Forsendelse af Papir og Klude.

F3. G. A. W. At Vi effter underdanigst anmodning och begiering naadigst haffuer bevilget och tilladt, saa och hermed indtil paa Viidere naad. Anordning bevilger och tillader, at hvis papiir, møllen i Herridtzvad Closters [Len] under Jesper Krefftings tegn och merche giöris och forferdigis, maa offuer alt i Vort Rige Danmarch och Norge, hvor det aff hannem föris och forhandlis, toldfrj passere diesligeste ochsaa hvis Lumper och Kluder, som aff hannem til samme Møllis brug indkiøbis, uden nogen told til bemelte Mølle offuerføris, Forb. Hafniæ d. 12 Apr. A° 1656.

Sk. Reg. VI, Fol. 406—407.

43.

1663, 17 September. Extrakt af et Tingsvidne angaaende en Bro over Mølleaaen ved Strandmøllen.

Extract
Ausz dem Tingswinde oder Zeugen Verhör
sub dato Hirschhollms Birckgericht den 17 7br. 1663.
Mogens Aagesen hat Eydlich gestanden, dasz Ihr. K. May.

desz Königs Reydtvoigdt nahmens Friedrich Friedrichsen die Brücke An der Strandt Mühle Auff der Helsingnörschen Landstrasz gelegen vor 21 Jahren mit Balcken, Reckwerck und Feldsteine Völlig Verfertigen laszen.

Hansz Jenszen hat daszelbige bejahet und auszer dehm gestanden, dasz er Bauholz von Bremerhollm Angefahren, welches Zu Reparation obged^{n} Brücken Verbrauchet worden.

Andreasz Jensen } diese beede haben eben daszelbige her-
Ohluff Larszen } ausgesagt, was vorhingemelte Zeugen gestanden und auszer dehm, dasz die Underthanen der beeden Kirchspiele Lynbye und Söllerød sand und grusz Angefahren und den Dam auffgefüllet haben.

Geh. Ark. Topogr. Saml. Strandmøllen Nr. 17 a.

44.

1660, 1663, 1665. Uddrag af Kjøbenhavns Lens Jordebøger vedrørende Papirmøllen (ɔ. Strandmøllen).

Papiers Møllen. Johan Ettersen.

10 td. 4 skp. { vj phd. Miell. / j daller.

Rentek. Ark. Jordebog over Kbhvns Lens nuomstunder beholdne Böndergods med dets aarlige Skyld og Landgilde . . . Alt udi Hartkorn anslaget. . . . Forfattet til den 1 Avgust Anno 1662.

Papirsmøllen dentz Landgilde effter Jordebogen: Meel vj pund. Penge j Rdlr. — For Nogen Jord, som er lagt til Møllen: Ruugh viij schpr.

Rentek. Ark. Kbhvns Slots Regnskab for 1662—1663 Fol. 34.

Papiersmøllen. Johan Ertersen[1]: vj phd Meell. j dlr.

[1] Det ser underligt ud, at Johan Ettersens Navn staar opført i Jordebøgerne saa sent som 1662 og 1665, skjönt hans Enke solgte Møllen i 1653, og denne Forunderlighed vedbliver. I Jordebogen 1670 staar Johan Ettersen stadig som Møllens Ejer, et Faktum, som synes at give Ret til at tvivle om Jordebøgernes fulde Paalidelighed; den ene er utvivlsomt skreven ud efter den anden paa en saadan Maade, at indtrufne Forandringer i de virkelige Forhold ofte ere oversete. Om Strandmøllen skulde svare Landgilde eller ikke, kan, som et andet Exempel paa manglende Paalidelig-

— Aff en Jord, som er Kommen fra Nerums Mend: viij skpr. Rug. Denne Affgifth giffuis iche, epter som ingen ved af dend at sige.

Rentek. Ark. Kbhvns Slots Jordebog, beregnet fra Philippi Jacobi Dag 1664 til Aarsdagen Anno 1665, Fol. 30. — Efter Jordebogen for 1662 er det selve det fra Nærum komne Jordstykke, som Ingen ved af at sige.

45.

1667, 27 Januar. Ansøgning fra Nikolai Hermansen om at maatte beholde Papirmøllen, som kaldes Strandmøllen, mellem Kjøbenhavn og Helsingør.

Copie.

Stormegtigste Höybaarne
Förste Allernaad. Herre oc Arfue Koning.

For Eders Kongl. May. hafuer ieg Vnderdanige fattige ringe tiener paa Strand Møllen imellem Kiöbenhafn oc Helsingøer hermed paa det Vnderd. at andrage, Huorledis min fader hafuer nogle aar forleden sig tilforhandlet Papiirs møllen, som Kaldis Strandmølle, med sin rettighed effter derom lowlige adkomst brefues widere forklaring, Huilchen werch siden udj forleden feyde af fienderne blef ruinered, oc ieg den dereffter hafuer motted ladet opbiuge med temmelig bekostning oc endnu widere biugnings fornødenhed, ieg derpaa maa lade bekoste, V-anseet i denne tids anseende en gandsche Ringe profit deraf er at forwente, oc efftersom der findes Eders Kongl. May. breff dat. d. 5 Juny 1649 oc Sl. faders, höyloflig ihukommelse, Bref paa samme Mølle oc werch. Er derfor af min allernaad. herre oc Arfue Koning allerunderd. begierende, Eders Kongl. May. wilde meddeele mig Eders Ma. Naad. Confirmation paa samme mølle oc werch, at ingen hereffter mig derudj nogen forhindring eller

hed, ikke erfares af de vedkommende Regnskaber. Landgilden er stadig opført i dem, men i Marginen tilskrevne Bemærkninger, som „schal vere efterladt“ (1655), „giffuis iche“ (1658), „Er Benaadet med frihed“ (1670), göre Alt usikkert (Tingsvidne af 1658 over Restancer i Sokkelunds Herred, der ligger ved Kbhvns Amts Regnskab for $16^{57}/_{58}$; Kbhvns Amts Regnskab for $16^{67}/_{68}$ Fol. 39; Antegnelser til Kbhvns Regnskab fra 1660 til 1667 Fol. 13; Kbhvns Amts Jordebog 1670).

forfang maatte giöris wnder eders Ma. hyldist oc naade, derom ieg allerunderd. beder Oc herpaa Naad. fortröstning erwarter, det Gud wil belönne, Den samme goede Gud naadeligen opholde oc bewaare Eders Kongl. Ma. med det gandsche Kongl. huus lenge oc wel til Siel oc lif, Datum Kiøbenhafn d. 27 Janv. 1666 [skal være 1667].

Allerunderd. oc. hörsommeligste
tiener
Nicolaj Hermansen.

Sjæll. Indl. 1667, Litr. A. — Ansøgningen bærer en Paaskrift underskreven: „Cancelliet f. Kiöbenhafns Slot d. 23 Febr. Anno 1667. P. Schumacher", hvori det meddeles, at Ridefogden over Kjøbenhavns Amt Thomas Holk har indberettet, at Strandmøllen formentlig er forbrudt til Kongen, hans udførlige Erklæring herom begjæres. Th. Holk svarer under 24 Februar s. A. (ogsaa ved Paaskrift paa Ansøgningen), at han har givet Rentemesteren en skriftlig Erklæring (s. ndfr. Nr. 46). I en tredje Paaskrift af 25 Marts 1667 meddeler Peter Schumacher, at Hans Majestæt vil have Sagen forelagt Kammerkollegiet (s. ndfr. Nr. 48).

En under 15 Juni 1646 af Joh. Ettersen til Dr. Esbern Nielsen udstedt Obligation for 660 Rd. var i 1652 gaaet over til Niels Fransen, Præst i Sengeløse, og da Renten ikke var betalt siden Juni 1649, erhvervede denne under 20 Maj 1652 Indførselsdom i Strandmøllen over Ettersens Enke Mette Kristoffersdatter. I Juli s. A. afstod han sin Fordring til Herman Henrichsen Delmenhorst, kgl. Majestæts Drabant i Helsingør, og denne kjøbte under 7 Juli 1653 ogsaa en Prioritet, som Peder Pedersen, kgl. Majestæts øverste Renteskriver i Kjøbenhavn, havde i Strandmøllen, og under 8 Juli s. A. fik han da af Mette sal. Joh. Ettersens Skjøde paa Møllen. Den ovenfor nævnte Nikolai Hermansen er hans Sön (efter Fr. Barfods utrykte Levnetsbeskrivelse af Joh. Chr. Drewsen). — De her omtalte Aktstykker — jfr. ndfr. Nr. 48 — ere næppe mere til (s. Skand. Bogtr.-Tid. 1873, S. 51.)

46.

1667, 25 Februar. Erklæring fra Ridefoged Thomas Holk om, at der ikke i lang Tid er svaret Afgift af Strandmøllen mellem Kjøbenhavn og Helsingør.

Copie.

Allerunderd. Memorial.

1. Efftersom erfaris wdaf Kongl. Skat Cammeret re-

stantz, Johan Etterszen, fordum borger oc induohner herudj Staden, at schal were beuilget Aar 1633 En walchemølle at maa opbiuge imellom Kiöbenhafn oc Helsingøer, huoraf schal Aarligen gifuis til afgifft oc wdj Skat Cammeret lefueris til huer Philippj 10 Rdr.

2. Desligeste ocsaa at were beuilget Aar 1635 En Kornmølle at maatte opbiugis wed for[ne] Walchemølle, huor af iligemaade Aarligen schulle wdgifuis til huer Philippi udj Skat Cammeret 10 Rdr., Huilchen afgifft af forschrefne begge møller Johan Etterszen hafuer Klarerit udj. forbem[te] Skat Cammer indtil paasche A° 1645, Oc iche noget befindis siden den dag at were Clarerit enten af sl. Johan Etterszen eller af dennem, som møllen siden den tid haffuer hafft i Brug.

3. For[ne] pladz, som begge møler hafuer ligget, Kaldis Strandmøllen, som nu papiir mølle er imellem Kiöbenhafn oc Helsingøer, oc Walchemøllen at were borte, mens Korn møllen findis. Oc efftersom af Ko. Ma. benaadings bref erfaris, at dersom affgifft af for[ne] tuende møller iche til rette tider worder Erlagt, Da schal for[ne] Møller igien were forfalden oc lefueris til Ko. Ma. lige saa goed i biugning oc i andre maader, som hand dennem annammit hafuer, huor om findis adschillige Konge brefue dat. A° 1633 saauelsom A° 1635 wdsted.

Nota. Belangende Papiirsmøllen erfaris af Ko. Ma. benaadnings bref, ingen anden papiirs mølle at schal opbiugis i de förste 20 Aar, oc samme benaadings bref formelder iche om nogen affgifft.

Kiöbenhafn d. 25 Febr. 1667.

E. Kongl. May. aller.
underd. tiener
Thomas Holch.

Sjæll. Indl. 1667, Litr. A.

47.

1667, 28 Marts. Befaling til Ridefoged Thomas Holk om at inddrive de forfaldne Afgifter af Strandmøllen mellem Rungsted Kro og Kjøbenhavn.

Det paalægges ham „at inddrive de resterende Skatter

af en Papirmølle, Strandmøllen kaldet, beliggende mellem Rongsted Kroeg og Kjøbenhavn paa Helsingøer Landevei, til hvilken Mølle skal være beliggende en Kornmølle saavelsom en Stampemølle".

O. J. Rawert: Beretn. om Industriens Tilstand i de danske Provindser. Kbhvn 1820, S. 33. — Den her citerede Befaling er forgjæves eftersøgt.

48.

1667, 29 Marts. Kgl. Befaling til Kammerkollegiet om at ytre sig over Nikolai Hermansens Ansøgning om at maatte beholde Strandmøllen.

F3. W. S. G. T. Hvad Nicolaj hermandsen for Osz underd. haffuer ladet andrage anl. Confirmation paa dend papiirs Mølle, som hans fader for hannem tillforne sig schall haffue tillforhandlet, kand j af Hosfølgende supplication oc Documenter wjdere see oc erfare. Oc efftersom for Osz berettis, samme Mølle til Osz at were forbrudt, da paa det woris Interesse dervdinden först tillbörlig kand j agt haffuis, Er woris Naad. willie oc befaling, at j till wjdere woris Naad. resolution Osz eders vnderd. Vdførlig erklæring anl. for^ne^ Nicolaj Hermandsens begiering med forderligste forstendiger. Dermed etc. Hafn. 29 Martij 1667.

NB. vdi denne Missive blef effterschreffne Documenter indslutted: Nr. 1. Bem^te^ Nicolaj hermandsens supplication med Thomas holches derpaa tegnede erklering dat. d. 27 Januar 1667 [ovfr. Nr. 45]. — 2. Noch en Thomas holches erklering dat. d. 25 Febr. 1667 [ovfr. Nr. 46]. — 3. Nicolaj hermandsens Memorial oc fortegnelsz paa huad breffue hand sin sag bewijser med, samme memorial war uden dato. — 4. Regina sal. hermand hendrichsens fuldmagt till hendes Sön Nicolaj hermandsens at søge om Confirmat. paa Møllen dat. 26 Jan. 1667. — 5. En Copie af Registerbogen paa Rente Kameret A° 45 paa huis Klæde oc andet Johan Ettersen till K. M. haffuer ladet walche oc ferdig giöre dat. 4 7br. 1645 [ovfr. Nr. 33]. — 6. K. M. bref in originali dat. 5 Junij 1649, som er Confirmation paa C4 bref til Jo-

han Ettersen, vdgiffuit d. 20 Januar 1643 [ovfr. Nr. 31]. -- 7. Videmeret Copie af C4 breff til Christian Alchenberg vdgiffuet d. 28 April 1647 [ovfr. Nr. 36]. — 8. Borg^{m} peder pedersens bref, at hand haffuer solt till hermand Hendrichsen huis Rettighed hand vdi Johan Ettersens Korn oc papiir Møller til komb dat. 7 Julij 1653. — 9. Mette Johan Ettersens Skiøde till hermand hendrichsen vdgiffuet paa papiirs oc Korn Møllen dat. 8. Julij 1653. — 10. Borge^{m} Peder pedersens schrifftlig Kundschab, at ingen huus war paa bem^{te} Mølle plads A^{o} 1634, da hand war Slodsschriffuer dat. 16 Febr. 1667."

Sj. Tegn. XXXVIII, Fol. 71—72.

49.

1667, 29 Juli. Ansøgning fra Kobbersmed Henrik Ehm om at maatte faa Strandmøllen til en Kobbermølle.

Stempel.
En Rix Ort.

Aller Naadigste Herre
Oc Konning:

Efftersom Jeg haffuer fornommet Aff Tohmasz Holch, Riede Fogt, At Strand Møllen, som Kaldis Paapirs Mølle, schall wehre forbrüt till Hans Maytz. Daa efftersom Jeg en lieden Kaaber Mølle Haffuer wed Wæbek liggendis, Huor paa mich fattis wand, och mich Offte Aff Hans Maytz och Andre Kongl. Ministrij Hans Maytz Arbeid bliffuer Anbefahlet at forferdige, Saa formedelsz Wandet paa min Mølle bliffuer Offte Hans Maytz Arbeid forsömt och obhold, Er derfor min Aller Vnderdanigste Bön til Eders Kongl. Maytz, at Hans Maytz migh will bewilge samme Strand Mølle, huor Imod Jeg migh Erbyder at giffue till Hans Maytz for samme Mølle Itt Tusende Rixdr. oc der for Vden dend aarlich Affgifft, som Korn Møllen giffuet haffuer, nehmlich 10 Rixdr. Aarlichen, Endoch Samme bygning, Som der paa Staar, Er gandsche Øde och icke ehr Tienlich till min Werckes Anrettelse, mens ickund behöffuis Strömmen och Wandfaldet, paa det Jeg Hans Maytz Arbeit destobedre Kand fortsette,

forwentendis Hans Kongl. Maytz Naadigste och Milde Schwar.

Haffniæ dend 29 Julij 1667.

Och forbliffuer Hans
Maytz plichtschüldigste
Tienere
Heinrich Ehem.

Sj. Indl. 1667, Litr. B. — Se om Henrik Ehm: E. C. Werlauffs Antegn. t. Holbergs Lystspil, 1858, S. 176—177; C. E. Secher og F. Ricard: Danske Kirker, Slotte, Herregaarde og Mindesmærker, 1867, Sjælland S. 28; Chr. Bruun: Det st. kgl. Bibl.'s Stiftelse, 1873, S. 16, 42, 83; Kbhvns Diplom. I, S. 728; II, S. 832.

50.

1667, 29 Juli. Kgl. Befaling til Kammerkollegiet om at akkordere med Henrik Ehm om Strandmøllen.

F3. W. S. G. T. Wijder, at wj Naad. haffuer bewilliget, at Woris Kaabersmid Henrich Emb maa imod betalning forvndes Strand Møllen (eller papier Møllen kaldet), som igien till Osz er hiembfalden. Thi er woris Naad. Willie Oc befalning, at j paa woris Wegne med Hannem accorderer anl. huad hand Osz derfore schall betale oc ellers aarligen deraf til Affgifft giffue, etc. Hafn. 29 Julii 1667.

Sj. Tegn. XXXVIII, Fol. 197.

51.

1667, 10 Avgust. Kgl. Befaling til Landsdommeren i Sjælland om at dømme i Sagen angaaende, hvorvidt Regina Hermans og hendes Søn Nikolaj Hermansen have Ret til Strandmøllen eller ej.

F3. W. G. T. Efftersom Regina Hermans Oc hendis Sön formeener sig at were for Vrettet med dend af herritzfogden nu seeniste afsagde domb, huor dend papiir eller Strand Mølle, de hidindtill dags nydt Haffuer, blef dömbt till Osz at were forfalden, da er Voris Naad. Willie oc befalning, at j forschrefne sag, som woris Interesse angaar,

strax effter foregaaende Indstefning Her i staden for eder tager oc der Vdj Vden ophold alworligen kiender oc dömmer, paa det dend dereffter for woris nu holdende Höyeste Rett, om Vjdere paaeschedes, Kand worde afhændt, etc. Hafn. 10 Aug. 1667.

Sj. Tegn. XXXVIII, Fol. 211.

52.

1668. Uddrag af Kjøbenhavns Slots Jordebog.

Søllerøed Sogenn och bye Er nu til Hindes Dronningl. Mayt., och er iche Bereignet.

Rentek. Ark. Kbhvns Slots Jordebog fra Phil. Jacobi Dag 1667 til Aarsdagen 1668, Fol. 22. Om „Papirsmøllen" hedder det dog Fol. 24, at dens Afgift er beregnet i Jordebogens Sum. Aaret efter er Møllen opført i Hørsholms Amts Regnskab, og istedenfor Landgilde betales „ein gewisses Geld", som i Regnskabet $16^{75}/_{76}$ sættes til 20 Rdr.

53.

1669, 2 Januar. Kgl. Befaling til Kammerkollegiet om at udfærdige en Konfirmation for Regina Hermans paa Strandmøllen.

F. 3. W. S. G. T. Wjder, at endog Regina hermans er bleffuen dömbt at haffue forbrutt Papiir Møllen sampt de andre Møller, saa haffue wj dog af Kongl. Naade oc Mildhed Naad. effterlatt hinde samme sag, saa at i woris Confirmation oc Naad. bref derpaa Haffuer tillbörligen at lade forferdige till wjdere woris Vnderschriffuelse, saa well som oc saa at giöre Osz eders vnderd. berettning, huor megit det beløber sig, bem^te^ Regina endnu for afgiffter resterer med oc helles med billighed tillkommer at vdgiffue, till wjdere wores Naad. resolution etc. Hafn. 2 Januarij 1669.

Sj. Tegn. XXXVIII, Fol. 607.

54.

1669, 14 Juni. Kgl. Befaling til Rigens Marskalk om at udlede Vand af Lyngby Sø.

F3. W. G. T. Woris allernaad. W[illie] oc bef[aling]

er, at du giörer dend anordning, at af lyngbye Søe her vnder Kiöbenhafns Ambt strax vdladis 4 foed Vand, paa det at Verchet ved woris Husz friederichsdahl deroffver icke schulde Vorde forhindret. Dereffter etc. Hafn. 14 Junij 1669.

Sj. Tegn. XXXVIII, Fol. 700.

55.

1669, 13 December. Kgl. Befaling til Johan Kristof von Körbitz om at udvise Børnehuset paa Kristianshavn en Plads til et Farveri „paa hin Side det ferske Vand ved Papirmøllen".

F3. W. G. T. Efftersom wj til Börnehuset i Christianshafn des fornøden brug till It farffueries anrettelse allernaad. haffuer bewillget saa megen platz oc grund paa hin siide det fersche Wand Ved papiir Møllen paa weyen till helsingør, som it husz kand byggis paa med nogen maadelig gaardsrum oc platz till for^ne^ arbeide, oc som en farffuer der kunde haffue fornøden at boe paa oc farffue, huis til bem^te^ Börnehusz forarbeides. Da er woris allernaad. willie oc befaling, at du bem^te^ börnehuszes Directeurer for^ne^ stycke Jord oc platz strax eller med aller forderligste till forschrefne brug Lader vdwijsze, dog at papiir Møllen vden alt præjudice hinder eller schade scheer. Dereffter etc. Hafn. 13 Decemb. 1669.

Sj. Tegn. XXXVIII, Fol. 801. — Under 4 Januar 1687 bevilger Kristian V, at Börnehusets Direktører maa sælge „dend Börnehuuset tilhørende Valke-Mølle, Stube-Mølle kaldet" (Sj. Tegn. XLVI, Fol. 1—2); ifr. ndfr. under Datoen 17 Januar 1697.

56.

1670, 12 November. Kgl. Befaling til Joh. Kristof von Körbitz om at tilholde Myntmester Fr. Kaspar Herbach at lade Vandet have frit Løb igjennem Lyngby Mølle.

C 5. W. G. T. Woris allernaad. Villie och Befaling er, at du tillholder Frideric Casper Herbach, Voris Mynteme-

ster, naar hand iche maler eller haffuer at maale paa sin mølle i Lyngbye, da altid i det ringeste at Lade Goldsluszen optage, paa det at Kaabber Verchet med de andre neden for liggende møller i Deris arbeide derved ey skall Bliffue forhindret. Derefter etc. Hafn. d. 12 Now. 1670.

Sj. Tegn. XXXIX, Fol. 309. — Efter C. E. Secher (Danske Kirker, Slotte, Herregaarde m. m. 1867, Sjælland, S. 34) skal Kasper Herbach, der kaldtes Kunst-Kasper, være død i Oktober 1664. Under 6 Marts 1650 fik han Brev paa Lyngby Mølle, som Jakob Petz havde solgt Frederik III. (Sj. Reg. XXII, Fol. 285—286); under 19 Nov. 1663 overleveres Mynten ham (Sj. Tegn. XXXVI, Fol. 623). I Overskriften paa et Brev i Sj. Reg. XXVII, Fol. 449, dateret 14 Maj 1669, nævnes „sl. Herbachs Arvinger", men hans overlevende Hustru Anne Dirich Holtschards faar först under 14 Februar 1680 (Sj. Reg. XXXI, Fol. 367—369) Konfirmation paa det hendes Mand under 7 December 1661 tilstaaede Krohold i Lyngby (Sj. Reg. XXV, Fol. 234) og paa hans Bevilling af 25 September 1662 til at have en Valkemølle i Lyngby (Sj. Reg. XXV, Fol. 341—342). Denne sene Fornyelse forklares ved en Passus om, at Konfirmationen gives hende „uanset de allernaadigste Confirmationer, hendes Stifsön Friderich Caspar Herbach hende uafvidendis derpaa aller Vnderdanigst hafue forhuerfvet". Det er denne Stifsön, som nævnes i ovenstaaende Brev.

57.

1671, 8 November. Skatkammerets Betænkning over en Ansøgning fra Regina Hermans om at maatte beholde Strandmøllen.

Stormegtigste Konge
Allernaadigste Herre

Eders Kongl. May^{s} Allernaadigste Befaling, at Vii schulle erKlere os paa Regina Hermans Supplication, Vnderdanigst at effterkomme, da anholder bemel^{te} Regina om Confirmation paa atschillige friheder, som hende paa En papirs Mølle i forige tider hafuer Veret forundt, huilche bestaar her udj, at Ingen papirs Mølle her i Sielland paa 20 Aars tid (huilche dog nu ere forløbne) maate tilstedis at opbyggis, och at de, som boer i Schaane Iche maatte Komme heroffuer at Indkiöbe Lumper her i Sielland hende til afbrech och schade i hendis næring, mens hende alleene at vere tillat dem at tilforhandle sig imoed Billig Betalling om huilche privilegiers Confirmation Eders Kongl. Ma. Hr. Fader, Sahl. och Höylofflig Ihukommelsze, Kort tid for sin død

befoel osz at schulle Confirmeris, naar hun hafde giort rigtighed, for huis hun Var schyldig for affgifften af en Korn Mølle, som hun i brug hafuer, huilche penge som de nu er erlagde, Saa beroer det paa Eders Kongl. May^{s} egen allernaadigste Behag, om den begierte Confirmation schal udferdiges. Vi forblifue

Eders Kongl. May^{s}
Allerunderdanigste
och tropligtigste
Tienere

Skatkammerit
8 Novembr. 1671.

H. Wind. Sten Hondorff. Hinrich Müller.
P. Scavenius. Fridrich Giesze. H. V. Stöcken.

(I Marginen tilvenstre læses, skrevet med Kristian V.s egen Haand: Lader hinder faa Confirmationen, dog andre uforment ogsaa papir Müller med Vorisz tilladelsze att bygge).

Rentek.-Ark., Kgl. Resolutioner. — Kongens Befaling til Kollegiet om at afgive ovenstaaende Betænkning findes i Sj. Tegn. XXXIX, Fol. 570 og er af 12 Juli 1671.

58.

1672, 4 Januar. Bevilling for Regina Hermans til at maatte beholde Strandmøllen.

C5. Giöre Alle Witterligt, at Wii allernaad. hafuer forundt och beuilget saa och hermed forunder och beuilger Regina afg. Hermand Henrichszens och Hendis Arfuinger at maa frembdeelis som tilforn niude och beholde Papiers Møllen och Korn Møllen liggendis imellum Kiöbenhafn och Helsingør, som bem^{te} Hindis Afg. Mand Hermand Hendrichszen af afg. Johann Ettersens Hustru [och] Arfuinger sig Arfueligen tilforhandlet hafuer, Huorimod Bem^{te} Regina och Hindis Arfuinger schall were forpligt Aarligen och udj rette tide at erlegge paa Voris Schatkammer af Korn Møllen den sædwanlige Afgifft nemblig 10 Rdhler: saauelsom begge Møller ved goed Hefd och magt holde, som det sig bör, och wille Wii Allernaad. hafue forbøden, at ingen fremmede sig Lumper maa tilforhandle til papir Møllens forhin-

dring, dog Andre uformeent ochsaa papir Mølle med Voris tilladelsze at bygge. Huoreffter etc. d. 4 Jan. 1672.

H. Wind.

Rentek. Ark. Expeditions Protokol fra $^{12}/_{2}$ 1670 til $^{30}/_{3}$ 1672 Nr. 461.

59.

1673, 3 December. Bevilling for Hans Heuser til overalt i Danmark at samle Klude til Papirmøllen ved Frederiksdal.

C5. G. A. W. at vj till dend Ved Fridrichdal her j Vort Land Siæland anrettede Papirmølles oc samme Vercks des bedre fortsettelse allernaad. hafver Bevilget oc tillat, saa oc hermed B. o. t., at Hans Heüszer maa allene ved sine Betiente her j wort land Siæland oc ellers ofuer alt j wort Rige Dan⸗ saauel j Kiøbstederne som paa Landet fornøden Lumper oc Plyndringer til forbmd^te^ Papir Brug Ubehindret lade samble; Thj biude Vj derfore hermed oc befale Vore Amptmænd, Amptsforvaltere, Borgemestere oc Raad, fogder oc Alle Andre, som paa Vore wegne hafver at giöre oc lade, och hermed anmodis, at de icke alleeniste lader forbemd^te^ Hans Heüszers i bemd^te^ forretning Vdschichede betiente frj oc V-behindrit passere og repassere, medens end oc dennem Ved denne Voris Bevilling tilbörligen maintenerer oc forsuarer, oc dersom nogen her imod befindis at handle, at de da derfore tiltales oc Straffis som Vedbör, Forbiudendis alle oc en huer her imod, efftersom forskrefvit Staar, indtil wj anderledis tilsigendis Vorder, at hindre etc. Gifvit etc. Hafn. dend 3 10br. 1673.

Sj. Reg. XXIX, Fol. 234—235. — I Geh. Ark. topogr. Saml. (Frederiksdal Nr. 7 a) findes Originalen til denne Bevilling; Nr. 7 b sst. er et trykt Exemplar af den, fejlagtigt dateret d. 3 December 1674. Det er vistnok dette Privilegium, der menes, naar Kongen under 3 December 1673 resolverer til Kammerkollegiet, „at det arch tröchte Papiir af sort 10 Rdr., som er brugt til en privileg paa dend ved Friderichsdahl anrettede Papiir mølle, worder Papiir Forwalteren i sine Regnschaber got giort“ (Sj. Tegn. XL, Fol. 627). — Efter C. E. Secher (Danske Kirker, Slotte o. s. v., Sjælland S. 29) blev Hans Heuser Forpagter af Frederiksdal efter David von Cölln(?). I Geh. Ark. topogr. Saml. (Frederiksdal Nr. 5) findes en Kontrakt af 1 Maj 1670, hvorved Dronning Charlotte Amalie forpagter Frederiksdal og Bagsværd paa 5 Aar til Claus Lauritzen Lihm.

60.

1675, 28 December. Bevilling for Hans Heuser og Katrine Adelheit von Manderslo, at de maa vies uden foregaaende Trolovelse eller Lysning.

C5. G. A. W: at wi allernaad. hafver bevilget oc tilladt saa oc hermed bevilger oc tillader, at Hans Heyser paa Friderichsdal oc Cathrine Adelheit von Manderslo maa uden foregaaende trolofvelse oc liusning af Prædichestoelen hiemme udi Huset sammenviis. Dog med saa Skiel ellers indted befindes deris Egteskab lovligen at kunde forhindre; Desligeste at Kirchen oc des betiendter sampt Skoelen, Fattige oc andre wedkommende derofver inted afgaar. Gifv. etc. Hafn. 28 Decembr. 75.

Sj. Reg. XXIX, Fol. 724.

61

1680, 12 Januar. Meddelelse om, at Biskop Kingo vil gjöre Egby Mølle ved Odense til en Papirmølle.

Episcopi Amanuensis sagde mig, at hans Principal Biscop Kingo hafde i sinde icke aldeeniste et Typographie udj sit eget Huus at indrette (hvilket ogsaa allereede vaar fra Lübeck forskreven) men end og strax Ved Odense en Papirs-mølle at lade oprette, Til hvilken Brug han hafde i sinde at Kiöbe Egby Mølle, som ligger $1^1/_2$ fierding Veys Østen fra Byen, saafremt Eyermanden den vilde afhendige. Jeg ønskede, at saa nyttigt et Verk motte naa sin fremgang.

Kgl. Bibl. Jens Bircherods Dagbøger for 12 Januar 1680 Jfr. Uddrag af Bircherods Dagbøger ved Chr Mølbech, 1846, S. 201.

62.

1680, 15 April. Brev til Hans Heuser om den af ham skyldige Forpagtningsafgift.

Nachdem Ihr Mayts. Unszerer Allergnädigsten Könige ernstlicher Befelch ist, dasz mit Hansz Häuszer, der Mühlen

Pachtgelder halber, so forth abrechnung gehalten werden solle, So wird Ihm solches hiermit nachrichtlich Kund gethan und Nahmens I. K. M. angedeutet auf negst Künftigen Montag, wird sein der 19. dieszes, Morgens guter Zeith mit seinen quittungen bey Mir sich an Zu melden Umb erwehnter Gelder halber zu liquidiren. Wie Ihm dann gleichfalsz hier mit angeZeiget wird Zu Extradirung und Überliefferung der Mühlen und aller behörigen Gereidschafften sich fertig zu halten, damit solche bey Auszgang dieszes Monaths geschehen Könne und Zu dem Ende alle und jede im Inventario specificirte Stücke, so etwa hir undt wieder verschleppet sein möchten, in Zeithen herbey Zu schaffen; wornach Er sich Zu achten.

Coppenhagen d. 15 Aprilis 1680.

J. Lincker.

Geh. Ark. topogr. Saml. Frederiksdal Nr. 94. — Johan Lincker var Kammersekretær hos Dronning Charlotte Amalie.

63.

1680, 16 November. Kgl. Befaling til Gehejmeraad Mikael Vibe og Assessor Villum Vorm til som Kommissarier at undersøge Sagen mellem Jakob Butienter og dennes afdøde Hustrus Sön af förste Ægteskab Nikolai Hermansen.

C5. W. S. G. T. Hvad Jacob Butienter for os allerunderd. hafver ladet andrage og sig beklaget ofver hans afgangne Hustrues Söns Nicolaj Hermandszens U-maneerlige onde forhold, som hand baade imod hende og hendis forige afgangne Hosbonde, hans egen Fader, j adskillige maader skal hafve öfvet, hvorfore hun hannem og Ved et imellem hende og for^ne^ hendis sidste Hosbonde Jacob Butienter oprettede Testamente arfveløs skal hafve giort, Kand j af hosfølgende copie af hans allerunderdanigste Supplication Videre see og erfare, Thj er Voris allernaadigste Villie og befaling, at j tillige med tvende andre Commissarier, som bemelte Nicolaj Hermandsen self paa sin side strax hafver at nefne og antage, Parterne paa en belejlig tid og sted med forderligste for Eder lader fordre, og da hvis Klagemaal, som imod for^ne^ Nicolaj Hermandszen j forskrefne maader Kunde haf-

ves sampt hans Svar derimod tilbörligen forhører og os derom Eders allerunderdanigste udførlig Erklering og betenchende til Videre Voris allernaadigste Resolution med forderligste tilstiller. Og saa fremt bem^te^ Nicolaj Hermandszen sig ej efter tilbud skulle Ville beqvemme tvende Commissarier paa sin side strax at tage, hafver j dog denne Voris allernaadigste befaling, som för er Rört, alleene at til ende giöre. Dermed etc. Hafn. d. 16 Novembr 1680.

Sj. Tegn. XLII, Fol. 408—409. — Jakob Butienter, der efter Ovenstaaende er bleven gift med Herman Henriksen Delmenhorsts Enke Regina, synes forøvrigt ikke kjendt. En Jakob Butienter er 1661 Slotsfoged paa Antvorskov (Sj. Tegn. XXXVI, Fol. 131), og under 1 Marts 1662 hedder det om ham, at han har dræbt en Karl og derfor er bortrömt (sst. Fol. 281). Angaaende en Retssag 1674 mellem en Jakob Butienter og Hans von Maintz, Borger i Kjøbenhavn s. Sj. Tegn. XL, Fol. 739—740.

64.

1681, 8 November. Kgl. Befaling til Sten Andersen Bille og Kristian Beverlin om som Kommissarier at overvære Skiftet efter Regina Hermanns.

C5. Wide maa j Os Elskel. Steen Anderszen Bilde, Voris Oberst oc vice Commendant her j Voris Kongl. Residentz Stad Kiöbenhafn, oc Christian Beverlin, Indwaaner sammestedz, At eftersom Jacob Butiente med forderligste agter at holde Schifte oc deeling efter hans afg. Hustru Regina Nicolajdaatter oc vj hendis Sön Nicolaus Hermandsen for visze aarsagers skyld saa vit fra arf efter hende hafver udelugt, at hans börn allernaad. skal være tilladt samme arf at nyde, oc hand ichun, saa lenge hand lefver, dend deraf gaaende aarlig rente til hans Vnderholding maa bekomme, som Börnenis formyndere til hannem hafver at erlegge, Da er voris allernaad. Villie oc befaling, at j retter Eders lejlighed efter, til hvilchen tid oc sted samme Skifte berammet vorder, som Commissarier ofverværendis at være, hafvendis tilbörlig j agt, at de vedkommende paa alle sider, hvis ret er, Vederfaris, oc dersom dennem angaaende samme Skifte nogen tvistighed skulle imellem falde, hafver j dennem derom

enten j mindelighed at forEene eller ved endelig Dom oc Sententz lovmeszigen oc forsvarligen at adskillie; Hvis j oc j saa maader forrettendis vorder, hafver j de Interesserende efter ansögning under Eders Hænder oc Zigneter at gifve beskrefven, oc dersom Een af Eder formedelst lovlig forfald ej til dend berammede tid oc sted møde kunde, Da skal dend, som tilstede kommer, hermed fuldmagt hafve oc anbefalet være en anden j dend v-deblifvendis sted til sig at tage oc denne Voris allernaad. befaling alligevel at fyllestgiöre oc efterkomme. Ladendis etc. Hafnia d. 8 Novembr. 1681.

Sj. Tegn. XLIII, Fol. 199—200. — Sst. Fol. 200—201 tilskrives under samme Dato Stiftsbefalingsmand i Sjælland Joh. Kristof von Körbitz, at der er bevilget Kommissarier til at overvære Jakob Butienters Skifte, og det paalægges ham derhos at beskikke Nicolaus Hermansens Börn „vederheftige formyndere ved Hirtzholm, hvor arfven skal være falden". Tilsidst hedder det: „Oc saasom forne Jacob Butienter ellers for os allerunderd. hafver ladet andrage, hvorledis bemte hans Stifsön Nicolaj Hermandsen hannem oc hans Fuldmegtig skal hafve truet oc Undsagt, saa at de iche for hans ofverfald skyld skal kunde vide sig frj, Da er ydermere voris allernaad. villie oc befaling, at du forbemte Nicolaj Hermandsen strax for dig lader fordre oc hannem j voris Nafn alvorligen foreholder oc paalegger at lade forne Jacob Butienter oc hans fuldmegtige v-bevaret, saa fremtom befindis, at hand dennem V-tilbörligen begegner, hand iche uden ald Naade straffis med at arbeide udj Jern paa Bremmerholm j hans Lifs tid."

65.

1682. Uddrag af Hörsholms Amts Markbog.

Hirsch Holmbs-Ambt, Syllerød Sogen, Strand Møllen Bestaaer udj 2de Møller j Papier og j Korn-Mølle og Tilhører Jacob potienter, proprietarius. Papier Møllen Hafver 2de Gange, Huoraf den eene er brugelig, Mensz dend anden V-brugelig, intet for Mangel Vdaf Wand, mensz Hiulet er Gammell og Kand ey brugisz. Korn Møllen Hafver j Gang, som er bruglig, og brugisz af lorendtz Steffenszen.

Forskrefne Møllere Nembl. Lorendz Stefenszen Hafuer Strax Wed Møllen j Lidet Huusz, som Hand udj boer, og derved j Liden Kaalhauge: Gifver for Møllen og husit till proprietaren Jacob potienter Aarligen 80 Slette Dr.

Wandet til disze 2de Møller Kommer fra Friderichszdahler Søe og fattisz Hverken Winter eller Sommer, imellem Bemelte Søe og Strand-Møllen drifves endnu 8 Møller Nembl.: 1. Friderichsdahler Mølle, 2. Lyngbye Mølle, 3. Fugle Wadsz Mølle, 4. Breede Mølle, 5. Storre Krud Møllen, 6. Nye Mølle, 7. Stobbe Mølle, 8. Graf Wadz (!) Mølle.

Haffver nogen Aallefang udj det færske Wand.

Ellersz Berettisz, at nu udj 6 aar intet Huid Papir paa denne Mølle skulle Wære Giort for Wandetsz U-reenheds Schyld, intet andet end Maculatur Paapier, Kunde dog well skee, at om Winteren Huid Papier derpaa Kunde forfærdigesz.

Udi Papier Møllerensz Hauge findisz 2de Fiskeparcke, Huor af dend Eene ligger Wester for Gaarden og strecher sig Synder og Nord

Nr. 1. Bred 6 — „ — Lang 17. — Bred $6^3/_4$.

Nr. 2. .... „ — 11 — .... „ — 34..... $10^3/_4$.

Nr. 2 Strecher sig Øster og Wester, Höfder med den Westre side till Nr. 1.

Matrikelsarkivet. Markbog over Hirschholms Amt, Sokkelund Herred, Söllerød Sogn, paa sit förste Blad dateret d. 9 Avgust 1682.

66.

1682. Uddrag af en Skrivelse fra Johan Dreyer om forskjellige Punkter i hans eventuelle Kontrakt om Forpagtningen af Frederiksdal og Bagsværd.

Unterthänigstes Memorial
welches bey dem Heur Contract der Höfe Friderichstahl und Bagswert zu Observiren,

1. — — — — — — — — — — — — — — —

7. Die Wohnungen des Papiermachers wie auch der Kleine wüste Kohlgarten hinter die Kleinen wohnungen, dasz solche zu Meinen nutzen employren möge, wie dann auch dasz Hausz auf dem berge zu einer freyen Wohnung.

8. Den punct wegen der Papier und Kornmühle betreffent, alsz welche zu 500 Rdr. angeschlagen werden, So werden Ihro Königl. Majtt Unsere allergnädigste Königin

allergnädigst geruhen folgend wie zuvör, dasz weisze papier nach beygelegter probe, dasz Reisz à 2 Rdr. anzunehmen, so viel an bezahlung der Heur des Papierwercks könte beygeschaffet werden, wie dann auch die Nöhtige Reparation der Mühlen, der Wohnheüser, Ladegaarden und derer beyden daselbst belegenen brücken auf dero Kosten, jedesmahl bey gleich und in baw halten zu laszen.

9. Wann aber am itzlauffenden jahre schon eine gute zeit verfloszen auch ein guth theil waszer an der Mühle verlauffen, zu dem die Nöthige Materialien und arbeitsleute unmöglich puncto von mir Können bey geschaffet werden; Gegenwärtiger Papiermacher aber anitzo eine ziembliche quantität Lumpen theils auszgearbeitet v. theils im wercke hat, So dasz ohne deszen groszer Schade Er dasz werck nicht gleich quitiren, ichs auch ohne meinen Schade nicht alsoforth annehmen Kann, Alsz würde Rahtsahmer sein, dasz gegenwärtiger Hans Heüser entweder dieses jahr noch dabey bliebe oder dasz Ihro Königl. Majtt solche verhanden seiende Materien auf dero risico von den Papiergesellen auszarbeiten liesen, Da ich gegen jahres auszgang die nöhtigen Materialen wie auch leute herbey schaffen Könte und nach reparation der Mühle dasz werck beginnen.

10. — — — — — — — — — — — — — —

Worauff allergnädigste Resolution
Unterthänigst erwartet
Dero Allerunterthänigste
Knecht
Johann Dreyer.

Geh. Ark. Topogr. Saml. Frederiksdal Nr. 18 a. — Nr. 18 b og c ere Gjenparter af Skrivelsen, og i 18 c findes følgende Bemærkninger (Resolutioner) i Marginen tilvenstre: (ad. 7) Vaaningerne bliffuer til forpachteren som tilforn, mens den Papiermager med sinne Suenne schaffes huus och Kaalhauge til Nödtörfftige huusholding. — (ad. 8) papir och Korn Møllens leye paa 500 Rdr. betallis udi Reede penge, Reparation paa Møllerne, Vaanhuusit och Bege Broerne forholdis som tilforn. — (ad 9) Hans Haüser giör Rigtighed for Materialier, som did Kommid er, med Andet, som hand bör at suahre, Imidlertid schaffer forpachteren En døgtig papirmester med Suenne, leye[r] Møllen bort eller holde[r] En Suend Alt Effter Forpachterens egen goede Befindende; meldes indtet om Aallefang, som der Kand falde, lumperne och den Stampede Materie at lade sig wurdere.

67.

1682, 12 September. Brev fra Johan Brokes i Lübeck angaaende en Papirmager til Møllen ved Frederiksdal.

Hoch Edler vnd vester
Insonderes grosz geneigter Herr Secretario
hoch wehrter Lieber Freundt.

Meines hoch zu Ehrenden Herren hoch angenehmes an mich abgelaszenen beliebtes Schreiben sub dato 26 augusti vnter addresse der Herrn. Stampeel et Braun vber Hamburg ist mir Zu recht Ein gangen, worausz Ersehen, das Ihr. Mayst. die Königin aller gnädigst begeren auff dero papier Muhl bey Copenhagen Zu Fridrichspaal (!) Einen gutten Meister, der Solches pachtet oder administriret, Verlangen traget, dero wegen an mich Ersucht, darnach alhier mich Zu Erkündigen, So dann auch mit mehren allensz vmb stendlich Ersehenn, ich habe Schon an Zwen orten des wegens ausz geschickt, man wirt aber dieszes orts von den leuten Sehr gefeindet, da man Solche leüte nicht gern Von der Stadt laszen wollen, ich werde So viel muglich in allen bester maszen mich angelegen Sein laszen, vmb Zu Sehen der Sachen bey zu kommen, gelanget dero wegen an dem Herrn Secretario Sich noch Ein 14 dagen Zu pacientiren, ich trachte vmb das es woll Sein möge des halben mir Eine kleine Zeit noch vergönnen, wasz Interim darin werde vorgehen, Seiner Zeit bericht Geben, dieszen wenigen Nachrichten habe melden wollen, da ich zu Ferner gefellige diensten Sein kann, offerrire mich Zu aller dienstfertigkeit mit Erpieten bey gelegenheit alle angenehme dienst Zu Erweiszen und auch alle mahl bewieszen werde, dasz ich nebenst Empfehlung gottes bin und Verbleibe

Lübeck d. 12 Septemb. — Anno 1682 —

Meines hoch Zu Ehrenden Herren
Secretario dienstgefliszener
diener
Johann Brokes.

Geh. Ark. Topograf. Saml.: Strandmøllen N. 23. Brevet bærer Udskrift til Dronningens Geheime-Kammersekretær Linker. — I et Brev, dateret Lübeck 7 November 1682 (sst. Nr. 24), meddeler Joh. Brokes, at han er kommen overens med „den hiszigen papier macher . . . etwa Einen Klenen Meill hier von der Stadt, da er wohnhafftigh“, og at denne ønsker „bevorstehenden künftig philippi Jacobj an zu treten.“

68.

1683, 22 Februar. Skjøde paa Strandmøllen fra Jakob Butienter m. Fl. til Peder Klavman.

(Stempel)
En Rixdaler.

Michell Söfrensen I Nibberød, Birckefoget til Hirsholms Bircketing, och Thomas Wilckening schrifuer sammestedtz Giöre Witterligt, At Aar A° 1683 Thaarsdagen dend 15 Martij For Retten fremkom Jachob Butjenter Boende paa Papier och Strand Møllen och med en schiöde paa N° 3 Skiöd fra sig och sinne Arfuinger føde och W-føde till Erlig, Höyachtbahr och Welfornehme Mand Petter Kloumand Kongl. Ma. Materialschrifuer paa Bremmerholm, boende udj Kiöbenhafn, Papier och Korn Møllen, som Kaldis Strand Møllen, beligende udj Søllerøds Sogn effter der om fuldkommelig Skiöde och Kiöbebreff, Som tillige af hannem och hans Sahl. Hustrue Regine Nicolaj daatters Arfuingers formyndere er Vnderschreffuen och lyder Ord effter Anden, som følger, Neml.: Kiendes Jeg Jacob Butienter Boendis paa Strand Møllen och giör her med for alle Witterligt med dette mit bref, at ieg af min Egen frj Villie Velberaad hue och Sinde Sampt med min Sahl. Hustrues Arfuingers formynderis Ville och samtöche Hafuer Soldt och afhendet och nu med dette mit obne breff Selger, Skiöder och aldehlis afhender fra mig och mine Arfuinger och till Erlig Höyagtbahr och Velfornehme Mand Peter Klouman, Hansz Kongl. Ma. Vélbestalter Materialschriffuer Ved Bremmerholm och hans Arfuinger Min Papiers Mølle och Korn Mølle ligendis Jmellem Kiöbenhafn og Helsingiör udj Söllerøds Sogn, Kaldis Strand Møllen Med alle de huusze och Bygninger, som der paa Steden forefindis, Saa Vell ald dend frihed och Herlighed, Som nu der till Ligger och af Alders tid tilliget hafuer och Sahl. Johan Etterszen hafft hafr udj sin besidt och brug, Thi Kiendis ieg mig eller mine Arfuinger effter denne dag Ingen ydermeere lod, dehl, Ret eller Rettighed at hafue till eller udj for^ne^ Papiers Mølle och Korn Mølle Sampt hoesz følgende och paastaaende Huusze och Woninger Med Andet, Som der till schal følge Effter schiffte breff och Inventarium, Mens for^ne^ Peter Klouman

och hansz Arfuinger at følge, Fri bruge och beholde till Euindelig Eyndom Effter Voris Aller Naadigste Kongers Naadigste der paa Vdgifne brefue, Angerlös och W-paatalt effter denne dag af mig, Mine eller min Hustrues Arfuinger I alle maader, Effterdj ieg och alle Wedkommende ere med Rede penge Contenteret, fornöyet och betalt af attermelte Petter Klouman, Efftersom Voris Kiöb om formelder, Saa ieg betacher Velforne Petter Klouman for goed oprichtig betalning I alle Maader, Thill forpligtendis mig fordj hermed at schall frj hiemle och tilstaa Peter Klouman och hansz Arfuinger forne Strand Møllen med alle de huusze och Waaninger, Som der nu forefindis, for huer Mands tiltalle och alle de Prætentioner, som nogen Kunde hafue der paa med Rette udj nogen Maader Hansz Kiöb, Skiöde at Kunde tilföye, frj med Rede penge, som ieg hafuer annammit, och dersom Imod formodning noget af forne Mølle eller Møllis frihed och Herlighed Velbemelte Peter Kloumand och hansz Arfuinger eller huem hand dette Kiöbe breff med Villie och minde ofuerdrager, blef udj nogen dom eller Rettergang for min eller mine Arffuingersz Vanhiemmelsz bröst schyld afwunden eller fradömt, da bepligter ieg mig och mine Arfuinger, som för er meldt, Een for alle og alle for Een hannem eller huem hand dette Kiöbe breff ofuerdrager, ald dend schade med Rede penge schadeslöes i alle maader at oprette, Huilchet alt ieg ydermeere udj Egen Persohn ham till Tinge forderligst Vil Skiöde, Saa ieg och mine Arfuinger Vill holde Peter Kloumand och hans Arfuinger for dette Kiöb vden ald schade och schades löes i alle Maader, At alt dette forschrefuene Erlig och w-rygelig schall holdis, da hafuer ieg dette Kiöbe breff med Egen haand Vnderschrefuet och med mit Zignet forseilet, Iligemaade hafuer min Sahl. Hustrues Arfuingers formyndere dette tillige med Vnderschrefuet och forseiglet och Venlig ombedet Hendis dronningl. Ma. och Velfornehme Mand Statius Erdman sampt Erlige och Velfornehme Mænd Gært Meyer dend yngre och Samuell Bichop, Borgere och Indwohnere udj Kiöbenhafn, dette Kiöbe breff med mig Jachob Butjenter till Witterlighed at wnderschriffue och forseigle. Actum Kiöbenhafn dend 22 Februarij Anno 1683.

Thill Witterlighed Thil Vitterlighed
Jachob Butienter. Statius Erdmann Gert Meyer
(L. S.) (L. S.) Junger.
Samuell Bischop. Anders AMS Madtzens
(L. S.) Nafn.
Madtz MIS Jörgensens Laurs LHS Hanszens
Nafn. Nafn.
Anders Oelsen. Jens IIS Jensens. Hans HIS Jachobsens.
Egenhaand. Nafn. Nafn.
Jörgen Nielsens Hans HIS Jensens Per PBS Boelsens
Boe⅄. Nafn. Nafn.
Anders ↕ Hansens
Boe⅄.

Læst paa Hirsholms Birketing Thaarsdagen dend 15 Martj A° 1683.

Huor effter waar Tingszwinde begierende, Att saaledis Inden Tinge ganget och Passerit er, winder med osz effterschreffne Otte Stockemend, som idag til Stoche och Thinghöringer waar Meldt och schreffune Neml. Jensz Jenszen i Øfueröd, Laursz Laurszen i Suenstrop, Bendt Oelszen i Isteröd, Söfren Pederszen ibm, Peder Helmichszen i Karleboe, Jensz Hanszen i Walleröd, Olle Hanszen i Buckeballe och Peder Jenszen i Dauglöche, Thill bekrefftelsze Wnder woris forseilinger, Actum ut supra.

Michel Sö[frensen]. [Thom]as Wilckening.

Original i Fabrikejer Chr. Drewsens Eje. Seglene ere tilligemed Noget af Underskrivernes Navne afrevet. — I December 1691 faar kgl. Bryghus-Forvalter Peter Klavman Tilladelse til, at hans Skib St. Dorothea maa for et Defensionsskib antages, og i 1692 har han Strid med Magister Arnold Rumans Enke Bodil i Roskilde om Vandet til en ham tilhørende Mølle, Vandholts Mølle, sammesteds (Sj. Tegn. XLVIII, Fol. 356, 495—497).

69.

1683, 28 Februar. Panteobligation i Strandmøllen fra Peter Klavman til Regina Nicolaidatters Arvinger.

Stempel.
En Rixdaler.

Kiendes ieg Vnderschrefne Petter Klavman Kongl. May^ts^ Materialschrifver paa Breemerholm och Hermed for

alle witterligt giör, at Jeg af Retvitterlig Gield schyldig er til de Erlige Dannemænd boende paa Hirscholms Ampt Nembl. Anders Madtzen udi Øfveröd, Madtz Jörgensen i Holte, Lauersz Hanszen i Kochedahl, Anders ollszen i Vdtzeröd, Jens Jensen Møller i Nifve, Jörgen Nielsen udi Karleboe, Hans Jacobzen i Bieret (?), Anders Hansen i Hvedehafve, Hans Jensen i Auderöd oc Peder Boellszen i weebeck, Penge It Tuszende It Hundrede Trei och Tredewe Slettedr. 1 ℔, Hvilchen Gield Reiszer sig af It formynderschab, som dennom er betroet for Jacob Budtjentes Sal. Hustrue Regina Nicolaj datters arfvinger, for Hvilche Penge formynderne af Jacob Budtjenter war forsicheret udi Strand Møllen, och Efftersom ieg mig samme Strand Mølle hafver till forhandlet af Jacob Budtjenter, och hand tillige med disze Formyndere mig samme Mølle hafver solt och schiödet, da bepligter ieg mig Hermed for mig och mine arfvinge een for alle och alle for en paa Erlig Troe oc Lofve at betalle til disze Dannemænd for^ne 1133 Slettedr 1 ℔ til förstkommende 11 Junj 1683 vdi mit Huus her i Kiöbenhafn uden Rente, vdi goede dansche gangbahr oc grof Courant Mynt och ingen anden wahre eller wahres tilbydelse, och Holde dennem vden ald schade oc schadeslös i allemaader och paa det de disz bedre Kand vere forsickerd, da Pantsetter jeg dennem hermed for for^ne 1133 Slettedal. 1 ℔ Min frij, frelsze och v-forpanttede Strand Mølle, lige som Jeg dend af Budtjenter och dennem hafver bekommet, hvilchen de schall beholde til It fuldkommen underpant, indtill for^ne Penge dennem Rigtig blifver betalt; at dette Uryggelig schall holdes och effterkommis, da hafver Jeg denne obligation med Egen Haand underschrefvit oc med mit Zignete forseglet. Datum Kiöbenhafn d. 28 Febr. An^o 1683.

Til Vitterlighed (L. S.) P. Klavman.
I. Portuan.
(L. S.)

Læst paa Hirscholms Bircketing
Torsdagen d. 15 Martj 1683.
till Bekrefftelse Michel Söffrenszen.

Anno 1683 d. 19 Junij hafver Jeg Vnderschrefne paa Regine Nicolaj datters arfvingers Formynders Vegne An-

nammet ofvenschrefne penge, hvormed Peter Klauman sin obligation hafuer udfriet och Jeg hannem for samme Summa schadeslös quiterer
— 755 Rd. 3 ß — Jeg siger Jeg hafr annammit Siuf Hundrede Halftredsinds Tiufve och femb Rixsdaller Trei ß dansche.
Statius Erdmann.

Original i Fabrikejer Chr. Drewsens Eje.

70.

1683, 21 Marts. Skjøde paa Strandmøllen fra Peter Klavman til Magister Jens Portuan.

(Stempel.)
En halff Rixdaler.

Jeg Underskrefne Petter Kloumann Kongl. Mayestæts Material Skrifwer ved Bremmerholm Kiendes och hermed Witterligt giöer, Att ieg effter min Swogers Mag. Jens Portuans, Sogne Præst till Carleboe, hans Venlige Begiering paa hans Veigne hafver indgaaet och Sluttet eet fuldkommen Kiöb med Jacob Butienter, da boendes paa Strand Møllen, Angaaendes hans Korn och Papiirs Møller, som Kaldes Strand Møllen, Liggendes imellem Kiöbenhaffn och Helsingöer i Silleröeds Sougn effter Kiöbebreffvets Videre formelding aff Dato Kiöbenhaffn d. 22 Febrvarij A° 1683. Hvilchen Strand Mølle hand mig siden dend 15 Martij nest effter till Hirsholms Bircheting schiödet hafver, mens efftersom Mag. Jens Portuan Sielff Pengene for samme Mølle hafver betaldt till Jacob Butienter och hans Hustruis arffvingers formyndere, och ieg derpaa ingen Penge hafver udlagt eller der till forstragt. Da afstaar och Lefverer ieg her med till Mag. Jens Portuan fornefnte Strandmølle med alle behörige Breffve och ad-Kombster, som aff Jacob Butienter paa møllen er udgiffven och mig er leffverit, Och Kiendes ieg mig och mine Arfvinger ingen Rett eller rettighed att hafve till eller udj fornefnte Strand Mølle i nogen Maader, mens Mag. Jens Portuan och hans Arffvinger eller hvem hand denne sin Mølle transporterer eller selger, at giöre sig Samme Mølle och Kiöeb saa nöttig, som de best Veed, wil och Kand, och ellers effter Jacob Butienters forschriffning formedelst denne min Transportis Krafft at wære

samme Strand Mølle med ald tilliggende Rettighed, Friehed och paastaaende Huusze Raadig och mægtig, giöere och lade i alle maader, som Jacob Butienter mig dend forschrefvet och bebrefwit Hafwer. Des till Bekrefftelsze under min egen Haand och Seigll. Datum Kiöbenhafn d. 21 Martij Anno 1683.

(L. S.) P. Klavman.

Fremvist og Leest Paa Siellands Fars Landsting
d. 17 September 1684.
H. P. Bergh. Von Engberg.
protocollerit Sametid
Berendt Meyer.

Original i Fabrikejer Chr. Drewsens Eje. — Efter S. V. Wibergs Bidr. t. en alm. dsk. Præstehistorie (II, S. 63, III, S. 161) blev den i Nakskov fødte Jens Jensen Portuan Student 1673 fra Slagelse; 1677 Præst i Karlebo; 1680 Magister; 1686 Præst i Sorø; han entledigedes den 7 December 1689 og blev den 10 April 1690 begravet i Nakskov. Under 12 September 1678 bevilgedes det, at Sognepræst til Karlebo Jens Jensen Portuan og Dorthe Wulff, sl. Hans Petersens, maatte uden foregaaende Trolovelse og Lysning hjemme i Huset sammenvies (Sj. Reg. XXX, Fol. 763); under 29 Maj 1680 konfirmeredes Ægtefolkenes gjensidige Testamente af 21 April s. A. (Sj. Reg. XXXI, Fol. 478—480); under 8 November 1681 beskikkedes Kommissarier til at forlige Jens Jensen Portuan og Raadmand Claus sohn i Kjøbenhavn, der efter Højesteretsdom skyldte ham 2000 Rd. (Sj. Tegn. XLIII, Fol. 197—198); under 10 December 1689 tillades det, at hans Lig maa henstaa 8 Dage over Jorden over den ordinære Tid (Sj. Reg. XXXVI, Fol. 237).

71.

1683, 17 April. Kgl. Befaling til Otto Krabbe og Dr. Hans Bagger om at annamme, hvad Jakob Butienter og hans Hustru har givet til Søllerød Kirke.

C5. W. G. T. Efftersom for Os allerunderdanigst er blefven andraget, hvorledis Jacob Butiente, boendis paa Papiir møllen her j Vort Land Sielland, oc hans Hustrue schal Ved it imellem dennem d. 19 Decembr A° 1676 oprettede Instrument (hvoreffter de oc self d. 3 Junij A° 1680 tingsvidne til Hirtzholms Bircheting schal hafve forhverfvet) af frj Villie hafve foræret oc udlofvet til Sölleröd Kirche oc til de fattige 200 Rixdaler, Da er Voris allernaadigste Villie oc befaling, at j forschrefne 200 Rd., som endnu hos bem^te

Jacob Butiente schal Være bestaaende, imod behørig qvitering lader affordre oc bem^te Søllerød Kirche oc fattige til Beste anvender. Dermed etc. Hafnia d. 17 April 1683.

Sj. Tegn. XLIV, Fol. 106—107.

72.

1686, 1 Juni. Kgl. Befaling til Kammerkollegiet om, at Oluf Bentsen til sin Papirmølle ved Kristiania toldfrit maa indføre forskjellige Redskaber.

C. 5. V. S. G. T. Viide maa j, at Vj allernaadigst haver bevilget, at Oluf Bendzen, Indvaaner j Vor Kiöbsted Christiania j Vort Riige Norge, maa der Ved Byen een Papier Mølle lade opsette oc indrette, oc derhos allernaadigst tilladt, at hvis Redskab, som hand effter Rigtig angivelse oc Specification til samme Papier Mølles fornødenhed skulle foraarsagis fra fremmede steder at forskrive, maa efter Voris allernaadigste udgifne Forordninger Toldfrj indpassere, thi er Voris allernaadigste Villie oc Befaling, at j strax om forskrefne Redskabs Toldfrj indførsel ald fornøden anordning giör. Dermed etc. Hafn. d. 1 Junij 1686.

Sj. Tegn. XLV, Fol. 412. — Oluf Bentsens Privilegium, der skulde have været stemplet til 50 Rd., bliver paa Grund af de store Omkostninger ved Møllens Indrettelse kun at stemple til 20 Rd. (Sj. Tegn. XLV, Fol. 489). Oluf Bentzen „maatte formedelst Verkets vidtløftighed, mange Besværligheder og udfordrende stoore Forskuuder .tage Admiralitets Raad Treschow i med sig til Med-Interessent og maatte siden overdrage det heelt til ham, da det nogenledes var kommen i Stand og Drifft og døde endelig omsider i stoor Armod og Fattigdom“ (Geh. Ark. Ole Smiths Skrivelse af 10 Juli 1738 ad Kom. Koll.'s Journal A, 1736—1740, Nr. 993) s. om Treschow ndfr. under 21 Juli 1696.

73.

1686, 11 Juni. Gjældsbrev i Anledning af Strandmøllen fra Hans Heuser til Jens Portuan.

(Stempel.)

Toe Rixdaler.

Jeg Vnderschrefvne Hans Höiser, boendis paa Strand-Møllen, kiendes og hermed Viterlig gjör, at ieg ret Vitterlig

Gield schyldig er till hæderlig og höylærde Mand Magr Jens Portuan, Sogne-Præst udj Sorøe, Capital Toe tusinde og fiire hundrede Rixdaeler udj goede Dansche Crooner, hver Rixdlr til 96 Schilling Dansche bereignet, som hand mig effter min Venlige begiering uden nogen opsiigelsze udj Trey Aaer for Aarlig Rente 6 pro Cento laant og med forstragt hafver, hvilchen Gield Reyszer sig af det kiöb, Magr Jens med Jacob Butienter om Strand Møllen giort og sluttet hafver, for hvilchen Strand Mølle Magr Jens Portuan Jacob Butienter hafver betalt 1500 Rdlr. og foruden förste kiöb endnu mig Sielf lefveret 900 Rdlr. fornefnte strand-Mølle med at opbygge, og naar Jeg Hans Höyser fornefnte 2400 Rdlr. til Magr Jens Portuan faar betalt, schall Møllen mig tilhøre, og Magr Jens mig alle adkombstbrefve derpaa lefvere, som hand annammet hafver; Thi bepligter Jeg Hans Höyser mig og mine Arfvinger, Een for alle og alle for een, Ved Voris ære, goede troe og lofve rigtig og Redelig at erlægge Og betale til Velbemelte Magr Jens Portuan eller hans Arfvinger eller hvem dette Mit bref med hans Villie og Minde i hænde hafver, fornefnte 2400 Rdlr udj Kiöbenhafn eller hans huus (saa frembt de iche for inden blifver betalt), til hvilchen 11 Junij Wii hver andre paa enten Siider et fierding Aaer tilforne opsiiger og Adwahrer og det med Reede Penge, som de af mig ere Annammede og for Møllen betalt og ingen anden Vahre eller Vahris tilbydelsze med hvad nafn det end nefnis kand, saa hand udj allemaader for Capitall, Rente og omkostning kand Være uden Schade og Schadeslös; Dog schal renten Aarlig til hver 11 Junij paa forschrefne stæder rigtig lefveris og betales, saa frembt Capitalen eller Møllen ey uden Viidere opsiigelsze schal Være opsagt og forfalden; Og dersom imod forhaabning at ieg eller mine Arfvinger fandtes forsömmelige, at betalningen ey til dend tiid, som Capitalen blef opsagt, med Rente og omkostning schadeslös blef Magr Jens Portuan eller hans Arfvinger betalt og fornöyet eller renten ey i rette tiid blef erlagt og betalt, da Schal det stande hannem eller hans Arfvinger friit at træde til sin Mølle og dend nyde, bruge og beholde eller og samme Mølle Ved ofentlig Auction sælge laede effter hans eller deris egen Villie, liigesom det dennem

behager; Og dersom (Det Gud dog i Naade Afvende) fornefnte Strand Mølle enten ved Kriig, Ilde-brand eller nogen anden u-löchelig hændelsze, i Medens Jeg Hans Höyser dend beboer eller i brug hafver, schulde komme noget til Schaede, blifve Ruineret eller øde, da Schal det iche komme Velbemelte Mag^{r} Jens eller hans Arfvinger til hinder Eller schaede i sin betalnig i nogen Maader; Mens Jeg og Mine Arfvinger een for alle og alle for Een lofver at fornöye ham Schadesløs enten med liige saa goed bygning Der paa steden eller og med reede Penge og ingen anden Vahre at betale og fornöye, at dette saaledis, som forschrefvet staar u-ryggeligen og Erligen holdes og Effterkommes schal, hafver ieg dette bref med min Egen haand Vnderschrefvet og mit Zignet hos trycht og Venlig ombedet Edle Peter Klauman denne Min udgifne Obligation med mig til Vitterlighed at underschrifve og forseigle; Datum Kiöbenhafn d. 11 Junij A^{o} 1686.

(L. S.) P. Klavman — Hansz Heüszer.
dette til vitterljheed. — (L. S.)

Original i Fabrikejer Chr. Drewsens Eje. — Efter de i Obligationen nævnte 3 Aar, i hvilke de 2400 Rd. vare uopsigelige, betalte Hans Heuser Intet af paa Gjælden; under 22. Juni 1689 udstedte han tværtimod et nyt Gjældsbrev, der ogsaa ejes af Fabrikejer Chr. Drewsen, til Mag. Jens Portuan. „Endnu idag", skriver han heri, „haver ieg af hannem bekommit og annammit til hans strandmøllisz viidere opbygning og forbedring og til at betalle det med, som jeg efter hans Villie til dendz opbyggelsze hosz andre hauer vdtaget, Penge 2700 Rdr." Han skyldte ham nu i Alt 5100 Rd. Heuser søgte 1690 at faa Penge at laane hos Dronning Charlotte Amalie til at betale sin Gjæld med, men det førte til, at Dronningen selv kjøbte Møllen (ndfr. under 18. Juni 1690), saaledes at Heusers „Vermeintes Recht und deszen Hoffnung die Mühle an sich Zubringen Zu waszer worden" (Geh. Ark. Topogr. Saml. Strandmøllen Nr. 25). Nu blev Dronningen hans Kreditor for de 2400 Rd., hun gav for Møllen.

74.

1687, 29 Avgust. Papirmøllen ved Frederiksdal faar Snore til at töre Papir paa fra Admiralitetet.

Nachdem Ihr. Maytt. unserer allergnädigste Königin Papiermühle Zu Friedrichsthal numehro repariret, und man

Zu überziehung desz Bodens, woselbst dasz Papier aufgehenget werden soll, Zweytausend Faden Linien von dicke nach beyfolgender probe benöhtiget, So werden die wohlgebohrne und Meine hochgeEhrte Herrn von der hochlöblichen Admiralität dienstl. ersucht, dasz Sie I. M. zu gefallen ohnschwer beliebige ordre ertheilen wollen, dasz solch 2 Tausend Faden linien auf den hollm hieselbst so bald immer möglich gemachet werden mögen. Coppenh. d. 28 Aug. 1687.

Materialschrifueren Bendix Laursen hafuer til forschrefne Brug mod Hr. Cancellieraad Linkers Attest at udlefuere Tou Tusinde faufne Ny garns Linie, som til udgifft passerer General Commissariatet den 29 Aug. 1687.

C. Sehested.

Geh. Ark. Topograf. Saml.: Frederiksdal Nr. 58.

75.

1688, 17 Juli. Kgl. Befaling til Sten Bille og Klavs Rask om som Kommissarier at dømme i Sagen mellem Hans Heuser og Henrik Kronenberg paa Stubmøllen.

C5. Wijde maa I Os Elskelige Steen Andersen Bilde, Voris Krigs Raad, Obrister til Foeds oc Vice Commendant her j Voris Kongelig Residentz Stad Kiöbenhafn, oc Claus Rasck til Raskenberg, Assessor j Voris Höyeste Ret oc Commerce Collegio, Borgemester j Bemelte Kiöbenhafn, saa oc Voris Politiemester, At efftersom Hans Heuser for Os allerunderdanigst haver ladet andrage, hvorledis sig nogen tvistighed skal begive imellem hannem oc Henrich Cronenberg leesmed, angaaende een imellem dennem oprettede Contract om een Hammer-Mølle, Stuppe-Mølle kaldet, hvilken Henrich Cronenberg iche skal have holdet oc effterlevet, bemelte Hans Heuser til Merkelig skade, hvorover hand skal være bleven foraarsaget Commissarier j Sagen allerunderdanigst at begiere; Da hvis fornefnte Hans Heuser hos Eder kand formaa, at I Eder samme Commission godvilligen paatage Ville, Er Voris allernaadigste Villie oc befaling, at I

Retter Eders lejlighed effter tillige med tvende andre Commissarier, som bemelte Henrich Cronenberg paa sin side, om hand det begierer, strax dertil haver at Nefne oc tage, Parterne paa een belejlig tid oc sted med forderligste for Eder at lade indkalde oc da dennem om Deris imellem Værende tvistighed enten j Mindelighed at foreene eller effter Sagens befunden beskaffenhed Ved endelig Dom oc Sententz lovmessigen oc forsvarligen adskillie, Oc saadan Eders forretning de Interesserede effter ansøgning under Eders Hænder oc Zigneter beskrevet give. Dersom oc een af Eder formedelst lovlig forfald ey til dend berammende tid oc sted møde kunde, da skal dend, som tilstæde kommer, hermed fuldmagt have oc anbefalet Være een anden j dend Udeblivendis sted til sig at tage, oc denne Voris allernaadigste Befaling alligevel at fyllestgiöre oc effterkomme. Men hvis forbemelte Henrich Cronenberg ey effter tilbud, som för er meldt, skulle ville beqvemme sig til tvende Commissarier paa sin side strax at Nefne oc tage, haver I med Commissionen alleene at fortfare oc dend uden ophold forsvarligen til ende at giöre. Ladendis etc. Hafn. d. 17 Julij 1688.

Sj. Tegn. XLVI, Fol. 473—474. — De to Kommissarier faa under 25 September 1688 Paalæg om at høre Hans Heusers Vidner i ovennævnte Sag, Henrik Kronenberg har ført Vidner ved Birketinget (Sj. Tegn. XLVI, Fol. 534). H. K. maa til Kommissarier for sit Vedkommende have valgt Vice-Landsdommer i Sjælland Hans Ehm og Birkefoged i Kjøbenhavns Birk Niels Jakobsen, ti disse to faa sammen med de to ovenfor nævnte Kommissarier under 16 April 1689 kgl. Brev om „med forderligste“ at tilendebringe Sagen „imellem Henrich Cronenberg paa Stubbe-Mølle paa den eene og Hans Heuszer paa Strand Møllen paa den anden side“, særlig paalægges det dem at tilholde H. H. „inden en vis tiid, som j Self Haver at Determinere, sine documenter Tillige med udförlig Regnskab og huis dennem jmellem er, j Commissionen at lade producere“ (Sj. Tegn. XLVII, Fol. 72—73). Under 15 April 1690 faa Hans Heusers Kommissarier en alvorlig Næse, fordi de ved en Interlokutoriedom af 12 Marts s. A. have paalagt begge Parterne at fremlægge deres Regnskab; det indskærpes, at Hans Heuser som Citant inden 14 Dage skal fremlægge sine Beviser, gjör han det ikke, skal Sagen desuagtet paadömmes (Sj. Tegn. XLVII, Fol. 313—314).

76.

1690, 19 Marts. Uddrag vedrörende Strandmøllen af de til Skatteansættelse optagne Mølleforretninger.

Extract
Af Mølle Forretningerne dateret
19de Martij Anno 1690:

Strand Møllen, som Sr Klaumann og Magr Jens, nu boendes paa Sorøe, tilhører og af Hans Höyser beboes, haver for Höysers Tiid ey været meere end een Meel Quern og een Papiirs Mølle, hvilcke da begge gick med Underfalds Vand men nu er af Höyser forbedret og opbygt meere een Meel Qværn, toe Papiirs Qværner, toe Stampe eller Valcke Møller, som er 7 tilsammen og drives med Overfalds Vand, her foruden haver Höyser begyndt at anlægge een Hammer Mølle til Jern Manufactur, som ved samme Vand og Ström kand underholdes; Demningen skal være vandskelig at holde ved liige formedelst stoer Vandløeb udi töebrud.

Til Meel Qvernerne fattes ofte Mølle Giæster, og ellers ere endeel Bønder udi efterskrevne Byer, som did søger, nemlig Nærum, Tröieröed, Vædbech, Smidstrup; er ellers ingen Commoditeter Stædet til Nøtte enten Fiskerie eller andet og saaledes taxeret for Mølle Skyld: 19 Tønder 3 skpr. $2^2/_9$ Fkr.

Rentek. Ark. ad Ryttergods Kontorets Journal H. 1758—1765 Nr. 486. Selve Mølleforretningerne, hvoraf Ovenstaaende er en Extrakt, er det ikke lykkedes at finde. — I Matrikelarkivets Matrikelsprotokol over Kjøbenhavns Amt, dateret 3 November 1690, findes paa Blad 199 Strandmøllen opført med den Bemærkning: „hafver Ingen Sæde Jord". Som „Proprietarius" staar „Kongl. Mait" indført, og under Rubriken „Gammel Matricul Hartkorn" opføres Møllen med 11 Tdr. 2 Skp.

77.

1690, 18 Juni. Skjøde paa Strandmøllen fra Dorothea, Jens Portuans Enke, til Dronning Charlotte Amalie.

(Stempel)
En Rixdaler.

Kiendis ieg Wnderschrefven Daarte Wolff Sal. Jens Portuans Efterlefversche och hermed Vitterligt giör, At saa-

som det hafver behaget hendis Mayestet min Aller Naadigste Dronning Charlotta Amalia at udlösze och betale mig 2400 Rixdr. Capital, som min Sal. Kiereste hafde Ved min Swoger Peter Klouman tilkiöbt sig Strand Møllen for, liggendis imellem Kiöbenhafn och Helszingöer, af Jachob Butjenter och hans Med Arfvinger; Saa afstaar och ofverdrager ieg hermed fra mig och mine Saavelsom min Sal. Kierestes Arfvinger och til höystbe^te hendis Mayestet min Aller Naadigste Dronning forbem^te Strand Mølle med alt, huis dertil hører, udi alle maade saasom Jachob Butjenter dend fra sig bebrefvet hafver. Huorhos ieg och nu hermed fra mig lefverer hans derpaa udgifne Kiöbe- Samt Sköde-Bref, Saavelsom alle andre baade Nye och gamle Brefve och Documenter, som om same Strand Mølle udi min och min Sal. Kierestes werge veret hafver. Saa ieg och mine och min Sal. Kierestes Arfvinger aldelis ingen Lod, Deel eller Rett efter denne Dag hafver til for^ne Strand Mølle udi nogen Maade. Thil Bekreftelsze hafver ieg dette med min Egen Haand underschrefvet och mit Zignet hosztrycht. Kiöbenhafn d. 18 Junj Anno 1690.

Dorotha Sl. Mag. Jens Portuans.

(L. S.)

Dette effter Begiering till witterligheed

P. Klavman.

Original i Fabrikejer Chr. Drewsens Eje. — Af nogle Oplysninger om Hans Heusers Forhold til Strandmøllen og Møllen ved Frederiksdal (Geh. Ark. Topogr. Saml.: Strandmøllen Nr. 25) fremgaar det, at Peter Klavmanns Minde til Salget af Strandmøllen var nødvendigt, og at han ikke gav det, før Dronningen havde indvilget i at løse ham fra en Kavtionsforpligtelse, han havde paataget sig for Hans Heuser. Hvori denne bestod, ses af følgende Sætning i det nævnte Aktstykke: „A° 1689 im Julio hat Hansz Heüszer bey antritt der Neüen Friedrichszdahlischen Mühlen Verpachtung Hr. Peter Klauman Zum Bürgen wegen der Jährlichen pension für sich eingesetzt."

78.

1690, 16de December. Erklæring af Ole Rømer og Jørgen Landorf over Vandforholdene ved Mølleaaens Møller.

Eftersom Vj haver bekommit Eders Kongl. Maj^ts Allernaadigste befahling af dato den 22de Novembr. 1690, som

tilholder os efter endeel Møllers og Proprietariers Allerunderdanigste indgifvene Klagemaal over Hans Höyser, som Fridrichsdals Mølle i brug haver, samme Mølles Vands beschaffenhed udj de Vedkommendis overværelse flittig at grandske og besigtige, hvorledes det med rette burde og Kunde opholdes og udlades.

Da Haver Vj dn 3de decembris forleden værit paa Aastederne og heele Strømmens beschaffenhed fra Stranden op til Fuersøen besigtiget, tillige og saa alle paa Møllerne værende Mæsteris og Eiermends Klagemaal hørt og over veiet, som alle udgick derpaa, at af Vandets ophold forledén Sommer for Friderichsdals Mølles bygning og reparations schyld dem allerstørste Skade var tilföyet, det og Hans Höyser, som Friderichsdals Mølle i brug haver, bekreftede med det hand sagde sig self der af at være i samme Skade Deelagtig, saauit de af ham i brug hafvende Strande- og Stubbe-Møller Angaar, og Vilde for des Aarsager den af de Klagende indgifvene Allerunderdanigste Supplique self hafve underschrefvet, om hand der om hafde Værit Anmodet. Og haver Vj ved Friderichsdals Mølle efterseet og overveiet i Höysers og de mest Klagende Deris Nerværelsze, hvor af samme Skade hafde sin Aarsag, og hvad Middel der Kunde være at finde til slig Uleilighed i frembtiden at forrekomme: Hvor blef befunden, at Vandets ophold, imedens Reparationen Varede, var foraarsagit af det, der ved samme Mølle er ingen Omløb eller Goldslusze, hvor igiennem Vandet Kunde udlades, naar de sedvanlige hiulenis Sluszer ere forhindrede enten af bygning eller anden tilfælde. Efter huilcken beschaffenhed Voris Allerunderdanigste meening schulle være, som Höyszer og de tilstædeværende paa strömmen liggende Møllers Eiere bjfalt, at paa den Syndre side af Strömmens indfald paa hiulene, giordes en Goldslusze paa det Stæd, som endnu sees Vandet tilforn at hafve haft sin gang, hvor Furesøen, naar for sær Aarsag schyld Friderichsdals Mølle iche brugtis, Kunde have sin tilbørlig omgang og udfald, efter det som ved alle Møller er brugeligt, at icke de neden forliggendes Møller for den øfverstis forhindring schyld schal betages deris nøtte af Strömmen, hvor ved baade particulier Eiere og

det gemeene beste sambt Eders Majts tilbörlig rettigheder hos de Vedkommende Merckelig Kunde præjudiceres.

Der nest hafver Vj ved samme forrettning befunden, at de, som i brug hafver baade Friderichsdals Mølle saa og Lyngbye Mølle, Kand af fortræd giöre de underliggende Møller ned til Stranden stor Skade, naar de Vil Være U-villige, af Aarsag de har til Dam stæder store Søer, som for deris Vitløftige begreb schyld Kand i Utide holde og udlade Vandet uden forè, Da de underliggende der imod, som have ichun smaa damme, enten maa staa Unøttige for mangel af Vand eller og Uforvarendes om natte tiide være i fare for gandske at ruineris og bortschylles. Hvor fore Voris Allerunderdanigste betenckende til Eders Maytts tienneste schulle være, at der blef giort een Almindelig Anordning om af Furresøe kommende Strømsbrug, hvor efter een hver med Vandets udløb og ophold sig schulde rætte efter de fundamenter, som i Eders Majts Høypriszelig Lov og særdelis befahlinger allerede ere forfattede, at den øfverste Mølle ej Kunde af fortræd Skade den underste, som allerunderdanigst siunis at Kunde indholde efterfølgende poster:

1. At alle møller paa strömmen schulde have deris omløb eller Goldsluszer for at udlade Vandet, naar det ej forbrugis og dets ophold kan være nogen til præjudice.

2. At ingen ManufacturMølle motte gaae fra Klocken 11 om aftenen til Klocken 4re om Morgenen, paa det at de Møllere, som har mange Vercker og maaskee flere end Strømmen med iefn gang Kand taale, nogenledes Kand holdes til billighed imod de andre, at de icke lader alt Vandet ud paa en tiid og siden fattis, som Kunde være deris leilighed, som har store Damsteder og mange hiul, men iche de andres.

3. Naar der er Vand nock i Søe eller Damsted til et hiul at bespisze, da motte den der ved liggende Mølle det ej opholde nogen dag over 12 Timer, nemlig 8te timer om Natten og 4re om dagen.

4. Naar reparationer eller andre Usædvanlige fornødenheder sær Vandets enten udladen eller ophold udfordrede, Da en hver at være obligerit at have der til de tou nest underliggende Møllers sambtycke eller Ambtmandens Schriftlige tilladelse for een Vis tiid efter Sagens beskaffenhed.

5. Hvad anden tilfælde med Grundverckernis høyde, Demningers indrettelsze, opstemning, bagflod, Aale Kisters brug og deslige angaar, schulle sig ingen fordriste af egen Myndighed noget Usedvanligt at forretage eller nogen forandring at giøre, som andre paa Strömmen eller ved Søen boende Kunde være tilhinder eller Skade, og naar nogen Vilde nogen Nye Vercker anlegge, schulde de det Ambtmanden og de Proprietarier, som der udj Kunde have at sige, tilkiende gifves og deris samtycke der udj forhverfvis.

6. Og paa det ald Klagemaal i fremtiiden om Søernis og Damstedernis opstemmelsze Kunde forrekommis, Da schulle i hver Søe og Damsted paa Dammens Eieres bekostning settes een stor spits Steen paa Een bequem plads og Grund, hvor Visze der tilforordnede udj de Vedkommendes nerværelsze schulle lade hugge saa meget af Steenen, at dens øfverste Kant Kand være stemming tegnet, til huilcket og iche höyere ingen motte Vandet opstemme.

Saaledes formodes Allerunderdanigst Eders Kongl. Maj^{ts} Allernaadigste befahling efter muelighed at være efterkommit.

Kiøbenhaufn, d. 16de decembr. 1690.

Vi forblifver
Eders kongelig Mayestets
allerunderdanigste och
troplictigste tienere
och undersaatter
O. Römer. J. Landorph.

Sjell. Indl. 1691 A. — Den kgl. Befaling af 22. November 1690 til Kancelliraad O. Rømer og Assessor J. Landorf om at undersøge Mølleaaens Vandforhold (Sj. Tegn. XLVII, Fol. 500—501) fremkaldtes ved en Klage over Hans Heuser fra „Os Elskel. Anders Jacobsen, vice Borgemester her j Voris Kongl. Residentz Stad Kiöbenhafn og Ampts Forvalter over Kiöbenhafns Amt, Item Hendrich Ehm Assessor j Voris Commercie Collegio og Magdalene Klingenberg afgangne Albret Heins med fleere.“ Som Bilag til den ovenfor trykte Erklæring ligger en Forestilling af 8 Jan. 1691, hvori Kancelliet anbefaler den til kgl. Vedtagelse, og under 10. Januar s. A. udgik en kgl. Befaling (Sj. Tegn. XLVIII, Fol. 3—4) til Amtmand Adam Levin Knudt om, at han „strax om dend Ströms brug, som af Furesøen kommer, effter skretne anstalt giörer,“ og nu følge de 6 Punkter, som foreslaas i Erklæringen. Denne kgl. Befaling er trykt i Fogtmanns Reskriptsamling I, 1806, Tillæg S. 10—11.

79.

1691, 5. Juni. Brev til Hans Heuser om, at han ikke har betalt Afgifterne af Møllen ved Frederiksdal.

Besonders freundlicher
lieber Hr. Hans Heuszer.

Alsz die am jüngstverwichenen 11. xbr. A°. 90 Von denen Friderichsthaligen Mühlen fällig gewesene pension, wie Ihn bewust, noch rückständig ist, die nohtdurff aber erfordert, dasz zu besten Ihre May. solche so forth mith richtiger Assignation an die Cammer oder bahres Geldes abgetragen werden möge; So habe demselben hierdurch errinnern und wohlmeinentlich andeuten wollen hier zu ohne weitern Zeit verlust und ganz kurz onfehlbahr anstalt Zumachen, damit wegen auszbleibender richtigen einhaltung der Terminen nach dem neuaufgrichteten Contract Ihnselbst Zu præjudice daraus keine anderwertige inconvenientien endstehen mögen. In Hoffnung dessen und Erwartung schleuniger Andtwort thue Ihn in Gottes Schutz empfehle

Coppenhagen den 5. Juni 1691. Desselben.

Geh. Ark. Topograf. Samlr.: Frederiksdal Nr. 60, Renskrift med Rettelser af et Brev uden Underskrift. — Sst. (Nr. 62) Udkast til et Brev af 9 Juli 1692 til Hans Heuser, om at han for et helt Aar skylder til 11 Juni 1692 450 Rdr. i „Mühlenpension" samt 144 Rdr. i Renter, han mindes om at betale eller at stille betryggende Kavtion. Under 24 Juli manes han igjen (Nr. 59), og dette sidste Udkast oplyser, at Pengene skyldes „von denen Friedrichszdahlischen und Helsingnorischen Strand Mühlen". Under 30 November 1692 sendes der Heuser en sidste kategorisk Opfordring (Udkast; Nr. 61). Alle disse Breve ere muligvis tilskrevne Heuser af Dronningens Kammersekretær C. Rademacher.

80.

1692 (?). Brev til Hans Heuser angaaende den Tilstand, han holder Møllen ved Frederiksdal i, og om, at han ikke har betalt de skyldige Afgifter.

Besonders freundlicher Lieber
Sr. Heüser.

So offt Von Zeiten Zu Zeiten ich Zu Friedrichszdahl

gewesen, habe ohngeachtet der mir auszerdehm gnugsam Beywohnen nachricht, wahrgenommen, dasz das Papierwerck jmmerforth stille stehe, wie dan Zuweilen im gantzen halben Jahr darauff kein schlag geschehen, derselbe hiergegen aber alles waszer Zu treibung der Friedrichszdalschen und Strand Mühler Korngänge nebst desz Aalfangs halber Continuirlich Verlauffen Laszen und sich Zu nützen machen soll; Man nun der dem Papierwercke durch jmmerwehrendes still liegen an Eysen und Holtzwerck solchergestalt Zuwachsende abgang und Schade nicht Zuverandtworten stehet, So habe Ihn wohlmeinendlich warnen wollen, gedachte Papierwercke Zur Papiermacherey, soviel darmit Zu beschaffen nach dem 5 articul desz Contracts, gehen und arbeiten Zulassen umb selbige im Brauchbahren stande Zu erhalten, in unverhoffter endtstehung deszen aber derselbe dafür angesehen werden und sich in ungelegenheit setzen wird; weil auch der Zahlungs termin der Zinszen Von dem auff der Strandmühle gethanen Capital nebst eine gantz Jahrespension der fredrichsdahlischen Mühlen abzutragen bald heranrückt, So wolle Er sorge tragen hiermit richtig einzuhalten, dasz nicht etwa auff unverhofften seumigen Zahllungsfall Ihm deszfals auch einigen Verdrusz Zu machen möge. Ich verbleibe

Desselben.

Geh. Ark. Topogr. Samlr.: Frederiksdal Nr. 63. Koncept dateret den 30. Maj [1692?], muligvis tilskrevet Heuser af Kammersekretær C. Rademacher.

81.

1693, 26de Januar. Forestilling til Dronning Charlotte Amalie om, at en Broder til Kristof Drewsen i Hamburg er tilbøjelig til at overtage Møllen ved Frederiksdal og Strandmøllen.

Allerunderthanigstes Memoriale

Durch Beygefügtes Schreiben, welches Ihr. K. May. Allerunderthänigst Zu Communiciren mir von Hrrn. Bruns eingehandiget worden, berichtet der Freund Christopff Drevsen aus Hamburg von seinem Bruder auff vorhergeschehener preposition diese Andworth Bekommen Zu haben, dasz der-

selbige die Papier Mühlen auff gewisze Conditiones sonderlich dergestaldt, wie der itzige Meister selbige Besitzet, allerunderthst. in pension Zu nehmen nicht abgeneigt und deszfals eine Reysze anhero Zu übernehmen gesonnen sey; wie dan Hr. Bruns (welcher hierbey die versicherung gethan, Ihr. Königl. May^{t} an obigem einen sufficienten Mann und der seine Dinge, ein gantz fein sortiment von Papier Zu machen, aus dem fundament verstehe, haben würden) allergnädigsten Befelch gewärtig, ob Er ferner in dieser Sache an den Mann schreiben solle. Copenhagen den 26de Januarij A^{o} 1693.

Geh. Ark. Topogr. Samlr.: Strandmøllen Nr. 12. Kopi uden Underskrift.

82.

1693, 7de Marts. Kgl. Befaling til Tage Tott og Kristian Schiönning til som Kommissarier at dømme i Sagen mellem Dronning Charlotte Amalie og Hans Heuser.

C 5. V: G: T: Eftersom Hendis Maj^{t} Voris Elschel. Kiere Gemahl Dronningen formeener sig nogle tusinde Rixdaler hos Hans Heuszer, boendes udj Papiers Møllen imellem Kiøbenhafn oc Rundsted Kroe, at have at fordre, oc hand nu i nogle Aar icke skal have giort rigtig afreigning oc betaling herudi Kiöbenhafn, som hand efter sin Forskrivelse skal vere pligtig til, men Aar efter andet skal have ladet gielden opløbe, saa at Hendis Maj^{t} skal befrygte sig for ald for stor skade i fremtiden oc mueligen Møllens oc stedets ruin, hvorfore hos os om Commissarier til sligt at afhandle allerunderdanigst ansøgning er bleven giort; Da er voris allernaadigste Villie oc befaling, at I retter Eders leilighed efter bemelte Hans Heuser med forderligste for Eder paa en beleilig tid oc sted her i Staden at lade indkalde til at forklare hans forhold oc betalingens udeblivelse oc da efter Sagens befunden beskaffenhed samt vedbørlige beviisligheder oc i Rettesettelszer endeligen efter Loven at kiende oc dömme i Sagen oc saadan Eders forretning de Interesserede paa ansögning under Eders hænder oc Signeter beskreven give, som I Ville ansvare oc bekiendt vere. Dermed etc. Hafn. d. 7 Martij 1693.

Sj. Tegn XLIX, Fol. 38. — Under 21. Juli 1693 udgaar en kgl. Befaling til Konrad, Greve af Reventlov, og Villum Vorm, at Dronningens Sag med Hans Heuser „maa for voris nu holdende Höyeste Ret til paakiendelse indkomme“ (Sj. Tegn. XLIX, Fol. 131).

83.

1693, 6 Maj. Ansøgning fra Johan Drewsen om at maatte overtage Møllen ved Frederiksdal og Strandmøllen.

Aller Durchleuchtigste, Grossmächtigste
Königin, Aller Gnädigste Königin und Frau.

Auff dero Allergnädigsten Befehl habe ich mich gehorsambst alhier einfinden wollen und darbeneben von Sing^r Claus Bruns vernommen, dasz Ew. Königl. May. allergnädigst gesonnen sowohl dero habende Mühlen auff Friederichs Dahl benebenst der Strandt-Mühlen an mich Zu verpachten, und weiln Selbige lange her in schlechtem Stande gewesen, Sie dannvnhero gerne sehen, dasz Sie wiederumb in auffnehmen Kommen möchten: Alsz habe mich in so weit resolviret das werck allerunderthänigst an Zu nehmen und wiederumb durch desz Allerhöchsten Hülffe und Beystand in einen guten und gewünschten Standt Zu bringen, bin auch desz halber auff Befehl desz Herrn Oberhoffmeisters von Geismar, Excell., mit dem Cammerschreiber Christian Höyer hinausz gewesen beyde örther in augenschein genommen und erstlich die Mühle Zu Friederichsthal in einem gar schlechten Stande befunden indehme 1. dasz werck gar Zu grosz und schwer angelegt und der dohrtige Strom viel Zu schwag die gänge Zu treiben (wie dan aus mangel benötigten waszers, wie Zu sehen, der eine gang schon gantz wühste, niedergelegt und davon nichtes alsz die löcher Bäume oder Kumpen übrig ist)[1] 2. Kan der Zweyte und oberste gang auch nicht einmahl recht Arbeiten, wan nicht der eine von den Beeden dohrt verhandenen Mahlgängen mitlerweil Zugeschützet wird, worbey aber durch abgewehnung der Mühlen Gäste (Maszen wen

[1] (Tilføjelse i Marginen): NB. wo das eine rath gegangen, da hat Hansz Heuser eine Aahl-Kiste gelegt.

Ihrer viele sind dieselbe mit einen gang Zu weilen nicht Zu befordern stehen) der schaden gröszer alsz der fortheil sein würde, welcher man von dem einen Papier gang Zu Hoffen Hette, und weiln es solche Beschaffenheit hat, so ist es Kein wunder, dasz Heuszer im Halben Jahr die Papier Mühle dem verlaute nach nicht einen tag gehen laszen. 3. Daran vor der Hand etwas bauen oder ändern Zu laszen finde desz geringen waszers Halber der mühe nicht werth, weil aber dasz eine geschier noch da ist (wiewohl die Platen, Keile und übriges Eisenwerck daran durch dem wenigen gebrauch gantz verrostet), stehet es Zu versuchen, wie weit dasz waszer solches Zu treiben anreichig sey.[1] 4. Ist alhier so wohl von werck- alsz wohnhäuser gebäuden ein überflusz und weit mehres verhanden alsz nötig thut, dasz man mehr alz die Helffte abbrechen und da es nützlicher Bevorab auff der Strandmühlen wieder hinbauen Könte;[2] Wasz nun gedachte Strand Mühle betrift, So finde den dohrtigen Strom, Bevorab weil dasz waszer überschlechtig treibet, von solcher Beschaffenheit, dasz ausz solchem Papierwerck wohl etwas rechtes und nützliches Zu machen, worbey aber folgendes an Zufügen, nemblich es sind 1. die gehende wercke sehr

[1] (Tilføjelse i Marginen): Er hält vor sehr ungewisz, wan gleich der eine gangh zu Friedrichsthal gänzlich gelegt bleibe, Zu dem andern nebst derKornmühle gnugsames waszer vorhanden sey. — Und wan es gleich ein Monath Zeit oder 6 wochen gehet, so kans der mühe und arbeitskosten nicht Belohnen, Bevorab weil es wieder ein halben Jahr stille stehen musz und alles Eysenwerck so gahr einrosten und verdorben wird, dasz es hernach kaum wieder Zugebrauchen stehet; Mit Ihr. K. May. allergste genehmhaltung aber will Er es auff ein halb Jahr in dem itz. befindlichen stande probiren, umb desz waszers kündig Zu werden.

[2] (Tilføjelse i Marginen): Von den Wohn- und Werckhäuser gebäwden wollen Ihr. Königl. May. nichts abgebrochen haben, was aber Von den gehenden wercken Bey gäntzlicher Legung der Friedrichsdahlischen Mühlen an welbäume, Schwingen, Stampen, Kumpen verhanden kan Zu underhaltung der Strand Müble, weggenommen und dohrt emplojret, und wasz Zum Papiertrucknen oder sonst auff gedr Strand Mühlen anzubauen Vonnöhten nach Vorher Vom Königl. Baumeister und Bauverständigen Leüte geschehenen Besichtigung und gemachten überschlag hingebauet werden.

unordentlich angelegt, 2. Könten Zwey Räder daszelbige wasz anitzo drey thun verrichten, worbey sowohl den verlauff des waszers alsz viele unKosten in underhaltung der vielen gefäsze und Räder Zu erspahren, nicht Zweiflende es werden sich hier zu Lande Bäume gnug finden, welche tüchtig sind und Ihre gebürende Längde haben, daraus brauchbahre wellen Zumachen; Ihr. May. in Keine grosze unKosten Zu bringen, Können diese gänge mit Ihren wellen so Lange noch ungeändert bleiben, bisz mit der Zeit eins oder das andere abgängig und untüchtich geworden. 3. Ist von Heusern auch ein walck-Mühlen geschier von Zwey Stampen, so schon im gange, Item noch auff Zwey neue Papier-geschier Zu bauen der anfang gemacht, ich sehe aber nicht, dasz es müglich sey, wen der Strom noch so reich von waszer diese nebst alle übrige Papier - und Mahlwerck getriebe tag und nacht, wie sichs gehühret, gehen Zu laszen, habe auch schon gemerckt, dasz wen ein werck arbeitet, er dasz andere stehen lasze, und weil er Keine der Papiermacherey verständige Leute halten Kan, sondern mit Soldaten und ein Hauffen Zusammen gerafftes volck seine Dinge thut, So läszet Er auch die wercke, dasz Er bald hier und bald dort seine unerfahrene Leute nur etwas Zu arbeiten schaffen Kan, unordentlich hinbauen und anlegen. 4. Könte ümb diese Mühle im Stande und auffnehmen Zu bringen von etzlichen der Kleinen Gebäude, woran die schwellen im waszer liegen und gantz schlecht und untauerhafft hingesetzt sind, einige gefach abgebrochen und ein tüchtiges gebäude mit einen rechten Zum Papier trucknen dienlichen Boden[1], woran es dem werck Hausze alhier fehlet, von den Friederichsdahlschen gebäuden, wen es Consentiret würde den überflusz wie vorerwehnet dorth abzubrechen alhier wieder aufgefüret werden, welches mit dem Baumeister oder andere Bauverständige näher Zuüberlegen stehet;

2. Bin ich bey annehm- und fortzetzung der Papiermacherey 5 a 6 tüchtige gesellen, die solches recht ausz dem fundament gelernet und darauff gereyset haben, Benötiget, solche Leute sind aber Kostbahrer alsz Heusers gesindlein Zu

[1] (Tilføjelse i Marginen): Dieses, wie schon oben erleutert, kan nicht sein, was aber unumbgänglich nötig, wollen Ihr. K. May. Bauen Laszen.

halten, Maszen Jeder Gesell nebst Nohturfftiger Speise wochentlich $2^1/_2$ bisz 3 Marck Lübsch an Lohn verdienen, hergegen aber mehre arbeit alsz Zwey andere und recht wasz gutes und tüchtiges von allerhand Papier Zuwege bringen, die von gute Leute Kinder alhier in der Lehre annehmende Lehr-Knaben, was rechtes Zu lernen bey Ihnen angewiesen und durch den ruff an frembde öhrter, welche Sie ins Künfftige Ihre Profession nachzugehen besuchen, die Papiermacherey in hiesigen Ländern so wohl alsz in der Frembde in Flor und Esse gesetzet werden Kan.

3. wird es alhier in der Stadt und übrigen herumbgelegenen Kleinen Städten und Ländern vermuhtlich wohl so viele Materien geben, alsz diese Mühlen verarbeiten Können, anfänglich aber ehe und bevor man Leute, die sich Zum samlen wie an andere öhrter Bequemen laszen, Bey der Hand beKömbt, solls wohl, wasz schwer daher gehen, dasz also von frembden ortern mit Zimblichen unKosten eine grosze Partey vorerst Kommen Zu laszen gemüsziget sein werde, ich Bin wenigen oder fast Keinen vorraht an Lumpen auff den Mühlen anitzo gewahr worden, da doch bey dergleichen wercke eine quantitæt Materien von drey bisz vierhundert Centner allemahl parat Zu seyn, es die nohturfft erforderte.

4. Wiszen Sie bey Papier-Mühlen an andern ohrten von gantz Keiner Contribution, wovon ich nebst meinen Leuten und gesinde, es habe die Schatzung oder anlagenahmen, wie sie wolle, auch bey diese Mühlen gantz befreyet und endlediget[1]; Hergegen aber so viel alsz Zur Hauszhaltung Benötiget ohne Hinderniisz Zu brauen und Zu backen, mir erlaubet sein musz,

5. Ist nötig Bey allen Zollstädten hier in Dennemarcken die anstalt verfügen Zu laszen, dasz Bey vermeidung Straffe niemandt sich undernehmen möge Lumpen und Materien ausz dem Lande Zu bringen[2].

6. Ist dem verlaute nach bey der Strand Mühlen recht

[1] (Tilføjelse i Marginen): Ihr. K. May. Liefern Ihm die Mühlen frey, und wan Ihm dergleichen sollte Zu gemuhtet werden, Laszen Sie durch Ihre Bediente demselben darin Vertreten.

[2] (Tilføjelse i Marginen): soll geschehen.

vor der Thür eine Pforte am Zaun desz Thiergartens gewesen, weil aber derselbige für Kurtzer Zeit gantz Zugesperret und wen reysen hin durch nach Friedrichsdahl Zu thun nöhtig sind, musz man wohl ein vierteil Meil weges den weg weiter herumb nehmen, So wird der nähe halber von einer Mühlen Zur andern Materien Zu bringen ein Kleines Heck wieder hin Zu machen verhoffendlich erlaubet werden.[1]

7. Bin der Hoffnung durch den Contract versichert Zu werden, dasz wie es bey andern Papier-Mühlen gebräuchlich, mier Zu dem fast täglichen reparations Bau und underhaltung der gehenden wercke nebst einen Eichenen, drey Buchene Bäume, so dan auch eine gewisze Partey Brenholtz Zur Hauzhaltung und Papirmacherey Jährlichs angewiesen, 2. wiesewachs und gräsung im Sommer und Rauchfutter im winter auff vier Kühe Bey Jeglicher Mühle guth gethan, 3. freye Fischerey in Mühlenteiche Zu gelaszen, 4. die nohturfft an Haarene Stricke die Papier Bodens da durch von neuen Zu beZiehen und wasz sonst von allerhand geschier und Materialien, so Zum Inventario Bey dergleichen wercke gehören, ermangeln möchte, geliefert werden mögen, welches ehe und bevor ich die werckhäuszer und alles was darbey verhanden in augenschein genommen Stückweisz nicht Specificiren Kan.[2]

Wan dan Allergnädigste Königin und Frau ich eintzig und allein mit allem fleisz dahin trachte: dasz das werck nicht allein seinen rechten Bestand haben, sondern auch alhier im Reiche was rechtschaffenes vom Papier möge gemacht werden und aber ein solches vorerst an meiner Seiten nicht

[1] (Tilføjelse i Marginen): Esz stehet Zuversuchen, wird aber schwerlich Zuerhalten sein.

[2] (Tilføjelse i Marginen): Was grosz und haubtsachlich ist, darmit sols nach jnhalt desz 9ten puncktens sein Verbleiben haben, weder Bäume noch Brenholtz kan Ihm versprochen werden. Ihr. K.May. wollen aber die pension so Viel Leidlicher setzen und was dasz Holtz, so Häuser Versprochen, taxiren und guth thun Laszen wegen der Gräsung und Fischen wird es nach den 2ten punkte in Heusers Contract gehalten. Haarene Stricke soll er anfänglich Bekommen, nachgehends underhält Er Sich selber darmit, weil die Hämpfene nichtes nutzen sondern im Wintern Verfaulen und dasz Papier unsauber machen.

ohne grose unKosten werckstellig gemachet werden Kan; alsz verhoffe gäntzlich Ew. Königl. Majestätin werden dieses alles nicht allein in allergnädigster Consideration Ziehen, sondern auch deszhalber die Mühlen vor eine Leidliche Pension ansetzen laszen, Sintemahl ich auch nicht mehr versprechen Kan, alsz ich allermaszen Zu halten mich wohl getraue, und wasz ich an Pension Zugeben mich verpflichten werde, will ich auch von Jahr Zu Jahr in aller richtigkeit abtragen und Zu Ew. May. desto mehrern versicherung mittelsz gute Sufficiciente Leute für mich gnugsahm Caution und Burgschafft verschaffen; Erwarte hierauff so bald es immer müglich allergnädigste resolution alsz

Ew. Königl. May^{t}
Meiner allergn. Königin
und Frauen
Allerunterthänigster
und Demühtigster
getreuer Knecht
Johan Drewsz.

Copenhagen den 6 May
ao. 1693.

Geh. Ark. Topograf. Saml^{r}: Strandmøllen Nr. 7 a. Original paa brækket Papir. — Nr. 7 b er et ikke underskrevet Udkast til den her meddelte Ansøgning, hvori der er foretaget Rettelser vistnok med den samme Haand, som har gjort Tilföjelserne i Marginen paa Nr. 7 a. Det synes altsaa, som om Drewsen først har indgivet et Koncept til sin Ansøgning, faaet det rettet, og derpaa indgivet den endelige Ansøgning, i hvis Margin Dronningens Resolutioner ere tilføjede. Sst. (Nr. 10 a) findes et Brev af 10 Maj 1693 fra Johan Drewsz til Dronningen, hvori han anmoder om at faa en Afskrift af Kontrakten, saa snart den er udfærdiget.

84.

1693, 9 November. Brev fra Forvalter J. Heinrich Seybertz om forskjellige Forhold paa Frederiksdal.

Monsieur mon tres chere frere de tout
bon coeur.

In geheimb habe dem Br. Berichten wollen, wie dasz Sich Monsr Trebes albereits soll haben verlauten Laszen, alsz ob Es were der Cont. mit Ihm geschloszen, den Kartenmacher wollte hieher setzen so auch die Frau in ihrer woh-

nung (nahmens Berrete) bleiben Laszen, welche brauen und Brennen solte Und wieder Ausz Zapfen, mit dem anhang es were nicht nötig, dasz die Mühlengäste ihre geld im Kruge Verzehreten; und sollte dieses passiren, möchte der teufel auf Fd: wohnen. Bitte d. Bruder wolle dieses ein wenig ad notam nehmen Vnd contrahenter dem Senacharib einen ring in die Nasze legen, damit man so wohl dieses molests alsz auch Seines Viehes absonderlich der Schweine (wes wegen mit Heuszer einen stetigen Verdrusz gehabt) Befreyet Leben möge, erlaszende denselben gottes Schutzes Vnd Verbleibe nebst gehormbsten grus Von mir und meiner fr.

D. 9 9bris 1693. Dein treuer Brud.

J. Heinrich Seybertz.

P. S.

Kompt d. Hr. C. Secr. mit dem Holtzhauer nicht herauz oder der Bruder, musz Gott straff mich mein Maltz auf der Maltzdare Verderben, welches doch gegen Gott nicht wohl Zu Verantworten. adieu.

Geh. Ark. Topograf. Samlr: Strandmøllen Nr. 11. — Den Trebes, der heri omtales, maa være Johan (Drewes d. e.) Drewsen. Brevskriveren er Forvalter paa Frederiksdal og har Kroen der i Forpagtning. I Kammersekretær C. Rademachers (?) Skrivelse til Heuser af 24de Juli 1692 (Frederiksdal Nr. 59) klages der stærkt over dennes Svinehold, og han faar Tilhold om enten at indespærre Svinene eller afskaffe dem. Hvem det er, Seybertz skriver til, er ikke meddelt, men det maa utvivlsomt være en af Dronningens Funktionærer i Kjøbenhavn.

85.

1693, 21 November. Synsforretning, hvorved Strandmøllen overleveres Johan Drewsen.

Anno 1693 den 21 9bris ist die Zwischen Copenhagen und Helsingnör belegene Strandt Mühle, so Ihr. K. May. unsere allergnädigste Königin von denen Klauman und Portuanschen Erben an sich allerunderthst. Transportiren Laszen, und der gewesene Mühlen Verpachter Hansz Heuszer bishero jngehabt, nebst die daran belegene wohnungen von unsz Zu endsundergeschriebenen besichtiget und an dem jtzigen Mühlen Verpachter Sr Johan Drewszen überlieffert worden, wie folget.

Das Wohnhausz.

Die Thür Zum wohnhausz ist doppelt von 2 halbe thüren mit 4 Hengen, Schlosz, schlüszell und Klincken, aus der Vorstuben Zur Lincken in die Grosze Stube die Thür mit Schlosz, drücker, Schlüszell und 2 henge, 12 grosze und 2 Kleine Kuckfenstern[1] mit völlig beschlag und Behörigen Boltzen Zu 6 auszwendig verhandene Fenster Lahden versehen. Ausz dieser

In eine lange schmale stube, die Thür mit Schlosz und Hengen versehen, Sechs fenstern mit völlig beschlag, Boltzen und auswendigen alten Fensterlahden, hierbey an ist ein abtritt, die Thür davor mit hengen und der Klincken beschlagen. ausz dieszer

In der Täglichen Stuben, die Thür mit Hengen und Klincke, 4 Fenstern mit Beschlag, Boltzen, Splinten und auszwendigen Fensterladen, hierbey ist auch eine Gelegenheit Zum abtritt, die Thür davor mit hengen und Klincke und über derselben 2 Kleine Kuckfenster, Ein beylegeroffen, alt und geborsten, stehet auf 2 holtzerne gedrehete Füsze hieran ist eine Kleine winckel Cammer, an der Thür ist Schlosz, Schlüszel und 2 hengen, 5 Kleine alte Fenstern[2] mit Beschlag, vorn under die fenstern stehen Zwey alte dännene Bäncke, welche Zur Karten macherey hiebevor gebrauchet worden, aus obged^te^ tagl. Stube Zur Rechten Hand

In eine andere stube die thür mit 2 hengen, Schlosz und drücker, Acht fenstern[3] mit auswendigen Fensterladen, Boltzen und Splinten, ausz dieser ist eine Thür nach der vorstuben oder hauszthür, alwo man erstl. ins wohnhausz hineingehet, Zu der einen seiten

In die Borchstube so ohne FueszBoden durch 2 thüren welche mit Klincken und Hengen versehen alhier ein alter Kleiner Beylegeroffen so geborsten, auf 2 Eyserne füsze, 4 Kleine alte Fenstern,[4] ausz der Borchstuben

In die Küche so auch ohne Fuszboden, die Thür mit Hengen und der Klincken versehen, Ein Schorenstein, in der

[1] (Bemærkning i Marginen:) 6 fensterscheiben mangeln.

[2] (Bemærkning i Marginen:) 10 scheiben mangeln.

[3] 18 scheiben mangeln.

[4] 15 scheiben mangeln.

Scheidenwand zwischen der Küchen und dem waschhausze sind 2 fenster Luchten ohne fenster.

Dasz waschhausz ist an der einen seiten und die Speise Cammer Zur andern seiten von der Küchen mit eine Scheidewand, woran Zwey thüren, jede mit 2 hengen abgetheilet, in beede sind 2 grosze und 3 Kleine Alte fenstern, noch ist eine Kleine Milch- oder winckel Cammer beym Schorenstein an der Küchen verhanden, aus vorhergedachter Borchstuben gehet eine thür mit hengen und Klincke versehen

Nach dem Kleinen vorhausze, die Hauszthür von der Straszen Zum Eingang ist doppelt mit 4 Hengen und der Klincken beschlagen,

Zur Rechten im Kleinen Vorhausze nach den Boden hinauf erstl. eine treppe von 4 Stuffen, 2. eine thür mit Schlosz, Schlüszell und 2 Hengen versehen, 3. wieder eine treppe von 9 Stufen hoch zu steigen

auffm Boden sind 10 tachfenstern, worunder nur drey so mit fensterschläge versehen; an Eine BodenCammer thür ist ein alt Schlosz, schlüszell und Hengen verhanden, von diesen

Auffm dem Obersten Boden, die treppe hinauff zu steigen von 10 Stufen hoch, sonst ist der Fuszboden auf beede von gemeinen nordischen Brettern.

Im vorgedachtem wohnhausze ist verhanden

2 Abra (!) stuhle
6 hohe und
2 niedrige dito

} alle mit geflammeten wollenen Zeuge überzogen aber sonst alt und verschliszen.

1 alter oval tisch mit 4 gedrehete Füsze zu 10 persohnen, Fichten Holtz.

1 dito Kleiner, Roth angestrichen, 12 Kantich mit gedrehete füsze

1 Schlaffbanck, dannen Holtz alt

1 Roth angestrichene dännene Bettstelle mit 4 gedrehete Knöpffe

1 Klein schwartz Spiegel

1 alt. Roth angestrichen dännen Kleyderschranck mit Schlosz und Schlüszell

1 alter dännen Eszenschranck mit Schlosz und Schlüszell

1 oval dännen tisch auf 4 gedrehete Füsze zu 6 persohnen

1 alte dännene Bettstelle mit 4 Stolpen und einen verdeck
1 Kleiner Runder tisch, roth angestrichen, worunder ein Klein Schapff mit alt Schlosz und Schlüszell
1 alte Ruhebanck mit selbiger arth geflammeten Zeug wie die Stühle überzogen.

An Bett Kleider,

2 alte underbetten
2 dito von gestriepelten Zeuge
2 Stück Kartunen Vorhenge
1 gestriepelt alt Haupt Küszen
1 alter Kleiner Zerbrochener tisch, roht angestrichen
1 alter fast unbrauchbahrer Langer volcks tisch nebst 2 alte Bäncke
2 Bett Kisten oder Schlaff bäncke
2 alte Esz Schapffe
1 alte windfedder oder wetter dachfflügell stange mit einem Kupffern Knopf

Der underste Boden ist mit alte bastene Stricke einfach und der oberste Boden mit alte Hämpffene Stricke under die Balcken und an der einen seiten desz Sparwercks ebenfals einfach Bezogen, und ist auf der Boden Cammer eine parthey Hämpfene Stricke, so dem berichte nach Zu Friedrichsthahl gehören, nebst 5 Bisz Sechs Centner weise Lumpen verhanden

Die Stallunge und vorwercks gebäwde an der Mühlen bestehenden in folgenden

Die forderste seite, dasz pforthausz genandt, von 12 gefach darbey ist die an dem einen ende nach dem thier Garten in diesem Stock verhandene wohnung, so der Papiermacher Gesell Jochim vorjetzo jnne hat, noch einiger maszen im stande; Ein Kleiner alter offen in der Stuben verhanden, soll Ihm seinem vorgeben nach selber gehören, Zur Lincken nach dem Strande ist die seite von 14 gefach und überall Preszhafft.

dasz hinderste gebäwde von 12 gefach, so nur mit einem halben tach bisz an die faste versehen und Zum wagenschauer eingerichtet, ebenmeszig gantz Preszhafft.

Die Seite Zur Rechten nach dem Thiergarten von 14 gefach ist von gleicher Baufelligen Bewandnüsz wie vorige, die tächer sind überall mit Stroe gedecket, und die wande mit Leimen gekleibet, aber an tach und gefach nebst thüren, fenstern alles dergestaldt ruiniret und verwüstet, dasz mit Keine gringe Kosten in Baulichen und wohnhafften Stande Zu bringen ist.

Im Henckhausze, wo dasz Papier getrucknet wird.

An diesem Hausze die thür doppelt mit 4 Hengen und Klincken, worin 18 Höltzerne dach oder wandfenstern mit behörigen Hengen verhanden, der Boden mit alte bastene Stricke drey fach bezogen;

Sechtzehen Centner wullene Lumpen

Eine Höltzern Balance oder wagbalcken

Nach dem Keller gehet eine alte treppe hinunder von 15 Stufen die Thür davor mit Hengen, Schlosz und Schlüszel versehen, sonst ist dieses Hausz mit Stroe gedecket, dasz Tach aber, wiewohl es zu beeden seiten mit Zwey Reyhen dachpfannen versehen, ist alt und preszhafft.

In dem Leimhausze.

Die Hauszthür mit Hengen versehen, worin verhanden eine alte jedoch brauchbahre Papier Presze mit Fünff Eyserne Bänder Beschlagen, Ein alter Kupffern Keszell ohngefähr von einer vierteil tonnen, 2 Kleine alte Preszhaffte Fenstern, neben an diesem sind 2 Kleine wüststehende winckel Cammern, vor der einen die Thür mit Hengen und der andern die Thür mit Hengen, Schlosz und Schlüszell versehen, Item 4 Kleine Fenstern.

In die Papier Mühle.

Zwey alte Geschier von 32 Stampen mit Zubehörigen Schwingen, vorder und hinder Stuven, in jede Stampe sind 9 Nägel, Zwey wellen, jede mit 4 bände und 2 Eyserne aber gantz verschliszene Zapffen versehen. Jeder Baum hat 4 Loch und in jedem Loch ist eine eyserne alte Plate, worauff die Stampen Stoszen, 4 abtheilungen von Brettern, worin

gestampete Materien Zu legen, wie dan darin ohngefähr Ein halb Centner verhanden, 2 alte Korbe Zum Lumpen tragen.

Im Preszhausze.

Gehet eine treppe hinunder die Thür mit Hengen und Klincke, worin Zwey alte Preszen, wovon die eine, so mit 4 Bände nebst einem Schlosz Ring versehen, noch brauchbahr, die andere gantz untüchtig, dasz daran verhandene Eysenwerck, alsz 7 Bände und ein Schlosz Ring, stehet aber anderswo wieder Zu gebrauchen.

Eine alte Papier Bütte untüchtig.

Eine Kupfferne Blasze ist noch brauchbahr

Die äse oder Rauchloch darzu ist Preszhafft.

Nebst an dem Preszhausze.

Sind Zwey Neue geschier angelegt, 2 welbäume jeder mit 4 Ringe und 2 Zapffen versehen, 2 Löcherbäume jeder von 3 Loch, bey dem einen sind 15 forder und 3 hinderstuven und bey dem andern 12 alte Stampen, 12 Schwingen, 15 vor- und 3 hinder stuven nebst drey eyserne Platen und 9 Nägel in jede Stampe, in diesem werckhausze ist noch Kein fuesz boeden, und von Sechsz fenstern nur Zwey eingesetzt verhanden;[1] ausz vorher gedachtem Preszhausze die treppe wieder hinauf den Berg herumb.

Nach dem Boden

Die thür mit Eysern Hengen und Höltzern Riegel versehen, der gantze Boden über dasz Preszhausz der alten und neuen Papier Mühlen mit neuen dannenen Brettern belegt und mit alten bastenen stricken under die Balcken und Zu beeden seiten desz Sparwercks bezogen, 12 dachfenstern, worunder die Sechste ohne Laden oder schläge, alhier fand sich ein post alte Zerriszene Papier Lappen.

Das francoische werck.

Erstlich auffm Boden die Thür mit Schlosz, Schlüszell und hengen versehen, der Boden under die Balcken und an Beyden Seiten vom Sparwerck mit hämpfenen Stricken be-

[1] (Bemærkning i Marginen:) 2 scheiben mangeln.

zogen, welche mit ohngefähr 22 Riesz grau Papier behenget, so hansz Heuser am verwichenen 16 9br seine Leute ümb Ihren Restirenden Lohn darausz Zu lösen Zuverfertigen anbefohlen, Acht tachfenstern, noch sind alhier 14 a 15 Riesz ungeleimt Klein Kartenpapier verhanden.

Die frantzoische werckstube.

Die Thür doppelt mit 4 hengen und überfall versehen.
8 fenstern, Item 2 Kleine dito über der Thür, [1]
1 Post alte filtz oder Lappen
1 paar alte Papier formen
1 alte Papier Presze mit 2 Bände und ein Schlosz Ring Versehen
1 Bütte von dannen Holtz mit
1 Kupffern Blasze.

Die so genandte frantzoische Papier Mühle.

Drey Geschier:

dasz 1ste von 2 Loch mit 8 Stampen, in jede 32 Nägel und in die beede Löcher 2 platen, worauff die Stampen stoesen, die welle mit 2 Zapffen und 5 Ringe versehen.

Dasz 2te von 3 Loch und 3 platen mit 11 Stampen, in jeder Stampe, der acht Stück, sind 32 Nägel und die übrigen 3 Stampen ohne Beschlag, die welle mit 5 Bände und 2 Zapffen versehen;

Dasz 3te von 3 Loch, 3 Platen, 12 Stampen a 32 Nägel, die welle mit 2 Zapffen und 5 Ringe versehen, sonst sind alle drey Geschier in brauchbahrem stande; Sieben abtheilunge von Brettern Zu die Materien, auch von ohngefehr 3 Centner Lumpen darin welche anitzo verhanden

1 Ring die Stampen mit aufzuheben
9 fenstern grosz und Kleine Zusammen. [2]

sonst ist verhanden

1 alter Löcherbaum vom 2 Loch
1 Stück neu holtz Zum Löcherbaum von 2 Loch
1 Stück Bauholtz, so anhero gehöret, soll dem verlaute nach Zwischen der Strand Mühlen und Romsted Krug liegen,

[1] (Bemærkning i Marginen:) 15 scheiben mangeln.
[2] (Bemærkning i Marginen:) 4 scheiben mangeln.

wornach der Mühlenverpachter Drevsen sich ZuerKündigen angedeutet worden.

Die WalckMühle.

Die Thür, alt, doppelt, mit 4 Hengen und ein überfall.

Ein walckgeschier von 2 walcklöcher mit 4 Stampen ist brauchbahr und die welle mit 4 Ringe und 2 Zapffen versehen.

Ein dito walckgeschier von 2 Löcher und 4 Stampen ist gantz verschliszen und unbrauchbahr, die an dem welbaum verhandene 4 Eyserne Ringe und 2 Zapffen ist noch dienlich wieder an eine Neue welle Zugebrauchen.

Ein walck Keszell, so eingemauert, von $1^1/_2$ tonnen

Dasz Tach, so von Stroe, ist gantz Preszhafft

Die Korn Mühle.

Die thür mit 2 Hengen und überfall, alhier sind 2 Mahlgänge, Eine Malt Kiste, worin ohngefähr $^1/_2$ scheffel Rocken und eben so viel Maltz verhanden, 7 Bick-Eysen und Ein Spiel-Eysen, oben Ein höltzern tachfenster mit hengen, hierausz Zur andern seiten durch eine mit 2 hengen und überfall versehene thür nach dem Platz;

Alwo von dem Schmidegebäwde annoch einige gebind alt Bauholtz stehet, auch ein Stück von der Mauer, wo die äse gewesen, alhier ist noch ein alter Ambos verhanden;

Noch ist verhanden

Im wohnhausze:

4 paar alte Pistohlen mit feuerschlöszer.

Im werckhausze:

2 alte unbrauchbahre Küfen, dasz eine mit einen und andere mit Zwey Eyserne Bände beschlagen.

Auff dem Papierboden finden sich 18 alte unbrauchbahre Stampen mit Nägel und Eyserne Bände versehen

Auff dem Platz ein alter beschlagener arbeitswagen und eine alte Schaub Karre.

Im Garten.

Im Garten sind ohngefähr von allerhand Alte und Junge äpffel, Kirschen, Pflaumen nebst andern Obstbäumen ver-

handen Ein Hundert und Viertzig Stück und Eine Kleine Baumschuele von welsche Nüszestauden.

Waszsowohl an die wohnungs alsz werckhäuszer, Papier und Korn Mühle gebäwde an Tach Gefach, Schwellen, waszer und Kam Räde, Rönnen, Schlüszen und die Grundwercke schadhafft und Preszhafft befunden, ist von dem Königl. Baumeister Hrrn Steenwinckel nebst dem bey sich gehabten Zimmerman in augenschein genommen und, so weit dem augenschein nach thunlich gewesen, beschrieben worden, und wird die Nohturff erfordern, alle nach und nach geschehene reparation wohl zu annotiren, damit hierüber ein vollständiges Inventarium ehestens ausgefertiget und von dem Mühlen Verpachter Sr Drewsen alsdan angenommen werden Kan, Strand Mühle ut supra.

Folgends ist aus Heusers Logiment an Lumpen abgehohlt worden, welche Drewsen empfangen den 6 Decembr Anno 1693. Erstlich weisze Lumpen 21 L℔, grau leinen 112 ℔, woln 112 ℔, welche Richtig gewogen worden sindt.

Ferner hat Heuser noch zu der wage ausgesandt 2 Löde, jedes von 4 ℔ gewigt; solches soll dem Vorlaüte nach Zu Friederichsthal gehörig sein.

An werckzeug findet sich

Zwey Handsagen	5 Hoel Eysen	1 grosz Eysern Hamer
1 Lang Sage	1 Klamhacken	1 winckel Eysen
1 Breit Sage	2 Schrub Höbel	ein stoes Eysen
5 stangen Bohr	1 schneide Meszer	1 Klein Hammer
1 breit beil	Zwey Lumpen Meszer	1 Ring zu die stampen
1 Hohl Exe	1 Licht Formb	
ein breidt dexel		
fünf draub bohr		C. Rademacher.
ein Hoel dexel		Christian Höyer.
Ein Stieg Ex.		

Geh. Ark. Topograf. Saml. Strandmøllen Nr. 5 c. — Tilføjelsen fra Stykket, der ender: „Strand Mühle ut supra“, er med en anden Haand end det øvrige Dokument. Nr. 5 a er de sammenheftede Optegnelser, hvorefter Nr. 5 c er afskrevet. — Møllen ved Frederiksdal og Strandmøllen bleve paa denne Tid oftere synede. Den 31 Avgust 1693 afholdtes der Synsforretning paa den sidstnævnte Mølle (Strandmøllen Nr. 26); den 4 Novèmber s. A. synedes begge Møllerne (Frederiksdal

Nr. 64), og ved denne Lejlighed nævnes som Hans Heusers Folk paa Frederiksdal Albrecht Brun og Kristian Rochman, og som „Papiermachergesell“ paa Strandmøllen Joakim [Tideman]. Den 19 November 1693 fandt den Synsforretning Sted, hvorved Papirmøllen og Kornmøllen ved Frederiksdal overleveredes Johan Drewsen (Frederiksdal Nr. 65 jfr. Nr. 96 og Strandmøllen Nr. 4), og den 28 November s. A. besigtigedes Møllerne ved Frederiksdal i Forbindelse med Strandmøllen af den kgl. Bygmester J. Steenvinkel og Kristoffer Bruckeer i Henseende til de ved dem nødvendige Reparationer (Frederiksdal Nr. 95 a jfr. Nr. 66, 72, 95 b og Strandmøllen Nr. 5 b).

86.

1693, 19 December. Kontrakt, hvorved Johan Drewsen kjøber forskjellige Møllesten.

Anno 1693 d. 19 Decembr Haben Wir untergeschriebene Accordt getroffen ümb 7 Stück Mühlenstein, als folget Johan Ennesz in LandsCrona Verkaufft an Mons. Drewsen Arendator Von die Königin Ihre Mühlen in Selandt, nembl. 1 Stein Von 7 Span oder quartier für 12 rdr., Zwey dito Von 8 Span für 38 rdr., Zwey Von 9 Span raum für 58 rdr. und Zwey von 10 Span für 88 rdr., macht Zusammen Einhundert Sex und Neuntzig Rdr. sage 196 rdr. in dänische Cronen, worfür Johan Ennesz soll gehalten seyn die Steine Zu lieffern mit Zoll und alle ungelder frey für den Baum in Copenhagen, allein Zoll und unKosten soll Mons. Drewsen alldar selbst bezahlen, und soll bey der liefferung der Steine das gelt strax bezahlet werden, und so Wetter und windt es Zulaszen will, sollen die Steine strax nach die Feyertage geschifft werden, sein gemerckt mit rohte Kreite Ḋ, dasz Dieses soll allermaszen nachgeKommen werden, haben wir zwey gleich Lautende accorden Verfertiget und von uns beyderseits untergeschrieben werden, welches mit eigenhändiger unterschrifft hiemit bescheine

J. Ennesz. (L. S.) Johan Drewsen. (L. S.)

Jeg underschreffne Möller Haffuer werret Heroffuer mehd Mons Drewsen

og ud seet Möllesteenene og dennem duchtige befunden, bekrefftis med mit

Monsz M S I Jensens
mercke.

Geh. Ark. Topogr. Saml. Strandmøllen Nr. 27: en Gjenpart, hvorpaa læses en „Copenhagen den 22 Xbr. 1693" dateret Anvisning paa Beløbet. J. Geismar anviser det til Udbetaling hos Kammersekretær Rademacher. En anden Gjenpart findes som Frederiksdal Nr. 68.

87.

1693, 20 December. Brev fra Dronning Charlotte Amalies Kammersekretær Rademacher, om at en Soldat, der gjør Kort for Hans Heuser, maa ophøre hermed.

Demnach Ihre May^tt^ meine Allergd^ste^ Könige in erfahrung gebracht haben, welchergestalt dero gewesener Verpachter der Strandmühle Hansz Heuszer Zum prejudice Allerhochstged^te^ Ihrer May^tt^ Papier und Carten Manufacture sich unterwinden solle, da er Heuszer der Verpachtung erlaszen und wegen ein groszes Capital auf die Schluterey eingezogen ist, Vor wie nach mit der Cartenmacherey Zu continuiren, und dazu einen Soldaten Von desz Herrn Capitaine Lieutenant Compagnie nahmens Hütter zu employren, So ersuche hiermit dienstlich denselben ernstlich anzubefehlen und darauf Zu halten, dasz er sich des Cartenmachens zum profit ged^n^ Heuszers allerdings entmüszigen solle. Coppenhagen d. 20 Decembr 1693.

Rademacher.

Geh. Ark. Topograf. Saml. Frederiksdal Nr. 87. Adressaten er ikke nævnt. — Det ses heraf, at det ikke er rigtigt, som tidligere antaget (O. J. Rawert: Danmarks industrielle Forhold, S. 672), at den förste Kortfabrik her i Landet anlagdes 1756 i Kjøbenhavn.

88.

1694, 25 Januar. Erklæring om, at noget til Prøve meddelt Papir kun kan bruges til at gjøre Kort af.

Dasz diese Alhir Angehefftede Gattung Papir Zu Keinen andern gebrauch als Zur Carten macherey dinlich ist

und jeglich Riesz dar von, wens ein bruder vom andern Kauffen solte, Zum Allerhöchsten mehr nicht als Zwey und ein halb Marck Dänisch wehrt sein und gelten Kan, solches wier Vermögen unser Eigen Hendigen Unterschrifft und bey getrückter gowohnliche Pittschaffte hir mit auff begehren Attestiren.

Copenhagen d. 25 Januarj Anno 1694.

J. Ph. Bockenhoffer.
(3 hostrykte Segl.) Jost Hög.
Joh. Jacob Bornheinrich.

Geh. Ark. Topogr. Saml. Strandmøllen Nr. 9 a. — Vurderingssummen er skreven med en anden Haand end det øvrige Dokument. Vedheftet er et halvt Ark af fire Lag sammenlimet, ujævnt Papir, utvivlsomt af den Art, som ved Synsforretningen af 21 November 1693 blev funden i Strandmøllens „francoische werck" (ovfr. S. 84), jfr. ndfr. Nr. 92. — Johan Filip Bockenhoffer († 1697), Johan Jakob Bornheinrich og Just Jensen Høg vare Bogtrykkere i Kjøbenhavn, jfr. C. Nyrop: Bidr. t. d. dske Boghandels Hist.

89.

1694, 26 Januar. Ordre til Johan Drewsen om at udlevere noget af det i Strandmøllen fundne Kortpapir.

Monsieur Drewsen wolle von dem auf der Strand Mühlen gefundenen Kartenpapier, so in der besichtigungs Beschreibung, nach dem Heuser die Mühlen verlaszen müszen, annotiret ist, an Sr Lorentz Flori fünff Riesz gegen pfand oder Versicherung (bis man wegen desz preyses sich näher erKündiget) abfolgen laszen. Copenhagen den 26 Januar 1694.

C. Hoyer.

Geh. Ark. Topograf. Saml. Strandmøllen Nr. 9 c. — Se om det i Strandmøllen fundne Kortpapir ovenfor S. 84 og ndfr. S. 92. — Navnet Flori er muligvis en Forkvakling for Schlöri, saaledes at den her Nævnte bliver identisk med den Lorentz Schlöri, som omtales ndfr. S. 97; dennes Navn er i C. E. Sechers Danske Kirker, Slotte, Herregaarde o. s. v. (Sjælland S. 29) gjort til Lorentz Schön.

90.

1694, 26 Januar. Anmodning fra Dronning Charlotte Amalie til Gehejmeraad von Plessen om at standse med Exekutionen i Strandmøllen for forfaldne Skatter.

Gehorsambstes Memoriale
An desz Herrn Geheimbden Raths Von Plessen Excell.

Alsz die Zwischen Copenhagen und Helsignør Belegene Zur Papier und Cartenmacherey eingerichtete Strandt Mühle, welche I. Königl. May^{tt} meine Allergnädigste Königin Vor eine ansehnliche S^{a} Geldes Vor einiger Zeit an sich gebracht, Von dem Ambts Verwalter Sr Jochim Friederich wegen ungewöhnlicher Matricul nebst andern Schatzungen mit würcklicher execution beleget ist, diese Mühle aber so unter die Priviligijrte Manufactur wercke mit Begriffen Vermöge Ihr. May^{tt} desz Königs dem hiebevor darauf geseszenen Proprietario ertheilten Allergdst^{n} concession nebst dabey befindlicher alten UhrKunden und GerechtigKeits Brieffschaffte (welche Ew. Excell. Von denen Renteschreibern desz Seelandischen districts nachsehen und sich daraus referiren Zu laszen ohnbeschwerth geruhen wollen) Von der gleichen Schatzung (bis auf 10 Rd^{r}, so Von die Mahlgänge gefordert worden) allemahl frey gewesen; So werden Ew. Excell. gehorsambst gebethen Beliebige ordre Zu stellen, dasz der exequirer wieder weggenommen werden möge; Maszen höchstged^{e} Ihrs Königl. May^{tt} meine Allergd^{ste} Königin der ungezweiffelten hoffnung sind, es werden Ihre Königl. May^{tt} der König nicht allein diese Mühle mit extension Vorhergenoszener Freyheit Allergdst Zuversehen, sondern auch dieselbe Von allen Anlagen exempt mit under Friederichsthal Legen Zu Laszen auf geschehener Allerunterthänigster nachsuchung in hohen Gnaden Zu resolviren geruhen. Coppenhagen den 26 Januarij 1694.

Ewer Excellence
Gehorsambster Diener
Rademacher.

Geh. Ark. Topograf. Saml. Strandmøllen Nr. 6 a. — Under 15 Februar 1694 skriver Rademacher til Birkefogden om „bis dahin (ɔ: til Kongen har givet Møllen de forhaabede Privilegier) mit dieser Sache

einzustehen und an den Pfachtiger Dreves Keine fernere citation dieserhalb ergehen zu laszen" (Strandmøllen Nr. 30).

91.

1694 (?). Andragende til Kongen om at Strandmøllen maa være fri for alle Afgifter, om at den maa henlægges under Frederiksdal, og om den Bros daarlige Tilstand, som ved Strandmøllen fører over Mølleaaen.

Allerdurchlauchtigster Groszmächtigster
König
Allergnädigster Erb König
und Herr.

Ew. Königl. May. geruhen in hohen Gnaden sich allerunderthanigst refériren Zu laszen, welcher Gestaldt Ihr. Königl. May. meine Allergnädigste Königin und Frau die Zwischen Copenhagen und Helsingnör belegene so genandte Strand Mühle vor einiger Zeit an sich Gebracht haben; Und alsz nun höchstged^te^ Ihr. May. meine allergnädigste Königin einen Ansehnlichen posten Geldes Zu dem Ende in dieser Mühlen hineingesteckt, dasz manufactur wesen Von Allerhand Papiermacherey Zu besten desz Landes dadurch in Aufnehmen bringen und forthsetzen Zu laszen, So nehme mit Ew. Königl. May. allergnädigster erlaubnüsz die freyheit allerunderthst Zu bitten, Sie wollen in Ansehung obigens in hohen Gnaden Geruhen gedachte Mühle nebst nachlaszung aller davon bisz dato geforderten restancen mit dero allergnädigsten Concession und Freybrieff dergestaldt Zu Versehen, dasz dieselbige nicht allein mit der Von denen Vorfahren hiebevor genoszene Contributions freyheit begnädiget sondern auch die 10 rd^r^, so von die beede Mahlgänge Jährlichs gefordert werden, auch ins Künftige Cessiren und diese Bloesz Zum manufactur werck eingerichtete Strand Mühle Von allen ordinair- und extra ordinairen Anlagen Zu aller Zeit exempt sein, in der Matricul gänzlich ausgeschloszen und mit under Friedrichsdahl geleget werden möge, Hierbey nehme Auch Gelegenheit allerunderthänigst Vorzutragen, welcherstaldt die über den Mühlenstrom Verhandene Brücke

in ganz baufälligen stande befindlich, dasz Auch reysende mit schwer beladene Wagen dieselbe [nicht] ohne schaden Zu passiren grosze Gefahr stehen, und weilen dan mittels Tingsvinde wegen einiger Eydlich Abgehörter Zeugen erweiszlich Zu machen, dasz Auff Königl. Kosten vor mehr dan 50 Jahren von dem dahmahligen Reydvoigdt über Copenhagens Ambt obged^{te} Brücke ohne der allergeringste Beysteuer Von dem Mühlen Besizer, weil solche Auff offener Landstrasze zwischen hier und Helsingnör belegen, repariret und in Baulichen stande underhalten werden. So bin gemüsziget Ew. Königl. May. allerunderthst Anzuflehen allergnädigste ordre an dero beambte ergehen zu laszen, dasz der höchnötige Bau mehrged^{tr} Brücken ehestens Vorgenommen werden möge. Bin hierüber in tieffester Soumission Ew. K. M. Allergdste resolution gewärtig und ersterbe.

Geh. Ark. Topograf. Saml. Strandmøllen Nr. 6 b: Uunderskreven Ansøgning. — Det tör antages, at den er samtidig med det ovenfor som Nr. 90 trykte Dokument. Det nævnte Tingsvidne er i Uddrag trykt ovenfor S. 33—34. Omkostningerne ved Broens Istandsættelse tænktes erstattede ved at lade de passerende Vogne betale „ein kleiner Zoll"; ved Rongsted-Kro, hedder det, gav hver Vogn „1 sexl." (Strandmøllen Nr. 17 b).

92.

1694, 22 Februar. Brev fra Hans Heuser til Kammerskriver Chr. Höyer angaaende Vurderingen af det paa Strandmøllen fundne Kortpapir (s. ovfr. S. 89).

Hr. Cammer Schreiber ich musz mit Verwunderung Vernehmen, dasz mein fein Carten Pappier werdiert ist vor $^1/_2$ Rdr., wo vor ich Schaffen will Einen mann, der es vor Zwey Schlegte D. BeZahlen will, den es sol obserfiret werden, dasz es Von fein Zeug Gemachet, vnd musz Ihr. Maytt. inTresz Biellig noch meine Gütter auffs hoheste ausz Zu Bringen Gesucht werden. Dieses Zur nachricht. Datom Arresthaus d. 22 Febr. A. 1694. D. H. d. w. H. Heuser.

Bitte Eine Kleine Antwort.

Geh. Ark. Topograf. Saml. Strandmøllen Nr. 9 b. — Den Stump Papir, hvorpaa Ovenstaaende er skrevet, bærer som Udskrift: Hrrn Christian Heuer.

93.

1694, 14 Marts. Schein om at Joh. Drewsen er en lavsmæssig oplært Papirmager.

Et til Strandmøllens Arkiv hørende „Schein", udstedt i Altenkloster den 14 Marts 1694 af en Forsamling Papirmagere, Mestere og Svende, bevidner, at „Johann Drewes von Ueltzen, welcher die Strandmühle in Dennemarck hat angenommen", er en ordentlig Papirmager.

J. C. L. Lengnick: Genealogi over Familien Drewsen, 1851, S. 14. — Meddelelsen fortsættes i Fr. Barfods utrykte Levnetsbeskrivelse af Kammerraad Joh. Chr. Drewsen saaledes: „....en ordentlig Papirmager, som ei alene har lært sit lovlige Haandværk, men som desuden har underkastet sig samtlige Bestemmelser, „wie es über die Elbe gebräuchlich ist", Bestemmelser, der imidlertid udelukkende dreie sig om — Folkenes Lønning, Bespisning samt Arbeidstiden. Dette Schein var uomgængelig nødvendigt, hvis han ellers vilde kunne faae tydske Papirmagersvende herind af det Lav, Glætternes, hvortil han selv hørte, og hvis han vilde have sig selv og de øvrige Arbeidere anerkjendt som Andet end Fuskere". Den sidstnævnte Kilde oplyser videre, at der har existeret et Schein af 2 Maj 1734, ved hvilket en Forsamling af tyske Mestere og Svende gjöre Henrik Kastens til Mestersvend paa Strandmøllen, og i det hedder det bl. A.: „dasz es dem lieben Gott gefallen, denn Seehl. Meister Johan Drewes zu Copenhagen vor einigen tagen von dieser welt abzufordern". — Sammenhængen med det tyske Lavsvæsen vedblev langt ned i Tiden; i Slutningen af forrige Aarhundrede blev Joh. Chr. Drewsen efter 4 Aars Læretid Papirmagersvend, paa et stort Fad maatte han indbære alle Slags stegte Ting til Gildebordet for samtlige Svende med en af Faderen modificeret men dog altid tysk Formular. Siden modtog han den lovlige og brugelige „Skjænk" af Svendene. Endnu Kammerraad Drewsens Søn, den nuværende Fabrikejer Chr. Drewsen, blev zünftig Svend, men hermed ophører Møllens Forbindelse med Lavsvæsenet. En tysk Papirmagersvend, der paa den Tid var kommen til Møllen for at søge Arbejde, blev ikke buden med til Gildet, og i Vrede herover negtede han ved sin Afrejse at bringe nogen „Grusz" fra Strandmøllen til Tyskland, hvilket efter Lavsvedtægterne betød, at Møllen var sat i Ban, indtil den paa lavsmæssig Vis løstes derfra. Ingen Dreng maatte gjöres til Svend, ingen Svend vedblive at arbejde paa den uden derved som Fusker at spærre sig Adgangen til enhver anden Fabrik. Bansættelsen gjorde imidlertid ingen Virkning paa Strandmøllens Ejer, han vidste at skaffe sig Arbejdere fra Sverige, da lidt efter lidt Fabrikens tyske Svende tog Afsked.

94.

1694, 22 Marts. Hans Heusers og Hustrus Forskrivning til Dronning Charlotte Amalie i Anledning af deres Gjæld til hende.

Ich Hans Heuszer wie auch Catharina Ahlheit, eheleute, schweren, dasz wir 1. für erst alle unsere Gütter, so viel uns daran anjetzo bekant sein, getreulich und nach unserm besten wiszen Estemiren und, so viel sich diese Belauffen, in einer gantzen Summa redlich angeben wollen. 2. dasz wir aufs allerlängste 3 wochen nach erlaszung meines, Hans Heuszers, arrestes in Krafft gegen wertig unseres Eydes ein Inventarium aller unszere Beweg- und unbewegliche Gütter alsz Capitalen, bahren Geldes, Silbergeschirres und von allen, es mag nahmen haben, wie es wolle, auch an was Orth oder ende es Zu finden, überreichen und nichtes darin verschweigen wollen. 3. Das wann wir ins Künfftige etwasz durch Unszern fleysz wieder erwerben und unsz durch Sterbfälle, vermachungen oder Erbschafften auch auf andere ehrliche weise, es sey über Kurtz oder lang, etwas zufallen solte, solches allemahl vermöge dieses Eydes aufrichtig anzugeben und nichtes davon zu verschweigen, alles zu dem Ende damit Ihr. May^{t} die Königin sich wegen der groszen forderung, womit wir Deroselben verhaftet bleiben (welche sich in Krafft von denen Hrrn Commissarien auszgesprochener und im höchsten Gericht confirmirter Urtheil auf 5171 Rthl. 2 ℔ 9 ß 3 ₰ und dan ferner die Summa von 1555 Rthl. 2 ℔ 10 ß, welche ich Hans Heuszer laut Inventarij und meiner darüber gegebenen qvitung an Werckzeuch und Gerethschafften, welche sich bey dem Friderichsthalischen Kupfer und Meszing Brauch gefunden, empfangen aber nicht restituiren Können), nach dero eigenen gefallen bis zu mortification der totalen Schuld bezahlet machen Können. 4. Verpflichten wir uns in Krafft gegenwertigen Eides, dasz wir ins Künfftiger nohtdurfftig und sparsahm und gar nicht verschwenderisch unszere Hauszhaltung einrichten und dadurch Ihrer May^{tt} Gütter nicht consumiren wollen. 5. Dasz wir ohne Ihrer May^{t} der Königin allergd^{sten} permission aus dem Königreich nicht weichen wollen, und so fern wir solten be-

funden werden unszere Eidlichen revers in einige Posten zu wieder zu handelen, als dan verplichten wir uns auf unszer Ehre und weiter als MeinEidige gestraffet zu werden, Es sey unter was freyheit oder Regierung, das wir Könten gefunden werden, und begeben Uns alle die beneficia Juris welt- und Geistliche Rechts, das sie Uns für die Straffe und Schuld nicht befreyen Sollen, und das wir diesen Unserm freywilligen revers und Schrifft ehrlich und redlich halten und nach Komen wollen, dasz bekrafftigen wir mit Unserm Eide, So wahr uns Gott und sein Heiliges wort Zur Seeligkeit helffen soll; Und begehren, dasz dieser Königlicher Stadtvogt, Monsr Fridrich Eisenberg nebenst Zwey Gericht Männer diesen Unseren Eid, den wir vor sie alhier ausgeschworen haben, unterschreiben und bezeugen wollen, datum Copenhagen d. 22 Martij Anno 1694.

Es hat Hans Heuszer bey vorleszung dieszes sich vorzubehalten, bedungen die in dem 3ten Puncten mensionirte 1555 Rth. 2 ℔ 10 ß bahr zu bezahlen nicht gehalten zu sein, mit seinen körperlichen Eyde aber angelobet, das für dem empfangenen Infentario, wofür seine Handt sich findet, Er zu recht stehen und solches in natura so viel alsz müglich wieder herbey zu schaffen gehalten sein wolle ut Supra.

H. Heuser Kattrin Alheit.

Til Vitterlighed Effter
Hans Heusers och hans Hustrus I lige mode till Viterlig
Begiering Vnderschrifver Jeg dette hed effter begiering
Friederich Peter Nielsz Christen-
Eiszenberg Börgesen szen.

Lest paa Kiöbenhafns Bircketing d. 22 octobr A^{o} 1694.

Test
U. S. Jenszön.

Geh. Ark. Topograf. Saml. Frederiksdal Nr. 88 b. — Under 22 Avgust 1695 (sst. Nr. 89) skriver Charlotte Amalies Overhofmester Johan Friedrich von Geiszmar efter allerhøjeste Ordre til Kammerskriver Chr. Höyer, at denne, da Hans Heüser trods sin Forskrivning endnu Intet har afbetalt paa sin Gjæld til Dronningen, har „nötige sorgen zu tragen sich deszen Person mittels arrest zu versichern", han vil have ham „nach dem Arrest- oder Stock-Hause hin Gebracht und daselbsten, Bisz nach den Geschehenen Spruch des Hohen Gerichts derselbe Anderwertige Annehmlichere Caution Geleystet, Gefänglich Gehalten".

95.

1694, 9 April. Ansøgning fra Lorents Schlöri om Kortfabriken ved Frederiksdal.

Allergehorsambste Erklährung
Mein Lorentz Schlöri wegen der Zu Friderichsdahl
Zu machen Charten Arbeidt.

1. Wan mir vorerst Einhundert Reichsthlr avanciret werden möchten, wolte selbige Zu Einkauffung des zu den feinen Charten benöthigten feinen Papiers auch anschaffung ermangelnden Hauszgeraths und Nothwendigen Lebens auffenthalt anwenden.

2. Diese Einhundert Reichsthlr verpflichte mich innerhalb 2en Jahren quartals-weise undt Zwar quartaliter mit $12^1/_2$ Rthlr nebst gehöriger Zinsze wieder Zu bezahlen undt Zu entrichten.

3. Dasz Charten Machen will ich alszdan allen fleiszes einZurichten mir angelegen halten undt dahin sehen, dasz es so balde thunlich Zur völligen perfection gebracht werde: Weil aber unmüglich Leute von der Profession von andern Ohrten anhero Zu bekommen, alsz müste Jungen dazu annehmen solches zu Lernen, welche auch innerhalb einem halben Jahre dahin zu bringen vermeine, dasz mit denenselben alsz dan Wochentlich 50 Dosin Charten verfertigen undt liefern Könne, so alszdan durch Lernung mehrere Jungens von Zeit zu Zeit wachsen und Zunehmen Kan. Dagegen

4. Allerunterthänigst bitte, dasz mir vorerst eines Jahres Freyheit allergnädigst vergönnet werden möge, Alszdan nachgehends Ihr. Königl. Maytt ich Jährlich ein gewiszes, so nach proportion meines Verdienstes begehret werden Kan, allerunterthänigst Abtragen auch nach Anwachs des Wercks verhöhern will.

5. Gegen sothaner Jährlichen recognition müste umb freye Wohnung Zu Friedrichsthal zu genieszen allerunterthänigst bitte. So auch

6. Dasz so wenig hier in der Stadt alsz auf dem Lande von Hansz Heuszern einige Charten gemachet würden: den ob gleich deszen Charten machen sich endlich von selbsten legen musz, So Kan Er mir doch in dem Ersten Jahre

durch wohlfeiler Debitirung seiner Charten an meinem auf-Kommen hinderlich seyn.

Hierüber gewärtige fordersambste allergnädigste Resolution, weil ich durch längern Müszigang mich sonst gäntzlich ruinire, undt Verpflichte mich dabey so feine Charten, alsz von andern Ohrten verschrieben werden Können, hieselbst auch zu machen. Copenhagen den 9 April 1694.

Lorentz Schlörj.

Geh. Ark. Topograf. Saml. Frederiksdal Nr. 98.

96.

1694(?). Johan Drewsen ønsker en Laage paa Dyrehavs Hegnet.

Esz beschweret sich der Mühlen Verpachter Drewsen, dasz nach desz Hr. Ober Jägers Angeben quer über den Mühlen Dam Anstatt der spanschen Reuter anizo ein Reckwerck von pfäle ins waszer Gemacht oben drauff ein Zaun Gezogen und die Passage mit ein Kleine Both auf erwehnten Dam Zu Kommen Ganz Zugesperret werden soll, wodurch sonderlich im Herbst und Frühling bey überflüszigen waszer aller Loeszreysende Moraz und übriger Unflath sich Vorn an erwehnten Zaun dem Mühlenwerck Zu groszen Schaden sezen wird und stecken bleiben musz; Item aus erwehnten Dam (welcher bey der Mühlen gehöret und Ihm im Contract Versprochen) etwa ein schlecht Eszen Fisch Zu haben denselben Alle Gelegenheit benommen sein wird, Wan nun erwehnter Mühlen Verpachter mittels seinen gnugsahmen Verbindlichen revers sich obligiren will, dasz weder durch Ihn noch die seinige, bey Verlust deszen Haab und Gütter, dasz allergringste im Thier Garten weder in Verletzung desz Gehölzes noch Scheumachung desz Wilds beschädiget oder sonsten Jemands lustierens halber einen Fuesz im Thier Garten Zu sezen Zugelaszen werden soll; So Leben Ihr. K. May. die Königin der ZuVersichtlichen Hoffnung, dasz eine Kleine mit dem Schlosz wohl verwahrte Thür am Zaun Zu haben (ümb allemahl wan es die Nohturff erfordert mit einem Kleinen Both Auffm Dam Zu

Kommen) Ihr. K. May. der König allergnädigst Verstalten werden.

Geh. Ark. Topograf. Saml. Strandmøllen Nr. 3 a 2: Koncept.

97.

1694, 12 December. Johan Drewsen beder om at faa Forskjelligt gjort ved Strandmøllen og klager over Hans Heuser.

Gehorsamstes Memorial
an
Ihr. Excell. dem Herrn Oberhoff-
Meister Von Geismar.

Ew. Excell. werden sich Guttigster maszen erinnern, wie Nohtwendig nach desz Baumeisters Besichtigung das Bauwesen auf die Strandmuhl gewesen und weiln wieder Verhoffen ich darbey in die 17 wochen feyern undt bisz auff einige weinige gehende Stampen dasz gantze werck fast still liegen laszen muszen; So bitte demuhtigst, es dahin Zubeforden, dasz die Acht Baume, so nach des Baumeisters auffsatz Zu Stampen, Schwingen, Stuffen undt dergleichen NohtwendigKeiten bey Seeholm ausgewiesen, mögen gefället undt geschnitten werden, Gott weisz, ich stehe Vor meine Schwere Pachtnüs, weil ich gedachte Bäume diesen Herbst nicht Zu rechter Zeit beKommen und ich dadurch mit 5 a 6 gesellen Vorhindert worden diesen winter etwas Zu Vordienen; So werde ich gemusziget sein Ihro Königl. Maytt: Allerunterthänigst anZuflehen mir etwas wegen der Vorsäumnüs in der Pacht nach Zu laszen?

2.

Und damit es an mir nicht fehlen möge, habe ich selber manchen tag meine eigene Handthierung Versäumet undt bin die Matteralien herbey Zuschaffen allenthalben mit herumb gewesen, auch bin ich Zweemahl Vorgeblich nach jorszleben gewesen die Holtzsäger an Zu weisen die Bäume Zu Schneiden, Ich habe auch auff desz Herrn Camersecretairs Order allerhandt beym Bauw Vorgefallene KleinigKeiten aus Meinen Mitteln bezahlt, so sich laut bey gehender Rechnung auff 249 Rthl. $^1/_2$ ßl. belaufft, undt weiln mein

Contract mich darzu nicht Vorbindet, bitte Gehorsambst, dasz mir solchegelder bahr wieder erstattet oder, wan dieses nicht geschehen Kan, das alsdan der Leuthe Ihre quitung mir abgenommen undt über 249 Rthl. $^1/_2$ ßl., dasz ich solche in Abschlag meiner Pacht bezahlet quittiret werden möge;

3.

Auch fehlen mir die 9 Eiserne platten Zu dem löcherbaumen, weil die alten untuchtig, bitte demnach Gehorsahmbst, dasz solche bestellet und Vorfertiget undt anbey gebracht werden, damit es in Esze Kommen Kan!

4.

Ersuche Demuhtigst wegen Heuser seinem guhte, dasz Vom BurgerMeister Andreas Jaco[b]sen Vorsiegelt stehet, dasz ich damit abgeholfen werden möge, undt dan erinnere demuhtigst wegen der Brücke, die warhafftig Ellendig stehet, dasz deszenthalben auch mag die behörige anstalt ergehen, damit solche gemacht werden möge, ich befurchte sonst ein Grosz Unglück daraus enstehen werde!

5.

Sein mir Auch von Ihr. Konigl. Maytt. Allergnädigst Zum anfang haarene stricke Versprochen, weiln die Hampfene nichts nutzen undt dasz Papier unsauber machen, also ersuche auch deszfals anstalt ergehen werde, damit Ein Schipp von solche beKommen möge, nachgehends erhalte mich selbsten damit.

6.

Werden Ew. Excell. aus meiner Vor langer Zeit gefürten Klage über Hansz Heüser sich gutigst Erinnern, wie Vielen tort undt ungelegenheit mir Von ihm geschehen undt Zugefugt, welche endlich dahin geKommen, dasz er mit meinen Leuthen in schlägerey gerahten, undt weiln Er die meiste Bäute davon getragen, so hat er einen weitläfftigen proces mit mir angefangen, und ob er Zwar nichts dabey gewinnen wirdt, fähret er dennoch damit fort, umb mich auf unKosten Zubringen; ich musz solches wiewol unschuldig leyden, Nach dem er aber wie sein leiblicher Vetter Jochim den Hrn. Camersecretaire und Camerschreiber Höyer in meinen beywesen erZehlt hat, gedrohet haben soll mir die Muhle uber dem Kopff anZuzünden, welchs ich durch

eine Suplicque Ihre Königl. Maytt. auff Giorsleben Allerunterthänigst Zuverstehen gegeben, so habe seine Vorwegenheit auch Ew. Excell. nicht Vorendhalten wollen, damit aus Vorbitterung gegen mich dergleichen (so Gott Verhuete) Zuunternehmen demselben in Zeiten gewehret werden möge. Ich Vorharre

Strandtmuhl d. 12 Decembr,
Anno 1694.

Excell:
Gehorsahmer diener
Johan Drewsz.

Geh. Ark. Topograf. Saml. Strandmøllen Nr. 2 a. En Specifikation over, hvortil de 249 Rd. ½ ß vare udlagte, ligger hos som Nr. 2 b. — Hvor ivrigt Joh. Drewsen maatte drive paa at faa Strandmøllen gjort i Stand, kan ses af en Del Ansøgninger fra ham herom og nogle andre Papirer, som findes i Gehejmearkivets topogr. Saml. Strandmøllen Nr. 3 a 1, 3 b, 8, 28, 32, 29 a—f og 13 a jfr. 31 og 33. Disse Dokumenter ere alle fra 1694.

98.

1695, 1 Juli. En Papirmager Illy paastaar at kjende forskjellige Hemmeligheder ved Papirmagerkunsten.

Memorial an
Den HochEdle undt Wohl Gebohrne Herren
Hr. Obr. Hoffmeister Geismar.

Schreib Papier wie auch Cartus Papir ohne Lumpen Zu machen,

Dasz des Schreib Papir nicht so übel nach den Leim soll rüchen alsz sonsten undt ein schönen glat undt glantzig Zu machen, dieses will ich an jetso Zur Probe machen, mehr nicht.

Dasz Folgende behalte ich vor die Papirmachers Verborgen alsz nemblig,

Von Drucker Materj Schreib Papir Zu machen,

Von Schreib Papir Lumpen Post Papir Zu machen,

Dasz Kein halber noch gantzer Zeüch nicht faulen soll undt solte Er Viel Jahr liegen,

Wan die Materj Schlim Zu arbeidten ist, dasz Kombt insz Gemein von weichen undt faulen waszer her, so wil ich es wieder Gut machen.

Papir Zu machen, dasz auf die Eine seitte Blau ist, auf der ander gelb,

Den apfahl von Papir, Buckspæhn genahnt, wieder gutt schreib Papir daraus Zu machen.

Scheüben in die waschlöcher Zu machen auf ein Andre art, die langer halten undt vil beszer sein alsz auf die alte manier,

In Summa esz sol meisten teihl allesz auf Ein beszer Art desz Papir gemacht werden, dasz sie sonst nicht gemacht haben, doch Kein Papirmacher nicht (!) zu verachten, da doch der eine seiner Konst gelehrnet hat wie der ander, da einer undt der ander mehr Erfindt undt Spiculirt den der ander, dasz ist Aparte.

Anno 1695 der 1 Julius.

Verbleibe alle Zeit
Ein gehorsambster untertänigster
Georg Bathasar Illy.

Geh. Ark. topograf. Saml. Strandmøllen Nr. 15.

99.

1695, 31 Avgust. Johan Drewsen ansøger Dronning Charlotte Amalie om at kjøbe Springforbi til ham.

Allerunterdahnigstes
Memorial.

Recht Vor der Thür an Ihr. Königl. Maytt. Strandt Mühle Lieget ein Kleiner Bauern Hoff nahmens Spring-Verbey, welchen der Besitzer (Er ist ein Bemittelter man und ohne das Leben Kan) alters halber an einen gewiszen Man nahmens Nielsz Ibsen under der Handt, das es Niemandt gewahr werde, VerKauflich ohngefähr umb 300 Reichsth. Zu übertragen endschloszen, wann nun Ihr. Königl. Maytt. Interesse augenscheinlich endgegen wehre einen solchen gelegenen Ohrt an wiesewachsz, Kornlandt und underbusch sehr nutzbahr (Von allen dem ist bey der Strandtmühle nicht so viel Vorhanden, worauff ein Eintzig Schaff Zu weiden) Stillschweigendt ausz händen gehen, und einen Frembden Zu theil werden Zu laszen; So habe mittelst diesem

davon allerunderthänigsten Vortrag thun sollen, dasz so fern Ihro Königl. May. allergnädigst gefällig Vorhergedachten Hoff an sich Zu bringen darin auff dasz fordersahmbste, ehe und bevor es dem andern geschöedet oder transportiret wirdt, einspruch geschehen und dem VorKauffer dasz jenige und eben so viel, alsz jener Ihn geben will, dafür offeriret werden müsze, solchen falsz bin ich allerunderthänigst erbötig, dasz Kleine Von Ihr. Königl. Maytt. Hierin anlegende Capital über ordinari pension (nebst abtragung aller Von dem Hoff geforderten Schatzungen) Jährlich, so lange die pacht weret, Zu VerInteressen, oder aber da Ihr. Königl. Maytt: dasz geld hierein anzulegen nicht anständig sein möchte, will ich selber auss eigenen Mitteln den Kauffschilling darin Vorwenden, wen nur Zu abwehrung anderer mier im VorKauff Kommende Käuffer diese Handlung in Ihr. Königl. Maytt. hohen Nahmen geschehen möge, worbeneben ich auff Befehl undt Vorlangen in Bundigster Formb Rechtens mich allerunderthänigst zu obligiren meine Schuldigkeit zu sein erwege an Ihr. Königl. Maytt. den Hoff allemahl gegen mein auszgelegtes Geld allerunterthänigst wieder abzustehen, Maaszen zu Haltung pferde und ein paar Kuehe in der Hauszhaltung diesez zu Haben mein eintziges absehen ist, undt ohne pferde Matterien anzufahren ich die wercke nicht treiben Kan. Hierauff erwarte allergnädigste resolution und ersterbe

Ihr. Königl. May.
Allerunderthänigster Knecht
Johan Drewszen.

Strandt Mühl d. 31
Augusti Anno 1695.

Geh. Ark. Topogr. Saml. Strandmøllen Nr. 1 a. En Kopi ligger ved som Nr. 1 b. — Ved Dyrehavens Anlæg 1670 blev Stokkerup, der laa, omtrent hvor Eremitagen nu ligger, nedbrudt, og paa den fra Dyrehaven udelukkede lange Jordstrimmel langs Strandkanten anlagde Ridefoged Thomas Holk en Kro, som han gav Navnet Springforbi, og en Udflytter fra Stokkerup byggede tæt ved et andet Hus. Disse to Huse med tilhørende Jord solgte Niels Ibsen i Foraaret 1697 til Johan Drewsen for 330 Rd.; de maa imidlertid formodentlig have udgjort et Arvefæste, ti under 11 Juni 1713 fik han kgl. Fæstebrev paa dem mod en Indfæstning af 10 Rd. Den 16 Februar 1727 fæstede han endnu et Hus, som ligeledes var udflyttet fra det nedbrudte Stokkerup (efter Fr. Barfods utrykte Levnetsbeskrivelse af Kammerraad Joh. Chr. Drewsen).

100.

1696, Juni. Johan Drewsens Forhold til Gyldenlund.

. . . . . Ich habe auch an Mons. Höyer einen grusz abzulegen Von meiner liebsten, sie Vorlanget, dasz man die Ehre haben möge ihn in Güldenlundt Morgen Zu sprechen, worauff wier gewisze Stadt machen, im Ubrigen so grüsze und Vorbleibe MsHrn dienstwilligster

Strandt Mühl d. Junij 96. J. Drewszen.

Geh. Ark. Topogr. Saml. Strandmøllen Nr. 14. Brevet, der ender saaledes, er tilskrevet „Monsieur Mons. Christian Höyer presentm a Copenhagn" og indeholder en kort Specifikation over, hvad der behøves af Tømmer til Strandmøllens Reparation. Det er heftet til en allerunderdanigst Memorial dateret Strandmøllen den 11 Juni 1696 fra Drewsen om den slette Tilstand, hvori Kornmøllen ved Frederiksdal er. — Kbhvns Jordebogs Regnskab for 1696 S. 5 oplyser, at der „af Gyldenlund i Gientofte Sogn, som Johan Drevis hafver i Forpagtning" svaredes 100 Rd. om Aaret.

101.

1696, 21 Juli. Kgl. Befaling til Konrad Greve af Reventlov m. Fl. om at afgive Betænkning over et Andragende fra Gerhard Treschow om at anlægge en Papir- og Krudtmølle ved Kristiania.

C 5. V: S: G: T: Vi tilskicke Eder herhos een Supplication fra os Elskelig Gerhard Treschow udj Vor Kiöbsted Christiania, hvormed hand allerunderdanigst Anholder om sær privilegier oc friheder paa hans Gaard Biölsen udj Aggers herret oc dend derved af hannem indrettede Papier Mølle saavelszom oc paa een Krud Mølle, som hand paa samme gaards Ejedeele agter at lade opbygge, hvis beskaffenhed I self deraf udförligen kand see oc fornemme, oc er Vores allernaadigste Villie oc befaling, at I strax derover udj Conferentz til sammen træder, oc effter at I hands allerunderdanigste ansögning oc hvad derved Kunde Vere at erindre med flid haver overveyet, Os derom Eders allerunderdanigste Erklæring oc betenckende til Vores Videre allernaadigste Resolution med forderligste tilstille. Dermed etc. Hafniæ dend 21 Julij A° 1696.

Sj. Tegn. L, Fol. 117. — Treschow fuldførte den af Oluf Bentzen paabegyndte Papirmølle (s. ovfr. S. 59 Nr. 72) „og erholdte derpaa Höistbemældte Salige Konges allernaadigste Privilegier under Dato 16 April 1698 . . . . omsider A° 1717 solte eller Rættere for Gield, som Skiødet udviiser, overdrog han Papir-Verket for sig selv alleene til min Formand Johan Jochim Lonicer for mindre end 3die deelen av, hvad det virkelig havde kostet ham selv, og døde faa Aar dereffter" (Ole Smiths Skrivelse af 10 Juli 1738 ad Kom. Koll.'s Journal A, 1736—1740, Nr. 993. Geh. Ark.) Andensteds i de til den her citerede Sag hørende Dokumenter nævnes Kjøbesummen udtrykkelig, den var 4800 Rd. — Treschow og hans Papirmølle omtales i Økonom. Magasin II, 1758, S. 170—171; en Stamtavle over hans Slægt findes i Giessings Jubellærere I, 1779, S. XIX. Han var gift med Karen Lemmich, hvis Testamente af 25 April 1727 findes i Jyske Reg. XXVII, Fol. 247— 249.

102.

1697, 17 Januar. Hans Heuser andrager om Fritagelse for at betale Skatterestancerne af Stubmøllen.

Stempel. 24 Skill.

Stormegtigste Konge
Allernaadigste Arve Herre.

For Eders Kongl. May^{t} er Jeg Höyelig foraarsagit Aller Underdanigst at andrage, Hvorledes mig er blefuen paalagt Execution for Skatter siden Anno 1692 af min Stubbe Mølle, Som Börne huusit tilforne war tilhørende, Og Jeg mig hafuer tilforhandlet; Huis hartKorn er opført for 19 tdr 3 skppr. $2^{2}/_{9}$ fkr., Naar dend War indRettet till Mahlewärch. Nu er det alle og en hver bekiendt, at samme Möhle altid hafuer werit brugt till itt Manufactur Wärch og endnu dertill brugis, Saa derpaa aldeelis ingen Mahlewerch findes, Da som det er mig U-mueligt at suahre till Skatterne deraf, Som de ej tilforne deraf hafr Werit eller Kand gives, saa lenge dend Allene till Manufactur verch brugis; Huilchet og af Eders Kongl. May^{t} allernaadigst er tagen I allernaadigste Betenchning wed Brede Mølle, Hvor Korn Qvernerne war anlagt af förige Eiere Assessor Ehm. Mens nu de af itzige Eiere er blefuen lagt øde, og Møllen brugis allene till it Kaaber Manufactur werck, er dend og wed Eders Kongl. May^{t} allernaadigst gifne Resolution blefuen befried for att

svare Skatter; Saa beder Jeg i Ald Underdanighed Eders Kongl. May^{t} wil och allernaadigst befrie Mig ej allene for de Krævende Skatter, som de ej tilforne er given, og at Møllen mig paa dend samme Maade Skat fri er Skiödet effter Copia Litra A, B og C. Mens end og hereffter som Breede og Andre Manufactur Møller ald dend stund dend ej Anded end till Manufactur wärck blifver brugt, Hvorom forwenter Een Allernaadigst Bönhörszell og forblifver till min Død

Eders Kongl. May^{ts}
Allerunderdanigste
Arve Undersaatt
og
Thienner
H. Heüser.

Kiöbenhafn
d. 17 Januarij A. 1697.

Rentek.-Ark. (Pakke ang. Manufakturmøllerne paa Kbhvns. Amt). De tre som Bilag A, B og C vedlagte Kopier ere 1) kgl. Tilladelse af 14 Juli 1670, om at Direktionen maa tilforhandle sig Møllen, 2) kgl. Tilladelse af 4 Januar 1687 til Direktionen om at maatte sælge Møllen (jfr. ovfr. Nr. 55) og 3) Börnehus-Direktionens Skjøde af 21 April 1687 paa Stubbemøllen til „Erlig, Acht og fornemme Mand Hans Heuszer boendes paa Strand Møllen".

103.

1698, 18 Februar. Ansøgning fra Johan Drewsen om at faa den franske Mølle paa Strandmøllen erstattet af en ny Bygning.

Allerunterthänigst
Memorial.

Auff Ihro Königl. Maytt. Strand Mühle Stehet ein Hausz so 9 gefach lang, breit 6 gefach, so die Fransche Mühle genennet [jfr. ovfr. S. 84] wirdt, Auch der Auszage nach Von Hansz Heusern Von Alten Zimmer, so vor diesen auff der Stubbemühl gestanden, dahin gebauet worden ist, Nunmehro aber so Baufällig, dasz die Haubt Balcken wegen Vorfaulung halber alle Zerbrochen, Stender und Schwellen Verrottet, der gefahr halber ich es an allen Seithen habe Unterstützen muszen, die Noht erfordert solches itzo von Neuen AuffZu-

bauen, da solche wercke nicht Stehen Können, die drinne liegen, weiln die Vorfaulende Balcken mir diesen winter Ziemlichen Schaden Zugefuegt an der Matterie, so darinne habe Arbeiten muszen, wie auch Zu sehen ist, hierauff erwarte Allergnädigste resolution und ersterbe

Strandt Muhl — Ihro Königl. Maytt.
d. 18 Febr. Anno 1698. — Allerunterthänigster Knecht
Johan Drewszen.

Geh. Ark. Topogr. Saml. Strandmøllen Nr. 16 b. Hertil slutter sig en Specifikation over Forskjelligt, der behøves til Strandmøllen. Nr. 16 c er en lignende Specifikation, dateret den 22 Juni 1698. Nr. 16 d er en Ansøgning fra Drewsen af 9 Februar 1699 til Dronningen om nogle Træer fra Bagsværd til Vandhjulenes Udbedring paa Strandmøllen og Frederiksdal, herom handler ogsaa Nr. 16 a, en Ansøgning fra Drewsen, dateret Strandmøllen den 28 Marts 1699.

104.

1698, 17 November. Kongebrev om den Manufakturmøllerne i Kjøbenhavns Amt paahvilende Skattepligt.

Effter indbemelte af Os Elschelige Vores Tilforordnede udj RenteCammeret om Manufactur Møllerne paa Kiöbenhafns Ambt anførte omstendigheder, at en deel af dennem effter allernaadigst meddeelte Skiöder frihed schal were bewilliget, det og derforuden befindes, at samme Møller udj Commissionen om Møllernes taxation A° 1690 icke er blefven ansat til nogen taxt at schatte effter, for saa vit som bruges til Manufactur Verckerne, mens ickun interims ere sat for et wist hartkorn, om de til Kornquærne blef indrettet, saa have Vi allernaadigst bewilget, at de maae wære fri og forskaanet for ald prætension og restantz, som af Verckerne, som til Manufactur bruges, hos de brugende i nogen maade kunde fordres til förstkommende Nytaar 1699, fra hvilcken tid Vi og af sær Kongl. Naade haver bewilget, at de maae nyde samme frihed udj Sex effter følgende Aar af Verckerne, saa lenge de Virckelig imidlertid til Manufactur bruges, og paa det at wedkommende Ejere desto meere schal beflitte sig paa at forskaffe døgtige folck til Manufactur Verckerne, ere Vi allernaadigst tilfredz, at tuende Per-

soner ved hver Mølle for personel skatter maae were forschaanet, naar de paabydes, dog folck- og familieschatten herfra undtagen. Og som trende af indbemelte Møller, nemlig Strand Møllen, Friderichsdals Mølle, dend store Krud Mølle udj seneste Commission ej af manufactur Verckerne findes anslagen til hartkorn, ifald samme til Kornquærne blef indrettet, Saa wille Vi, at Vores Geheime Raad og Ober Cammer Juncker Os Elschelig Hr. Adam Levin von Knuht lader giöre saadan anstalt, at de lige som de andre Møller blifver taxerede til effterretning udj fremtiden, hvoreffter Os Elschelige Vores Tilforordnede ved Rente Cammeret sig allerunderdanigst haver at rette og hos Ambts Betienterne lade giöre dend anstalt, at de aarligen udj Rente Cammeret indsender rigtig effterretning, i hvad tilstand Verckerne befindes og om nogen forandring dermed foretages. Givet paa Voris Kongl. Residentz udi Kiøbenhafn den 17 Novembr. A° 1698.

Christian R.

Plessen.

Rentek.-Ark. (Pakke ang. Manufakturmøllerne paa Kbhvns. Amt). Resolutionen er paategnet en Indstilling fra Rentekammeret til Kongen af 12 November 1698. Som Bilag A er vedheftet en „Specification ofver Manufactur Møllerne udi Kiöbenhavns Ambt baade som har Mahlewerck, Hvoraf bör Skattes, saa og de, som ingen Mahlewerck hafver, Mens om de dertil blev indrettet, da at schulle svare for ded af Ambtmanden Ansatte Hartkorn Anno 1690", og i denne Specifikation er Strandmøllen „anslagen for Mahlewercket 19 td. 3 skp. 2 fk. $^{2}/_{3}$ alb. Mens ei noget for de tvende Papierwercker". I en Rentekammer Indstilling af 30 April 1708 (Relations- og Resolutionsprotokol fra $^{2}/_{1}$ til $^{28}/_{5}$ 1708, S. 778) hedder det, at Møllerne „Anno 1690 d. 19 Marts [s. ovfr. under denne Dato] ere blefne taxerede af forrige Ampt Mand Hr. Geheime Raad Adam Levin Von Knudten effter forregaaende Kongl. allernaad. Befalning af 23 April A° 1689 till Hart Korn". — Af en i Rentek. Ark. opbevaret „Specification og Bereigning Ofver Præsternes udi Kiøbenhafns Amt Til Amtstuen Indsente Mandtaller paa Consumption og Folckeskattens Tvende Terminer For Anno 1696" ses det, at Joh. Drevitz paa Strandmøllen betalte i Folkeskat for 4 Karle og 2 Piger 80 Sk. i Januar Termin og 80 Sk. i Juli Termin.

I Marginen til den ovenfor nævnte Rentekammer Indstilling af 30 April 1708 findes en kgl. Resolution af 7 Maj 1708 saalydende: „Vj Bevilliger Allernaadigst, at Manufactur Møllerne endnu maa forundis den frihed indtil 1710, ligeledis bewilliger Vj, at i bemelte tid

paa hver Mølle maa Være fri 2 Personer for aldt Schat (folck og familie schatten undtagen), for det øfrige efterlader Vj dennem og de forige Aaringer opløbne restantzer", Anledningen til det Stykke af Indstillingen, hvortil denne Resolution knytter sig, var en Ansøgning fra Fabrikanterne Anton Werner og Abraham Lampe, hvori de ud tale, at de ved offentlig Avktion havde tilkjøbt sig Stubbemøllen i den Tanke, at den var skattefri.

105.

1699, 12 Marts. Jokim Tiedemann klager over, at han ikke kan erholde, hvad Hans Heuser skylder ham, fordi Dronningen har Pant i alle Heusers Ejendele.

Aller Durchleugtigste Groszmechtigste
Könige Allergnedigste Frau.

Die höchste Noth Treibet mich Ihro Majt. Allerunterthænigste Zu hinterbringen: Welcher Gestalt ich Seint den ich von Hansz Heuser Gekommen durch Ordentlich proces Gang und viel genöthigste UnKosten endlich ein Urtheil über ihn Erlanget, laut Deszen er mir 27 Slechte Dlr. verdiente Lohn und 4 Reichsthlr. proces UnKostnung an mir zu zahlen verurtheilet worden. Da ich aber anitzo ümb Execution des Urtheils Angehalten, ist mir solche abgehalten aus Ursachen, weilen alles, was Hansz Heuszer hette, Ihr: Majt: Verpfændet und der Richter sich des wegen hierin Nicht vergreiffen dürffe. Wan ich mich nun in Entbehrung meines so saurer verdienten Lohns und nun Geführten proces unKostnungen In wohl so viel schuldt Gesetzen müszen und mich Tæglich Daher befürchten musz, dasz mir das meinige Von meinen Creditoren Weggenommen werden soll, In fall ich dieszes Urtheils Execution Ermangeln müste, Ja Heuszer mich über des noch mit dem Landt Gericht drauen dörff; Mit Welchen unnöthigen und boszhafftigen unKosten Er mir doch fast beZahlen und beZahlen Könte, Alsz falle ich Ihro Majt hiemit allerunterthænigst Zu fusz, man Geruhe mir armen Mann Allergnædigst Zu gestalten, dasz ich dieszes mein Rechtmæsig Erlangten Urtheil An bemelten Hansz Heuszer Exequiren zu laszen Möge, und desz halbe eine allergnædigste Ordre An den birckefoged i Ballerup zu Er-

theilen, ich Lebe in Allerdemüthigste Hofnung einer Allergnædigsten Resolution und Ersterbe

Strandmühl
d. 12 Martij A° 1699.

Ihro Königl. Majten
Allerunterthanigste
Knecht
Jochim Tiedeman.

Geh. Ark. Topogr. Saml. Frederiksdal Nr. 90.

106.

1699, 29 November. Johan Drewsen ansøger om at faa sin Kontrakt med Dronning Charlotte Amalie fornyet, udtaler sig for et Indførselsforbud mod fremmed Papir og ønsker sig udvist Træer til Brændsel og Reparation af Møllen.

Allerdurchlauchtigste Groszmächtigste Königin
Allergnädigste Königin und Frauw.

Ewere Königl. Maytt. thue hiemit allerunterthänigsten bericht, wie dasz nunmehro meine Vorpachtungs Jahren bisz auf desz letzteren halben jahres Zeit Vorfloszen; laut meines Contracts im 12 punct befinde, dasz Vor auszgaug deszen mich Soll Vorhören, ob Ewer Königl. Maytt. Allergnädigst gesinnet sein solchen Contract lenger Zu Continuiren, wo Zu ich mich Allerunderthänigst anerbiete; in Hoffnung Ewer Königl. Maytt. werden es allergnädigst dahin bemitteln, dasz der VorKauff desz Grauen Papiers möge abgang gewinnen, worZu aber Kein ander Mittel als dieses, dasz die Einfahrt oberwehnten Papiers in Copenhagen gantz Vorbotten, oder wenigsten der Zoll geschärfft werde. Solte dieses nicht geschehen Können, so sehe ich nichts anders als ein ruin Ihro Königl. Maytt. wercke und wurde mir unmögl. fallen die wercke lenger Vor Zustehen, da itzo meinen Vorraht darinne gestecket und dahero mich alletage in Schulden setze, so wohl bey Frembden als Ewere Königl. Maytt., Bitte demnach Allerunderthänigst Ewere Maytt. wollen Gnädige Vorsorge tragen damit diesen Ihren wercks ruin VorZukommen und ich ein VorKauf alsdan geholffen werde.

2.

So ist es auch sehr beschwerlich, dasz bey Ihro Königl. Maytt. werck gantz Keine Holtz auszweisung habe, weder Zu

brennen noch Zur reparation deren gehende wercke, da man Zu Zeiten vor Geld nichts kan Zu Kauff beKommen, Ersuche demnach Allerunderthänigst dieses auch dahin Zu bemitteln bey Ihro Maytt. dem Könige, dasz mir eine Kleine Auszweisung nebst anderen Vorpachtern geschehen möge, so mir ein groszes, Ewere Königl. Maytt. ein gantz geringes ist; Erwarte hirauf, so bald es immer möglich ist, Allergnädigste resolution, und ersterbe

Ewere Königl. Majes(t)ät
Allerunderthänigster und
demühtigster Knecht
Johan Drewszen.

Strandt Mühl.
d. 29 Novembr.
Anno 1699.

Geh. Ark. Topograf. Saml. Strandmøllen Nr. 34. — Efter Barfods Levnetsbeskrivelse af Kammeraad Joh. Chr. Drewsen fik Johan Drewsen under 17 April 1700 Frederiksdals-Mølle og Strandmøllens Korn-, Papir- og Valkemølle i Forpagtning paa 6 Aar for 566 Rd. 2 ß. lybsk, og den 22 Juni 1705 forlængedes Forpagtningen endnu i 6 Aar, mod at Afgiften forhöjedes til 600 Rbd. Kroner. Under 22 Juli 1711 forlængedes den endelig paa 3 Aar (1712-1715). Dronning Charlotte Amalie døde i Løbet af denne sidste Forpagtningstid nemlig den 27 Marts 1714.

107.

1704, 18 Oktober. Kommercekollegiets Betænkning over Admiralitetsraad Treschows Ansøgning om Forhøjelse af Tolden paa Skrivepapir.

Stormægtigste Konge
Allernaadigste Herre.

Paa hoesfølgende Admiralitets Raad Gerhardt Treschous Allerunderdanigste Supplique af 20 Septembr. angaaende Toldens Forhøyelsze af skrivpapier til 24 skilling Riiszed skulle følgende Være voris Allerunderdanigste Betenkende; Bemelte Treschov hafver af 3 slags papier, hand paa sin Manufactur Mølle lader for Arbeide, tilsendt osz prøve og tillige berettet, at hand derpaa Aarlig 2000 Riisz kunde for Arbeide, og at hand prøve Nr. 1 solte for $2^2/_3$ Rixdaller, Nr. 2 2 Rixdaller og Nr. 3 $1^1/_2$ Rixdaller Riiszet. Wii hafver derimoed laedet begiere af een Kiöbmand her i Staeden, Nafnlig Jean Jean, som handler med fremmet papier

en gros, prøve af hands Sorter og Priiszene derpaa, Iblandt hvilke 3 Slags, som best skulle kunde accordere med Treschous, herhoes følger, og begieres for litr. A 3 Rixdr., B. 1 rdr. 5 ℔ 8 ß og C. 1 Rixdr. 4 ℔. Og som wij nu befinder bemelte Treschous papier af Dygtighed og Prisz i det mindste saa gott som det andet, og ded er Eders Mayestætts Lande og Stæder gaufnlig, at Manufacturerne her fortsættes og pengene bliver i Landet, Og joe meere Debiten ved Tolds forhöyelsze og i andre maader beforderes, joe fleere Værker optages og de wærende desto bedre drifves; Saa skulle wij Allerunderdanigst holde forre, Att Tolden af hvis Skrivpapier som i Dannemark og Norige fra fremmede og Holsteinske Stæder hereffter indføeris, Allernaadigst for det første kunde i stæden for 10 skilling effter Told Ordonancen forhöyes till 20 skilling Riiszet, indtil Treschous og de andre foruden her Værende Papiers Møllere maatte komme i den Stand, Riigerne gandske at forsiufne; Da Allerunderdanigst skulle eragte, Tollden atter Dobbelt kunde sættes og hand under Höyeste Straff og Privilegiernis forlust ey at giöre ringere Papier end effter prøverne, ey heller bruge anden Vaaben derpaa end den Norske Løve; Men det papier, som maatte ertappes, ey at Være betaelt Tolld af, skulde wij Allerunderdanigst formeene, Kand være nock, at dermed effter de udgangne Tolld og Confiscationsforordninger liigesom med andre indsnegne wahre forholdes, Hvilket till Eders Kongelige Mayestæts wiidere Allernaadigste Villie og Resolution udi allerdybeste underdanighed indstilles aff Eders Kongelige Mayestæts

Allerunderdanigste og Troopligtigste thiennere
Charles C. V. Ahlefelt. A. Bentzon.
P. Hiort. P. Lemwig. G. Grund. Friis.
C. Brænn(?) C. S. Seehested.

Commerce Collegio d. 18 Octob^{r} 1704.

Th. S. Hörning.

ad Kammer-Kancelliets danske Expeditionsprotokol Nr. 68. Herefter udkom en Forordning af 27 Januar 1705, der i Henhold til, at de „herudj Vores Riger Dannemarck og Norge indrettede Papier manufacturer af wedkommende tid effter anden settes udj saadan Stand, at det derpaa forarbeidede Papier findes af

Dygtighed og Priis i det mindste saa got som det, som fra fremmede Stæder indføres", forhöjede Tolden paa et Ris Skrivepapir, der indførtes til Danmark eller Norge, til 20 Sk. (Jfr. Skand. Bogtr.-Tid. 1873, S. 68—70). — Treschows Ansøgning, dateret Kristiania den 20 September 1704, findes sst. som ovenanførte Betænkning. I Ansøgningen klages over, at „Kongl. Mayts undersaater sig forlyste at forskrifve papier fra fremmede Stæder" fornemlig fra Frankrig og Holland, men ikke fra England, hvortil Treschow med Fordel vil have sendt norsk Papir; i Kjøbenhavn havde han „meere end 00 Risz, som langsom gaar fra Haanden, Alt formedelst fremmet papiers Indførszel".

108.

1706, 7 Marts. Joh. Drewsen andrager om, at Kludesamlingen maa blive ordnet.

Allerdurchlaugtigste GroszMächtigste
Königin
Allergnädigste Königin und Frauw.

Euwer Königl. Maytt. thue hiemit Allerunterthänigsten bericht, auf wasz Art undt weisze die Manufactur der Papiermacherey in hiesigen Landen als andern Ohrten Kan in auffnahm gebracht werden.

1. So beruhet dasz gantze werck auf Alte Lumpen, welchs dasz jenige, wovon die Papieren müszen Vorfertiget werden, Selbe aber seyn alhie in Ihro Königl. Maytt. Landen gnug ZubeKommen, wann nur hiesige Lands-Leüte in die gewohnheit Zubringen Stunden solche Alte Vorschliszene wahren auffzuheben, worüber meine Allerunterthänigste meinung diese ist, Dasz der allergnädigste König und Herr einen tribut deszfals einen jeden Bauernhoff benebst Hauszleüten aufferlegte [Jährlich] Zuverwahren, dasz wann meine dazu haltende Leüte Kommen undt auforderung thun, Selbe beKommen Könten. Dagegen Ihnen nach gebühr als Anderen Ohrten eine Kleine erKändlichKeit an wahren soll dafür gereichet werden; meine Allerunterthänigste meinung ist, dasz ein Bauernhoff wenigst vier Schallpfundt alte Leinen Lumpen jährlich abtragen Könten, und ein Hauszman halbe so Viel, und wann dieses wenige, so den Leüten Kein beschwer ist, Vors erste mit in gewohnheit Kommen, es alle Zeit von sich Selbsten vormehren wird.

2. In dem Städten were es auch Nöhtig die Leüte aufZumuntern ihre Diensten dahin Zuhalten, dasz solche wahren nicht so schlechterdings im Mist und Koht Salvanor geworffen werden, in Auszlandischen Städten, so im begriff als Copenhagn, ist eine jede Stadt Capabel ein werck, als ich von Eüwer Königl. Maytt Allerunthertthänigst unterhenden habe, Zuvorlegen, als daucht mir Copenhagn solte eben daszelbe thun Können, wann es nur Zum Zweck Könte gebracht werden.

3. So ist Nöhtig, dasz die Leüte, so ich zu der Samblung der Lumpen halten musz, Freyheit genieszen mögen allerhandt Kleine wahren, nemblich Knabnadeln, Nehnadeln, Riemen, Senckeln, bendel, Zwirn und andere KleinigKeiten bey sich Zuführen ohne jemandes Ansprache, weiln solche wahren dem Landleüten Zu der Animirung der Lumpen sollen gereicht werden.

4. So bitte Unterthänigst, dasz die jenige Leüte, so sich Zu der Samblung bequehmen, in der Schatzung Von Ihro Königl. Maytt. dem Allergnädigsten König und Herrn Freyheit genieszen mögen, weiln es doch Arme Leüte sein und wenig geben oder geben Können, ist aber ein Mittel umb Desto beszer Leüte Zu der Samblung Zugewinnen.

5. Führe Allerunterthänigst an, einen Ohrt im Fürstenthumb Holstein, Nahmendlich Fehmern, allwo für einigen jahren auch eine Papier-Mühle an dero Gräntz Gebauet, die Mühl heist Herrnhütten, weiln nun Erwehnte Fehmersche Leüte Sich nicht wollen bequehmen laszen die alte lumpen Zuverwahren und dem werck zu nützen Kommen laszen (ja gahr die Leüte, so Zu der Samblung gesetzt worden, nicht einmahl Herbergen wollen), So hat Selbiger Landes Herr einem jeden Bauern ein gewisz quantum aufferlegt bey Straffe Ohne Zahlung an dem wercke jährlich abZutragen; wie dieses geschehen und Excequirt, so haben sie mehr Uber selben tribut abtragen Können undt geschehet noch itzo, bin also Vorsichret, wann Ihro Königl. Maytt. der Allergnädigste König undt Herr geruhen wird Oberwehntes quantum nach Vorlangen für diese Manufactur im District Seeland die Allergnädigste order ergehen laszen wird, wir mehr bekommen werden als auf Friederichsthall und Strandt-Mühl Nöhtig und

also die Manufactur dadurch in Völlige Glorie wirdt gesetzt werden, erwarte hierauff Allergnädigste resolution undt Ersterbe

Euwer Königl. Maytt.

Strandt Mühl d. 7 Martij 1706.

Allerunterthänigster und Demühtigster Knecht
Johan Drewszen.

Geh. Ark. Topogr. Saml. Strandmøllen Nr. 36: Gjenpart. — En anden Gjenpart findes i Sj. Indl., 1706, Litr. A. Under 30 Marts 1706 sendte Kongen Ansøgningen til Erklæring til Kommercekollegiet (Sj. Tegn., LV, Fol. 358—359), men her synes Sagen at være bleven. Under 11. Oktober 1707 indgiver Joh. Drewsen en ny Ansøgning til Dronningen (Strandmøllen Nr. 37), hvori han skriver: „Aus mangel der Alten Lumpen halbeu habe ich für einigen wochen mir eine Reisze nacher Holstein bis Altonau übernehmen müszen und habe also ein Mann in Altona angetroffen Nahmendlich Claasz Neybuhr, Selbiger hat für ongefehr 6 a 7 jahren die Samblung der Lumpen in Altona und Ambt-Pinnenberg angefangen, ist auch Zimblich damit eingeKommen, also habe ich mit Selben Mann itzo umb alles, was er Zusammen bringen Kan, Kauff geschloszen", en anden Mand gaar imidlertid Neybuhr i Vejen og samler Klude til Holland, og nu ønsker Drewsen, at Neybuhr maa faa Eneret til at samle i Altona og Pinneberg. Heller ikke denne Ansøgning synes at have ført til noget Resultat, og under 28 April 1708 indgiver Drewsen da en ny (Sj. Indl. 1708, Litr. B.), hvori han klager over, at et Skib med Klude til ham er bleven holdt tilbage i Lübeck; Kludene „müszen nicht ausgefürth werden, weiln Sie da Zur Stelle Vorpachtet und Vorbraucht werden", men værre, skriver han, er det, at Kjøbmand „Lyder Stüffcken in Copenhagen unter der handt angefangen die feinesten Lumpen mir aus dem henden zuKauffen und nach Norvegen zu dem Papier-werck zu Vorsenden .... er will für jeder Liiszpfundt 6 a 8 ß dänisch mehr geben als ich thue". Denne Ansøgning gjorde Virkning; under 1 Maj 1708 sendtes den af G. Neuhaus paa Dronningens Befaling til Kongen (Sj. Indl. 1708 Litr. B. jfr. Geh. Ark. Topogr. Saml. Strandmøllen Nr. 38), da „Drewidsen til sit werck her efter ey ved at bekomme, hvis hand i saa maader höy nødwendig behøver", er der Fare for, at „samme Papierwerck, hvilcket Hendes Mayt med saa stor bekostning haver ladet indrette, aldeeles skulle komme til undergang". Der henvises til den under 3 December 1673 Hans Heuser givne Bevilling til Kludesamling som Bevis for, at „Hendes Majts Papiermager ved deres Gods til Friedricksdall til samme Lumper og Plyndringers sambling udj Siælland eller Danmarck alleene er berettiget". Se Resultatet af denne Henvendelse nedenfor under 25 Maj 1708.

109.

1706, 3 September. Etatsraad Amtmand Knud Juel indberetter, at Bestemmelserne om Vandforholdenes Regulering i Mølleaaen ikke overholdes.

Stormægtigste Konge
Allernaadigste Arve Herre.

Saasom Eders Kongl. Mai^ts^ Hr. Fader Sahl. og Höyloflig Ihukommelse Kong C 5^tus^ haver wed allernaadigste Befahling [ovfr. S. 68] til Sahl. Ober Cammer Juncker oc Ambt Mand Knuth af dato 10 Janv. a^o^ 1691, bestaaende udj 6 Poster, allernaadigst ladet befale, hvorledis fra samme Tid med de Møller, som ligger paa Strömbrugen, der gaar fra Fursøe, schulle forholdes, som oc strax dereffter for wedkommende til Tinge er tilkiendegiven, Da som til Mig for kort siden er indkomen klage fra Endeel Møllers Eyere oc Beboere, som ligger paa samme Strøm, der gaar fra bemelte Fursøe, Nemlig fra Ober Förster Baltzar Hans von Buchwalt, Lauritz Hanszen, Jacob Zitzke, Johan Drewesen, Ole Svendszen, först over Sahl. Johan Wittes Encke i Lyngbye, som haver en Stampe Mølle beliggende for Bagswerr oc Lyngbye Søe, som imod dend 1ste oc 3de Poster udj Höystbemelte allernaadigste Befahling tid effter anden opholder wandet effter behag i nogle dage de underliggende Wercker til Skade.

Dend anden er Lampe & Werner, som haver tilkjøbt sig Stuppe Møllen, at have imod dend 5te Post foretaget Reparationer og adschillige Forandringer i sær med Demningers forhöyninger af langt støre höyde, end for hen har werit, som er baade Krud- og Papier Møllerne til Skade, der ligger paa Strømmen, saa wel oc af bemelte Stuppe Mølles wands opstemning paa Eders Kongl. Mai^ts^ Bønders Enge oc Törfveskier i Nærum, Item for Lundtoffte Bye, som tilhører Oberförster Buchwalt, der hafver Øreholms Mølle, Altsaa effter dend til Mig fra wedkommende indgifne Klage beordrede Jeg Birckefogden Hans Ienszen Riegelsen tilligemed 4re Mænd, at de sig paa Aastederne sambtlig kunde indfinde oc da Parterne sammenkalde for at efftersee Aarsagen til saadan klage oc ellers omfahre til een hver Mølle

fra dend förste oc til dend sidste, der ligger paa benefnte Ström, og efftersee, om iche höystbemelte Allernaadigste Befahling udj sine 6 Poster allerunderdanigst effterleves, Og som Jeg wed samme Forretnings indhendtelse befinder det icke i alt at were effterlevet oc fornemmelig med Stuppe Mølle som forermelt, og j særdehlished at de icke over alt effter dend 6te Post udj höystbemelte allernaadigste Befahling haver satt nogen Spidtz kampesteen udj een hvers Mölledam til Stemnings Tegn, hvor höyt Vandet maa opstemmes. Thj wille jeg allerunderdanigst bede, at Eders Kongel. Mai allernaadigst wille anbefahle Major Hans Henrick Scheel, Ambtzforwalter Jockum Friderick Rohde oc Peter Swendj paa Hiorte Spring, der een hver Mølles Eyere oc Beboere kunde tilholde at effterleve allerhöystbemelte allernaadste Befahling i alle sine Poster under wedbörlig Straff, Oc saa frembt de paa Strømmen boende ej Selv om Wandets opstemning kunde forEenis, at da bemelte Commissarier effter Meer allerhöystbemelte Befahlings 6te Post maatte sette dem Tegn af Steen, hvoreffter omløbs Renden wed hver Mølle schulle indrettes, Jeg forbliver

Eders Kongl. Maits
Allerunderdanigste
oc
Tropligtskyldigste
Tiennere
Knud Juell.

Kiöbenhafn
d. 3de Sept. 1706.

Sjæll. Indlæg 1706 Litr. C. — I Anledning af ovenstaaende Indberetning blev det under 25 September 1706 ved en kgl. Befaling paalagt de tre af Amtmand Juel nævnte Mænd at paase, at den kgl. Ordre af 10 Januar 1691 tilbørlig overholdtes (Sj. Tegn LV, Fol. 476—477 jfr. Fogtmanns Reskriptsaml. III, 1793, S. 138).

110.

1708, 25 Maj. Skrivelse til Stiftsbefalingsmændene om Eneret for Joh. Drewsen til at samle Klude i hele Riget.

F. 4. V: G T: Vi give dig hermed allernaadigst tilkiende, at Vi, til dend her i Kiöbenhafns Ampt anrettede Papiir Mølles og Verks des bedre fortsettelse Allernaadigst have

bevilget, at Johan Drevesen maa alleene, indtil Vi anderledis derom tilsigendes vorder, ved sine betiente her i Vort Land Sielland og ellers overalt her i Vort Rige Danmark saavel i Kiöbstæderne som paa Landet fornøden Lumper og Plyndringer til forbemelte Papiirs brug ubehindret lade samle, saa fremt hand samme behøvende vare lige saa höyt som nogen anden vil betale; Thi er Voris allernaadigste villie og befaling, at du strax over alt i det dig allernaadigst anbetroede Stifft saa vel i Kiöbstæderne som paa Landet saadan anordning giör, at bemelte Johan Drevesens udskikkede Betiente i samme Forretninger icke alleeniste fri og ubehindret passerer og repasserer, men endog at de ved denne Voris allernaadigste bevilling tilbörligen vorder handthavet og forsvaret, og dersom nogen herimod befindes at handle, at de da derfor bliver tiltalt og straffet som vedbör. Dermed etc. Hafn d. 25 Maji 1708.

Sjæll. Tegn. LVI, Fol. 382. Udtogsvis trykt i Fogtmans Reskriptsamling (III, 1793, S. 193). Jfr. J. R. Hübertz: Aktstykker vedk. Aarhus, III, Kbhvn., 1846, S. 36. — O. J. Rawert meddeler i Kongeriget Danmarks industrielle Forhold (Kbhvn., 1850, S. 633), at en Raadstueplakat af 11 Mai 1717 skal have udtalt, at Papiret fra Strandmøllen var bedre og billigere end det udenlandske Papir; det var derfor ønskeligt, om flere Papirværker her kunde oprettes, men dertil manglede, at Tjenestetyendet ikke var vant til at samle Klude. „Saa haver man icke vildet underlade herved ydmygst og tjenstvilligst at ombede, at alle ville tilholde deres Tjenestetyende at samle Klude". Johan Drewsen vilde betale for rene linnede Klude, blegede, pr. Lpd. 1 Mk.; for ublegede Klude, tjæret og utjæret Tovværk, Fiskegarn m. v. 8 ß pr. Lpd.; for uldne Klude, som ere slidte, ti de nye, uslidte, ere utjenlige, 7 ß pr. Lpd. og for Papir, enten det er beskrevet eller ikke, 8 ß pr. Lpd. Originalen til denne Raadstueplakat er forgjæves eftersøgt.

111.

1718, 30 November. Skjøde paa Strandmøllen fra Prins Karl til Joh. Drewsen.

Stempel. 20 Rgsdlr.

1718

Carl af Guds Naade Arve Printz til Dannemark og Norge, de Wenders og Gothers, Hertug udj Slesvig, Holsten,

Stormarn og Dytmersken. Greve til Oldenborg og Delmenhorst, Giöre hermed Vitterligt, at vj haver Soldt, Skiödet og afhændet, saasom vj og hermed Naadigst Selger, Skiöder og afhænder fra Os og Vore Arvinger til den Erfarne Papier-Mester Velagte Johan Drewesen Een Vores tilhørende Papier-Mølle eller saa kaldet Strand Møllen, beliggende imellem Kiöbenhafn og Helsingöer paa Kiöbenhavns Ampt udj Söllerøds Sogn, hvilken er Bestaaende af Korn Mølle og Papier Mølle med alle de Huusze og Biugninger, som der paa Stæden forefindes saavel og all den Frihed og Herlighed, som nu dertil ligger og af Alders tid tilligged haver, saaledes som Vores Frue Moder, den Höyst Salig Enke Dronning Charlotte Amalie dend haver eyed og tilhørende, og Vj siden Ved Skiffted effter höystbem^te^ Vores Salige Frue Moder Arveligen er tilfalden, thj kiender Vj Os eller Vores Arvinger effter denne Dag ingen ydermeere Lod, Deel, Ret eller Rettighed at have til eller udj forbemelte Papier- og Korn Mølle, dens hos følgende og paastaaende Huusze, Waaninger og Inventarium effter derom gamle Skiöder og Adkomst Breves Videre formelding med alt andet des tilhørende, intet undertagendes i nogen Maade, Mens fornefnte Papier-Mester Johan Drewesen og Hans Arvinger at følge frj, bruge og beholde til evindelig Eyendom, Angerløs og upaatalt af Os eller Vores Arvinger i alle Maader, saasom vj med reede Penge udj Courant Mynt den Summa fem tusinde og fem Hundrede Rixdaler er derfor bleven Contenteret, fornöyet og betalt, fordj Vj naadigst lover og tilsiger hermed at skal frj hiemle og tilstaae Johan Drewesen og Hans Arvinger fornefnte Strand Mølle med alle de Huusze og Vaaninger, som der nu forefindes, for hver Mands Tiltale og alle de pretensioner, som nogen ved dette Kiöb eller Skiöde kunde udj nogen Maade Tilföyes. Og dersom imod forhaabning noget af bemelte Mølle eller Mølles Frihed og Herlighed bemelte Johan Drewesen eller Hans Arvinger blev udj nogen Dom eller Rettergang for Vores eller Vores Arvingers Wan-hiemmels brøst skyld afvunden eller fradömt, da tilsiger vj Johan Drewesen og Arvinger for Os og Vores Arvinger ald den Skade med reede Penge i alle Maader skadesløs at oprette, saa hand og de skal være og

blive skadesløs i alle Maader; Til Bekræfftelsze under Vores Princelige Haands Betegning og hos trygte Signete. Af (!) det Kongelige Slot Kiöbenhavn den 30te Novembr. A° 1718.

(L. S.) Charles.

Terkelsen.

Allerunderdanigst læst og Protocollered paa Kiöbenhafns Birketing Mandagen den 13 Martij 1719.

Testerer

Peder Jenszen Hegelund m. p. N. Widsted ppria.

Dette at være een rigtig Copie effter Originalen

Testerer

J. Drewszen.

Rentek.-Ark. (Pakke ang. Manufakturmøllerne paa Kbhvns Amt): Gjenpart, sammenheftet med den ndfr. som Nr. 112 aftrykte Ansøgning.

112

1719, 24 Marts. Joh. Drewsen ansøger om at blive Ejer af den Grund, hvorpaa Strandmøllen staar.

Stempel. 24 Sk.

1719.

Stormegtigste Konge
Allernaadigste Arfve Herre.

Siden underteignede Manufacturist det her imellem Kiöbenhavn og Helsingør oprettede Papiers Manufactur, Nu 25 Aars tied, Saaledis haver forestaaed for Deris Kongl. Maytts Frue Moder, Hendis Maytt Salig og Höylofligst Ihukommelsze, og det altid er bleven holt udj god Stand og drifft til Höystbemelte Dronnings Allernaadigste Behag sampt Landets Gavn og Nøtte, Nu haver maat resolvere til at afkiöbe Deris Maytts Herr Broder Hands Princelige Höyhed Prince Carl samme Werck effter hoslagde Copie af det mig derpaa Allernaadigste meddeelte Skiöde deszen udviisnig, Befinder, det wil fast blive mig u-muelig samme fremdeelis, saaledis som udfordres, at drive og holde i Stand, medmindre Eders Kongl. Maytt Allernaadigst kommer mig ligesom andre Manufacturister derudinden til Hielp med noged Aller-

naadigste Privilegium, hvor om jeg og dis meere Allerunderdanigst giör mig Haab og forsickring, siden det og kand geraade til Eders Kongl. Mayts Tiennistes Befordring, fordeel og Nøtte i sær med det til Flaaden af mig Inventerede og nu paa 19 Aars tied leverede extra Ordinair Cardus Papier i stæden for det, der til med megen större bekostning brugte pergament, der det skal befindes, jeg udj ald den tied ja end og i disze dyre Krigs-Aaringer haver Levered Riiszen af saadant Papier, saasom til 36 og 24 pundiger Canons, ringere end for det halve og 18 & 12 pundiger ditto Papier ligeledes een stor deel ringere, end det af Hollandsk Cardus Papier (hvilcked enda med omkostning maatte sammen syes og dog icke kunde giöres saa tætt at bruges uden fare) ellers maatte kosted, naar det fra Holland med Hazard hafde skulled forskrives, som tillige med hvis jeg det til Stemplingen paa Rente Cammered Aarlig behøvende Skriv-Papier har levered ringere, end det enten kunde forskrives eller hos nogen anden her kiöbes, udj ald dend tied haver renderet til een anseenlig stor Summa, Eders Kongl. Maytt der wed haver spared og profitered, foruden den Nøtte, at Pengene, som der for ellers maatte udgaaen, er bleven i Landed, og den Skatt, Told, Consumption og deslige, Eders Kongl. Maytt haver hafft af mig og de mange der wed brugte Folck, thj alt, hvad der fortienes, Consumeris her igien og bliver her udj Landet. Og derfor udj Allerdybeste Underdanighed anholder, at Eders Kongl. Maytt i deszen Allernaadigste Hendseende og udj Consideration, at jeg det lidet, jeg mig wed saa mange Aars sure Sveed möysommelig haver forhverved, nu paa min Alderdom har maat sticke udj Werckets Bygning og Eyendomb, saa ieg nu der over aldeelis er blotted fra rede Middell og ey haver de Vilkaar, Werkit uden andris Assistence at fortsette, Men dertil maa søge Penge paa Rentte imod deszen Pantsetning, som icke, formedelst Grunden endnu tilhører Eders Kongl. Maytt, hos nogen er at erholde, Allernaadigst wilde enten Skiencke mig Eders Kongl. Mayts Rettighed til Grunden af samme Werck tilligemed frihed for den der af gaaende Landgilde og Skatter for mig og mine Arfvinger sampt effterkommende Eyermænd til samme Werck, saa længe det til Papiers Manufactured bliver

brugt, Eller og Allernaadigst Rettigheden til Grunden allene som forbemelt og bevilge Friheden for ermelte Afgiffter imod een taalelig og Wis afgifft, som alt indstilles til Eders Kongl. May^ts^ Allernaadigste Welbehag, Allerunderdanigst forhaabende jeg bliver saaledis hiulpen til Credit at kunde faa Penge der paa til Laans, wide min wisze Udgifft og encourageris at Strebe Werckit endnu at bringe udj bedre Stand til Eders Kongl. May^ts^ og Landets tieniste. Allernaadigste Konge og Herre, wider mig dog Allernaadigst Bönhörelsze, thi ellers kand jeg sandelig icke Conservere Werckit i den Stand, jeg weed Eders Kongl. May^tt^ gierne ønsker, men tillige maa befrøgte paa min Alderdom at fattis min Nødtørfftige udkomst og See min fattigdomb der udj ilde emploiered. Thi hid indtill har jeg icke hafft den ringeste hielp eller pennings nøtte af den for Manufacturerne i almindelighed A^o^ 1705 Allernaadigste udgangne Kongl. Frihed, men har for mig og alle mine til Manufactured brugende Folck maat Svared i alt som een Møller uden nogen Consideration for Manufacturet, hvilcket jeg icke længere kand udholde, men nødes saaledis Allerunderdanigst at beklage min Nød og bede om Naade og hielp med forblivende

Eders Kongl. May^ts^
Allerunderdanigste troo
Undersaatt
J. Drewszen.

Papier Møllen
d. 24de Martj 1719.

Rentek. Ark. (Pakke ang. Manufakturmøllerne paa Kbhvns Amt). — En Betænkning over denne Ansøgning blev under 1 Juli 1719 afgiven af Kommerceraad C. C. Bircherod og Amtskriver Ole Petersen til „Præses og Deputerede for Financerne og samtl. udj Cammer Collegio“ (Rentek. Ark. Pakke ang. Manufakturmøllerne paa Kbhvns Amt). De udtale heri, at Strandmøllens Melmølle har mistet mange Møllegjæster, efter at Dyrehaven er bleven indrettet, idet disse nu „for Mageligheds skyld“ søge til andre Møller „Neml. Nifaaens Mølle, som har 2 qverne, Utzerøeds Mølle 2 qverne, Lyndbyes Mølle 2 qverne, Fullevadsmølle 3 qverne, Friderichsdahlsmølle 2 qverne, Ørholmsmølle 1 qvern, Hiortesprings Værmølle, Ebberødsmølle 1 qvern og alle Kiøbenhafns Wærmøller, alle ickun paa 1½ Miils District Rundt omkring“. Johan Drewitz, hedder det videre, trænger til Penge for at betale Prins Karl, men „ingen Vill Betroe ham nogéd paa Eiendommen til Laans formedelst dend Landgilde Rettigheed, som stædet er skyldig til hands May^st^ “; de anbefale, at han faar Stedet til Ejendom,

„naar hand derfor Betalte Til hands Mayst een 4, 5 eller 600 Rixdr., som er den Allerhöyeste Capitall, at dette stedtz Landgilde nogen tiid kunde bringe“, Møllen har, bedder det, „saa ringe Grund til tillæg, at den icke har een Rett goed Kaalhauge“. Rentekammeret slutter sig i sin Indstilling af 9 Oktober 1719 (Rentek. Relat.- og Resolutions-Prot. 1719—1720, S. 859—865) væsenligt til denne Betænkning. Til Oplysning om faktiske Forhold hedder det i den: „Hvad hand [d. e. Drewsen] til slutning anfører om de Manufacturisterne dend 24 Janvarij 1705 allernaadigst forundte privilegia, der er af lige indhold med hvis de Reformerede allernaadigst er bevilget og fornemmelig bestaar udi frihed for alle slags Skatter udi de første 20 Aar, de sig her nedsetter, hvor af hand ey hid indtil det Ringeste haver profiteret men svaret af sig og Hustru 16 Rdr., et Barn 4 Rdr., Præceptor 3 Rdr., 14 Tieniste Folck 14 Rdr. og een lugt Vogn 20 Rdr., giör i alt Koppskat 57 Rdr. og derforuden i Krigsstyr 50 Rdr., er tilsammen 107 Rdr.“ Rentekammeret henstiller, om Drewsen ikke „for sin Persohn og de Folck, hand til Papiir verkets drifft og brug maa holde, for extra ordinaire personelle Skatter Allernaadigst maa vorde befried“. Den kgl. Resolution af 16 Oktober 1719, der er paategnet Indstillingen, lyder dog saaledes: „Mand finder Betenckelig de Eiendombs Rettigheder til [hannem] at abalionere eller til hannem at overlade, i det denne Mølle for 19 Tønder 3 skp. 2 fkr. $^2/_3$ alb. hart Korn i Matriculen indført staar“. — Efter Kronborg Rytterdistrikts Jordebog for 1718 (Rentek. Ark.) gav Møllen i „Extraindtægter“ 85 Rd. 81 $^7/_9$ ß nemlig „af Mølleskylds hartkorn (19—3—2—2—$^2/_3$—, 2 rd. 64 ß pr. Tde.) 51 rd. 81 $^7/_9$ ß; Landgilde med (20 Tdr. a 10 ℔) 33 rd. 32 ß og i Penge 64 ß.

113.

1720, 2 Marts. Andragende fra Gehejmeraad Iver Rosenkrands om, at Strømforholdene paa Mølleaaen maa blive regulerede.

Höy og Welbaarne Herrer,

Eders Höy Grevelige Excellentzis og Samtlig Höy og Welbaarne Herrers Skrivelsze af sidstleden 17de Februarj haver Jeg vel bekommet og strax derpaa icke Alleeniste kaldet Hans Witt Møller udj Lyngbye Mølle saavelsom Walckmesteren Christian Kirchbach og Papier Mølleren Drewitz for mig for at erfare af dennem, det nöyeste skee kunde, dend rette og Eegentlige Beskaffenhed af Sagen, hvorover bem^{te} Christian Kirchbach udj sit indgivne Allerunderdanigste Memorial af 20de Januarj, hvoraf Extract mig

er bleven tilsendt, Klager, Mens endogsaa strax tilskreven Hans Witt med Befalning vandet ved sin Mølle icke u-skielligen at opholde; Bem^te Hans Witt haver derimod baade Mundtligen og Skriftligen paa det höyeste Protesteret, at denne Kirchbachs Klage icke er funderet, mens at hand Alle tiid efter ordinaire Skick og Brug, naar end icke hans Egen Mølle gaaer, Lader Løbe det meeste vand, som hand uden siin Eegen skade kand undvære, og at meere med Billighed af hannem icke kand Fordres, Klagendis derhos over de andre paa samme Strøm med hannem liggende Møllers höye Demninger, som hannem efter hans angivende stoer skade skal foraarsage. Jeg lader denne Hans Wittes undskyldning staae ved sit værd, mens som Jeg dog icke uden Sagens nöyere undersøgning herudj noget viidere kand foranstalte, saa haver Jeg Eders Exellencer tienstl. skuldet forestille, at paa det, at disse Stridigheder efter Billighed og Rett kunde blive decideret og Hans May^ts Tieniste ved Walcke-Møllen til Ulden Manufacturernes fortsettelsze icke skal hindres, var efter min allerunderdanigste Skiönsomhed höyst Nødvendig, at der af Hans May^t jo før jo bedre allernaadigst blev Forordnet visze Commissarier, som langs dend heele Strøm fra Friderichsdahls Mølle af og til Papier Møllen ved Strandenn nöye kunde efter grandske og determinere, hvorleedes alle derpaa liggende Møller, 9 i tallet, sig med deris vands opstemmelsze hid indtil forholdet haver og herefter bör at forholde, og Een gang til fulde afgiöre de mange Tvistigheder, som iideligen imellem dennem derom falder, samt de Klager, som Nærum og Lundtofte Byer særdeelis fører imod Stubbe Mølle, der ved sit vands opstemmelsze skal giöre dennem merckelig skade paa deris Enge. Jeg forbliver med ald Respect

Eders Höy Grevelig Excellentzes
og Samtl. Höy og Velbaarne
Herrers
Allertienstskyldigste Tiennere
I. Rosenkrantz.

Kiøbenhavn
d. 2^den Martij A^o 1720.

Sj. Indl. 1720, Litr. A. Udskrift: Deris Höy Grevelig Excellence Excellencer Höy og Welbaarne Höyædle og Welbaarne Herrer Hans Kongl. Maj^ts Höy Betroede Geheime Raad udj Geheime Conseil

Under 5 Marts 1720 beskikkedes en Kommission til at ordne Vandforholdene (Sj. Tegn. LXII, Fol. 409—410); s. ndfr. under 12 December 1721. Valkemester Kirchbachs Klage er ikke funden.

114.

1720, 24 September. Angaaende Strandmøllens Skattepligt.

....Strand Møllen, hvoraf Eders Kongl. Majt tilhører Grunden og Beboeren Johan Drevitz bygningen, der baade er Papiirs Werk og Korn Qværn, i alt Ansat for Hart Korn Mølleskyld 19 Td. 3 skp. 2 fkr. $^2/_3$ alb., Hvilken alle tiider Saa wel medens Hendes Majt Höylovlig Dronning, som mens Hans Prinselige Höyhed Printz Carl deraf war Eyere, har svared sine Contributioner, Saa Johan Drevitz, der har Kiøbt Møllen, wel har wist, at deraf skulde Skattis, og derover nock saaledes slutted Kiøb, at Hand kunde svare Contributionerne og widre wære Skadesløs, ey heller wiides tilforne at have wæred Ringeste afkortning paa denne stæd, saa den heel wel ligesom de andre [Manufakturmøller paa Kbhvns Amt] kand Ansees. Mens de 20 Tdr. Landgilde Meel og 4 ℔ penge Skulle Eders Kongl. Majt allernaadigst finde for got dem i Jordebogen for Een wisz Penge Aarlig Nemblig 10 M℔ Tønden effter de Committeredis forslag at lade jndsette, war det mageligst og derwed een staaende Summa paa Jordebogen kunde haves.....

Til denne Udtalelse af Etatsraad Holst i hans Erklæring af 30 Avgust 1720 over Manufakturmøllerne paa Kbbvns Amt sluttede Rentekammeret sig i sin Indstilling af 19 September 1720, idet det videre oplyste for Strandmøllens Vedkommende:

Og bliver da Mølleskylden jndført i Krigs-Jordebogen pr. Tønde Hartkorn 2 Rdr. 4 ℔, som beløber	51 Rdr.	82 ß
For Landgilde Meel 20 Tdr. à 10 ℔ . .	33 rdr.	32 ß
Og i Penge		64 ß
tilsammen Aarlig . . .	85 Rdr.	82 ß

Wed Møllen er ey nogen Restancer hefftende.

Den kongelige Resolution, som derpaa faldt, lyder saaledes:

Vi approberer iligemaade herover Allernaadigst Cammerets Betenckning og Bevilliger ogsaa, at saa lenge disze

Manufactur Mølle[r] til Manufacturerne bliver brugt, samme hereffter som forhen, een hver 2 Karle frj for alle Extraordinaire skatter (folcke og Familie Skatten undtagen, ey heller Dragoner enrollering) maa Være befriet.

Odense den 24de September 1720.

Friderich R.

Rentek. Ark. (Pakke ang. Manufakturmøllerne paa Kbhvns. Amt). Strandmøllen og Ørholm vare de eneste, der ingen Restancer havde; de andre Møller (Lyngbymølle, Nymølle, Brede, Stubbemøllen og Raavad) skyldte fra 1 Januar 1710, „da Friheden var Expererit" (se ovfr. S. 107). „De Committerede til Krigs-Jordebøgernes Indretning" vare Justitsraad C. C. Bircherod, Kancelliraad og Amtsskriver Ole Petersen samt Gehejmeraad Amtmand Iver Rosenkrands. I 1720 var Spörgsmaalet om Manufakturmøllernes Skattepligt, hvad den ovennævnte Pakke i Rentek. Ark. noksom viser, oftere under Forhandling. Melmøllerne svarede $^2/_3$ imod Ager og Eng; Møllerne, „der Alleeneste Bruges til Manufactur", kun Halvdelen; de Kommitterede foreslog, at Strandmøllen skulde svare lige med de sidstnævnte, men dette udtalte Rentekammeret sig imod i sin Indstilling af 27 Maj 1720, og den kgl. Resolution af 3 Juni 1720 fastslog, at „denne Mølle ligesom tilforn $^2/_3$ deele af det, hvis af Ager og Eng Vorder betalt, maatte erlegge".

115.

1720, 2 December. Joh. Drewsens og hans Hustru Kirsten Jørgensdatters Testamente.

Stempel. 1 Rigsdlr.

1720.

Effter som vi underskrefne, Jeg Johan Drevesen og Jeg Kirsten Jörgens Daatter, ved Guds naadige Hielp og Biestand udi nogle aar har lefved udi it Christeligt og Kierligt Ægteskab tilsammen uden Lifs Arfvinger, og Alderdom og Svaghed nu daglig tiltager, saa hafver vi med hver andre paa woris allernaadigste Arwe Herre og Konges Approbation opRetted effterskrefne Testament, hvorledis med voris Ringe Midler effter woris død skall forholdes, hvilken af os det dend Höyeste Gud maatte behage först at henkalde nembl.

Der som det dend Naadige Gud maatte behage mig Johan Drevesen först wed døden at henkalde og min Hu-

strue mig overlever, skall min yngste Broder Markus Drevesen, som har Lært Proffesionen her hos mig self, træde til Møllen med følgende Conditioner.

1. Tager hand imod Møllen og hvad forrefindes, som hörrer till Proffessionen, af Klude, Former, Filt, Materie og deslige, som dend staar i fuld Brug og stand, tillige med Arbeids Heste og Arbeids Wogne saa og Spring forbie med tilligende wang og der imod betalle till min Hustrue = 2500 Rixdr. og till mine andre Sydskende 400 Rixdr., som de deeler imellem sig.

2. Der som det skulde hende sig, at slig Døds fald skeede imod foraarit, og min Broder da træder til Møllen, og der da kunde wære slutted Contract enten med Commissariatted, Rente-Cammerit eller andre om it wis Qvantum Papier, skall min Broder wære obligerit samme Papier at skaffe færdig og i stand, saa det paa de Determinerede tider paa sine steder kand worde leverit, og hvad Penger der forr effter Contracterne eller i andre Maader kand tilkommis, der af nyder min Hustrue dend halfve deel og min broder till Hielp till Klude indkiöb dend öfrige halfve deel.

3. Nyder hand og Ved Møllen de Folke Senge, som nu er i Brug til Swenne, Drenge, Piger og Aulsfolk, mens öfrige Indhafve gods beholder min Hustrue for sig self till egen Desposition, og staar Hende friit forre, om hun min Broder noged der af till Stuernis Besettning vill overlade eller ey.

4. Skulle nu min Broder Markus Drevesen ike ville paa disse Conditioner antage Møllen, da betaller min Hustrue till samtl. mine Arfvinger dend Summa 2500 Rixdr., som da blifver lige deelit imellem ham og mine öfrige arfvinger effter Loven, dog dersom det Behager dend gode Gud, at ieg min Hustrues død overlefver og udi nyt Ægteskab skulle indtræde, da skal min Broder og öfrige arfvinger ike hafve nogen deel, udi hvis udi dette Testament er anmeldet.

Men effter min Hustrues død, om Hun for mig ved døden afgaar, skall det saaledis effter Hendes død forholdes, at Peder Olszen Skytt som Eeniste Sön og Arfving effter min Hustrue skall nyde, foruden hvis som hand saa vel paa

Obligation og ellers, tid effter anden, hafver bekommit till dato = 1000 Rixdr., og som det fornemmis, at bem^te vor Sön Peder Olszen ike Rettelig self sine Midler veed at Desponere, da paa det Hand med Koene og Börn ike effter woris død i yderste Armod skulle geraade, blifver denne Capital Tuusinde Rixdr. her hos mig Johan Drevesen bestaaende og Peder Olszen der af at nyde dend aarlig Rente 5 pCento, og naar ieg ved døden afgaar, da ville öfrigheden samme Capital till wisze folk hensette, hvor Peder Olszen aldtid om Capital og Rente kand wære forsikret, saaledis som de for Gud agter at tilsware, Men naar bem^te Peder Olszen ved døden afgaar, skall Peder Olszens Hustrue eller Arfvinger, naar de forlanger, nyde samme Capital till egen Desposition.

Saa hafver vi og tillagt Olle Pederszen bem^te min Hustrues Sönne Sön at skall nyde effter min Hustrues død = 400 Rixdr., som og her hos mig i Møllen blifver bestaaende, og hand der af nyde Interessen aarlig 5 pCento, indtil Hand blifver myndig. at dette som forskrefvit staar uryggelig skall holdes og effter lefvis, hafver vi dette Testament med egne Hænder underskrefven og forseiglet og wenlig ombedet Welfornemme Mænd Hendes Kongl. Höyhed Princessens Ride foged Laurs Nielsen paa Friderіksdal og Sören Mathiasen, Klocker til Trinitatis, Saa vel som og Baldser Gotlieb Kretsmer med os til Vitterlighed at underskrifve og forseigle. Datum Strandmøllen dend 2 Decembr. 1720.

(L. S.) Johan Drewszen. Kersten Jörgensz Daatter.

Udi os underteignede voris overværelsze er Indbem^te Testament Saaledis Indgaaed, skrefven og underskrefven testerer.

Laurs Nielszen

ligeledes testeris af Ligeledisz Testeris af (L. S.)
Söffren Matthisen Balthasar Gotlieb Kretschmer.
(L. S.) (L. S.)

Sj. Indl. 1721, Litr. A. I Drewsens Segl ses et Skjold, hvori et Hjerte, som bærer tre blomstrende Roser; over Skjoldet en Blomst, hvoraf 3 andre Blomster voxe frem, paa den ene Side af dem staar et I, paa den anden Side et D. — I Sj. Reg. L, Fol. 511—514 findes Testamentet indført med tilföjet kongelig Konfirmation, dateret Kjøbenhavn den 3 Januar 1721, „dog siette og tiende Penge samt ald anden

Os tilkommende Arvefalds Rettighed i alle maader u-forkrænket, saa og at vedkommende i sin tid, og naar casus existerer, vorder stillet nöyagtig forsikkring for de udlovede Capitaler, samt at der strax betales 20 Rdr, halvparten til Vor Frelszers Kirke i Christianshavn og dend anden halvpart til Navigations Skolen paa Vort Land Møen". Ved Testamentet ligger en den 16 December 1720 af de 3 Testamentsvidner udstedt Erklæring om, at Peder Olsen „ike weed at giemme Penge eller förre sig dem till nytte", han har, sige de, „ike hid indtill lefved saa ædruelig, som ske Burde". Drewsen synes at have giftet sig 1696; i alt Fald oplyser en i Rentek. Ark. bevaret „Specification paa effterschreffne under Kiöbenhafns Amt, som har Betalt Copulationer Ao 1696", at Johan Drewitz paa Strandmøllen betalte 4 Rd.

116.

1721, 12 December. Kommissionsforretning angaaende Vandforholdene i Mølleaaen.

Efter Hans Kongelig Mayts Allernaadigste mig indhændigede Befaling af 5te Martij A.o 1720, at Jeg Iver Rosenkrantz, Ridder, Allerhöistbemte Hans Kongl. Mayts Geheime- oc Etats-Raad samt Amtmand over Kiöbenhavns Amt, straxen skulle til mig tage Jochum Friderich Rohde, Hans Mayts KrigsRaad og Amtsforvalter, oc Jochum Friderich Ramus, Stads Conditeur her j Kiöbenhavn tillige med 2de kyndige Möllere oc eftersee beskaffenhed angaaende det Vand, hvorved Stampe Møllen, j hans Mayts Dyrehave liggende, skal drives oc derefter det saaledes ordinere oc moderere, at Mølleren i Lyngbye Mølle Hans Witt ej stemmer Vandet höyere eller anderledes, end at Stamp Møllen jo altid kunde have Vand nok til fornødenhed efter Allerhöistbemte Allernaadigste befalings Videre indhold, som saaledis formelder:

Friderich den Fierde af Guds Naade Konge til Danmark oc Norge, de Venders oc Gothers, Hertug udi Slesvig, Holsteen, Stormarn oc Dytmersken, Greve udi Oldenborg oc Delmenhorst

Vor synderlig Gunst tilforn; Vores Allernaadigste Villie oc Befaling er, at du strax tager til dig Vores Krigs Raad oc Amtsforvalter Os Elskelig Jochum Friderich Rohde oc Stads Conditeuren her i Vores Kongl. Residentz Stad Kiöbenhavn Jochum Friderich Ramus saa oc tvende kyndige Møllere, hvilke I imellem Eder selv kude udvelge, oc efterat de tillige med dig nöye har efterseet beskaffenheden angaaende det Vand, hvorved Stampe Møllen herpaa Amtet skal drives, det da ordineres oc modereres saaledis, at Mølleren j Lyngbye Mølle

Hans With ej stemmer Vandet höyere eller anderledes, end at Stampe Møllen jo altid kunde have Vand nok til fornødenhed, saa at ingen videre klagemaal j saa maade enten fra den eene eller den anden deraf skulle foraarsages. Dermed sker Vor Villie. Befalendes dig Gud, skrevet paa Vort Slot Kiøbenhavn den 5 Martij A° 1720.

Under Vor Kongl. Haand oc Signet.

Friderich

D. Wibe.

Opskrift!

Os Elskelig Höiædle oc Velbaarne Hr. Iver Rosenkrantz til Rosenholm, Ridder, Vores Geheime oc Etats Raad saa oc Amtmand over Kiöbenhavns Amt.

Altsaa haver Vj da til höistbem^te^ Allernaadigste Befalings Allerunderdanigste fuldbyrdelse den 8de Martii næstefter forföiet Os oc med haft 2de Møllere Navnlig Palle Hansön oc Henning Christoph Richter til alle de Møller, som ligger paa Strömmen fra Friderichsdahl oc til Papiers Møllen oc et hvert stæds Damme oc Vandstuer samt Vandets affald og stædernes Cituation udi Øiesiun taget, oc efter at Vi derom til Hans Kongl. May^t^ havde indgivet Vores Allerunderdanigste Relation, haver Jeg Geheime Raad Iver Rosenkrantz oc Krigs Raad Rohde den 10de Octobris Aar 1721 igien været ved alle paa forbem^te^ Ström liggende Möller oc da til en bestandig Rettesnoer for nu værende oc efterkommende Mølleres oc Værkers beboere Reguleret oc sat enhver et vist Maal oc Vandmerke samt hvorledis med Vandets opstemmelse oc fri løb paa sine Stæder bör forholdes. Nemlig:

1. Strand- eller Papiers-Møllen.

I den øverste Vand Stue, hvorved Papiers Verket drives, befantes Vandet 3 Q^ter^ 3 tom Höyt. Efter ligge Höyde blev hugget et Tegn oc Merke udi en firkantet huggen graae Steen, som var sadt j Kanten af Mølle Dammen oc var samme Steen 1 Alen 2 Tom höy oven Vandet fra Merket.

2. Raavads eller Hans May^ts^ Krud Mølle.

Haver 2de Vandstuer oc som den stod under Reparation oc Vandet icke var opstemmet saa höit, som til samme Verks Drift behøves, mens befantes ickun 1 allen 3 tom

höit Vand i den förste Vandstue, naar mand kommer fra Strand Møllen, saa blev samme Verk eragtet i höieste Flodemaal at behøve 6 Q^{ter} Vand, hvorefter blev huggen et Merke j bem^{te} Vandstue udi et bret imellem Stiborerne; oc som intet Vand Merke endnu var sadt, anlovede beboeren, at en Steen, som hand dertil anviste, med förste skulde blive sadt.

3. Stubbe Mølle eller Walke Møllen.

havde ej heller sit Vand opstemmet, saa der ickun var $3^1/_2$ Q^{teer} Vand j Vandstuen; blev oc tillagt 6 Q^{ter} höit Vand i Vandstuen udi höieste Flodemaal, som eragtes dette Verk kand oc bör være nöyet med, om endskiönt beboeren paastod 7 Q^{ter} med foregivende, at hand end da kunde paa en Dag udmale Vandet af Dammen oc ickun Valke 10 Stöcker Klæde.

Thi dersom hand skulle tillades at opstemme Vandet over 6 Q^{ter}, foraarsager det icke alleeneste de 2de Byer Nærum oc Lundtofte skade paa deris Engbond mens end oc setter den ovenfor liggende Kaaber- eller Nye Mølle udi bagflod. Hvilket at forekomme oc paa det Valke Verket Continuerlig oc Daglig kand bruges, blev beboeren tilholt, som hand oc bör være forpligtet til, ej herefter at maa, som tilforn er skeed, paa en Dag udmale Vandet af Dammen oc derved foraarsage, at det kommer de neden for ligende Værker alt for heftig paa løbende, saa de det meeste af Vandet maa til unytte oc spilde j Stranden lade udløbe, mens at hand bör jevnlig oc daglig bruge sit Verk, saaledes at hand kand have fornöden Vand fra de oven for liggende Verker, hvis beboere haver vedtagen, saa som de oc herved obligeres, at naar deris Verker icke er j brug, skal de stedse lade saa meget Vand sit frj løb, at et Vand Hiul kand drives ved.

Oc som Vandmerket befantes af Steen tilhuggen, mens icke j Dammen udsat, saa blev imidlertid huggen Merke j Stibor stolpen paa 6 Q^{teer} höit Vand i Vandstuen, oc var fra samme Merke til det øverste tver Verk $3^1/_2$ alen mindre [end] 2 Tom.

4. Nye Mølle, som er et Kaaber Verk.

I dens Vandstue befantes 7 Q^{teer} höit Vand, som hendes Höyhed Princesse Sophie Hedevigs Ridefoget Lavritz Nielsön tillige med Verkets Forpagter Sr Badstyver paastoed oc foregav, formedelst Mölle Dammen ickun er liden imod de andre Verkers, var det Ringeste, som denne Mølle kunde drives ved, saa dog i henseendē at det befantes, at den oven for ligendē Krud Mølle kaldet Ørholm, Obristlieutnant Buchwalt tilhørende, ved disze 7 Q^{teer} Vands opstemmelse var sat j alt for meget bagflod, saa blev det saaledes aftalt oc accorderet, at samme Verk herefter skulle have 6$^{1}/_{2}$ Q^{teer} höit Vand i Vand Stuen, oc blev altsaa udi en huggen Kamp Steen, som var sadt j Kanten af Dammen, huggen Merke af lige höide, samme Steen var en Alen höy oven Vandet fra Merket.

5. Ørholms Mølle, Obristlieutnant Buchwalt tilhørende.

Som er et Krud Verk, blev accorderet oc tillagt 6$^{1}/_{2}$ Q^{teer} höit Vand i Vand Stuen, oc af lige höyde blev huggen tegn udi et af Kampe Steen opsat Vand Merke imellem de 2de foreste Verker fra nye Mølle af, hvor efter Vandet udi de andre 2de Verkers Vandstuer oc Reguleres.

6. Breta(!)-Mølle, et Kaaber Hammer Verk Mad^{me} Badstyvers tilhørende.

Der var Vandet i Vandstuen 6 Q^{ter} 3 tom opstemmet, som blev foregiven var det Ringeste. samme Verk kunde drives ved, som hannem oc blev accorderet, eftersom ved eftersiufn hverken Engbonden var sadt under Vand eller hans Naboe paa Fugle Vads Mølle oven for liggende havde hinder af bag Vand, udi et fiirkantet huggen Kampe Steen sadt j Dams breden imod Stue Husene blev huggen Merke af lige höide, hvor imellem oc det øverste af Steenen var 5 Q^{teer}, i Vandstuen blev oc huggen merke ved siden af Stiboeret, hvor imellem oc til Kantēn af Tver bielken var 4 Q^{teer} $^{1}/_{2}$ Tom.

7. Fuglevads Mølle.

Een Meel Mølle oc derved et Lee Verk havde udi Meel Verkets Vandstue 6 Q^teer höit Vand, som var efter hans gamle Vandmerke huggen i en breed Kampesteen, liggende i Kanten aff Mølle Dammen, oc som det derved fremdeeles forbliver, blev af lige höyde endnu huggen Teign udi en Nye til Vandmerke opsat huggen Kampe Steen.

8. Lyngbye Mølle

Som befantes at have 4 Q^teer 2 Tom höit Vand j Vandstuen, mens af beboeren Hans With blev foregiven at være berettiget ved derover forhen holte Commissions forRetning at holde oc opstemme Vandet til 5 Qvarteer höide i Vandstuen, hvilket kunde være lige meget, i hvor höit hand end opstemmede Vandet, eftersom ingen Mølle oven for denne udi Lyngbye er beligende, som derved kunde tilføies nogen hinder; mens j henseende til at alle de andre neden for denne Lyngbye Mølle liggende Verker skal have deris Vand fra Lyngbye Søe, som de Samtlig foregiver, dennem er formeent, til deels fordi naar beboeren ei bruger sit Verk oc intet havde at male, motte de andre manqvere Vand, oc til endeel naar hand allermest bruger sit Verk, maa det formedelst bagflod settes, hvor til kommer, at Vandet icke haver noget fald eller hastig afløb derfra, særdeeles Sommer Dage, naar Aaen er begroed oc med gröde forstoppet, som er en stor Deel Aarsagen, at de neden for ligende Verker maa fattes fornøden Vand; altsaa til sligt at forekomme oc at ingen Klagemaal enten af den eene eller anden her efter skal skee, er det saaledes afhandlet, som oc Hans With eller hans efterkommere ved denne Lyngbye Mølle skal være til forbunden at holde, at hand eller de, naar hans Verk staar oc icke bruges, skal hand dog stedse lade saa meget Vand sit frj løb, at et af hans Mølle Hiul kand drives ved;

Dog maa Observeres, som oc samtlig Verkernes beboere bör Vigilere for, at naar Törre Aaringer indfalder, at Söen icke da ved saadan idelig oc frj løb ganske udTömmes, mens at de da efter Proportion lader det sit løb; Derimod skal det icke heller være Lyngbye Mølles beboere formeent,

at naar Vaade Aaringer eller hastig Tøeløb Vinter Dage indfalder, hand io da maa lade Vandet sit løb, som fornødenhed kand udkræve, for at forekomme Demingen icke udbryder oc Verkets skade.

9. Friderichsdahls Mølle.

Derved falder ej videre at erindre, end eftersom den haver overflødig Vand, hvorved den drives fra den ovenfor ligende Furre Søe oc sit afløb fra Møllen udi Lyngbye, Sær den til den störste deel med Vandet derfra vedligeholdes; Altsaa paa det Lyngbye Søe ved det idelige Vands fri løb det destobedre kand udholde, skal oc ved denne Mølle, foruden hvis ved Verkets brug udmales, gives stedse 2de tomme Vand frit løb igiennem den der befindende Golle Slusze.

Endelig eftersom det nu ved foregaaende er sat paa saadan Foed, at Vi formeener, Samtlig Verkerne fra Hoved Søerne kand have det fornøden Vand, saa eragter Vi det derimod billigt, at enhver, naar hand ej bruger sit Verk, dog lader saa meget Vand sit fri løb, at den neden for liggende icke skal manqvere eller have Aarsag sig derover at besverge. Actum Hafniæ den 12 Decembris A° 1721.

I. Rosenkrantz — Jochum
(L. S.) — Friderich.

Sj. Indl. 1724, Litr. D. Tildels trykt i Reskriptsamlingen under Datoen 24 December 1824 (VII, 10, 1831, S. 404 flg.). Den blev sammen med en under 16 Februar 1724 indgaaet Overenskomst mellem Strömінteressenterne (ndfr. under 14 April 1724) indsendt til kongelig Konfirmation under 5 Avgust 1724. Konfirmationen blev given under 11 November 1724 (Sj. Reg. LI, Fol. 733—736). Under 14 Marts 1720 havde den under 5 Marts s. M. nedsatte Kommission afgivet en særlig Beretning om Lyngby- og Stubbe-Mølle (Sj. Indl. 1720 Litr. A), i hvilken Ørholms Mølle kaldes Ørevads Mølle. Naar der ovenfor er fastsat en Vandstand paa 21 Tommer for t. Ex. Strandmøllen, hindrede dette ikke, da Møllens Grundværk ombyggedes i 1758, at der tilstodes den 30 Tommer, idet Vandstuen, der efterhaanden var sunken, nu lagdes saa meget dybere (Furesøens Stömprotokol S. 239 flg.). Det Samme vedtoges ved lignende Begivenheder i 1783 (sst. S. 502—3), 1785 (S. 545) og 1839 (S. 777).

117.

1722, 18 August. Ansøgning fra Joh. Drewsen om at faa Privilegium til at samle Klude i Kjøbenhavn og paa Sjælland.

Stempel
1722.
24 Skilling.

Allerdurchlauchtigster Gros-
Mächtigster König
Allergnädigster König
und Erbherr

Euwer Königl. Maytt. thue hiemit in tieffester Demuht Allerunterthänigsten bericht, wie dasz sich eine Hollandische Frauw in diesen tagen bey meinen Leuten angegeben die alten Lumpen mir aus den händen zu Kauffen, und selbe willens nacher Hollandt zu Vorsenden, und da auch in Vorigen Zeiten in Copenhagen ebenfals Von Hiesigen Kauff Leuten ebenfals angefangen und mir diese wahren aus den Händen zu Kauffen und an Frembde Zu Vorsenden; weszfals ich genöhtiget ward diese bey der Policey anZugeben, da es Ihnen Vorbohten ward, und mir befohlen deszfals dasz Privilegium für Zu Zeigen, so Ihro Königl. Maytt. in Gottruhende Königin dieser Manufactur hätte, welchs ich bey meinem antritt dieser werck gesucht, mir auch belobt worden; habe Aber nimer solchs erhalten Können Von Ihro Königl. Maytt in Gottruhende Königin Camer.

und weiln dann Allergnädigster König und Herr diese Alte Lumpen dasz einigste ist, wovon diese Manufactur soll Floriren und ich in so Vielen jahren bin Vorlegen für gewesen und mit grosz ungemach und UnKosten es so weit gebracht, dasz dito Manufactur in den Stand geKommen, wie Selbe sich itzo befindet, wovon die proben bey Euwer Königl. Maytt. Flotte wie auch Zu dehnen Stempelten Papieren, wie auch dem Missions Collegio und durchgehends erwiesen habe und noch thue; Also falle hiemit Allerunterthänigst Euwer Königl. Maytt. Zu Füsze mit Allerunterthänigster bitte, Euwer Königl. Maytt. wollen in hohen Gnaden geruhen und mir deszfals ein Privilegium ertheilen, damit weder Einhimischer noch Frembder sich unterstehen darff mir in dem

ein Kauff der Alten Lumpen in Copenhagen und dieser Provintz eingriff zu thun; solte dieser einKauff freyen Lauff gewinnen und nicht gehemmet werden, so ist nichts weiter daraus Zu schlieszen alsz der gewisze ruin dieser Manufactur, darumb getröste ich mich desto mehr Euwer Königl. Maytt. Allergnädigste Hülffe. Ersterbe

Euwer Königl. Maytt.
Alleruntherthänigster
und Demühtigster Knecht
Johan Drewszen.

Strandmühl
d. 18 Augustj
1722.

Sj. Indl. 1723, Litr. B. — Ansøgningen har en „Cancelliet den 17 Octbr. 1722, F. Rostgaard" underskreven Paategning om, at Hs. Maj. vil se en Erklæring om Sagen fra Politi- om Kommercekollegiet. En saadan Erklæring af 8 December 1722 ligger hos som Bilag. Den er kort og anbefaler til det søgte Privilegiums Opnaaelse med den Tilföjelse: „Dog at samme Privilegium icke Skulle præjudicere dem, som her effter vilde saadant et Manufactur oprette".

118.

1723, 28 Maj. Privilegium for Joh. Drewsen til at samle Klude i Kjøbenhavn og paa Sjælland.

F. 4. G: A: V: at efftersom Johan Drewssen, Papiermester paa Strandmølle Papierverck her i Vort Land Sielland, for Os allerunderdanigst haver andraget, hvorleedes her i Vores Kongelig Residentz Stad Kiöbenhavn skal opholde sig visse Folck, som opkiöber hvis gamle Lumper og Klude, som de kand overkomme, og det alt til Fremmede stæder forsender; Derhos allerunderdanigst begierendes, at som de gamle Lumper og Klude er det eeneste, hvoraf bemelte hans Strandmølle Papier Verk, som hand med stor u-mag og bekostning skal have bragt i forsvarlig stand, skulle fremdeeles vedblive; Vi da allernaadigst ville meddeele hannem det Privilegium, at ingen hvercken Inden- eller udenlandske maatte understaa sig at opkiöbe samme gamle Lumper og Klude, hvercken her i Vores Kongel. Residentz Stad Kiöbenhavn eller i Kiöbstæderne og paa Landet overalt i Vort Land Sielland, Da have Vi effter hans herom allerunderdanigst giorte ansögning og begiering samt Os Elskelige Vores

tilforordnede udi Politie og Commerce Collegio deris derpaa givne allerunderdanigste Erklæring allernaadigst bevilget og tilladt, saa og hermed bevilge og tillade, at bemelte Johan Drewessen og ingen anden hverken Indenlandske eller fremmede maa, indtil Vi anderleedes tilsigendes Vorder, være berettiget her i Vores Kongel. Residentz Stad Kiöbenhavn eller udi de andre Kiöbstæder og paa Landet her i Vort Land Sielland at opkiöbe saadanne gamle Lumpe og Klude imod billig og Reede betalling, hvorimod hand skal være tiltenckt baade her i staden og i de andre Kiöbsteder i Sielland at beskikke visse Persohner, som slige Klude og Lumper af folck kunde kiöbe, til hvilken ende hand overalt dette haver at lade publicere, paa det folck kand vide, til hvem de sig kand addressere. Forbydendes etc. Rosenborg dend 28 Maji 1723.

Sj. Reg. LI, Fol. 408—409. Originalen i Fabrikejer Chr. Drewsens Eje. — I Sj. Tegn. LXIV, Fol. 112—113 findes en samme Dag dateret „Notits" til de Deputerede for Finanserne og de Tilforordnede i Kommerce-Kollegiet om ovenstaaende Bevilling, den ender saaledes: „Thi er Vores allernaadigste Ville og befaling, at I strax den anstalt giörer over alt ved Toldstæderne, saavel her i bemelte Kiöbenhavn som Sielland, at ei nogen af saadanne gamle Lumper og Klude vorder af Landet udført. Dermed etc." — Privilegiet blev konfirmeret under 24 Marts 1731 (Geh. Ark. Sjæll. Registratur over Konfirmationer ved Kristian VI's Tronbestigelse, Fol. 155), under 24 Marts 1747 (Geh. Ark. Sjæll. Regist. over Konfirm. ved Frederik V's Tronbestigelse, Fol. 188) og under 10 November 1766 (Kancelli-Ark.)

119.

1724, 12 April. Ansøgning fra Joh. Drewsen om at der maa beskikkes Kommissarier til at dömme mellem ham og Valkemester Richter.

Stempel 24 Sk.
1724.

Stoermægtigste
Allernaadigste Arfwe Herre og Konge!

Som med Louskikede Documenter tilstrecklig kand bewiiszes, hvorledis Walkeren paa Stubbe Mølle Henning Rigter adskillige gange har tragted effter at Ruinere mine Pa-

pier werker med Hastig wandløb og der nest Truusell og undsigelsze paa mit lif; Saa ieg med fattige gl. Huustrue ike er siker paa wor Seng om Natten, eller ieg paa weye og Stie om Dagen, det ieg io maa befrygte mig for u-lyke af dette Menniske, fornemmelig har Hand sidstleden dend 16de febr. søgt at beskadige mig i en offentl. Commissions forsamling paa Strömmen fra fure Søen til Papier Møllen, og da Hand ey mig kunde ankomme, overfaldt Hand Deris Höyhed Princesse Sophia Hedevigs forwalter wed fridericksdal, mens trued, at ieg skulle hafve mit tilgode og faa en u-lyke, i hvor Stacket og Længe det end warrer, saa ansøges allerunderdanigst, Eders Kongl. Mayt for mig vilde hafve dend Naade, at ieg tillige med Regimentskrifver Hansen og forwalter Laurs Nielszen maatte tillades de begge Herrer Amtmænd Hrr. Etatz Raader Gram og Seidelin som Commissarier mine til bemte Walker Henning Rigter hafwende prætentioner at forre tage og paakiende og til Eders Maytes egen Höye dömmende overlevere og Hand for sin Persohn at stille nöyagtig Borgen eller self Borge for sig effter loven, hvor paa forwentes Edders Maytes allernaadigste Resolution og lifs tid forblifver

Eders Kongl. Maytes
Allernaadigste Arfwe Herre
og Konges
allerunderdanigste troe
og ringeste tienere
J. Drewszen.

Strand Møllen
d. 12te Aprilij 1724.

Sj. Indl. 1724, Litr. B. Under 13 Maj 1724 beskikkes Etatsraaderne Fr. v. Gram og H. Seidelin til Kommissarier for Joh. Drewsen og Forvalter Lars Nielsen; under 14 Oktober s. A. Kammerraad Anders Jörgensen og Krigskommissær Jens Duke til Kommissarier for Valkemester Richter (Sj. Tegn. LXIV, Fol. 315–316 og 398). — Som Bilag ved Drewsens Klage ligge to ved Kjøbenhavns Rytterdistrikts Birketing optagne Tingsvidner af 1722, hvori det godtgjöres, at Valkemesteren paa Stubbemøllen Henning Christopher Richter (ligesom ogsaa Krudtmesteren paa Raavad David Rose) Natten mellem den 13 og 14 December 1721 uden at give Drewsen Underretning lod Vandet løbe ud af deres Damme, samt at Richter Natten mellem den 28 og 29 November 1722 gjorde det Samme og derved truede baade Raavad og Strandmøllen. Det oplyses bl. A., at Valkesvenden paa Stubbemøllen hed Johan Thügenhaven.

Med Hensyn til det i ovenstaaende Dokument omtalte Overfald havde Regimentskriver Thomas Hansen allerede under 11 April 1724 andraget paa Nedsættelse af en Kommission, „saasom det er den störste jammer og Elendighed, at paa denne Ström, med hvilcken drives Nij wærcker, og hvis lige formodentlig icke findes i mange Konge-Riger, skal være saa mange stridigheder formedelst et eller toe U-roelige Hoveder, og det er snart icke at Remedere uden nogen særdeeles Straffe eller love, der udinden bliver vædtagen". — Under 18 Februar havde den overfaldne Lars Nielsen klaget til sit Herskab, Prinsesse Sofie Hedevig, og under 11 April androg dennes Sekretær Terkel Terkelsen efter Ordre paa Kommissariers Udnævnelse. Med hans Andragende følger to Tingsvidner. Det fremgaar af dem, at den 26 Februar 1724 blev der af den kgl. Kommission foretaget Syn over, hvorvidt de under 12 December 1721 (ovfr. S. 128) trufne Bestemmelser om Vandhöjden ved de enkelte Møller bleve overholdte. Tilstede vare foruden Ejerne af Møllerne ved Aaen (enten i egen Person eller ved Repræsentanter) Regimentskriver Thomas Hansen, Fabrikør og Kommerceraad Nicolaus Lambrecht fra Kjøbenhavn samt Farvemester Johannes von Depenbrock fra Kristianshavn, og i den senere af Lambrecht skriftligt afgivne Erklæring fremstilles Sagen som følger: „Efterat Vii samtlige vare komne fra papiir Møllen til pulverMøllen, fordrede Regimentskriveren Pulvermesteren ud for de samtl. Committerede for at erfare, om Mr Drevitzsens foregivende med pulvermagerens ord vandet angaaende var overensstemmende, da nu pulverMageren frit ud bekiendte, at valcheren paa Stubbe Mølle tit og mange gange loed vandet om Natten bortløbe uden at vare nogen ad, som hand vilde beviisze, og valcheren dette hørte, begynte hand at falde pulvermaggeren i hans talle og vilde iche lade hannem udtalle, hvad hand vidste, hvorpaa Mr Drevitzen sagde till valcheren, at hand saa lenge vilde tie, indtill manden hafde udtalt, men Valcheren svarede Drevisen, at hand hverchen vilde tie for Drevesen eller nogen dievell, gick derpaa bort i vred hue, vendende sig mange gange om tilbage og truede tit og ofte med en pidsk, hand hafde i Haanden. Derefter Reed vii till valchemøllen og da ieg spurte valcheren, om hand af 6 qvarteer vand hafde noch, og hand nu skulde talle til Commissionens Præsence, hvorpaa valcheren sagde, hand hafde noch af 6 qvarteer vand, naar de andre Møller iche forholt Hannem vandet, og da Regimentskriveren spurte, hvem det var, svarede valcheren, det var de paa Nye Mølle; da Mr. Badstuber som forpagter af samme Mølle det hørte, igiendref hand Valcherens ord, idet hand sagde, det var iche sant, saasom Møllen 1/4 Aar har staaed stille, og desforuden hafde vandet altid sit fulde løb og derfor sagde til valcheren, at hand var en Lögner og en grov Karl, der iche foer med sandhed, hvorpaa Monsr. Laurs Nielsen sagde till Mr. Badstuber, at hand iche kunde forundre sig over hans Grovhed, thi saa mange Gange mand har haft ham ved Retten, har hand iche undseet sig for at Gravere Dommeren og alle parterne, da begynte valcheren at Fulminere paa bemte Laurs

Nielsen med skields ord, saasom Lange og stoere Slyngel, Pennesliche, Skriverkarl etc., sigende derhos, du har intet her at bestille, hvad forstaar du dig paa dette vandvæszen. Derimod Laurs Nielsen sagde, saasom min naadigste Princesse har 2de Møller liggende her paa denne ström, og ieg af vedkommende dertill er kaldet, formeener ieg vell at kunde med billighed talle, men som valcheren Continue foer frem at skielde, vendte Mr Laurs Nielsen Hæsten og for at undvige hands slemme mund reed lidet hen fra Commissionen, endnu loed valcheren det icke blive derved, men fulfe Laurs Nielsen efter og skielte ham for Racker, Bondelömmel, syngel(!), hundsfoth, skielm etc., hvorpaa Laurs Nielsen endelig vente Hesten, lagde Haanden paa Kaarden og sagde, dersom ieg iche respecterede denne forretning, skulde ieg viisze dig, du grove oxe, hvad belönning du for slige skields Ord Burte at have; saasnart hafde han iche vendt hæsten, at io Valcheren løb ind i sin Stue, kom strax ud igien og hafde en spade i Haanden; som hand nu hafde nærmet sig till Laurs Nielsen, løftet hand Spaden i veiret og hug ham paa Kinden, saa at manden falt ryglængs besvimet mod Jorden, og Blodet strömmede ud af Saaret. Som nu Laurs Nielsen saaledes Laae tilred, vilde valcheren (endnu og lenge skieldede paa ham og Mr. Drevitz) givet Laurs Nielsen nock et hug, hafde Mr. Depenbrock iche grebet ham efter haaret og afverget det og med det samme fick Spaden fra ham, hvorpaa Koenen kom og kastede Spaden ind i Stuen, derpaa valcheren og vildet haft Kaarden udtræcket, men blef og formeent, hvorpaa Monsr Laurs Nielsen, da hand kom noget tilrette igien, blef hiulpen till hest og ledsaget bort af de andre, som vare med i Commissionen. Imidlertid var Mr. Badstuber og ieg de bageste, og blef Mr. Badstuber af Valcherens Koene paaraabt, men hvad hun sagde till ham, kunde ieg iche høre, men valcheren raabte mig till sig og sagde: nu har i seet, hvad ieg har givet dend lange syngel(!) idag, men inden kort tiid skall Drevesen faae bedre betalling". — En Attest fra Kirurgus Balthasar Gottlieb Kretzchmer oplyser, at „paa dend höyre Kind Backe, een fingers brede fra Øyet, var Kiödet knuszet, og strax derunder var Kinden een finger lang ganske igiennem hugget, og inden for hullet fantes 2de tænder löszslagne". (Alle her benyttede Dokumenter findes i Sj. Indl. 1724, Litr. B).

Valchemester Richter synes at have været en daarlig Person. Ved Pinsetid 1723 blev Liget af en Mandsperson fundet i Stubbemøllens Dam, og i 1725 blev Richter arresteret som mistænkt for at have ombragt den Paagjældende. Sammen med Rytteren Carl Gaster skulde han have skaaret Sølvknapperne og Sølvskospænderne af Ligets Klæder og tilvendt sig dem sammen med nogle Penge, som den Afdøde havde haft paa sig (Sj. Tegn. LXV, Fol. 171—173); Skrivelser vedrørende denne Sag findes i Sj. Indlæg 1725, Litr. D.

120.

1724, 14 April. Skrivelse fra Regimentsskriver Th. Hansen, hvormed de under 16 Februar 1724 af Strøminteressenterne underskrevne Strømvedtægter indsendes til kgl. Konfirmation.

Efftersom en tid effter anden er indløben adskillige Klagemaale fra beboerne og Møllerne paa dend saa kaldende Furresøe Møllestrøm, streckendes fra Friderichsdall til Strandmøllen, at dend over samme Ström sluttede Commissions forretning af 12te Decembris Aº 1721 icke Vedbörlig blev effterlevet, i sær af forige Ejere paa Lyngbye mølle Hans With, hvilcken ved den stoere Mølle Dam havde leilighed en tid at holde og anden tid lade Vandet løbe, at de neden for liggende Værcker en, toe à trej Dage fattedes fornøden Vand, saa og at Valckemesteren Henning Ricter paa Stubbemølle effter Tingsvider udsted af Kiöbenhavns Districts bircketing dend 27 Janvarj og 21 Decembris anno 1722, tvende gange formedelst Hans particulair Handel at fiske pludszelig har ladet Vandet løbe og sadt de tvende nedenfor liggende Raavads og Strandmøllerne under Vand, saa at hafde icke den höjestes forsiun været saa meget störe, maatte begge Værker om Nattetide gandske bleven Ruineret, over hvilcket forige amtmand Hands Excellence Herr Geheime Raad Rosenkrantz ved ordre af 10 Iunij afvigte Aar behagede, ieg Regimentskriver Thomas Hansen deszen beskaffenhed skulle undersøge, og som alle paa Strömmen boende holdte for best, at en Straf blev paalagt over den eller de, allerhöist bemelte Kongelig Commissions forretning var overhörrig, uden hvilcken den siunes hos en deel uden effect, har atter nu værende Amtmand Herr Etats Raad Seidelin dend 28 Janvarj sidst afvigt ved mundtlig aftale funden for got, at samtlig beboere og Møllere der over Self kunde giöre en Wedtægt til nermere Approbation,

Til hvilcken ende alle paa Strömmen boende til i dag er bleven advaret at møde ved Strandmøllen og der fra Vandmerckerne paa Strömmen og hvad videre eragtes at efftersee, hvor da udj min, Regimentskriverens, overværelse af samtlige blev indgaaed og sluttet følgende forEening og Vedtægt, som en hver med egen Haands underskrift videre bekræffter:

1. Skal den over Strömmen sluttede Commissions forretning af 12 Decembris anno 1721 være, som den i sig Self er, en Lov og rettesnor for alle i almindelighed og en hver i særdeelished paa Strömmen beliggende Nij Mølleværcker, hvilcken af en hver Ejere eller Beboere allerunderdanigst og hørsomst bör effterleves og derimod ingen slags undskyldning effterdags at gielde eller imodtages, og til des meere forsickring vedtages

2det Naar det befindes, en eller anden over de sadte Vandmercker Stemmer eller holder Vandet sit frj løb, endten Hand har lidet eller indtet at forrette, Da skal den eller De, hvis forseelsze i saa maade befindes, uden mindste imodsigelsze for hver fierden deel time af hver toe tomme, Vandet holdes over de sadte Mercker, betale til den nest oven for liggende Mølle, som derved settes i bagflod, Toe Rigsdaller og til hver af de neden for liggende Møllere, hvis Værcker beviislig der over maae staae eller icke kand have sit fulde gang effter de tillagde Vandmercker, men der ved betages Deris Næring og Brug, Fire Rigsdaller, og det hver Gang til dend eller De, det inden aatte Timer beviiszlig paaskadiger, men skulle det hende sig, at den eller De, som i saa maade vil söge fordeel ved Vandet over sine Vandmercker at Stemme, Hands eller Deres Demning udbryder og derover tilföjer de nedenfor liggende Værcker skade, skal den eller De lide og undgielde foruden de forhen sadte Strafbøder effter Lovens 5te Bogs 11te Capitels 7de og 9de articul:

3de og som indtet af alt er meere farligt, end at den eene Naboe pludszelig og paa en gang lader sin Mølledam udløbe den anden Naboe Uvidende i sær ved Nattetide, hvor ved icke alleene de neden for liggende Værcker tillige Spildes Vandet, at alle Værcker maae nedlegges, indtil Vandet til Vandmerckerne igien er samled, men endog sættes samtlig udj störste fare, at Deres grundværcker og Demninger om icke mennisker tillige maae forgaae og, om endskiönt den nest vedliggende Mølle Demning alleene udbrød, blev alle de andre neden for liggende, som oven fra Strömmen skal have vandet, opholdet, indtil dend förste igien sættedes i stand, hvilcken ubodelig skade næppe skulle findes en paa Strömmen at kunde Refundere: Da til saadan U-Christelig

og ond intension at fore komme, er det aftalt og her med Reguleres, at, naar ickun formerckes, en eller anden uden Hans Naboe eller samtlige neden for liggende Værckers Beboere Deris tilladelse og samtycke lader sin Mølledam udløbe og med Toe Levendes röst beviiszes at findes udløben Fire Tomme under de sadte Vandmercker, skal Hand alleene for saadan sin onde intention, naar det skeer om dagen, endskiönt ingen skade der ved skeede, betale til neste neden liggende Naboe, som staar den störste fare, Tiuge Rigsdaller, og til hver af de andre neden for liggende Værcker, i hvor mange de end er, Femb Rigsdaller, men skeer det om nattetide, at regnes fra Solens op og nedgang, at farligheden er saa meget störe, bliver straffen til en hver dobbelt, og ellers, enten det skeer ved Nat eller Dag, skal den eller De foruden disze Bøder, naar intensionen kom til Virckelig effect, straffes effter allerhöist bemelte Lovens 5te Bog 11 Capitel 7de og 9de articul, dog bliver der udinden eximeret:

4de At naar det maatte Hende sig, at kom nogen Fæld paa mølleværcket, Demningen, Jordsmon eller deslige, som foraarsagede, Mølle Dammen nødvendig maatte udtömmes, Da skal det Tolv Timer forud skrifftlig med sine beviislige aarsager gives tilkiende for da værende Præcis paa Strömmen, hvorom udj effter følgende 7de articul meldes, og der paa have Hands og neden for liggende Værcker Deres Consence, som udj alle billige tilfælde icke bör nægtes, hvilcken skrifftlig tilladelse strax og Tolv Timer, förend Mølle Dammen maae udløbe, uden den höje nød det udkræver, som Præcis paakiender, skal anviiszes for de oven for liggende Værcker i sær Friderichsdall og Lyngbyemøller, som holder Magazinet for Strömmen, at de der effter under vedbörlig straf, som Præcis foreskriver, forsiuner de oven og neden for liggende Værcker uden noget der af at spilde med fornøden Vand, at de icke i saadan tilfelde i værende tid skal staae ledige eller lide under et eller andet Værckes Reparation:

5te At, som det siden Commissionens slutning er befunden, de paa Strömmen ned ad liggende Værcker icke alletider i sær om Sommeren kand faae Deres fulde sadte Vandmercker eller saa meget vand, de der ved kan drives, naar ickun Lyngbyemølle lader saa meget Vand sit frj løb, at et

af Mølle Hiulene der ved kand drives, saa er det med nu værende Ejere Jochum Gievert accorderet og aftalt, hvilket Hand og med egen Haands underskrifft vedgaar, at Hand eller effterkommende Ejere udj Lyngbye Mølle stedsze og altid om dagen skal lade gaae Toe og om Natten (fra Solens op og nedgang at regne) Et Møllehiul enten paa Korn eller Stampe Møllen, eller og saa meget og ej videre Vand, hvor ved samme kand drives, som i det höjeste eragtes, femb qvarteer Vand i Vandstuen, hvorimod Beboeren ved Friderichsdals Mølle skal være forpligtet og hermed for sig og effterkommere forbindes, at forsiune Lyngbyemølle med samme fornødne Vand, at Værcket altid kand have sin fulde gang og icke derunder lide, at Vandet icke Stemmes effter de sadte Vandmercker; Saasom om det med tvende Sande Vidner og levendes röst beviiszes, at Vandet hindres ved Friderichsdall, at icke altid tvende Hiul i fuld gang kand drives ved Lyngbyemølle, skal beboeren ved Friderichsdall for hver Fierdendeel Time, at Toe Hiul som meldet icke kand gaae ved Lyngbyemølle, betale til Lyngbyemølles beboere Toe Rigsdaller og hver neden for liggende Værcker for dend tid, de beviszlig der over icke haver hafft de sadte Vandmercker, Een Rigsdaller, og det hver gang Dend eller De det inden aatte Timer for Præcis paa Strömmen beviiszlig paaskadiger; men skulle indfalde törre Sommere eller Stercke vintere, over hvilcket Furresøe eragtedes icke at kunde forsiune Strömmen med de sadte Vandmercker, og fornødenhed det udkræver, at med vandet for Strömmen skulle føres anden oeconomie, da skal beboeren paa Frideriksdalsmølle være forbunden det betidelig at give tilkiende for Præcis, som det haver at eftersee paa Strömmen, hvilcken med sine assessoris det strax paaskiönner og foreskriver en vis dag og tid, naar saadan forandring skeer, hvilcket dog ikke maae exceqveres, förend alle paa Strömmen liggende Værcker beviiszlig Tolv Timer forhen der om er advaret, at en hver sine Værcker kand indrette og Vandet i tide mesnagere, med hvilcken slutning alle paa Strömmen boende uden mindste fortrydelsze skal og bør være fornöjet saa og samme hörsomst under dend udj 2den Post Dicterende Straf holde og effterkomme, indtil advares tid og time, en hver sine

Vandmercker igjen maae holde og sætte, som ligeledes Tolv Timer forhen en hver giöres bekiendt.

6te Og som indtet mindre bör gielde end paaskud af möllesvend, manufactur mestere eller anden Tienneres forseelsze, ihenseende en hver bør forsiune sig med saadanne Svenne og folck, at andre icke der ved paaføres skade og effter Lovens 3de Bogs 19 Capt. 2 articul i alle tilfelde kand ansees, saa bliver saadanne Strafbøder eller andre forseelszer exceqveret hos dend eller De, mølleværcket Eje eller med lige myndighed det haver og bruger, og endelig for det

7de at, som med daglig erfarenhed beviiszes, det ville være af ald for stoer Vitlöfftighed, om disse Vedtægter eller andre deslige stridigheder om Vandvæszenet her paa Strømmen skulle indstevnes og forfølges ved de almindelige Retter, befrygtendes, at inden blev afgiort, en skulde tilvoxe Tij andre Disputer, det er og icke en hvers Lejlighed Self at söge Ting eller stedsze at holde en Procurator saadanne forefaldende daglig stridigheder at forfölge, over hvilcket dend overhørige og u-forligelige fremturer, siden den fredsommelige heller tager skade, end indgaar udj en Vitløfftig og langvarig process. Thj er paa allernaadigste approbation der om vedtagen, at paa mølleströmmen aarlig opkræves en Formand eller Præcis tagende begyndelsze fra hver 1te may effter rigtig omgang fra Friderichsdall, Lyngbye, Fullevad, Breda, Øhrholm, Nyemølle, Stubbemølle, Raavad og Strandmøllen, hvilcken Præcis, hver gang nogen Disput om vandet paa Strömmen forefalder og ej i andre tilfelde, tiltager sig toe af de u-partiske Beboere paa Strömmen, som hvercken er Vidne eller interesseret i Sagen, hvilcke tillige med Ham Voldgives Sagen at examinere, beviiszer og Vidner ædelig at afhøre og effter befindende, hvad Rætt og billigt effter Loven og forskrevne vedtægter, at Kiende og Dömme, hvor effter Dommen, som strax afsiges af Præcis, inden trende Soelømercker exceqveres udj den skyldiges redeste middel og boehave, dog maae ingen udlæg skee udj mølleværcket, biugnings tömmer eller andet der af Dependerende, ligesom naar Bøderne eller dend tilfunden Summa overgaar Tyve Rigsdaller, kand Dommen til forandring eller Skierpelsze for Amtmanden og udj Regimentskriverstuen inden 8tende Dagen i det læng-

ste indkaldes, med hvilcken overRætts Slutning Parterne uden videre appelation skal være fornöjet, men skulle det Hende sig, Præcis endten Self er en af de stridende parter, Vidne eller interesseret i Sagen, da træder i Hans sted dend, som neste aar Succederer, og alting med lig myndighed som det Aars virckelig Præcis udfører, og siden det er en omgang eller Besværing over alle paa Strömmen beliggende Værcker for at holde Politie og orden over Vandet og Strömmen til Fælleds gavn og nytte, nyder Præcis med assessoris ej noget udj Domb eller Skriverpenge videre, end hvad Hand for sinckelsze og umage udj omkostninger udj de Sager ved over-Retten kand blive tillagt, og for det øfrige Bekoster samtlig Compagniet paa Strömmen en med forordnet Stemplet Papier igiennemdragen og af Amtmanden forseiglet Protocoll, hvor udj ordentlig indføres ved dag og Datum, naar Retten sættes, hvad forefalder og endelig sluttes, saa og hvad en tid effter anden om Stömmen til fælleds Gavn og nytte vedtages, og det saaledes, naar forlanges, samme Protocoll for oberRetten af Præcis og Assessoris kand beædiges,

hvilcket saaledes at være indgaaed og af os og effterkommere U-ryggelig skal holdes og fuldbyrdes, Vi med egne Hænder og Signetter bekræffter, Øhrholm Krudmølle den 16 Februarij Anno 1724.

Paa hendis Kongl. Höyhed min Naadigste Princesse Sophie Hedewigs Veigne bliver denne Vedtægt og Foreening saa vit Friederichsdals Korn Mølle saa og Kaaber Møllen, Nye Mølle Kaldet, tilstaaet og sambtögt Ved

T. Terkelsen.

D. Buchwald.
N. Lambrecht.
P. Badstuber.
J. Drewszen.
M. W. Nürnberg.
Jochem Gevert.

Thi skulle icke underlades saadant over bemelte Furresøe mølle Strøm giorde Wedtægt og forretning i forventende, at de derved daglig indløbende Klager og stridigheder skulle forekommes, allerunderdanigst at overlevere med en hver af Beboerne paa Strömmen Deris Allerunderdanigste Bön og Begiering, at samme under et og tillige med dend sluttede Commissions forretning af 12 Decembris anno 1721 Allernaadigst maae blive Confirmeret og en hver der af Copia tillades, at icke som hid indtil en eller anden sig med u-videnhed skulle vide at undskylde.

Og som endnu er et særdeelis Klagemaal af Herr Oberst Lieutenant Buchwalt paa Ørholms Krudværck, at siden manufactur Værcket Stubbemølle Demning og Grundværck for nogle Aar siden en allen er forhöjet og der for tillagt Sex Qvarteer Vandmercker ved forbemelte dend 12 Decembris 1721 sluttede Commissions forretning, over hvilcket en Hans tilhørende Lundtofte Byes Törvemoesze og nogen Engbond, som Deres Eeniste Herlighed, synnes at sættes under Vand, beroer det paa allernaadigste Befaling, om bemelte herr Oberst Lieutenant maae tillades effter lovlig Stævnemaal derover til Tinge at opkræve u-villige Mænd, dend der ved tagne skade kunde Synne og Grandske, i fald byen, som des uden er af ringe Vilkor, paa en eller anden maade kunde vente allernaadigste Refusion, Saasom ieg udj dette og alt andet til min Død er og forbliver

Eders Kongelig Maiestætts
min Allernaadigste Konge og Herres
allerunderdanigste troe
pligtskyldigste ringe
tiener
Thomas Hanszen.

Regimentskriverstuen
i Brönshöj den 14 aprilis 1724.

Sj. Indl. 1724 Litr. D; tildels trykt i Reskriptsamlingen (VII, 10, 1831, S. 402—412). Vedtægterne konfirmeredes under 11 November 1724 (Sj. Reg. LI, Fol. 730—733) jfr. ovfr. S. 133 og ere senere flere Gange konfirmerede, saaledes under 22 December 1824 (s. Reskriptsaml.), og sidst under 11 Februar 1869. — Den foreskrevne Stømprotokol avtoriseredes under 1 December 1724 af Amtmand Hans Seidelin, og samtidig afholdtes det første Strøminteressentmøde paa Brede, i hvilket Johan Drewsen blev valgt til Interessentskabets første Præses. Under 3 Maj 1860 avtoriseredes en ny Strømprotokol af Sjællands Stiftamt.

121.

1724, 23 November. Ansøgning fra Joh. Drewsen, om at han og Familie maa søge Lyngby Kirke istedenfor Søllerød Kirke.

Stempel. 24 Sk.

1724. Allerdurchlauchtigster Grosmächtigster König
Allergnädigster König und Erbherr

Euwer Königl. Maytt. Thue hiemit Allerunterthänigsten bericht, dasz die Strandmühl, so ich bewohne in Söllerods

Kirchspiel lieget, und weiln ich Von Selbiger Kirche desz Sontags Keinmahl für 3 Uhr Nachmittags in mein Hausz ausz der Kirche Kommen Kan, und mein Hausz mit Vielen Menschen angefüllet, Einheimische und Ausländer allerhand Nationen, so ich zu meiner Manufactur benöhtiget, und deszfalsz diese für mein Hausz, Kuche und Keller rahten und walten laszen musz und offte groszen Schaden leiden oder die Kirche Vorsäumen musz, dazu mein Frauw in 75 jahr Ihres Alters und sehr Schwächlich und Kräncklich und ich auch Alt werde. So falle hiemit Euwer Königl. Maytt. Allerunterthänigst zu Füsze mit Allerunterthänigster bitte, Euwer Königl. Maytt. wollen die grosze Gnade für mier und mein Frauw und Eigne Kleine Familie haben, dasz wier Kirche und Altargang in Lunby Kirche Suchen mögen (meine Leute zur Manufactur und anderes Gesinde nicht eingerechnet), weiln wier in rechter Zeit von dito Lunby Kirche zu Hause sein Können; Der Kirche, dem Priester wie auch Kuster soll Von Ihrem einKommen nicht dasz geringste abgehen. Erwarte hierauf Euwer Königl. Maytt. Allergnädigste resolution. Ersterbe

Strandmühl
d. 23 Novembr.
Anno 1724.

Euwer Königl. Maytt.
Allerunterthänigster und
Demühtigster Knecht
J. Drewszen.

Sj. Indl. 1724, Litr. D. Ansøgningen er paategnet en Erklæring af Biskop Kristen Worm, hvori det tilraades at tilstaa det Ansøgte; han taler om Drewsens „ældgamle Hustrue samt det Barn, de hafve hosz sig". — Under 24 November 1724 udgik en kgl. Bevilling (Sj. Reg. LI, Fol. 737—738), hvorefter „Johan Drewssen tillige med hans Hustrue og de af deris familie, som de holder hos sig som deres Børn, maa i stæden for Søllerød Kirke, som ellers er deris rette Sogne Kirke, søge Lyngbye Kirke saavel til Prædiken og Guds Ord at høre som og at lade sig af samme Kirkes Sognepræst i deris Saligheds Sag betiene, dog at Sognepræsten udj Søllerøed saavelsom Kirken og Degnen sammesteds derover intet i deris rettighed afgaaer".

122.

1725, 11 Avgust. Bevilling om at Joh. Drewsens afdøde Hustru maa begraves i Gjentofte Kirke.

F: IV: G: A: V: at Vi efter herom allerunderdanigst giorte ansögning og begiering allernaadigst have bevilget og

tilladt saa og hermed bevilge og tillade, at Johan Drevsen, boende paa Papiirs-Møllen, beliggende udj Søllerøds Sogn i Vort Land Sielland, maa lade hands afgangne Hustrues Liig udi Gientofte Kircke, hvor hendes förste afgangne Mand er needsat, Begrave, saa maa og hendes Ligkiste med Sort Bay overtreckes; Hvilket vedkommende til efterretning strax skal kundgiöres; Givet etc. Koldinghuus Slot den 11 Augusti 1725.

Sj. Reg. LII, Fol. 216.

123.

26 Marts 1731. Angaaende Joh. Drewsens Ret til at fiske og skære Rør i Strandmøllens Mølledam.

Stormægtigste Konge
Allernaadigste Herre!

Fra Papir Mesteren ved den saa kaldede Strand Mølle udi Søllerød Sogn under Kjøbenhavns Amt Johan Drewsen er en Memorial under Litr. A her til Cammeret indkommen, hvorudi hand foredrager, at Ober Jæger Tham Masmann som Skov Rider i Jægersborg Dyrehauge vil bemægtige sig det lidet Röer og Græsz, som voxer i den ved hans Mølle tilliggende Mølle Dam, og paastaar, at bemelte Drewsen ingen Ret eller Rettighed der til haver, Saa og at Reckværcket var Skilsmaal og Skiæl imellem hans Mølle og Dyrehaugen, og hand, nemlig Drewsen, i saa maade icke skulde have nogen Mølle Dam eller Rettighed til Dams Bond; Hvor imod meerbemelte Drewsen demonstrerer:

1. At Stranden paa den eene Side neppe lader ham saa megen platz, Huusene kand staa paa, men de under tiden løber fare ved höye Vande at bortskylles, og paa den anden side staar Reckværcket tet ind til Huusene, saa at hand til Manufacturet icke har een foedsbred Sædeland men maa betale Grundskat til Nærum Bye af hans Haugeplads.

2. Er hans Korn Mølle og Dam Taxeret for Mölle Skyld Hart Korn 19 tdr. 2 skpr. $3^2/_3$ fkr. (!), hvor af hand Contribuerer til Rytter Cassen a tönden 2 Rdr. og Svarer Landgilde Mehl Aarlig 20 tdr., der beløber i alt 85 rdr. 5 ℔ $5^1/_2$ ß aarlig, hvilcket effterdi Manufacturet for deslige

Skatter er frie, alleene af Korn Møllen og Mølle Dammen betales.

3. Har alle Møllere her i Landet, enten det er fæste eller Eyendoms Møller, Ret og Rettighed til deres Mølle Dam og Damsbond og hvad der udi voxer; thi det er jo det, hvor af Skatter og Landgilde skal svares.

4. Har hand nu udi 37 Aar beboed Møllen, Baade da Sal. Encke Dronning Charlotta Amalia og Printz Carl vare Eyere der af, og altid hafft Frihed i Mølle Dammen at Fiske, Skiære Röer og Græsz ligesom hans Formænd for hannem.

5. Har Hans Printzelige Höyhed Prince Carl solt ham Strand Møllen for 5500 rdr. og der paa givet Skiöde under 30te Martii 1718 med ald den Ret og Herlighed, som der til ligger og af alders Tid der til ligget haver, ligesom Møllen den Sal. Herre effter Hans Frue Moder Arveligen er tilfalden; Som hand da Eendeel ved Hævd, eendeel ved almindelig praxis over heele landet og eendeel ved Skiöde og Adkomst kand bevise sin Rettighed til Mølle Dammen og derforuden aarlig der af svarer anseelige Skatter og Afgifter, Saa forhaaber hand allerunderdanigst, at hand ved samme imod Ober Jæger Thams paastand vorder maintenered, siden Møllen, i fald denne Herlighed hannem skulle betages, icke bliver til nogen Sønderlig nötte. Endelig har bemte Tham ogsaa ladet sig forlyde at vilde disputere ham den Liden Laage og Indgang paa Reckværcket, som er tilladt for at have tilsyn med Dammen og Vandværcket, Hvilcken icke kan undværes, formedelst den Communication, hand nødvendig maae have med sine Naboer, der have deres Værcker paa Strömmen, saa vel formedelst de Tvistigheder om Vandet Opstemning, som og i fald nogen Brud paa Demningerne et eller andet Stæd maatte ske for begge deele i tide at kunde afhielpe; thi anholder hand tillige allerunderdanigst, at denne liden laage hannem fremdeles som hidindtil maatte tillades.

Over denne Drewsens Memorial haver Vi indhentet Hr. Geheime Raad og Ober Jægermester von Grams Erklæring, som her ved föyes under Litr. B og C, hvor udi meldes, at hand icke herom har kundet erholde nogen Visz og tilfor-

ladelig Effterretning, hvor megen flid hand end haver Anvendt, Thi det Drewsen af Salig og Höylovlig Ihukommelse Prince Carl meddeelte Skiöde, Hvor af Copie her ved Litr. D. föyes, nævner icke egentlig noget om Rettighed til Dam og Damsbond, men dog skiöder hannem Møllen med ald sin af Alderstid tilliggende Herlighed, hvorvidt samme Herlighed skal extenderes eller forstaaes, veed han icke, dog kand hand icke heller forkaste de af Drewsen anførte Argumenter eller sige, at hand aldeeles ingen Ret dertil haver. Ellers berætter Hr. Ober Jægermesteren, at udi hans Tid er aldeeles ingen Dispute der om forefalden, efftersom Drewsen alletider, ligesom hand og fremdeles tilbyder sig, har ladet skiære Röer i Mølle Dammen til Dyrehange Huusenes fornødenhed og icke tileignet sig meere end til sine egne Huuses Reparation, saa det icke kand være til nogen Skade for Eders Kongl. May^{t}, om hannem den begiærte Frihed paa Strömmen fra Reckværcket Til den förste Broe bevilges med fri indgang til Strömmen. Hvilcket sidste hannem icke kand negtes for at tilsee, om nogen skade paa hans Mølle kunde falde, dog med de Vilkaar, at denne indgang icke misbruges af ham eller Effterkommere, saa fremt de den icke vilde have forbrudt.

Imidlertid denne Sag saaledes har været under Qvæstion, har forbem^{te} Drewsen erhvervet et Tingsvidne, som herved föyes under Litr. E, hvor udi med fem Vidner, som eendeel ved Jægersborg og udi Dyrehauge Huusene have været og boet, og eendeel tilforne have tient ved Strand Møllen, Hvilcke Eenstemmige under Eed forklare, at for meere end 20—30 og indtil 50 Aar siden, i den tid de sig der i Nærværelsen have opholdet, har baade Drewsen og hans Formand ved Navn Hans Heusser skaaret Röer og slaget Græsz, saa vidt de med en Baad kunde lange udi den til Møllen liggende Mølle Dam hen op til den saa kaldede Strand-Broe, saa og fisket udi bemelte Mølle Dam og Strömmen. Vel findes der icke noget udi det Drewsen meddeelte Skiöde om Dam og Dams Bond, som ellers udi deslige Skiöder pleyer at indføres, ej heller findes denne Mølle udi Matriculen Anslagen for Høe eller Græszning, saasom dertil inted Jordsmon ligger, ja udi den A^{o} 1687 (!) over Amtets Møller

giorde Forretning er ved Strand Møllen anført, at til samme ingen Commoditeter var Stædet til nøtte enten Fiskerier eller andet, icke des mindre er dog den der ved liggende Mehl-Mølle anslagen til Hart Korn nye Matricul 19 tdr. 2 skpr. $3^2/_3$ alb., Hvor af Contribueres og derforuden Aarlig Landgilde 20 tdr. Rugmæhl, som alleene af den liden Mahling, derved kand falde, maa svares; Thi Papir Værcket er aldeles Frie som et Manufactur Værck. Skulle nu det lidet Röer og Græsz hannem betages, Hvilcket hand med Tingsvidnet har beviist altid at have fult Møllens Beboere, Saa og det ringe Fiskerie, af hvis fra de andre paa Strömmen liggende Møller kand løbe forbi og fanges i hans Mølle Dam, da de ellers uden at være til nogen nøtte udi Stranden med Spildevandet udløbe, var hand af langt slettere Vilkaar end alle saa vel Eyendoms som fæste Møllere over heele Landet. Den liden Laage, som han hidindtil har været tilladt paa Reckværcket ind til Dyrehaugen, kand vel icke heller med föye betages hannem som een saa höy fornøden Ting for at tilsee hans Dæmninger og Mølle Værcket, om nogen brøst der paa maatte falde.

Efftet hvilcke Omstændigheder Vi Da ere af de allerunderdanigste og uforgribelige Tancker, at meerbemelte Johan Drevesen fremdeeles ligesom baade hand og hans Formænd ved Strand Møllen hidindtil effter Tingsvidnets Formelding nødt og hafft haver, kunde tillades at fiske, skiære Röer og slaae Græsz udi Mølle Dammen, naar hand af Röret overlod, hvis fra hans egne Huusers Vedligeholdelse kand undværes, til Dyrehauge Huusenes Reparation og Tæckning, Ligesaa at hannem og effterkommende Eyere af Møllen fremdeeles blev bevilget at have en liden Indgang til Dyre Haugen for at tilsee Mölle Dammen og Verkerne, naar den icke af dennem blev misbrugt; Hvilcket altsammen udi dybeste underdanighed Indstilles til Eders Kongl. May^{ts} egen allernaadigste Resolution. Vi til vor Død forblive

Eders Kongl. May^{ts}

Rente Cammeret d. 17de Martii 1731

Allerunderdanigste og troe pligtskyldige Tienere

L. v. Plessen. C. Berregaard. P. J. Bornemann. v. Johnn. O. Thott. M. Basballe. P. M. Lund.

C. Leth.

Wj bevilge allernaadigst, at Supplicanten fremdeeles ligesom baade af hannem og hans Formænd tilforn efter det under dato 21 August 1730 indlagde Tingsvidnes formelding skeed er, herefter maa fiske, skiære Rör og slaa Græs udj den ved Strand Møllen liggende Mølle Dam, dog at hand overlader til Dyrehauge Huusenes Reparation og Tæckning, hvad Rör fra hans egne Huuses tæckning kand undværes; Saa tillade Vj og allernaadigst, at hannem og Efterkommende Eiere til Møllen forundes en liden Jndgang paa ReckVercket til Dyre Haugen for at tilsee Mølle Dammen og Werckerne, dog at den icke miszbruges. — Kiöbenhavn den 26 Martij 1731.

Christian R.

L. v. Plessen.

Rentek.'s Relations- og Resolutions-Protokol 1730—1731. Af det som Bilag E omtalte Tingsvidne findes der i Rentek. Ark. (Pakke ang. Manufakturmøllerne paa Kbhvns Amt) en Extrakt, som bl. A. oplyser, at et af Vidnerne var den 81aarige Johan Tübenhoven (jfr. ovfr. S. 137) fra Nærum, der „omtrent for 50 aar siden kom udi tieniste ved Strand-Møllen", Hans Heuser baade skar Rör og fiskede den Gang i Mølledammen.

124.

1732, 21 November. Bevilling for Gerh. Hansen Lichtenberg til at samle Klude i Fyn og Jylland til hans Papirmølle ved Engelsholm.

C. 6tus G. A. V. At eftersom Os Elskelig Gerhard Hansen Lichtenberg, Vores Commerce Raad, for Os allerunderdanigst haver andraget, hvorleedes hand med bekostning skal have oprettet et Papiirs Manufactur paa Engelsholms Goeds udi Riber Stift i Vort Land Nörre Jylland, men at hannem derved skal møde denne Vanskelighed, at der i Districtet ikke skal falde saa mange Kluder, som til Verkets Drift og fortsettelse nødvendig behøves, hvorfore hand allerunderdanigst anholder, at hannem maatte tillades til denne Fabriqve i Vore Lande Fyen og Jylland at maatte samle og opkiöbe alle de Klude, som til sligt brug ere tienligere og der falder, og at samme ikke til fremmede og udenlandske

Manufacturer maatte bortselges, Thi have Vi allernaadigst bevilget og tilladt, saa og hermed bevilge og tillade, at fornevnte Commerce Raad Gerhart Hansen Lichtenberg maa til fornevnte sit Papiirs Manufacturs Verk lade opkiöbe Klude i bemelte Vore Lande Fyen og Jylland, til hvilken Ende det hermed alvorligen skal være forbuden fremmede Omløbere, at de ikke med saadanne Klude at opkiöbe maa giöre hannem ind-Pas; Forbydendes etc. Frederichsberg d. 21 Nov. 1732.

Jyske Reg. XXVIII, Fol. 582. Udtogsvis trykt i Fogtmans Reskriptsamling (IV, 1, 1788, S. 85). — Lichtenbergs Ansøgning, dateret Horsens den 24 September 1732, findes i Jyske Indlæg for 1732 Litra C; i den siger han bl. A., at han til Papirmanufakturets Opkomst „forhen om adskillige Privilegier allerunderdanigst haver suppliceret, men icke endnu der udinden fundet allernaadigst Bönhörelse"; nu søger han paany om Bevilling til at opkjøbe Klude, „og som Papirmager Drewitz for sit udi Siælland havende Papirs Manufactur slig Bevilling i Siælland allernaadigst er forundet, Saa lever ieg udi det allerunderdanigste Haab, Deres Kongl. Mayt iligemaade dermed allernaadigst gratificerer mig, for saavidt samme her i Riget icke allerreede er bemte Drewitz bevilged". — Lichtenberg, der var Handelsmand (f. 9 April 1697), blev udnævnt til Kommerceraad d. 9 December 1729 (Jyske Reg. XXVII, Fol. 772) og senere til baade Justits- og Etatsraad, under 15 Maj 1739 blev han adlet. Han døde den 19 Juli 1764. (Se M. Frydensbergs Samling af Taler og Vers ved Gerh. de Lichtenbergs Død, Sorø 1765, og Adelslexikonet). Hans Hustru var Bodil Stefansdatter Hofgaard, der efter gjensidigt Testamente af 10 April 1733 (Jyske Reg. XXIX, Fol. 55—57) efter Mandens Død blev Ejerinde af ogsaa Engelsholms Papirfabrik. Paa Papirmøllen lod Lichtenberg (se Dske Mag. IV, 1750, S. 327) sætte følgende Linier:

Papirets Mølle-Verk, som Jylland fik, er dette,
Commertz-Raad Lichtenberg lod allerförst oprette,
Gud lad det blive ved til Landets Tarv og Gavn,
Saa længe det har Folk, der skrive kan sit Navn.

125.

1734, 9 April. Bevilling angaaende Joh. Drewsens Begravelse.

C 6tus G: A: V: At Vii efter Anne Kirstine Afgangne Johan Drewsens Efterleverske paa Papiir Manufacturet her i Vort Land Sielland, hendes herom allerunderdanigste giorte

Ansögning og begiering, allernaadigst have bevilget og tilladt, saa og hermed Bevilge og tillade, at bemelte hendes afgangne Mands Johan Drewsens Liig maae efter den Kongl. Forordning, som Anno 1682 om Begravelszer allernaadigst er udgangen, enten om Formiddagen eller Eftermiddagen i Søllerød Kircke begraves, Dog maae Liig-Kisten med sort Bay overtrekkes og paa Laaget med een Liden plade Ziires, saa maae og med Liig begiængelszen opstaae eet par Dage over den tiid, bemelte Forordning tillader, hvilcket Vedkommende til efterretning strax skal kundgiöres. Givet etc. Friderichsberg den 9de April 1734.

Sj. Reg. LV, Fol. 336—337. — Se ovfr. S. 93 om Joh. Drewsens Død.

126.

1734, 24 April. Bevilling om at Joh. Drewsens Enke maa sidde i uskiftet Bo.

C 6tus G: A: V: At Vii efter Anna Kirstine afg. Johan Drewsen, forrige papiirmester paa Strand Møllen i Vort Land Sielland, hans efterleverske, hendes herom allerunderdanigst giorte ansögning og begiering, allernaadigst have bevilget og tilladt, saa og hermed bevilge og tillade, at hun foruden Rettens Middels forseigling, Registering og Vurdering efter Loven med hendes og bemelte hendes afgangne Hoszbonds fælleds umyndige Börn udi uskiftet Boe maae blive besiddende, saa lenge hun i Enckestand forbliver, og om hun imidlertiid skulle blive til sinds at Skifte og deele, maae hun selv indbyrdes med Samfrænder handle og slutte een Skifte forhandling om den Arv, som bemelte hendes Börn efter fornevnte hendes afgangne Hosbond, Börnenes Fader, kand tilkomme, som hun med dennem til Börnenes gavn best kunde foreenes foruden Rettens Middels overværelsze eller Videre Registering og Vurdering efter Loven, Dog haver bemelte Samfrænder eet skriftligt Instrument derover at forfatte, som billigt kand være og de i fremtiiden, naar Börnene kommer til deres myndige Aar, eragte at kunde forsvare, og Ville Vii herhos allernaadigst have be-

falet dem som dette Skifte i saa maader forrettendes vorder, at de i alle maader holder sig den 1 Articul udi den om adskilligt Justitien Vedkommende den 31te Martii 1719 Allernaadigst udgangne Forordning allerunderdanigst efterretlig; hvilcket og skal skee af den Øvrighed og Rettens Betiente, som det ellers kunde tilkomme samme Skifte at forvalte, for saavit bemelte Articul dem angaar, som og derover intet i deris Rettighed skal afgaae. Forbydendes etc. Friderichsberg den 24 April 1734.

Sj. Reg. LV, Fol. 386—387. — Paa det kgl. Bibliotek (Miscellanea Poes. select. III, Nr. 24) findes et Bryllupskarmen i Folio af N. Wulfsberg „Da den Velædle og Velfornemme Negotiant Sr. Ludewig Wittrog Og den Velædle, Gud- og Dyd-elskende Madame, Mad. Anne Kirstine Finchenhoff, Sal. Sr. Johann Drevesens, Hans Kongl. Majsts fordum Vel-renommerede Manufacturist ved den Danske Papiir-Fabriqve, Hans efterladte Ægte-Hustrue, Bleve ved en Christ-sömmelig Copulation efter Himmelens egen Raadføring i mange Velfornemme Venners Overværelse ægte-viede den 15 Februarii 1736". — Ludvig Wittrog tjente 1720 som Krambodsvend hos Silke- og Klædekræmmer Christopher Friderich Vriesberg i Kjøbenhavn (Sj. Tegn. LXII, Fol. 623 og 643); under 11 April 1727 faar han Privilegium til at oprette et Manufaktur „af uldne Stoffer, uldne Strömper og andet sligt" (Sj. Reg. LII, Fol. 668—670, jfr. Sj. Tegn. LXV, Fol. 496), og denne hans Fabrik synes at have været betydelig, han „underholdt" ved den over 250 Mennesker (Sj. Tegn. LXVI, Fol. 36). Under 5 Avgust 1735 fik „Borger og Handelsmand" Ludv. Wittrog Bevilling til at hensidde i uskiftet Bo efter sin afdøde Hustru (Sj. Reg. LV, Fol. 774—775). I 1738 kræves han for hvad, han skylder Admiral Tordenskjolds Dødsbo, 400 eller 1400 Rd. (Sj. Reg. LVI, Fol. 633), ved denne Lejlighed kaldes han Kræmmer. Under 21 Avgust 1747 faar han Privilegium til at oprette en Dvælgs, Glans- og Lybsk-Lærreds Fabrik (Privilegiebog i Raadstue Arkivet, Nr. 110); Fabriken er i Store Helliggejststræde (Kom. Koll.'s Journ. F, Nr. 863; G, Nr. 517).

127.

1736, 28 Marts. Gehejme Konseils Resolution om at der ikke behøves noget kgl. Privilegium til at anlægge en Papirmølle ved Kristiania.

Statholderen Grev Rantzau indsender hosfølgende Memorialer til ham sub Litr. A oc B fra Jörgen Olsen Horster og Diderich Reuter om at nyde Privilegium paa en liden Papier Mølle, som de har j Sinde conjunctim ved Christiania

at oprette; Hvorover Statholderen har indhentet hosfølgende betenkninger sub Lit. C, D oc E fra den constituerede Stiftamtmand, Magistraten oc den nuværende Papiers Mølles Eier Ole Smit, som gaar derpaa ud, at sollicitanterne over deres Fattigdom umuelig kand indrette saadan et Verk, oc at ikke Kluder nok kand faaes til den gamle Papier Mølle langt mindre Debit dertil end sige til fleere, saa at det omsider vilde ruinere dem alle; Oc som Statholderen finder denne Sag at ved komme det indrettede Oeconomie Collegio, saa indstiller hand, om Hans May^{t} maatte finde for got Sagen didhen til Ventilation oc Overveiende at remittere; Erindrende derhos, at de Privilegier, solicitanterne har søgt, Nemlig Told Frihed paa Møllens Redskaber, Frihed at kiöbe deres Vahre ved Christiania Brygge fra förste Haand, oc at intet Qværnebrug en fjerding Vey nær Møllen maatte oprettes, har de siden paa Forestilling, at det var til Afgang for Kongens Told Indtrader oc imod Christianiæ Byes samt nu værende Papier Mølles Privilegier godvillig frafaldet, oc altsaa nu ikkun forlanger Tilladelse til en Mølles Opbyggelse; Som da intet søges Kongens Interesse til Afgang oc nu værende Papier Mølles Friheds Aar forlengst ere forløbne, det oc er bedre, at meer end et saadan Manufactur er til, da Vedkommende beflitter sig paa dygtigere Arbeide oc bedre Priis, saa indstiller Statholderen, hvor vit der paa Ansøgningen maa reflecteres, den hand holder for at være af ringe betydning oc ey seer, de behøver nogen sær bevilling til, da de om ingen benaadning anholder oc itzige Papier Mølle ej har nogen exclusiv Privilegium, der for lengst er expireret; Dette kunde ellers herimod være at indvende, at det vil blive vanskeligt saa meget Papier at faa afsat, da nu værende Manufactur skal have store beholdninger, men dette er en ting, som Indretterne selv faar at sörge for oc forud overlegge, förend de sig saadant Verk paatager, da det meeste Papier j Norge föres ind fra fremmede Stæder, oc Jndretterne desuden ere af ringe Vilkaar, saa at den meeste Deel skal forarbeides med andres Penge.

Herhos de paaberaabte Bilager fra Lit. A til Lit. E inclusive.

(I Marginen:) Cancellie Collegium den 26 Martii 1736.

Supplicanterne kand indrette denne Papier Mølle efter eget Behag, hvortil ikke skiönnes, de behøver noget Kongl. Privilegium, da slige Manufacturers Jndrettelse enhver er tilladt, saa lenge ikke andre derved prejudiceres, hvilket her ikke skeer efter Statholderens Forestilling.

Conseillet den 28 Martii 1736, ligeleedes.

Geh. Ark. Dsk. Kancellis Supplikprotokol for 1ste Halvdel af 1736, Nr. 501. — Under 10 April 1736 afgik der Skrivelse til Grev Rantzau fra Gehejmeraad og Obersekretær von Holstein om ovennævnte i Gehejmekonseillet faldne Resolution. Diderik Reuter havde været Papirmester hos Ole Smith men var efter dennes Udsagn kommet fra ham paa Grund af Uduelighed. Jörgen Olsen Horster ejede Grunden, hvorpaa Smiths Mølle stod, og den Papirmølle, han nu anlagde sammen med Reuter, blev opført kun 22 Alen fra Smiths. Den egenlige Ejer af den nye Mølle var Kjøbmand Peder Leuch, men han træder först senere frem. Det var den nye Papirmølles Oprettelse, der lod Smith ansøge om det nedenfor under 1 Juli 1737 trykte Privilegium (Disse Oplysninger ere tagne af Sagen ad Kom. Koll.'s dske Journal A Nr. 993 i Geh. Ark).

128.

1736 og 1737. Uddrag af Kurantbankens Protokoller om Papiret til Banken fra Joh. Drewsen.

Anno 1736 d. 11 December vare samtl. Banco Commissarier paa Charlottenborg forsamlede . . . . . Ofvenmeldte forsamlings dag indfandt sig i Commissionen effter foregaaende anmodning Monsieur Drevitz paa papir Møllen, da hannem blef foreviist een model af det til banco sedlerne projecterede papier, hvilcket hand erklærede sig vel at Kunde forferdige, men icke nu strax determinere tiden, inden hvilcken hand det Kunde lefvere men bad om Copie af den ham foreviiste model, da hand lofvede om 3 dage med hands udførlige svar herom til Commissionen at indkomme, hvorpaa Hr. Conference Raad Thott paatog sig at lade een Copie af bemeldte model forferdige og samme Monsieur Drevitz at tilsende . . . . . .

D. 28 Dec. vare Commissarierne igien forsamlede, hvor der fra Papier-mageren indkom effterretning, at hand i steden for de udi modellen til det Kongl. Chifre anförte 4 quadrater dertil maatte bruge 6, saasom hand det Kongl. Chifre udi saa liden form ej Kunde forarbeide. Og som

hand hafde udladt sig med, papieret ej för februarii Maaneds udgang Kunde blifve lefveret, saa blef resolveret paa alle muelige maader at tilholde ham med arbeidet at haste . . . . . .

(1737) Den 5 februarij var atter Commissarierne forsamlede . . . . . Endelig blev forfattet een Revers, som Banco Papirets Fabriqueur Sr Dreves skulle underskrive for derved at forpligte sig til ej at trycke mere af bemte Papir end til Banco Commissarierne vorder extraderet, icke heller for nogen anden at forarbeide nogen Modelle enten af Papiret eller dets Stempel og det under hans Saligheds Eed . . . . . .

(1737) Den 19 februarii vare Commissarierne atter forsamlede . . . . . Dernest indfandt sig Papir Fabriqueuren Mr Dreves, som lovede til förstkommende Løverdag at lade levere $1^1/_2$ Riis af det bestilte ny Papir til Banco Sedlerne . . . . . .

(1737) Den 26 Februarii vare Commissarierne forsamlede paa Charlottenborg, hvor da blev aabnet den Paque, som fra Papir Fabriquen afvigte Løverdag var indkommen og efter Fabriqueurens Beretning skulle være 1 Riis 19 Bøger og 2 Ark . . . . . .

Kgrigets Arkiv: Kurantbank - Kommissærernes Forhandlings-Protokol. — I Danm.'s National- og Stats-Husholdn. (1844, S. 11) skriver M. L. Nathanson: „Den Kjøbenhavnske Assignation-, Vexel- og Laane-Bank, som er bekjendt under Navn af Courant-Banken, blev oprettet i Aaret 1736, men kunde, saaledes som det er anført i Bankens Generalforsamlings Protokol, paa Grund af at Papiirmager Dreves ei kunde faae Papiret til Sedlerne færdigt, ikke aabnes förend i Marts 1737". Den nævnte Generalforsamlings Protokol er ikke bleven funden. I Kommercekollegiets Journal A Nr. 333 (Geh. Ark.) findes under Datoen 31 December 1736 indført: „Johan Drewsens Svar angaaende Papirets Forferdigelse til Banco Sedlerne" med følgende Tilføjelse i Marginen: „henlagt ved denne Protocoll", men heller ikke denne Skrivelse er funden. Jfr. ndfr. under 7 Juni 1737.

129.

1737, 25 Januar. Bevilling for O. P. Schötz til at anlægge en Papirmølle i Roskilde (Maglekilde Mølle).

Vi C 6tus Giöre Alle Vitterligt, at eftersom Oluf Pedersen Schiöt, Borger udi Vor Kiøbsted Roschilde Allerun-

derdanigst haver Anholdet om Vores allernaadigste Concession, at hand et Papiir-Manufactur ved den hannem der i Nærværelsen tilhørende Maglekilde-Mølle maatte oprette, og at det maatte være hannem tilladt de dertil behøvende gamle Lumper og Klude sig her i Landene at Tilhandle, Saa have Vi effter saadan hans allerunderdanigste giordte Andsøgning samt den der om fra Vores StifftbefalingsMand, Os Elskelig Nicolay Friherre af Gersdorff, Ridder, Vores GeheimeRaad og Kammer Herre samt Stifftbefalings Mand over Sædlands Stifft og Amtmand over Kiöbenhavns Amt, saa vel som fra Magistraten i bemelte Roschilde indkomne Forklaring Allernaadigst Bevilget og Tilladt, saa som Vi og her med Allernaadigst Bevilger og Tillader, at hand fornevnte Manufactur paa hans egen Bekostning maa Anlægge og bruge saa og, at hand tillige med den paa Kiöbenhavns Amt nu værende Drevitske Papiir-Fabriqves Eiere de fornødne gamle Lumper og Klude udi Kiøbstederne og paa Landet over alt her i Siælland maa indkiöbe, Undtagen udi Vores Kongl. Residentz Stad Kiøbenhavn, hvor saadant hereffter som tilforn bemelte Drevische Papiir Fabriqves Eyere allernaadigst bliver allene tilstaaet. Forbydendes alle og enhver her imod, effter som forskrevet staar, at hindre eller udi nogen maade Forfang at giöre under Vor Hyldest og Naade. Givet paa Vort Slot Friderichsberg den 25 Janv. 1737.

Under Vor Kongl. Haand og Seigl.

Christian Rex.

F. D. Samsøe. J. S. v. Schulin. Desmercieres. O. Thott.

Geh. Ark.'s Kom. Koll.'s Koncessioner og Privilegier, 1736—1747, S. 87—89.

130.

1737, 7 Juni. Brev fra Kurantbanken til Joh. Drewsen om at sende det bestilte Papir.

Monsieur

Vi have forlengst effter Eders os giorde Löffte ventet paa det til Banquens Fornødenhed bestilte Seddel Papir, mens til dato forgiæves, hvorfore Vi nu formode, J uden

lengere at udhale Tiden seer os tilstillet saameget af det bestilte Papir, som nu haves ferdig. Vi forblive

Kiöbenhafns Banque (Titul.)

den 7 Junij 1737.

O. Thott. H. J. Soelberg. G. Klaumann. J. Fabritius.

Til Monsr Dreves.

Kgrigets Arkiv: Kurantbankens Kopibog, S. 15—16.

131.

1737, 1 Juli. Bevilling for Ole Smit til at anlægge en Papirmølle ved Kristiania for visse Arter Papir.

Vi C. 6tus Giöre alle Vitterligt, at Efftersom Olle Smit Papiir Manufacturist i Vor Kiöbsted Christiania udi Vort Rige Norge for Os allerunderdanigst haver andraget, hvorledes iblant de Klude, som til det sammesteds af hannem og Jnteressenter jbrughavende Papiir Manufactur indkiøbes, falder en stor deel saa grove Lumper, at de icke til Skriv Papiir eller saadanne Sorter, som der kand fabriqueris, findes tienlige, hvorfore hand tillige allerunderdanigst haver været begiærende, at som saadanne Grove Klude der i Landet nock som er at Bekomme og til Cardus samt andre dets lige Grove sorter Papiir kunde Bruges, men icke ellers skal komme til nogen Nøtte, Vi da allernaadigst vilde meddeele ham det Privilegium at oprette og udi de förste 15 Aar allene at Bruge et andet a parte Manufactur til Visze slags Papiir af de grove Klude at forfærdige; Saa have Vi i allernaadigste Henseende til foregaaende Omstendigheder efter hans her om allerunderdanigst giorde Ansøgning og begiering samt Os Elskelige Christian Greve af Rantzow, Ridder, Vores Stadtholder udi Vort Rige Norge, saa og Geheime Conference Raad og Kammer Herre, hans der over allerunderdanigst givne Erklæring allernaadigst Bevilget og tillat, saa og her med bevilge og tillade, at Bemelte Ole Smit til Grove Sorter Papiirs Forfærdigelse nemlig allene Bruunt, Graat, Cardus- og tryck Papiir maa ved det der for uden af hannem og Jnteressenter jbrughavende Papiir Manufactur lade et nyt Verk oprette, Og at der imod jndtil Vi ander-

ledes tilsigendes Vorder, ingen anden end hand efterdags noget saadant Manufactur i de første 10 Aar udi Vort Rige Norge til deslige Sorter Grove Papiirs forfærdigelse maa oprette. Forbydendes alle og enhver herimod, efftersom Forskrevet staar, at hindre eller i nogen maade Forfang at giöre under Vor Hyldest og Naade. Givet paa Vort Slot Fredensborg den 1 Julj 1737.

Under Vor Kongel. Haand og Seigl.

Christian R.

F. D. Samsøe. J. S. v. Schulin. Desmercieres. O. Thott.

Geh. Ark. Kom.-Koll.'s Koncessioner og Privilegier 1736—1747, S. 96—97. — En Afskrift af dette Privilegium findes i Sagen ad Kom. Koll.'s dske Journal A, Nr. 993 i Geh. Ark., hvor ogsaa Smiths Ansøgning findes i Afskrift. Smith havde, da Lonicer (se ovfr. S. 104) ikke længer kunde drive den, kjøbt den 1732 paa Avktion for 4450 Rd. Interessent i Smiths Papirmølle var Kancelliraad J. Kölle.

132.

1739, 20 Februar. Angaaende Bygningshjælp til Joh. Drewsen i Anledning af en Strandmøllen overgaaet Ildebrand.

Stormægtigste Konge
Allernaadigste Herre!

Ved Memorial Litr. A, som Os fra Cammer Junker Ahlefelt er tilstillet med paategning, at Eders Kongel. May^{tt} allernaadigst forlanger derover en Allerunderdanigst Forestilling, beklager Johan Drevsen, Papiir Mager paa dend ved Jægersborg Dyrehauge beliggende Strand Mølle, hvorleedes samme Mølles Meel-Verker samt Stalden, Fæehuuszet og Laden tilligemed det indehafte Korn og foeder ved u-lykkelig Jldsvaade in Novembr: sidstafvigte Aar er lagt i Aske, hvilken Skade hand melder at have sadt ham i dend tilstand, at hand Værket uden hielp ey kand fortsætte, Bedende derfor om at maatte forundes 4re Aars Skatte og Landgilde frihed paa Møllens Hartkorn saa og nogen udviisning af Skoven især af Eege Tømmer og Rörskierning samt derforuden nyde noget til hielp paa hver fag Bygning at opsætte.

Geheime Raad og Ober Jægermester Gram, med hvem Vi herom have Corresponderet, Erklærer derpaa udj Skri-

velse Litr. B, at siden Møllen tilhører Eders Kongel. Mayᵗᵗ undtagen Bygningen, som er beboerens Ejendom, kunde det vel agtes at være beboerens Egen Sag, at besörge den afbrændte Bygning igien opbygt, men som dog deraf kunde flyde, det Møllen (formedelst beboeren ej er af de Kræfter at bringe dend snart i Stand) des Aarsag paa nogen Tiid kunde blive ødeliggende og forvolde afgang udj de deraf gaaende Rettigheder, saa holder Geheime Raaden tienligst til Conservation baade for Møllen og dens beboer, at ham foruden de sædvanlige 2ᵈᵉ Aars Skatte- og Landgilde frihed blev givet 3 à 4ʳᵉ udgaaene Eege Træer, som enten af Kiöbenhafns eller Cronborg Amts Skove kunde bekommes, saa og i Penge 1 ʳᵈ pr. fag eller i dend Stæd end da et Aars Skatte og Landgilde-frihed, Thi Rörskierning finder Geheime Raaden icke at hannem nogen steds uden andres præjudice var at anviisze.

Vel er nu denne Mølle, saaleedes som Geheime Raad Gram anfører, Eders Kongel. Mayᵗᵗ tilhørende, men som Bygningen derimod er Beboerens Eyendom, saa finde Vi icke, at Supplicanten i dette tilfælde kand tilkomme viidere end de tvende Aars frihed, som i Allmindelighed til hielp til afbrændte Stæders opbyggelsze ved allernaadigst anordning af 4ᵈᵉ Junij 1708 er accorderet; alleene siden Supplicanten dog ved den Møllen overgangne ulykkelig Jldebrand har taget stoer Skade og derved skal være sadt i dend tilstand, at hand samme af egne Kræfter icke igien saa snart kand opbygge, saa dependerer det alleene af Eders Kongel. Majᵗᵗˢ höye Naade og velbehagelig allernaadigste Resolution, om hannem, foruden de ommᵗᵉ 2ᵈᵉ Aars frihed for Skatter og Landgilde af Møllens hartkorn, efter Geheime Raad Grams betænkning maa skienkes og udviiszes af Eders Mayᵗˢ Skove 3 à 4 udgaaene Eege Træer til hielp til Bygningens opförsel. Vi forblive til vor Død

Eders Kongel. Mayᵗˢ
allerunderdanigste og troe
pligtskyldigste tienere

Rente Kammeret
dend 20ᵈᵉ Febr. 1739.

J. Benzon P. J. Bornemann M. Basballe
P. L. Smit P. M. Lund J. H. Bärens C. Leth J. P. Dreyer.

P. Mule.

Rentek.'s Relations- og Resolutions-Protokol for 1739, Sagen Nr. 37. Ved kgl. Resolution af 11 Marts 1739 tilstodes der Drewsen foruden „de sædvanlige“ 2de Aars Skattefrihed endnu „til Bygningshjelp 3 à 4 Udgaaende Eegetræer, som af Skoven Kand udviises“ (Sst.). — 1761 blev Strandmøllen med Springforbi assurerede i Kjøbstædernes Brandforsikring, og de nævnte Ejendomme i den Anledning tilsammen taxerede til 32,320 Rdr. (Kom. Kol. Journ. H, 1759—1761 [Nr. 8], Sagerne Nr. 590 og 755). — Efter Fr. Barfods utrykte Levnetsbeskrivelse af Joh. Chr. Drewsen skal der tidligere være overgaaet Strandmøllen en Brand, idet 12 Fag af den skulle være nedbrændte den 28 Juli 1703.

133.

1739, 10 Juni. Skjøde paa Strandmøllen fra L. Wittrog til Joh. Drewsen.

Stempel.
40 Rigsdaler.

Jeg Ludewig Wittrog Giöre hermed Vitterligt, at jeg haver afstaaet, Solt og Skiödet, som ieg og herved afstaaer, Sælger og Skiöder og afhender fra mig, Hustru og begge vorres Arfvinger til den Velagtede og Erfarne Papir-Mester Johan Drevsen dend mig tilhørende udj Kiöbenhavns Amt og Sillerød Sogn ved Lande Veien i mellem Kiöbenhavn og Helsingiör beligende Papir-Mølle, Kaldet Strand-Mølle, hvilcken ey allene er bestaaende af Papir men og af Korn-Mølle, med alle de Huusze og Bygninger, som derpaa Stædet nu findes, saavelsom ald dend Frihed og Herlighed, som effter Privilegier og Skiöder dertil ligger og ligge bör, saaledes som hendes Kongl. Mayᵗᵗ dend höyst Sahl. Dronning Charlotta Amalia og hands Printzl Höyhed Printz Carl det Eyede og det i derris tiid besiddet og bruget er, og min Formand i Egteskabet saavel som ieg self det Eyet og Bruget haver. I lige maade Sælger, af-hænder og Skiøder ieg fra mig, Hustrue og begge vorres Arfvinger ald dend Jord, som haver hørt til det saa Kalde stæd Springforbie med Ager, Eng og Skov og alt, hvad der under hørrer, undtagen det Nye og Gamele Huus, som Springforbie Kaldes, tillige med derved liggende og indplanckede Hauge og ald dend Jord og Skov, som derved ligger udj ligge Linie med det Synder Hauge giærde ned ud til Stranden i Synden og i

Vester fra Enden af Plancke Værcket langs med Lande Veien til de sadte Pæle i Norden i ligge linie ned til Stranden, hvilcket alt, som ieg saaleedes af bemelte Springforbies Eyedom forbeholder, mig u-Vægerlig og uden ald Dispüte skal være og blive tilladet med gröft eller giærde at aflucke og indhægne: Og som bemelte Sr Johan Drevsen mig nu for oven andførte Papir og Korn-Mølle med dends Rettighed og Herligheder samt Eyendom til Springforbie med ald, hvis deraf, som oven meldet er, Dependere, fornöyet haver Med dend Summa 8550 Rixdaler Courant, saa Kiendes ieg mig, Hustrue og begge vorres Arvinger ingen ydermeere deel, Lod, Ræt og Rættighed derudj at have men fuldkommen tilstaaer, at det alt skal tilhörre bemelte Johan Drevsen og hans Arvinger til u-Ryggelig og u-igien Kaldelig Eyendom, frie for hver mands tiltale i alle Maader; dog hans Kongl. Maytts Rættigheder, saa viit Springforbie angaaer, u-forkrængcket. Og som ieg, som oven meldet er, har forbeholden mig Springforbie og Hauge med ovenmeldet liden Jord og Skov, hvoraf ieg svarer afgiften, saa lenge ieg det besidder og beholder, saa forbliver og alle de derpaa udgivene Skiöder og adkomster, af hvilcke Sr Johan Drevsen herved leveres Rigtig Copie til sin effterretning, udj min gieme og forvaring, siden ieg allene for min og min Hustrues Lives tiid har reservered os samme Huus og Hauge med videre, som oven meldet er, saa lenge nogen af os lever, og da at have fuldkommen magt enten Selv det at bruge eller til anden at bort-leie: imidlertiid forpligter vii os til ey at sælge det til nogen anden, ey heller at samme Springforbie med forbemelte paa nogen Anden maade, i hvad Nafn det have kunde, maa eller skall komme i nogen andens Eye, mens naar ieg og min nu levende Kiæreste Anne Kirstine Finckenhoff ved Døden er afgangen, skall Johan Drevsen, hans Arvinger eller efterkommere paa Strand-Møllen betale derfor til vorres Arvinger dend Summa 800 Rdr siger Aatte Hundrede Rixdaler og ey vidre; ligesaa og om ieg eller Hustrue skulle blive sindet i vorres Levende Live samme at afstaae, skall hand eller de derfor betale lige Summa, hvorimod Huszene af os alle tiider skall holdes i God stand; Skulde (som Gud i Naade forbye og afvende)

skee, at Bygningerne ved u-Lyckelig Ildebrand eller anden u-lyckelig tilfælde skulde blive Ruinerede, imedens det er i min eller nu levende Kiærestes Eye, og vii da ville, at Sr Johan Drevsen skulde imodtage Springforbie med tilligende i dend Stand, som det da befantes, da skall Sr Joh. Drevsen icke være Forbunden til forbemelte accorderede Summa at betale, men effter dends da befindende beskaffenhed og Værdie og ligge som derom da paa beste maader kand accorderis. Og skall hannem eller hans Arvinger da alle Springforbies Gamle Skiöder og adkomster i Natura udleveres: Men de Øfrige Papir-Møllen tilhørende Skiöder og adkomster og vedkommende Documenter haver ieg Ludewig Wittrog hermed Sr Johan Drevsen overleveret. Til bekræfftelse haver ieg dette mit udgivene Skiöde egen hændig underskrevet og forseiglet samt Venligen ombedet Ædle Hr. Forvalter Lauritz Nielsen og Hr. Peter Gertzen det med mig til Vitterlighed ligeleedes at underskrive og forseigle. Kiöbenhavn den 10 Junij A° 1739.

Ludewig Wittrog
(L. S.)

Till vitterlighed effter anmoding underskrifve
Laurs Nielszen (L. S.) Peter Gertzen (L. S.)

Fremlagt læst og Protocolleret paa Kiöbenhafns Rytter Districts Bircketing Mandagen dend 29de Junij 1739.

Testerer
Jens Gystinge. M. I. Widsted

Fremlagt og Læst paa Siellandsfars Landsting Onszdagen den 18de Novemb. Anno 1739.
I. Christensön. Mylius. M. Munthe.

Protocolleret oc Attest ved hæfftet.
Hans Knudszen szölling (?)

Original i Fabrikejer Chr. Drewsens Eje. — Under 14 Februar 1739 var der om Salget oprettet en Kjøbekontrakt mellem Wittrog og Drewsen.

134.

1739, 17 Juni. Klage fra Joh. Drewsen over en i hans Mølledam foretagen Skjelsætning.

Stempel. 24 Skill.
1739.

Stormægtigste Aller-
naadigste Konge og Herre!

Jeg fattige Mand, Papiir-Mager paa Strand Møllen, nødes i dybeste underdanighed for Eders Kongelige May^t^ at andrage, hvorledes Assessor Helt og Regimentskrifver Thomas Hansen, da de som Commissarier sidstleden 12te hujus efter deris forhen dend 17de October 1737 afsagde Dom satte Skiel imellem Mølle-Dam og Aae ved de 3de Møller i Dyrehaugen, har betaged min paaboende Mølle dend meste og beste deel af dends alle tiider forhen tilhørende Mølle-Dam af fiskerie og Rörskiærning og følgelig dend beste Herlighed, Møllen tilhører i mine Allerunderdanigste ringe Tanker, imod ald rett og billighed, Adkomster og Hæfd; Thi 1° har mine formænd og Ejere til Strand-Møllen alle tiider fisked i Mølle-Dammen til Krud-Møllen Og skaaren Rör til Broen, som med Tingsvidne af 21de Augustj 1730 er beviist, hvilked og Eders May^t^ ved Allernaadigst Resolution af 26de Martj 1731 [ovfr. S. 152] allernaadigst har approberit og tilladet paa min formand og faderbroder afgangne Johan Drewesens allerunderdanigste ansögning. 2^det^ Har de forrige Ejere haft og brugt samme frihed, Skiödet og solgt Strand-Møllen een til anden med alle de Rettigheder og Herligheder, som Møllen alle tiider har haft, i sær har dend Höyst Salige Printz Carl solgt dend til min fader-Broder Johan Drewisen med ald dend frihed og Herlighed, som alle [tiider] har ligget dertil, og følgelig med Dams-Bond og Rettighed; Og naar nu det beste af Dammen, som ald tiid har ligged der til, tages derfra, har ieg ingen anden Hiemmel at holde mig til end Eders Kongelige May^ts^ Naade. Vel kand det for det 3^die^ ikke Desputeris, at jo Grunden, saa vel dend, Møllen staar paa, som Mølle-Dammen, tilhører Eders Kongelige May^t^, mens just det samme gifver mig adkomst til Dam og DamsBond; Thi

ieg svarer Skatter af 19 tdr. 2 skp. 3 fkr. 2 alb. af Mölleskyld Hartkorn og 20 tdr. Landgilde-Mel, som alle Landkyndige er bekiendt, at er taxerit efter Møllens Brug, Dam og Dams Bond, og alle Hoved Wand-Møller i Dannemark, enten det er Leje eller Eje Møller, har Dam og Dams Bond, hvilked og Commissarierne i Deris Dom-Sluttning tilstaar, saa de derudi har tildömt Møllen Dam og Dams Bond, og hvad der i voxer, at tilhøre, mens ved Executionen har de betaged Møllen det samme. Allernaadigste Konge! Jeg fattige fremmede Mand er for faae Aar kommen her ind i Landet og har tilsatt min fattigdom paa dette werk, er blefven obligerit at Kiöbe det, har haft dend u-lykke, at Korn Møllen tilligemed 68 fag Huus ved u-lykkelig Ildsvaade er afbrendt, som foruden dend Naade, Deris May^{t} allernaadigst har beviist mig (hvorfor allerunderdanigst takker), vil koste mig en anseelig Summa igien at opbygge, og denne paatvungne Process har foraarsaged mig eendeel Bekostninger; Ansøger derfor allerunderdanigst, Eders Kongelig May^{t} Allernaadigst vill forekomme min yderste Rujn ved at tillade, at ieg og efterkommende Ejere af Møllen maatte beholde Dam og Dams Bond med Fiskerie og Rörskiær, ligesom Jeg og formænd af Arilds tiid alle tiider har haft efter forhen melte Tings-widne og Deris May^{ts} Allernaadigste Resolution af 26de Martj 1731, og det alt i allernaadigst Betragtning, at til et Papiirwerk behøvis Reen Wand, skulle nu en anden tillades i Dammen at fiske og skiære Rör, kunde de, naar de ville, giöre wandet forplumret og u-reen og fölgelig tilföye mig u-boedelig skade og dette Kostbahre werks endelig undergang. Udi forventning Eders Kongelige May^{ts} Naade og Resolution forbliver ieg Lifstiid

Stoermægtigste Allernaadigste
Konge og Herris
Allerunderdanigste tienner
J. Drewsen.

Strandmøllen
den 17 Juni 1739.

Rentek. Ark. (Pakke ang. Manufakturmøllerne paa Kbhvns Amt). — Assessor i Højesteret „saa og Krigs Raad samt Kirkeinspecteur“ Peter Helt og Regimentsskriver Thomas Hansen beskikkedes under 12 Avgust 1735 (Sj. Tegn. LXIX, Fol. 249—250) til som Kommissarier at dømme imellem „Beboerne“ af Stube-, Raavads- og Strandmøllen paa den ene Side og Dyrehaven paa den anden Side. Kammerherre

og Hofjægermester Christian Carl von Gram, som havde faaet Direktionen over Jægersborg Dyrehave, paastod, at de nævnte Beboere ikke havde „Frihed og Rettighed at fiske og skiære Röer, saaviit enhvers Mølle Aae strekker sig". Kommissarierne udtalte i deres Dom af 17 Oktober 1737 (Rentek. Ark. Pakke ang. Manufakturmøllerne paa Kbhvns Amt), at det „følger af sig self, at ligesom de [d. e. Beboerne] maa benytte sig byggepladsen eller Grunden til Huusene, ligesaa maa de og benytte sig Grunden eller hvad derpaa voxer i Mølledammen, endskiönt de paa ingen af stederne ejer Grunden"; de maa hver for sig fiske og skære Rør i deres Mølledam men ikke „i den ovenfor Dammen liggende Mølle aae". Herefter androg Kammerherre Gram paa, at der ved hver Mølle sattes „Skiel og pæle, hvorvit Mølle-Dammene sig bör og skal strække" (Sj. Indl. 1738 Litr. F), og under 14 November 1738 beskikkedes de tidligere nævnte Kommissarier Helt og Hansen hertil (Sj. Tegn. LXX, Fol. 898—899). Geheimekonferensraad Nicolaus Baron af Gersdorf gjør imidlertid Fordring paa som Amtmand over Kbhvns Amt at skulle være med herved, og dette indskærpes Kommissarierne under 23 Januar 1739 (Sj. Tegn. LXXI, Fol. 31—32 jfr. 32—33), men forandres senere derhen, at Baron Gersdorf skal være med ikke som Amtmand men kun som Kommissarius, da det var oplyst, „at Dyrehaugen stedse haver været under Vores Hof-Jægermesters Inspection alleene" (Sj. Indl. 1739 Litr. A). Skjællet blev nu sat den 12 Juni 1739, og over det er det, at Joh. Drewsen beklager sig. Sagen gik til Rentekammeret, der søgte forskjellige Oplysninger og endelig under 14 November 1739 afgav en Indstilling, i Overensstemmelse med hvilken Kristian VI under 1 December s. A. resolverede (Rentek.'s Relations- og Resolutionsprot. 1739, Nr. 218) „at Papiirmageren Johan Drewsen maae, saalænge det paa dend saa Kaldede Strand Mølle anlagde Papiir-Verk der paa Stædet vedlige holdes, nyde Liige frihed af Fiskerie og Röerskierning udj dend ved Møllen beliggende Dam, som hands Formand ved Vores Allernaadigste Resolution af 26de Martij 1731 har været tilladt, dog at hand derimod af Röerskieringen, saa vidt hannem ved dend i Aaret 1737 afsagde Commissions-Dom og paafuldte excecutions-forretning udj samme Dam er fraKiendt, svarer Aarlig til Dyrehauge-huuszenes reparation og Tækning saadant qvantum Röer, som Stædet af u-villige Mænd Kand taxeres for".

De til Rentekammerets Indstilling hørende Bilag findes samlede i den oftere nævnte „Pakke ang. Manufakturmøllerne paa Kbhvns Amt" (Rentek. Ark.), og herimellem findes en Skrivelse fra Hof-Jægermester Gram af 18 Oktober 1739, hvori det bl. A. hedder: „Anlangende hvis Monsr. Drewesen ellers om sin stoere skades Lidelsze hafver fremført, Saa haver hand Hverchen ved denne med Møllens Ejere førte Process ei heller ved dend paa Bygningen skeede u-Lychelige ildebrand hafft Ringeste skillings udgifft eller Bekostning; Thi aldt hvis som saa vel paa Processen som dend skeede skade ved Ilde Branden er medgaaet, er i alt falden hans formand til Last".

135.

1743, 27 Februar. Bestilling fra Kurantbanken paa noget Papir hos Joh. Drewsen.

Til Papiers Fabriqeuren Sr Dreves.
Monsieur!

Da der til Banquens fornødenhed behøves 2 Riis got Seddel Papier af nogen bedre Sort end det, som til Banco Sedler forbruges, saa følger deraf her indesluttet et arck til een Modell for hannem, hvorefter hand nu vilde behage bemelte 2 Riis Papier paa samme maade og med lige saadan Ciffer og Bogstaver udj hver Seddel, som Modellen udviiser, joe för joe hellere at forfærdige og her til Banquen tilligemed hands Regning og dette nu hosfølgende Arck indsende. Vj forblive

hands Velvilligste
Friis. Dauw. Soelberg. Klöcker. Klaumann.

Kgrigets Arkiv: Kurantbankens Kopibog S. 138. — Under 27 Juni 1752 bestilte Banken „20 Ries Papier Zu Banco Billets nach dem Letzten Modell mit Ihrer Königl. Mayest. Chifre“ (sst. S. 288). — Under 11 Avgust 1758 findes sst. (S. 454) en alvorlig Klage over, at noget fra „Sr. Drevesen“ bestilt Papir ej er leveret.

136.

1743, 12. April. Ansøgning fra Joh. Drewsen og tre andre Papirfabrikanter om Indførselstolden paa Papir.

Stormægtigste Konge
Allernaadigste Arve Herre!

Her udj Eders Kongelig Mayts Riiger og Lande er allereede oprettet af Papiers Fabriquer Een ved Kiöbenhafn, Een ved Roeskilde, Een i Jylland, Een i Flensborg, Een i Slesvig og 2de udj Christiania, hvilke Syv Verker ere i den Stand, at de icke alleene nocksom kand fournere Landene med det fornødne Papier men endogsaa bortsende endeel, naar de kunde finde den behøvende Debit. Hvilket dog icke er mueligt, saa lenge Kiöbmændene kand indføre imod den sædvanlige Told, hvad de vil; Men siiden det er beviist, at vore

Sorter Papierer ere lige saa gode som de fremede og priszerne icke meget differerer, Vi udendes icke hverken kand opsette priszerne heller icke forringe Papierernes bonité, allerheldst da hvem af os, der kand forfærdige leteste priis og beste bonite, kand, naar det fremede papier bliver til deels fordoblet i Tolden og til deels forbudet, vente dend störste Debit; Saa understaar vi os herved i dybeste underdanighed at anholde, at Eders Kongl. May^{tt} allernaadigst vil fordoble Tolden til 3 ℔ per Riszen af Skriv Papier og 1 Rd^{r} Ballen tryck Papier samt tillige ganske forbyde Concept og graae Papiers Indförszel i Landene, eftersom de behövende Klude til de slags Papierer overalt i Landene kand haves; Vi forvente saa meget meere en allernaadigst Resolution, som Pengene derved bliver i Landet, og Vi (som haver sadt store Capitaler i vores Verker og ellers total ödeleges, i fald dette ey allernaadigst bevilges) paa oven anförte Maade vorder Conserverede; Vi forblive udj allerdybeste underdanighed

Eders Kongl. May^{tts}
allerunderdanigste troe
arve. Undersaatter

Kiöbenhafn
d. 12 April 1743.

Johann Drevetz ved Kiöbenhafns Strandmølle.
Michael Andersen Bars ved Engelsholm i Jylland.
Verket tilhører Justice Raad de Lichtenberg i Horsens.
Ole Pedersen Schötz i Roeskilde.
Gabriel Peter Gadebusk ved Flensburg.

Geh. Ark. ad Kom. Koll.'s Journal B, 1741—1743, Nr. 1200. — Den eneste af de ovennævnte Papirmøller, der ikke tidligere er omtalt, er Møllen ved Flensborg. Under 17 December 1725 fik G. P. Gadebusch Privilegium til at drive den; Privilegiet blev konfirmeret den 22 September 1766 og ved kgl. Resolution af 7 Avgust 1783 blev det udvidet til ogsaa at gjælde hans Søn Leonhard Gadebusch (Fabrikfagets Forestillings Protokol for 1799, Nr. 32).

137.

1744, 13 Juni. Kgl. Privilegium for Interessenterne i de to Papirmøller ved Kristiania.

C 6^{tus} Giöre alle Vitterligt, at for os allerunder-

danigst have andraget Os Elskelige Anton Bojesen Schoyendahl, vores Justitce Raad, hvorledes hand og med Jnteressenter udi de norske Papirs Verker med stor Bekostning have Jndrettet 2de Papiers Møller, som nu skal være i saadan Stand, at derpaa forfærdiges alle slags Papier lige saa got og forsvarligt som det fremmede, dog klager hand, at en stor quantitet til fordervelsze henligger formedelst den mængde, som af Fremmed Papier i alle Kiöbstæder udi Vort Rige Norge indføres og forhandles; til saadant at forekomme og for end videre at befordre disze Verkers Opkomst haver Hand hos os om et allernaadigst Privilegium allerunderdanigst anholdet; Thi have Vi efter hans i saa maade allerunderdanigst giorde Ansøgning og Os Elskelige Voris Stiftbefalingsmænd udi bemte Vort Rige Norge deris Derom til Vores Gen. Ld. Oec. og Com. Coll. Givne Erklæring, Allernaadigst for Got befundet bemte Jnteressenter udi de 2de Norske Papirs Verker følgende Privilegium at forunde:

1. Tillade og Ville Vi allernaadigst, at alt fremmed Papiers Jndførszel i Vort Rige Norge maae forbydes, til hvilken ende Vi under denne Dags dato allernaadigst Forbud i saa maade have ladet udgaae.

2. skal alle de folk, som enten staae i fabriquernes tieniste for Svenne og Drenge eller og virkeligen sig til Professionen applicerer for all værving være befriede og ikke af nogen til Soldat antages, dog bör de, som til noget Matros eller Soldat Læg henhører, under denne frihed aldeles ikke være forstanden.

3. Og i fald nogen enten for en eller anden Aarsag skyld skulle ved fabriquerne melde sig straxen at ville have saa stort et quantum Papier, som ikke udi saadan Hast var at tilveiebringe, saa ville vi allernaadigst, at de, som saa stort et quantum ville forlange, samme betids forud skulle bestille.

4. Skal Interessenterne aldelis tilforbuden være ikke at sælge udi mindre partier end et Risz af gangen, dog dersom den eller de i Kiöbstæderne, der haver Papiret udi Commission, er en Kiöbmand, der handler med Andre Vahre en detail, da maae hannem ikke forbydes for sin Egen Reigning Papier arkvisz at udszælge.

5. Bör Interessenterne tilforpligtet være bestandig at have et oplaug og efter Stædernes Beskaffenhed et tilstrækkeligt Forraad udi efterskrevne Kiöbstæder Neml. Christiania, Bergen, Trundhiem, Christiansand, Friderichshald, Friderichsstad, Dramen, Moss, Scheen, Tönsberg og Krageröe.

6. Skal Interessenterne under Dette Privilegii fortabelsze tilforpligtet være Jndvaanerne med got og forszvarligt Papier til ligesaa billige Priszer som det fremmede at forsyne og fremdelis lade sig være angelegen Papirets bonitet at forbedre, og i særdelished at Postpapiret og det Royale Papir ligesaa got som det fremmede vorder forfærdiget og Endeligen

7. For saavit mueligt er at være forviszet, at det til forhandling i Stæderne oplæggende Papier vorder efter Prøverne got og forszvarligt, saa skal til sikkerhed og Publici efterretning af alle de Sorter Papir, som paa Fabriquerne Forfærdiges, til prøve Indleveres Neml.: en Bog af hvert slags til Magistraterne udi De Kiöbstæder, hvor oplaget skal være, alle igjennemdragne samt med Jnteressenternes Signeter forszeglet og Priszerne udi Enhver i Sær paategnede; Jøvrigt have forn^te^ Jnteressenter sig Forordningen af 1 Dec. 1728 i allemaade allerunderdanigst at efterretlig holde, hvorefter alle og enhver vedkommende sig allerunderdanigst have at rette og giörendes herimod, eftersom forskrevet staar, hinder eller Forfang under vor Hyldest og Naade. Givet paa Hirschholm Slott d. 13 Junij 1744.

Under Vor Kongl. Haand og Segl.

Christian R.

Berkentin. Schulin. Qvalen.

Walter.

Geh. Ark. Kom. Koll.'s danske Koncessioner og Privilegier 1736—1747, Nr. 59. — Det ses af Ovenstaaende, at de to oprindeligt konkurrerende Papirmøller ved Kristiania (se ovfr. S. 157), vare blevne forenede paa een Haand. De to Møller bleve senere til tre, se J. N. Wilses Reise-Iagttagelser, V, 1798, S. 283, jfr. Skand. Bogtr. Tid. 1873, S. 70—71, hvor jeg har givet nogle nærmere Oplysninger om Papirmøllerne ved Kristiania.

138.

1748, 16 September. Ansøgning fra Joh. Drewsen til Kommercekollegiet om Kludesamlingens Ordning.

Deres Excellencer Höy-Velbaarne Höy og Velbaarne Höyædle og Velbyrdige Herrer Tilforordnede udi General Land Oeconomie og Commerce Collegio!

Da mit Papiers Værck Strand-Møllen kaldet paa denne tiid lider særdeles meget for at faa de fornødne Materialier af Klude eller Lumper og allermest af fine eller bleegede hvide Klude, endskiönt ieg giör mig al optænchelig umage derfor og holder over tiuge Folck, som saa vel i Kiöbenhafn, som i de andre Kiöbstæder og paa Landet over Alt opkiöber og sammensancker alle slags Klude; ja ieg har end og af Nød og til en Prøve paa et par Aars tid sendt Folck til de andre Provincer Fyhn, Lolland, Falster og Møen for der at introducere og bekiendtgiöre det for Folcket; icke destomindre lider ieg saa stoer mangel paa Klude, at ieg paa et par Aar iche har kundet forarbeyde nær saa meget, som Værckerne formaaede at præstere, og ickun brugt tvende Bötter, imod at 3 eller fleere kunde fourneres af Verckerne, hvilchet giör mig en u-baadelig Skade, siden ieg for de anvente stoere Bekaastninger paa Verckets bedre i Standsettelse maae svare anseelige Renter, og at der foruden udkræves Store Omkaastninger til at underholde og lönne Mange Folck og Vedligeholde det anlagde. Denne store Mangel paa Kludene kommer meest deraf, at Kiöbenhafns Inbyggere ligger ingen Vind paa, at deres Folck maae samle det, som i Deres Huuse affalder, mens kaster dem paa Gaden, saa de ved Skarn Ageren udføres og kommer ingen til nøtte; ja mine Folck tör iche engang der om mælde sig hos Borger Standen, men bliver i Almindelighed paa det Haanligste afviiste. I endeel af de andre Kiöbstæder er det næsten af lige Beskaffenhed: Landmanden begynder at blive lidet meere omhyggelig for at samle Dem (muligen af meere trang); men den største deel af land-kluder gaar til den ved Roschilde anlagde Papiers-Mølle, som for transporten ligger saa meget mere beleylig end min. Hvorfore ieg af disze og fleere Omstændigheder nødes til underdanigst og allerydmygst at ansøge Deres Excellencer og Höye Herrer ved

Deres Höyformaaende Assistence ville Gribe mit Papiers Værck, som det Ældste her i Landet, under Armene med følgende Poster.

1. Om der kunde giöres nogen bedre Anordning, at Tieneste Pigerne saa vel hos Kiöbenhafns Inbyggere som i de andre Kiöbstæder kunde tilholdes bedre at i agt tage hvad Linnet, især det fiine, som Casseres, og i hver Huus unde det et lidet Stæd til forvaring, ind til de Folck, som der til af mig holdes, i mod betalning til dem samme kunde afhente, thi om denne Post blev bedre i Agt taget, vilde det meget contribuere til dette Værcks stadfæstelse og videre opkomst; og der ved blev en temmelig summa Penge i Landet, som saa vel for Kludene som for andet Papier nu bort skickes af landet til fremmede stæder.

2. At der skeede Forbud, at ingen Lumper af fiine eller Grove linnede maatte her af landene eller Holstein udføres men overlades til landets egne Fabriqver for en taalelig Priis, thi naar dette skeede, ville dette Verckes saa vel som de Andres bedre Opkomst mærckeligen befordres.

3. Er min underdanigst Bön til Deres Excellencer og Höye Herrer, at De Naadigst ville se der hen, at mit Kongl. Allernaadigst forundte Privilegium bliver conserveret, og at ingen fleere Papier-Møller her i Landet maatte tillades at anlegges, om nogen derom skulle giöre Ansøgning: hvilcket om dette skulle tillades, maatte forvolde, at det ene ruinerede det andet, og at Et maatte forgaae, allermeest ville dette Store og Ældgamle Papier-Fabriqve lide der ved, som ieg med stoer u-mage og langt större Bekaastning har bragt i nærmeste form efter de beste Værcker i Holland og til den fuldkommenhed, at ieg nu kand fabriqvere det beste Rojal, Median, Alle Sorter fiine og Middel Skriv Papirer saa vel og Alle slags Tryck Papirer, couleurede og brun Pack Papir, ligesom det maatte blive forlanget, ja jeg vil obligere mig at lade forarbeyde endnu saa stoer Qvantum til det, der aarlig giöres, som et andet maadelig Verck nogen tid kunde præstere, som ieg, saa længe den Gode Gud forunder mig liv og Helbred, ey skal aflade af yderste Formue at fuldføre og vedlige holde, saa fremt ieg kand bekomme de fornødne Klude, som til dets Fortsettelse behøves.

Hvilchet til Deres Excellencers og Höye Herrers Naadige og Höye Anstalt og Resolution underdanigst og allerydmygst recommenderer og her udi forventer Deres Excellencers og Höye Herrers Naadige og Höye Assistence, paa det dette mit Værck af mangel paa det, vi har overflødighed i Landet, og formedelst overflødighed paa fleere Værcker her i landet iche skulle gaae under og ruineres.

Forblivende udi dybeste underdanighed
Deres Excellencers
Höy-Velbaarne
Höy og Velbaarne
Höyædle og Velbyrdige
Herrers
underdanigste og allerydmygste
Strandmøllen d. 16 September tiener
Anno 1748. Johann Drewsen.

Geh. Ark. ad Kom. Koll.'s danske Journal D, Nr. 1026. — I Journalens Margin staar med Hensyn til denne Ansøgning: „henlægges. henlagt".

139.

1753, 8 Marts. Indberetning om Kilde Mølle til Stiftbefalingsmand over Sjællands Stift og Amtmand i Roskilde Amt Holger Scheel.

Deres Excellence
Höy og Velbaarne
Hr. Stiffts Befalingsmand!

Vi have samtlige her i Gaar været hos Papier-Fabriqveren her i Byen, da vi befandt baade det Hollandske Verk og Stampe Verket i en ypperlig Stand. Manden, som heeder Ole Schyts, havde ogsaa en tilstrekkelig Forraad baade paa Klude og stampet Verk til adskillige slags Papier; Vi saae og talte med 3de Svenne, en Lære Dreng samt 4re Folk, som hand desforuden bruger ved Fabriqven; hand forsikrede Os ogsaa, at hand i mange Aar aarligen haver forfærdiget og solgt 200 Riisz Skrive-Papier, 700 Riisz Tryk-Papier og 1500 til 1600 Riisz Maculatur Papier. Manden er ogsaa baade flittig samt stræbsom; Thi unde og ønske

Vi hannem dend Naade at maatte fremdeeles i sin Lives Tiid, og saa længe hand holder Fabriqven i denne Stand, Allernaadigst forundes dend sædvanlige Hielp af 30 Rdr, hvilket Vi og ere forviszede om at skee, naar Deres Excellence Naadigst vil komme ham til Hielp med sin krafftige Erklæring samt Recommendation: Vi forblive i störste Ærbødighed

Deres Excellences
underdanige tienere
M. Munthe. M. Hartmann. P. H. von Ham.

Roeskilde
dend 8de Martij 1753.

Kom. Koll.'s Pakkesager 632, Nr. 97. — Under 29 Januar 1753 havde Ole (Pedersen) Schötz indgivet en Ansøgning til Kongen, om at han vedblivende maatte nyde en aarlig Understøttelse af 30 Rd.; han har til sin Papirfabrik, skriver han, anvendt ikke alene sine og sin Hustrues Midler, „men endog stiiget udi 3000de Rigsdahlrs Gield, hvis Aarlige stoere Renter med Consumption, Fabriqvens vedligeholdelse samt min, Hustrues, u-myndige Börns og Tienniste-Folkes nødtørftige underholdning falder mig (som Gud best er bekiendt) meget besværlig" (Sst.). Ved kgl. Resol. af 8 Juni 1742 var det bevilget, at Ole Schötz „istedenfor de 30 rd aarlig, hand forhen i trende Aar af Roskilde Consumption nødt haver, endnu fremdeles lige Summa aarlig af det til Commercien destinerede fond maa forundes og det udi de nestefterfølgende Trende Aar". De 30 Rd., der vare traadte i Stedet for en oprindelig tilstaaet Konsumptionsfrihed, maa være blevet Schötz tilstaaet en eller flere Gange efter 1742, ti i hans Ansøgning af 29 Januar 1753 hedder det, at hans Ret til dem er „exspireret nest-tilstundende 2den Junij" (Kom. Koll.'s Forestillinger 1741—1742, Nr. 378). — Jfr. Kom. Koll.'s Journal B (i Geh. Ark.) 1741—1743, Nr. 531, 575, 1071.

140.

1758, 9 Januar. Johan Drewsen ønsker et Stykke af Dyrehavens Grund.

Stormægtigste Konge
Allernaadigste Herre

Af Hr. Geheime Raad og Ober Jægermester Gram er Os (ved Litr. A) tilstillet hosföiede Memorial (Litr. B), hvorved Johan Drevsen, Eier af Strand Møllen ved Jægers-

borg Dyrehauge, allerunderdanigst foredrager, hvorleedes hand til at forbedre Indretningen ved det der havende Papiir Verk nødvendigen behøver at lade opføre en nye Bygning, men mangler dertil fornøden Grund: Og som af Dyrehaugen gaaer et stykke udi en regulair Triangel af 12 Alen Grund og 40 Alen Sidelinie ind i hands Baggaard, hvilken Plads hand melder, at skal ikke være Dyrehaugen til nogen Nytte, da der befindes en gammel Gröft og Moratzig Grund, men hand derimod ved at opfylde Gröften og Moratzen kunde der finde Leilighed sit Forsæt til Verkets Forbedring at fuldføre; saa beder hand, at samme Grund maae hannem overlades, imod at hand lader Rekverket paa egen Bekostning udfløtte og forsvarligen opsætte.

Ober Jægermesteren melder self at have efterseet Stædet og befinder den omsøgte Grund at være af foranførte Beskaffenhed samt ikke af nogen Nytte for Dyrehaugen, men derimod kunde Rækværket ved denne Forandring faae en bedre Linie og blive 2 til 3 Fag kortere til Menage udi vedligeholdelsen; Hvorfor hand melder, at [han] kand ikke med föie have noget imod Ansøgningen at erindre: eragtende alleene, at Supplicanten, naar bemelte Grund ham overlades, derimod kunde forbindes at vedligeholde en forbi hands Værker langs med Rækværket løbende liden Jagtvei, hvor Jagten dog meget sielden skal komme, samt at lade det Stykke deraf, hvilket formedelst denne Forandring bliver udlagt i Aaen, paa egen Bekostning forsvarligen opfylde og istandsætte.

Som bemelte Grund, saaleedes som den er beskreven, syfnes at være af liden Betydenhed: og Supplicanten skal trænge dertil formedelst den ved hands Verk agtende Indretning; Saa submitteres det allerunderdanigst Eders Maj^{ts} allernaadigste Velbehagelig Resolution, om samme efter Ober Jægermesterens Eragtning maae hannem overlades paa de anførte Vilkaar, at hand paa egen Bekostning: 1. lader Dyrehaugens Rækværk, som staar for denne Grund, udfløtte og forsvarligen opsætte; 2. lader opfylde og istandsætte det stykke af Jagtveien, som formedelst bemelte Forandring lægges længere ud i Aaen, og 3. holder dette stykke saavelsom det øvrige af Veien, som gaar langs med Rækværket forbie hands

Verker og Grund, stedse udi forsvarlig Stand vedlige; da derefter og naar et acurat Maal paa Grunden indkom, den behøvende Expedition herpaa kunde opsættes.

Eders Kongel. Maiets

Rente Cammeret den 9de Januari 1758. allerunderdanigste troe pligtskyldigste tienere

O. Thott. M. v. Basballe. P. M. Lund. J. H. Bärens. C. Leth. O. G. Pauli. J. Barchmann.

Rentek.'s Relat.- og Resolut. Prot. for 1758, Nr. 12. — Kgl. Resolut. af 17 Januar 1758 tillod Joh. Drewsen at faa det paagjældende Stykke af Dyrehaven paa de af Rentekammeret opstillede Betingelser (sst.). Dokumenterne til denne Sag synes tabte. I Ryttergods-Kontorets Journal G, 1753—1758 findes under Nr. 4733 Følgende: „Drewsen paa Strand Møllen hans Memorial, at han ei det bevilgede stykke Jordsmon af Jægersborg Dyrehauge paa de foreskrevne Vilkaar kan modtage".

141.

1758, 4 September. Indberetning til Amtmand J. Juell Wind fra Joh. Drewsen om Strandmøllens Melmaling.

Höy og Velbaarne Hr. Baron, CammerHerre og Amtmand
Naadige Herre!

Ved Skrivelsze af 15de passato er af mig Requireret efterretning i følge det Höylovlige Rente Cammer Collegii forlangende: om ved Strand-Møllen, som jeg besidder, forrefindes fleere Qværne end deri har været, da samme ved Nye Matricul til Skats Svarelse er Taxeret! Eller om derved nogen anden Jndretning siden bemelte Matriculs forfatning maatte være foretaget, samt om dertil noget særdeeles Privilegium maatte være forhværved. Thi giver ieg mig den ære derpaa udj allerydmygste Giensvar at melde:

At da Strand-Møllen ved Matriculen for derefter at svare Skatt er bleven Taxeret, har Den haft 3de Papiir-Verker, 2de Meel-Qværne, 2de Stampe-Verker, et til Klæde eller Vadmel og et til Skind-Beredning, udsatt 7 Vand-Hiul, og desforuden har da været et Jern-Verk under Bygning.

Begge Stampe-Verkerne skal omtrent udj Aaret 1725 af Mangel paa Arbeide være nedlagde. Hvad Skiæbne

Jern-Værket har haft, viides ikke til visze, dog er det venteligt, at samme er bleven nedlagt, fordi det har været Papiiret, som paa Papiir-Verket forarbeidedes, til Hinder i dets Hvidhed.

Strand Møllen, som i gl. Matricul stod for 11 Tdr. 2 skp., er efter Nye Matricul Taxceret, hvoraf den svarer Skatter, for 19 Tdr. 3 Skp. 2 Fkr. $^2/_9$ Alb. Hart Korn; Ingen Mølle her paa Strömmen er Taxeret Höyere, skiöndt de ligger meget Beleiligere for Mølle Giester og har ligesaa meget Vand som min. Og dog svarer Strand Møllen, endskiöndt det er en Eiendoms Mølle, aparte, som de andre ere fri for, Aarlig 20 Tdr. Land Gilde Meel og 4 ℔ udj Penge til Cronborg Rytter Districts Cassa. Meel Møllen ved Strand Møllen har en Meel Qværn til alle Slags Korn, hvorved er en Sigte; til det, som af Hvede herpaa bliver formalet og ikke faaes fiint nok, haves en aparte Qværn med Sigte, som maler det efter og forskaffer ved dens særdeles Jndretning det fiine saa kaldede Engelske Meel.

Dernest haves en Gryn eller Malt Qværn, til hvilken er föyet 2de Sælde Verker med Steene, som Renser Kornet til Fornødenhed fra Urenlighed og Støv, hvilke Maler intet Meel, de gaaer med et Vand-Hiul Vexelviis, som det er Fornødent, med Gryn Qværnen. Nu har Papiir-Verket 3de Vand Hiul og Meel Møllen 3de: følgelig er her et Vand-Hiul mindre, end der var ved Matriculeringen og det, som til Jern Verket maae have været under Arbeide. Særdeles Privilegium til Møllen har ieg ikke søgt, efterdi det ved Kongelig Allernaadigst Andordning er Alle og enhver tilladt at anlægge nyttige Verker for Landet, tilmed meener ieg at være Berettiget at indrette min Mølle, som er en gl. Landgilde Mølle, saa fordeelagtig for det Publique og for mig selv, som ieg bæst ved og kand, allerhelst da det ikke skeer til nogens Fornermelsze. At det har været til Fordeel for Publico, sluttes foruden af Andet og deraf, at min Mølle var den förste Vand Mølle og uden Tvifl den, som opdagede, at af Jndenlands Korn kunde Males saa got Meel, at Landet ikke meere trængede til Fremmet, hvilket efter mine Tanker er til Fordeel for Landet. Om Moderation og Eftgivelse i de Stoere Udgifter, som Aarlig skal udreedes af

Møllen, torde ieg ikke giöre Ansögning, og paa den Maade Meel Møllen blev drevet, var det mig u-mueligt at Subsistere eller udreede Skatterne, hvorudover ieg blev nødt til at optenke en bedre Jndretning i den, hvorved Skatternes Afbetaling kunde erhverves; Thi Faste Mølle Giæster kand her ikke haves uden fra Trörød og Wedbech, som maaeskee Bestaar af 10 Gaarde og nogle Huusze, saa at derved ikke kunde Fortienes Folke-Lön eller til Møllens Reparation end siden til Skatternes Afbetaling.

Og endskiöndt ieg paa nogen Tiid har haft Maling fra Kiöbenhafn, saa bliver der dog kun lidt tilovers for mig og min Familie af det, som derved er blevet Fortient, naar Skatternes Afbetaling, Renterne og Møllens Vedligeholdelsze tilligemed Folke-Lön bliver fraregnet, som er klart deraf, at ieg for at faae noget at bestille maae male for $^1/_3$ ringere end Møllerne i Kiøbenhafn, der, saavidt ieg veed, ikke svarer andet til Hans Maj^{ts} Cassa end Borgerlig Skatt, der er kuns Lidet at Regne imod De Kongl. Skatter, ieg maae Betale. Ved det ieg har Forbædret Meel-Møllen, har ieg ingenlunde forsömt Papiir Verkets Forbædring men af yderste Kræfter og Formue saaledes Tiid efter Anden Forbædret samme, at det nu Næsten er ukiendeligt frem for forrige Tiider. Det Bestaar af 3de Papiir Verker eller rettere Male Bakker paa Hollandsk Facon, som udgiör det samme som de störste Hollandske Papiir-Møller. For endnu at ville giöre det Bædre har ieg Allerunderdanigst anholdet om et lidet Stykke Gröft af Dyre-Haugen for at faae meere Rum til fornødne Jndretninger. At ieg af yderste Kræfter og Formue driver det, kand og tillige sees af Klude-Samlingen, som ikke alleene her i Landet og i Kiöbenhafn efter Allernaadigst Privilegium med yderste Fliid fortsættes, men ieg har og allerede nogle Aar sendt Folk i dette Ærende til Fyen, Laaland og Falster, der har bragt mig heele Ladninger, og i Aar har ieg Ligeledes sendt Samlere til Borringholm, hvorfra ieg har faaet en Deel Klude og venter fleere, som alt af Toldbøgerne kand Bevidnes, saa at De, som lever af at samle Klude, ere næsten 30 Familier, desforuden har ieg nu og da tilkiøbt mig Klude fra Fremmede Stæder, hvoraf aldrig et Pund er bleven Solgt fra mig, men altsam-

men her paa Verket Forarbeidet, og meere har ikke staaet i min Formue. Til ydermere Beviis kand vel og tiene dette: at ieg her ved Papiir Verket og til Dets Brug holder saa mange Folk endog i denne Dyre Tiid, nemlig 10 til 16 Svenne, 10 Drenge foruden andre Arbeidere, som med Dem, der sorterer Kludene, udgiör et Temmelig stoer Tal. Af det Papiir, som her Aarligen Forarbeides, og Beløber sig til 6 à 7000de Riis, hvoraf 2000de Riis og undertiden derover har været Skriv Papiir og Resten Tryk-, Karduus og allehaande Andre Sorter Pak Papiir, kand sluttes, at Papiir Verket af yderste Kræfter og Formue drives. Ieg Troer ikke, at paa de Tiider, den nye Matricul er giort, den Siætte Deel Papiir af anførte Qvantum er bleven Fabriqueret og maaeskee slet intet Skriv Papiir, som gamle Breve giver mig Andledning til at Troe. Altsaa er Papiir Verket langt mere og tilstrækkeligere Forbædret og ingenlunde Aftaget eller Forringet, fordi Korn Malingen er kommen paa en Bædre Foed end tilforn, hvilket mig synes var meere at Rosze end at laste. Og ligesom der nu siden paa Friderichsdal, Fuglevad og Ørholm uden noget sær Privilegium er Anlagt Sigte Verker, saa meener ieg ingen, som Eier en gl. Landgilde Mølle, kand formeenes at giöre det samme, som ieg og De har giort, især da Vandet er det samme og ellers maatte løbe til u-nøtte i Stranden, der og ikke er andre Verker ved Denne Mølle end Papiir og Korn Maling, som just er De Toe Ting, Den i Mølleskyld ved Taxationen 1690 findes Ansat for; Ieg haaber derfore, at Begge Deele nyder liige höy Protection og Befordring, saavel til videre Fremvæxt og Vedligeholdelsze som til min Conservation.

Thi som det vilde være af alt for Stoer og en Ond Consequence, naar en Mand, der vover sine og Andres Penge til at sætte nyttige Fabriquer og Verker (som vores Allernaadigste Konge med en saa særdeles Naade protegerer og ønsker vedlige holdt og til mueligste Fuldkommenhed Bragt) i god Stand og med den yderste Flid og Stræbsomhed Arbeider, skulde Trykkes og Ruineres; hvilket viszeligen vilde skee ved mig, dersom mine Stoere Bekostninger, Flid og uendelig Arbeide skulde imod ald ret og Billighed blive Bebyrdet med Noget.

Saa indflyer ieg med den Fuldkommenste Tillid til min Naadige Herres Berömmelige Retsindighed og Beder Allerydmygst, at De ved Deres Forrestilling til det Höye Rente Cammer Collegio Naadigst Afværger ald den NakDeel, som mig og Strand Møllen af mine Misundere kand være Tiltænkt. Ieg forbliver med Störste Soumission

Höy og Velbaarne Hr. Baron
Cammer Herre og Amtmand
Min
Naadige Herres
Allerydmygste
tienner

J. Drewsen.

Strand Møllen
den 4de Septembr. 1758.

Rentek. Ark. ad Ryttergods-Kontorets Journal H, 1758—1765 Nr. 486. — Under 29 Juli 1758 skrev Rentekammeret til Amtmand Juell Wind om de Oplysninger, som Drewsen nævner i Begyndelsen af sin Beretning, og som Grund til Forespörgselen meddeles, at det er Kammeret berettet, „at Bagerlauget i nogle Aar har Ladet en stor Deel Korn Vahre meere end forhen formale paa den saa kaldede Strand eller Papier Mølle paa Kiöbenhauns Amt“ (s. Ryttergods-Kontorets Kopibog for 1757 og 1758 S. 713—714). — Baron Juell Wind svarer Kammeret under 21 September 1758 og stiller sig fuldstændigt paa Drewsens Side, bl. A. skriver han: „Aarsagen, hvi Bagerne her af Staden före deres Hvede den besværlige og lange Vej til Strandmøllen, kommer nok ikke deraf, at Malerlönnen der er ringere (thi det kand ej stoppe deres Omkostninger), men jeg har selv hørt Dem sige, og Erfarenhed viiser det tydelig, at De ikke paa noget Sigteværk i og omkring Byen kand faae Deres Kornvahre saa got behandlede som der, foruden andre Aarsager, de forebringe, som jeg ej her vil melde“. I Journalens Margin findes følgende Tilskrift: „leveret i Cammer Cancelliet den 20de Octbr. 1758; tilbagekommen og har herved efter vedlagde Cammer Coll. Resol. sit forblivende“. Denne Resolution synes tabt. Ved Sagen ligger den Extrakt af Mølleforretningerne af 1690, som er trykt ovfr. S. 64 Nr. 76. — Om Strandmøllens Melmaling findes nogle Oplysninger i Handels- og Industri-Tidende, 1830, S. 3, Fr. Barfod suplerer disse Oplysninger i sin utrykte Levnetsbeskrivelse af Kammerraad Joh. Chr. Drewsen og meddeler, at Kbhvns. Bagere under 8 April 1752 sluttede Kontrakt med Joh. Drewsen om i 6 Aar at male mindst 2500 Tdr. aarlig for dem. Efter Kontraktens Udløb blev den fornyet paa andre 6 Aar, men bortfaldt saa, da der i Mellemtiden var anlagt flere saadanne Sigteværker, som Strandmøllens.

142.

1763, 10 September. Joh. Drewsen meddeler i en til Gehejmeraad Thott rettet Afhandling sine Tanker om Oprettelsen af Kludefaktorier.

Deris Excellence
Höyvelbaarne Hr. Geheime Raad!
Naadigste Herre!

Forlad mig Deris Excellence, at ieg saa dristig vover at overlevere Dem disse mine ringe Tanker om den virkelige Fornærmelse, som Papiir Fabriquerne i et Land liide ved Factoriers Opretning i henseende til Klude Handelen. Den Höye Naade, som Deris Excellence viiser mod enhver undersaat i Landet, som med en uforfalsket Redelighed giör sig fortient af sit Fædreneland, giör, at ieg i dybeste ærbødighed indflyer til Deris Naadige assistence i Anledning af et Forslag, som for nogen Tid siden skal være indgivet til det Höylovlige Oeconomie Collegium, da, eftersom Author af benevnte Forslag af alle Kræfter søger at overtale Höystbemeldte Collegium, at det maatte tillades ham her i Landet et oprette et Factorie med de Klude, som her i landet kand indsamles. Jeg udbeder mig saa meget meere Deris Excellences höye Naade, som samme Anlæg immediate sigter til min og min Fabriqves visse undergang, og tillige at De af Deris sædvanlige Höye Naade imod disse for Landet saa nyttige som fornødne Verkers Flor og opkomst overveier naadigst, hvad ieg i denne min ringe Afhandling denne materie angaaende underdanigst har forestillet. En stærk Sygdom giör, at ieg ikke selv personlig kand have den Lykke at foredrage Deris Excellence en Sag, som angaaer min timelig Velfærd. Jeg udbeder mig Deris Excellences naadige Protection og forbliver

Deris Excellences
Höyvelbaarne Hr. GeheimeRaad
underdanigste Tiener
Johan Drewsen.

Strandmøllen d. 10 Septembr. 1763.

* * *

(Den følgende Forestilling ligger ved som Bilag).

Underdanigst Forestilling
Om
Papiir Fabriquernes sande Fornærmelse ved
Klude Factoriers Oprettelse i Landet
underdanigst indsendt
af
J. Drewsen.

Naar ieg siger, at et Rygte er kommet mig for øren, som efter Anseelse forudspaaer min og mit Verks visse undergang, saa har ieg det faste Haab, at De Naadige og Höye Herrer! ikke unaadig optager disse mine underdanigste Forestillinger. Rygtet er dette, At et Forslag om et Factories Opretning i henseende til Klude Handelen her i Landet skulde underdanigst være indgivet til det Höylovlige Oeconomie Collegium.

Den höye Gunst og Naade, som de höye Herrer har viist imod mine Formænd og mig fra mit Værks förste Anlæg indtil denne dag ved at understøtte og ophielpe samme, giver mig Frimodighed til at udlade mig med mine Tanker i denne Sag: da mit Sind ikke uden gyldige Aarsager ved dette Rygte er sadt i een hæftig Bevægelse

Naar man betragter Factoriernes Nytte og Fordeel for de Lande, som de hidindtil have været brugelige i henseende til Klude Handelen, saa har samme tydelig overbeviist enhver fornuftig oeconomist, at deris oprettelse har ødelagt 100de familier i Landet, naar denne skadelige Maade har beriget 10. Frankerig og Tyskland ere herpaa 2de merkelige exempler. Factorerne af Klude Handelen i disse Lande have ligesaa meget befordret Papiir Fabriqvernes Opkomst i Holland og Engeland, som de derved have hindret eller ruineret de samme i deris egne Lande: de stærkeste Forbud imod Kludenes udførsel af Frankerig have meere foraarsaget den samme end forekommet den: Een umaadelig höy gevinst for Factorerne paa de fineste af disse materialier, naar de kunde practiceres ud af Landet, har tilside sadt al Frygt for confiscation og derved giort Fabriquernes Flor umuelig. Ja! denne Misbrug er gaaet saavidt, at Regieringe i Frankerig nødtes til i Aaret 1755 aldeles at forbyde Klude Magaziners Anleggelse i alle Søe Stæderne og ikke nærmere til

Lands end 4re Miile fra grændserne af alle fremmede Stater. Dog hvad! vi behøver ikke at hente exempler fra fremmede paa saadanne Jndretningers Skadelighed. Nej! de undertrykte Papiir Fabriqver i Holsteen ere de nærmeste Beviis paa denne Sandhed. Det meste, som der forarbeides, er grovt Papiir, hvorved det nødvendige knapt fortienes og altsaa langt fra ikke det, der kunde sætte ham i Stand til at forbedre sine Værker efter de bedste fremmedes, men maa nöyes med dem, han har, undertiden slette nok: Fabricanten bringes da herved til Armod, eftersom det er ham umueligt, skiönt Kludene af Factoren, forinden udførselen tillades, bliver ham tilbuden at tage imod dem, da deris Pris i sær den fineste Sort er næsten lige saa höy som Prisen paa det Papiir, hand er i Stand til at forarbeide deraf: desaarsage maa hand med Græmelse see, at de beste af disse materialier af Landet udføres under foregivende, at Fabriqeuren ikke behøver dem: Ja! de maa taale, at Papiret af disse udførte Klude, hvorpaa Landet taber Arbeids Lönnen og mange familier deris Leve Brød, igien indføres til Nachdeel for deris eget Papiirs Afsætning, som derved i Prisen nedsættes, undertiden langt under den billigste.

Vilde man sige: dette kand forebygges ved nöye at bestemme Prisen for Factoren paa en hver sort af Lumperne: saa svares: at ieg ikke skal tale om, at alle saadanne determinerte Priser paa enhver af de Slags Vahre, man pleier at taxere i en Stat, ere mere skadelige end gavnlige og paa utallige maader enten indskrænkker Kiöberen eller Sælgeren, begge til Skade, saa er det tillige noksom bekiendt, hvor mange Maader Factoren opfinder for at beriige sig ved Fabricantens undergang i sær i denne Tilfælde ved en ulige sortering af Kluderne og mange bedragelige inventioner, som Vidtløftighed forbyder mig at opregne, da den ene benevnte er nok til at giöre det beste Værks subsistence umuelig, med mindre man tillige vilde tillade Fabriquerne at redressere dette Tab ved at forhöye Priserne paa det forarbeidede Papiir og derhos föye de fornödne Anstalter tli dets Afsætning, men derved vilde Publicum paalægges en unødig og haard Skat, som allene var grundet i et for Staten saa ufordeelagtig Privilegium. Naar ieg derfor un-

derdanigst drister mig at applicere det paa Dannemark, som ieg underdanigst har dristet mig at oplyse om disse Factorier i Almindelighed og hvad Skade de sammes oprettelse have tilföyet andre Lande, saa har ieg og enhver ærekiær Patriot Aarsag at haabe, at den Höye Naade, som Hands Majestet ved det Höylovlige Oeconomie-Collegium har viist og daglig viiser imod Landets nyttige Fabriquer, fuldkommen forbyder saadanne omtalte Factoriers Anlæg og Etablissement her i Landet og allermindst paa den Maade, at Hands Majestets Casse skulde giöre Forskud til Magaziner af denne Art.

Man tillade mig underdanigst at spörge? om ieg eller nogen Fabriqeur ved Papiir Verkerne her i Landet haver givet Anledning til et Anlæg, som saa umiddelbar sigter til voris fuldkomne undergang?

Af det mig Allernaadigst meddeelte Privilegium af 24 Martii 1747, i Følge hvilket ieg eene og allene og ingen anden, hverken Jndenlandske eller Fremmede, maa være berettiget til i den Kongelige Residentz Stad Kiöbenhavn eller udi de andre Kiöbsteder og paa Landet udi Sielland at opkiöbe gamle Lumper og Klude, har ieg saa omhyggelig benyttet mig til mit Verks Fortsættelse, at ieg for nærværende Tiid af alle slags Lumper, fiine, grove og uldene, aarlig omtrent erholder 10 a 12 Hundrede Centner, som letteligen kand godtgiöres, at de alle her forbruges og forarbeides, og det næsten er dobbelt, imod hvad min Formand ved lige Omhyggelighed og Fliid har kundet erholde og altsaa forarbeide.

I Kiöbenhavn allene opholdes af mig over 20 Personer tildeels med Familie allene for at sammensamle disse materialier, og mon de sammes Boepæl ikke, til Menage for Fabriquen, tillige forestiller et ligesaa stort Tal af Magaziner i denne Stad. Disse Personer med tilhørende Börn synes at være tilstrækkelige nok for at kunde bestride Klude Samlingen i Kiøbenhavn, om de end gik Huus for Huus, hvilken maade at indføre ieg længe har arbeidet paa og er nærmere ved en (!) nogensinde tilforn, og det beroer fornemmelig derpaa, at nogle Huus af Borger Standen til exempel for andre understödte dette Forehavende, saaledes at Samlerne ikke forgieves skulde have spiildt Tiden, i hvilken

de ellers blant Almuen kunde forhvervet sig noget til deres underhold, over 10 andre Personer ere udsendte overalt omkring i Sielland paa adskillige Tider af Aaret i samme Erinde, og uagtet det mig Allernaadigste meddeelte Privilegium ikkun indbefatter Sielland allene i henseende til Klude Samlingen, saa dog alligevel har ieg bestandig i en deel Aar underholdt visse Mænd, som reise omkring i de andre Provincer som Møen, Falster, Langeland, Laaland, Fyhn og Borringholm, og skal ieg ved Told bogen beviise, at ieg foruden til andre Tider endog i disse Dage fra Laaland og Falster har bekommet en Ladning, som ved disse Folk ere indsamlede, ungefær 700 Centner. Vel har ieg ved dette Foretagende adskillige Aaringer sadt mere til, end ieg har vundet, da ieg maa giöre disse Mænd Forskud ikke allene til Kludenes Jndkiöb, men endog til deris Forflegning og Reise omkostninger, og det ofte har hendet sig, at Troeløshed og dødsfald iblant dem har foraarsaget adskillige Tab for mig, men dette uagtet saa har ieg dog fornöyet mig ved den lykkelige fremgang, som andre af disse mine Folk have giordt.

Nu med lige saa stor Fornöyelse og nytte, som ieg paa alle muelige Maader har stræbt at tilveiebringe de fornødne materialier til Papirets Forfærdigelse paa mit Værk, med ligesaa möysommelige undersøgninger og foranderlige Forsøg har ieg stræbt at bringe min Fabriqve til den Fuldkommenhed, at den ikke skal agtes ringere end enten de fremmede eller nogen af voris egen, alt paa min egen Bekostning og uden at have været Hands Majestets Casse til Byrde. Ligesom ieg og til næstkommende Aar, om Gud undte Livet, agtede at forøge min Fabriqve ved en ny Tilbygning, hvortil ieg allerede i nogle Aar har bekostet adskillige Machiner og Materialier, som ikke kunde sættes i Stand under 4000 Rd., i hvilken Bygning min Hensigt var at indrette et Valtze- eller mangle-Verk, hvilket endnu ikkun findes i faae Lande: Men dersom der ved et Factories opretning skulde giöres mig den mindste Jndskrænkning i den hidindtil Allernaadigst bevilgede maade at indsamle Landets Klude paa, saa blev dette Foretagende ikke allene umueligt, men alle mine hidindtil anvendte store summer og min utret-

telige Fliid og möye vilde derved blive gandske unyttige og at ansee som gandske forlorne for mig og mine Efterkommere; de visse følger for mig, om dette factories oprettelse skeede i en Bye som Kiöbenhavn, hvor udførselen af de fineste sorter Klude end ikke ved de allerhaardeste Straffer kunde forebygges, vilde være, at de fineste Klude bleve mig tagne bort fra hænderne eller og Prisen saaledes forhöyet, at Publicum derunder maatte liide ved prisenes Forhöyelse paa Papiret.

Til Slutning vil ieg endnu underdanigst driste mig at legge dette til, at dersom nogen ved et Factories Anlæg agtede at giöre Fædrenelandet Tieneste, saa kunde efter mine ringe Tanker ingen province være beqvemere dertil end Jylland, de Fabriqver, som allereede ere anlagde i Dannemark, skulde derved liide mindre, og de i Holsteen derimod profitere meere, da man paa adskillige Steder især i Aalborg Stift ikke endnu har tænkt paa at lade indsamle saa fornødne materialier, og der kunde en troe undersaat have Leilighed at viise sin Nidkierhed for Landets Velgaaende uden at øddelegge Værker, hvorved saa mange Menisker daglig finde Næringsmidler.

Ad Kom. Kollegiets Journal J, 1761—1763, Nr. 1036. — Ved disse Dokumenter ligger tillige et direkte til Kollegiet indsendt Andragende fra Drewsen, i alt Væsenligt ligelydende med det til Gehejmeraad Thott sendte Andragende; det er dateret Strandmøllen den 12 Septbr. 1763. Det Forslag til et Faktoris Oprettelse, som Drewsen er bange for, er ikke fundet. I Kommercekollegiets Journal er ved denne Sag skreven i Marginen: „Hr. GeheimeRaad Thott herom tilskreven d. 30 Septbr. 1763", og Brevet selv findes i Kom. Koll.'s Brev-Protokol (Litr. F) 1762—1765, S. 203; det gaar kun ud paa at opfordre Gehejmeraaden til at indsende en Gjenpart af Drewsens Privilegium af 1747. Videre synes der ikke at være foretaget i Sagen. Privilegiet af 1747 er det Johan Drewsen under 28 Maj 1723 givne Privilegium (ovfr. S. 135), som blev konfirmeret under 24 Marts 1747. — I Fabrikejer Chr. Drewsens Eje findes et „Strand Møllen d. 30de Januar 1761" dateret og til Kommercekollegiet stilet Andragende fra Joh. Drewsen, hvori han udtaler sig imod, at der gives en unævnt Ansøger Tilladelse til at „anlægge i Nærværelsen af Kiöbenhavn en Mølle, hvorpaa blaat Sukker Papiir skulle forfærdiges". I dette Andragende, som forøvrigt næppe nogensinde er bleven indgivet, argumenterer han paa en lignende Maade som i det ovenfor aftrykte Andragende; her skal derfor kun fremhæves følgende Passus: „Min pa-

triotiske Nidkierhed har ikke lidet forøget mine Omkostninger ved at lade mine kostbare Jern-Presser, hvoraf jeg holder 5, forfærdige her i Landet efter min egen Invention, Underviisning og ved mange forgiæves giorte Forsøge, eftersom jeg i Begyndelsen ikke var lykkelig i at treffe paa vittige og duelige Arbeidere; og alt dette har jeg sat i Verk uden ringeste Forskud af Hans Majestæts Casse, men dog bragt mit Værk i den Stand, at det er det fuldstændigste og bædste her i Landet og gierne kan sættes i Ligning med et hvert Udenlandsk, som er i private Hænder." (Jfr. Skand. Bogtr. Tid. 1873, S. 137—138).

143.

1766, 13 Oktober. Joh. Drewsen faar nogle ved Strandmøllen og Springforbi liggende Jorder overdragne til Ejendom.

Stoermægtigste Konge
Allernaadigste Herre!

Johan Drewsen, Eier af Papiir Møllen og et derved liggende Huus Springforbie kaldet under Kiöbenhaufns Amt, anholder allerunderdanigst (ved Litr. A) om Eiendomsret til de ham derved tilfæstede uden for Jægersborg Dyrehauge mod Stranden beliggende Jorder med paastaaende Skov, Matriculeret for 1 Tønde 1 Skp. 1 Fkr. Ager og Engs Hartkorn samt 2de støkker af 9 Tønder Sædeland, hvorimod hand först tilbød en Kiöbe Summa en gang for alle men endelig (ved Litr. B) har erklæret sig at erlægge i den Kongl. Cassa 300 Rdr. samt herefter at svare 14 Rdr. aarlig höiere end de nu deraf gaaende Jordebogs Afgifter.

Efter Ober-Jægermesterens Beretning (Litr. C) er der paa Grunden staaende og deels for Havets udbrud meget exponerte Skov, hvor alle Træer taxeres for 562 Rdr., af ingen Betydenhed for Forstvæsenet og dens nærværende Jndretning, hvorfor hand eragter, at samme gierne imod en Kiöbe Summa kunde afstaaes. Og forsaavit Grunden angaaer, henhørende for den störste Deel under Rytter Districtet og det øvrige til Dronninggaards Gods, haver Amtmanden (efter Litr. D) ei heller noget imod Ansøgningen at erindre.

Som de her paa Amtet værende Kongl. Bønder allernaadigst allereede ere overdragne Eiendomsretten til de den-

nem tilfæstede Jorder: Saa finde Vi allerunderdanigst og ikke noget derimod, at Supplicanten saadan Rettighed baade til Skoven og Grunden dog imod 15 i stæden for de tilbudne 14 Rdr. Aarlig Forhöielse-Afgift overlades, eftersom det ei alleene efter hands andragende kand blive til understøttelse for den der værende for Landet nyttige Fabrique, men samme end og paa anførte Maade udfalder til Fordeel for den Kongl. Cassa, da fremdeeles dertil vorder forbeholden tilligemed Skatterne de af Stædet hidtil gaaende Jordebogsafgifter, beløbende aarlig 7 Rdr. 47 ß, og foruden de 300 Rdr. Kiöbe Summa erholdes udi aarlig Forhöielse Afgift for Benyttelsen af den liden Skov samt hvad Indfæstning ved Forandring af Stædets Beboere kunde falde, dobbelt saameget som anførte Jordebogsrettigheders Beløb, hvorfor til Eders May^ts^ allernaadigste Resolution allerunderdanigst indstilles, om Eiendomsretten til bemeldte Jorder med derpaa værende Skov maae Supplicanten paa disse Vilkaar overlades og tilskiødes. Vi forblive til vor Død

Eders Kongelige Mayestæts
allerunderdanigste troe
pligtskyldigste Tienere
A. P. Bernstorf.

Rente-Cammeret
den 13de Octbr. 1766.
Reventlou.
J. H. Bärens. O. G. Pauli. P. Heltzen. F. Carstens.
A. Berner. Waager. J. Lowson.

L. Schneckel.
Fuldmægtig.

Rentekammerets Relations- og Resolutions Protokol for 1766, Sagen Nr. 161. Kgl. Resolution af 21 Oktober 1766 tilsiger Joh. Drewsen de omhandlede Jorder paa de af Rentekammeret anførte Betingelser. Under 19 Maj 1767 udfærdigedes det kgl. Skjøde; en Gjenpart af det er i Fabrikejer Chr. Drewsens Eje.

144.

1770, 23 Februar. Privilegium for Chr. Drewsen til at indsamle Klude i Kjøbenhavn og paa Sjælland.

C 7^mus^ G: A: V:, at eftersom Johan Drevsen, Papiirmester paa Strandmøllens Papiirværk udi vort Land Sjel-

land, for os allerunderdanigst haver andraget, at samme Mølle og Værk ved det hans Formænd saavelsom ham forundte og af Os under den 10 Nov. 1766 allernaadigst confirmerede Privilegium paa gamle Lumper og linnede Kludes Indsamling i Sjelland Tid efter anden med nye Verker efter hollandsk Indretning saaledes har tiltaget og tilvoxet, at det nu i det mindste kan staae i Ligning med de bedste udenlandske af det slags ligesom og hans Søn Christian Drewsen, der ved Professionen er opdraget og ved udenlandske Reiser har gjort sig dertil end mere bekvem, nu skal være trædet i Compagnie med ham udi foreskrevne Papiirsverk: Thi ville Vi i Anledning af bemeldte Johan Drewsens derhos allerunderdanigst gjorte Ansøgning og Begjæring Allernaadigst have bevilget og tilladt, saa og hermed bevilge og tillade, at fornævnte hans Søn Christian Drewsen og ingen anden hverken Indenlandsk eller Fremmede maa, saalænge han holder Papiirsmøllen i forsvarlig Stand, og indtil Vi anderledes tilsigendes vorder, være berettiget, ligesom det fornevnte hans Fader har været forundt, her i Vores Kongelige Residentsstad Kjøbenhavn eller udi de andre Kjøbstæder og paa Landet i bemeldte Vort Land Sjelland imod billig Betaling at opkjøbe, hvis gamle Lumper og Klude som sammesteds til forberørte Papiirverks Drift kan forefalde og indsendes, hvorimod han skal være tiltænkt baade her i Staden og i de andre Kjøbsteder i Sjelland at beskikke visse Personer, som slige Lumper og Klude af Folk kunne kjøbe, og til den Ende sligt overalt lade publicere, paa det Folk kan vide, til hvem de sig i saa Fald have at henvende. Forbydendes etc.

Christiansborg d. 23 Februarii 1770.

Gjenpart i Kancelli-Arkivet.

145.

1774, 12 Marts. Indberetning fra J. Drewsen & Søn om, hvorvidt Strandmøllen kan forsyne en Tapetfabrik med Papir.

Pro memoria.

Paa det Höye Kongelige General Land-Oeconomie og Comerce Collegii Skrivelse under 1ste hujus, hvorved det har

behaget Dem at reqvirere vores Erklæring over: Hvorvidt vi kunde see os i Stand til at forsyne en Papir Tapetzerie Fabriqve med fiine og hvide Carduus Papirer: have vi til Giensvar skuldet indberette følgende.

Indretningerne ved voris Fabriqve ere af den Udstrekning, at vi kand forarbeide alleslags saavel fiine som grove Papirsorter. Vi kunde desformedelst gierne forsyne Tapetzerie Fabriqven med de fornødne Vahrer og sorter, og det saa meget meere som den til dette Brug behøvende Qvantitet efter vor formeening ikke kand blive betydelig, men for i Aar have vi allereede paataget Os saa mange leverancer, som vi troer igiennem samme at kunde bestride.

I øvrigt indseer vi lettelig, at Eierne af Tapetzerie Fabriqven vil bedre finde sin Regning ved at søge sine Vahre udenlands og derpaa nyde frie Indførsel end som med disse at være bundne til en indenlandsk Fabriqve. Thi det er bekiendt, at de Franske og Tydske ikke endnu har kundet give deris Skriv Papirer den Finhed og Appretur, at de ere blevne begierlig i Handelen som de Hollandske; have desaarsage maattet være betænkte paa andre udveie til Debit, og dem har de funden ved at arbeide for alle slags Trykkerier, hvor det ikke saa meget komer an paa appretur som Prisen, og ved saadant Arbeide kand benevnte nationer undersælge baade Holland og os formedelst voris Lighed i Indretninger og Arbeide.

Strandmøllen d. 12 Martii 1774.

J. Drewsen & Sön.

Ad Kom. Koll.'s danske Journal D, Nr. 176. — Under 21 Januar 1774 havde fh. anden Apoteker i Aarhus Frederik Holmsted Høst indgivet en Ansøgning om bl. A. at maatte indføre udenlandsk Karduspapir toldfrit til Brug ved den „Tapetzeri"-Fabrik, som han i Henhold til Bevilling af 16 Oktober 1761 havde anlagt. I Anledning heraf tilskriver Kollegiet Drewsen, der svarer som ovenfor meddelt, og Fabrikerne ved Kristiania, der udtale, at de godt kunne levere Karduspapirerne, naar disses Format maatte blive dem opgivet. Herom tilskriver Kollegiet Høst, der sender 4 smaa Stykker af sine Tapeter, som derefter tilsendes Strandmøllen og de norske Fabriker (dsk. Journ. C, Nr. 72, 119, 138, 175, 343 og 404). Under 6 Oktober 1774 svarer Joh. Drewsen & Søn (ad dsk Journ. D, Nr. 176), at da Papirets Størrelse og Vægt ej er oplyst, kan Prisen ikke nøjagtigt opgives, de mene imidlertid, „at de 2de ordinaire Sorter kan leveres fra

$3^1/_2$ til 4 Rdr. Riiset og de 2de fine fra 6 til 8 Rdr. Riiset alt efter sin Størrelse". De norske Fabriker svare, at Papiret beregnet til 21 Tommer i Højden og 27 Tommer i Breden vil koste henholdsvis $3^1/_2$ og $4^1/_2$ Rdr. Riset, og mene, at de aarlig kunne producere 200 à 300 Ris. Amtmanden, der sender Fabrikernes Skrivelse, tror dog ikke herpaa og skriver „de nu værende Directeurer vil neppe være de, som skal bringe Fabriquen til Fuldkommenhed, da deres Skriv Papiir er ey allene graat men endog Løber i Pennen". Høst oplyser endelig, at han selv har henvendt sig til Fabriken Engelsholm, der svarede, at den kun vilde levere Papiret, hvis han vilde betale de til dets Forfærdigelse nødvendige Redskaber (ad dsk. Journ. C, Nr. 343; D, Nr. 60, 141).

146.

1774, 30 November. Joh. Drewsen & Søn tilskrive Kommercekollegiet om det Papir, Sukkerraffinaderierne pleje at bruge.

Underdanig Pro Memoria!

Hved hoslagde udj höj respective P. M. af 25 hujus erholdte Ark Papier, som til Raffinaderierne behöves og fra fremmede bliver forskreven, geleide Vi et Ark af liige störrelse og beskaffenhed neml. u-planeret, hvoraf paa förste Vink det til Raffinaderiet ungefehr behövende Aarlige Quantum af 100 Riis kan blive afleveret og, om Behov skulle giöres, mange fleere Riis for 80 ß Riiset, pakket hver for sig, og 8 Rdr. Ballen pakket som til Bogtrykkerierne.

Vi have dernest troet os skyldige i ald Underdanighed tillige at anmelde, at de Kiøbenhafnske Raffinaderier for störste deelen alt længe have aflagt saa vel til Top-Sukkerets indpakning som Candis Potternes Omslag at forbruge u-planeret Papier; Saa som dette Papier i förste fald meere tiltrækker end udeholder Fugtighed og i sidste fald ved Omslaget, som skeer med en slags Kliister, Papirets sammenhold opløses, at meget deraf under dette arbeide gaaer til spilde. Af en antagen gangbahr Sort, som, saa viidt vi veed, alle have fundet sig veltient med, er hoslagd et andet Ark med paateignet gangbahr Priisz, hvoraf strax noget og

i Foraaret, naar planering igien kan foretages, saa meget, Behov maatte giöres, kan blive forfærdiget og afleveret.

Strand Møllen d. 30 Novbr.
1774.

underdanigst
J. Drewsen & Sön.

ad Kom. Koll.'s dsk. Journal D, Nr. 176. — Fra Raffinadør Dungan var der i Oktober 1774 indkommen en Ansøgning om at maatte toldfrit indføre et Kvantum hvidt Papir til det unione Sukkerraffinaderis Brug. Det er denne Ansøgning, der lader Kollegiet forespørge Drewsen, om han ikke kan forfærdige det omspurgte Papir. Ansøgningen blev ikke bevilget (sst. Journ. D, Nr. 83, 176).

147.

1775, 11 December. *Familie-Arveoverenskomst angaaende Strandmøllen.*

Stempel.
50 Rigsdaler.

Jeg Johan Drewsen og Huustrue Else Margaretha Drewsen fød Finchenhoff have med vore Börn og Svogre saaledes besluttet efter vores Død at skal forholdes med vores Efterladenskab og eyende Papiir og Mahle-Værk, Strand Møllen kaldet.

1. Den længst levende maae, saalænge den i eenlig Stand forbliver, sidde i uskiftet Boe, om den vil, og imidlertiid beholde frie og fuldkommen Raadighed over Boet. Skulde den længst levende derimod blive til Sinds at indlade sig i nyt Egteskab eller og naar den i eenlig Stand ved Døden afgaaer, da forholdes med Boet efter Loven, og enhver tager den Arv, ham efter samme kan tilkomme.

2. Vores ældste Søn Christian Drewsen skal fremfor nogen anden af vore Börn og Arvinger være berettiget efter vor Død at tiltræde Strand-Møllen.

3. Bemeldte vores Søn Christian Drewsen, som over Strand Møllen allerede haver paataget sig Directionen og fører Huusholdningen for egen Regning efter aftalt mundtlig Foreening uden noget Fælledsskab, skal paa lige Maade og under samme Vilkor fremdeles vedblive Bestyrelsen deraf,

saalænge indtil Strand-Møllen med Eyedoms Ret efter Skiøde er bleven ham overdraget. Dertil jeg Christian Drewsen og hermed forbinder mig.

4. Skulde Strand-Møllen ikke, imedens vi begge eller en af os er i Live, efter Løfte være overdraget vores kiære Sön Christian Drewsen, da skal den fra den sidstlevendes Dødsdag af, om han da er i Live, være ham som en fast og uryggelig Eyendom tilfalden, og maae han da strax tiltræde Strand-Møllens Papiir og Mahle-Værker med alle sine tilliggende Eyendomme være sig Bygninger saavel ved Strand-Møllen selv som Springforbie og Bonde-Gaarden i Trørød, alt med hvert Sted tilhørende Jorder, Værker, Skov og Enge, lige som vi dem med alt under og tilliggende nu eller i fremtiden efter Skiöder og Adkomster i fuldkomneste Maade Selv eyet, brugt og besiddet haver; hvorunder tillige skal være begrebet og følge alt Stedet tilhørende Inventarium saasom Redskaber og Værktöy til Værket og Huusholdningen henhørende, Material Husse og Material-Vogne, Kiör og alle andre levende Smaa Kreaturer, Folke-Senge og Senge-Steder, Tønder og Kar, dernest alle Materialier til Papiir, med hvad Navn nævnes kan, som forefindes, samt Former, Filtse, Strikker med viidere, som dertil kan henregnes og bruges, saavel som alt Bygnings- og Gavn-Tømmer, alle slags brendte og ubrendte samt Mølle-Steene, Kalk, Törv, Stald-Fourage og Brende-Væd, intet i nogen Maade untagen.

5. Hvad derimod angaaer Beholdningen af alt Papiir, som til den Dag, vores kiære Sön Christian Drewsen saaledes tiltræder Strand-Møllen med tilhørende, forefindes, da skal samme, hvad enten det er fuldfærdig giort eller ikke, allene komme Boet til Gode og uden dets mindste Bekostning afleveres af ham som fuld færdig gode Kiöbmands Vahre eller, om det for een eller anden Leverences Skyld maatte behöves og af ham forlanges, blive ham overladt for da værende Kiöbmands Priis.

6. Da det nu saaledes her foran er bleven fastsadt og bestemt, hvad under det Almindelige Navn af Strand-Møllen skal forstaaes og indbefattes, saa forbinde vi samtlige Arvinger efter vore kiære Forældre og Svigerforældre os her-

ved strax efter den af den sidst levendes Døds Dag paa vor Broder og Svogers Christian Drewsens egen Bekostning i alle henseende saa vel inden som uden Tinge at meddeele ham lovformelig Skiöde paa Strand-Møllen med alt tilhørende.

7. Derimod jeg Christian Drewsen og herved forbinder mig til Boets Massa at udreede og gotgiöre eller dertil betale den Summa 18000 Rdr. skriver Atten Tusinde Rigsdaler udi Courant-Myndt: ligesom og alle fra Skiödets Dato af paa Strand-Møllen og alt forberørte, som derunder begreben og tillagt, hæftende Afgifter, Skatter og Tyngder, hvorledes og nævnes kan, af mig allene skal udreedes og jeg dertil staae til Ansvar, uden at samme paa nogen Maade, eller under hvad Skin være kan, skal komme Boet eller mine øvrige Med-Arvinger til mindste Last eller Udgift.

8. Men skulde det saa skee, at jeg Else Margaretha Drewsen overlever min kjære Mand, da lover og tilsiger jeg herved min Sön Christian Drewsen, saasnart mueligt og seenest inden et Aar efter min Mands Døds Dag paa foranførte Maade at meddeele ham lovlig Skiöde paa Strand Møllen med alt tilhørende: dog forbeholder jeg mig, saalænge jeg lever, frie Beboelse enten udi de Værelser med tilhørende Beqvemmeligheder, som vi nu have paa Strand Møllen, eller og Springforbie uden nogen Afgift eller Leye at svare.

9. Skulde vores kiære Sön Christian Drewsen bortdøe, förend han lovlig Skiöde og Eyendoms Ret til Strand Møllen med tilhørende haver erholdet, da træder hans Börn, om han nogen haver, udi deres afdøde Faders Sted, og i Mangel af disse da vores anden kiære Sön Jörgen Christopher Drewsen og nyder Strand-Møllen med tilhørende alt under de Forbindelser og med de Rettigheder, som i henseende til vores ældste Sön Christian Drewsen herudi er fastsadt og bestemt.

10. Er vores Sön Christian Drewsen ved Døden afgaaet, förend han Skiöde paa Strand-Møllen erholdet haver, og ikke har efterladt sig Börn, som kunde og vilde imodtage samme, og vores Sön Jörgen Christopher Drewsen ligeledes enten allerede enten er bortdød eller formedelst andre

Omstændigheder vægrer sig ved at imodtage Strand-Møllen, da overlades til vore samtlige Börn og Arvinger med hinanden at foreenes om, hvem af dem der da kan og vil tiltræde Strand-Møllen med tilhørende for den herudi fastsadte Summa 18000 Rdr., hvilken i dette Tilfælde, hvor allene handles om, hvem af vore Börn og Descendere efter vor Død först skal blive Eyere af Strand-Møllen, altiid derved skal have sit Forblivende og ingenlunde maae forandres.

11. Da det nu herved saaledes er fastsadt, hvorledes med Strand-Møllen efter vores Død skal forholdes, og jeg Johan Drewsen dog intet heller ønsker, end at samme, der med min Familie saa got som af intet er bleven til det, hvad den nu er, og hvis Indretning for mig og Formænd har medtaget större Bekostninger end nogen, som derved skal have Leve-Brød nogensinde er i Stand til igien at kunde gotgiöre og langt overstiiger forbemældte Summa 18000 Rdr., endskiönt denne efter nærværende Omstændigheder er det höyeste, derfor kan betales: fremdeles maae være conserveret i Familien og der forblive, saa længe det paa nogen Maade er giörligt, saa vil jeg og herved alvorlig have erindret og anmodet samtlige mine kiære Börn og nærværende eller tilkommende Descendetere, som herefter maatte blive Eyere af Strand-Møllen, om Gud dem ingen Börn og Livs Arvinger skulde forleene, at de da betiimelig og paa lovlig Maade drage Omsorg for at see dette mit ret inderlige Ønske opfyldt.

12. Da vi ikke kan andet end biefalde vores kiære Faders og Svigerfaders udi nest foregaaende Post giorte kiærlige og sær billige Anmodning og Erindring, saa love og tilsige vi samtlige Arvinger herved at ville, saasnart nogen af os maatte være bleven Eyere af Strand-Møllen med tilhørende, strax forfatte en Disposition eller andet lovligt Documente, hvorved Strand-Møllen efter vores kiære Faders og Sviger-Faders os herudi tilkiendegiven Villie fremdeles i Familien skal kunde forblive: og til dette end ydermere at befordre, fastsættes herved, at Strand Møllen ikke til nogen Fremmed maa overdrages og afhændes, saalænge nogen, som er Descendent af vore kiære Forældre og Sviger-Forældre, derfor vil betale lige saa meget som en Fremmet beviislig

har anbudet, men disse skal i alle Tilfælde præfereres og fremfor alle andre have nærmest Adgang til Strand-Møllen.

13. Skulde vores kiære Sön, Broder og Svoger Christian Drewsen uden Livs Arvinger ved Døden afgaae, forinden han Strand-Møllen og tilhørende med Eyendoms Ret efter Skiöde tiltrædet haver, og det tillige förend begge eller een af Os, Johan Drewsen og Else Margaretha Drewsen, vore kiære Forældre og Sviger Forældre, er bortdød, da ville vi samtlige herved have bestemt og samtykket, at hans Hustrue vores kiære Sviger Datter og Sviger-Søster Anna Drewsen föd Wedseltoft, om hun ham overlever, maa af Boets Massa til en kiærlig Gave skiænkes og udbetales den Summa 4000 Rdr., skriver Fiire Tusinde Rigsdaler udi Courant Myndt, den förste Termin af 11te Junij eller 11te Decembris, som indfalder et Aar efter hendes Mands Døds Dag.

14. Men efterlader vores kiære Sön, Broder og Svoger Christian Drewsen sig Livs-Arvinger eller og at han overlever enten begge eller een af os Johan Drewsen og Else Margaretha Drewsen, vore kiære Forældre og Sviger Forældre, og altsaa faaer Rettighed til Arv for sig selv eller Arvinger, da bortfalder hvad som i den 13de Post er fastsadt, og vores kiære Sviger Datter og Sviger Søster Anna Drewsen skal ingen Ret have til at fordre eller paastaae meere, end hvad hende efter hendes Mand i Følge Loven kan tilkomme.

15. Endelig have vi samtlige denne med hinanden overlagde og frievillig indgaaede Foreening til ydermeere Stadfæstelse egenhændig underskrevet og forseglet samt formaaet 2de gode Venner sammen med os til Vitterlighed at underskrive, ligesom og dette originale Documente, der paa behörig Stemplet Papiir er udfærdiget, skal, saalænge jeg Johan Drewsen lever, forblive i min Giæmme og efter min Død forvares af min kiære Huustrue ligesom det og, naar hun ved Døden maatte afgaae, skal overleveres Eyeren af Strand-Møllen, hos hvem og enhver anden Efterkommer det fremdeles skal forblive og bestandig følge Strand-Møllen som et dertil henhørende Documente, hvorimod og alle vedkommende paa forlangende uvægerlig skal meddeeles verificeret

Copie af den, som samme haver i Hænde. Kiöbenhavn Den 11te December 1775.

Johann Drewsen. (L. S.) Elsze Margrete Drewsen. (L. S.)

Christian Drewsen. (L. S.) Anna Drewsen fød Wedseltoft. (L. S.)

Jørgen Christopher Drewsen. (L. S.)

Elisabeth Magdalene Frimodt fød Drewsen. (L. S.) Johan Frimodt. (L. S.)

Charlotte Friderica Larssen fød Drewsen. (L. S.) Lars Larssen. (L. S.)

Anna Lovisa Heger fød Drewsen. (L. S.) Hans Heger. (L. S.)

At dette Documente af alle vedkommende i vores Overværelse er bleven underskrevet og forseglet, efter at de for os havde tilstaaet samme af dem med frie Villie og Velberaadt Hue at være besluttet og indgaaet, dog uden at sammes Indhold os er bekiendtgiort, det bevidnes efter Forlangende herved til Vitterlighed.

Poul Hersleb Lasson. (L. S.) Carl Friderich Hörberg. (L. S.)

Original i Fabrikejer Chr. Drewsens Eje. Overenskomsten synes ikke konfirmeret af Regeringen. — Under 31 December 1776 skjøder Else Margrethe Finchenhoff Strandmøllen, Springforbi m. m. til Sönnen Chr. Drewsen for 18,000 Rd. Skjødet er i Hr. Drewsens Eje.

148.

1776, 20 Maj. Edelig Erklæring af Chr. Drewsen til Kurantbanken i Anledning af det Papir, han skal levere den.

Eftersom jeg underskrevne i min salig Faders Stæd har bekommet Leverancen til Banquen med dens eget udmerkede Papiir og paataget mig paa mit ejende anlagte Værk at fabriquere alt det af samme slags, som til Banco-Sedlerne skal bruges, enten efter den Tegning, som De Herrer Commissarier for den Kongelige Banque tilforn haver leveret min afgangne Fader i sin Tid og jeg efter ham faaet, eller og efter anden forbedrede nyere Modell maatte finde for

got ved derudi giörende Forandringer at udvælge og bestemme, saa reverserer jeg mig herved paa det kraftigste, at alt saadan Sort Papiir, som efter forommelte gamle Tegning eller nyere udsøgende Prøve-form og approbered Jndrettning til Banquens Brug paa min Mølle bliver forarbeidet, til Banquens Commissarier uden ringeste Forbeholdenhed skal vorde leveret, saaleedes at intet af ovennævnte Papiir, det være sig heele eller halve Ark, quart, octav eller mindre Blade enten udi min eller mines Giemme skal forblive eller til nogen anden, det maatte være, hvo det være vilde, blive overladt, men at alt, som anført er, til De Herrer Commissarier troeligen fra mig indsendt, og i Fald noget deraf enten ved Trykningen, Planeringen eller i andre Maader bliver maculeret, skal det dog ej af mig blive holdt tilbage eller nogen anden, under hvad Forevendning end være kunde, det bekomme til Afbetienning, men alt det maculerede saavelsom det gode Banquens Commissarier vorde tilstilled, ligeleedes forbinder jeg mig til, saasnart det behøvende Quantum af Papiiret er trykt, den dertil af mig forfærdigede Form til titomskrevne Hr. Commissarier fra mig at levere.

At alt, hvis saaleedis her foran skrevet er, efter yderligste Menneske-muelig Evne og med störste Forsigtigheds Jagttagelse redeligen og oprigtigen i alle Punkter og Poster af mig skal vorde efterlevet og fyldestgiort, det lover og forpligter jeg mig herved under min Saligheds Eed, Saasandt hjelpe mig Gud og hans hellige Ord, ligesom jeg til ydermeere Bekræftelse for Banquens Sikkerhed denne min Revers egenhændig undertegner og mit brugende Zignet hostrykket haver. Strandmøllen den 20 May Anno 1776.

Christian Drewsen. (L. S.)

Kongerigets Arkiv: Statsgælds Kontorets Aflevering, Designation I, 69 Nr. 2 b.

149.

1777, 23 September. Vurderingsforretning over Engelsholms Papirmølle.

Anno 1777 Tiirsdagen den 23de Septbr blev i underdanigste Følge af det Höj-Kongl. General Land Oeconomie

og Commerce-Collegiums Foranstaltning af 9de hujus og Hans Höy-Velbaarenhed Hr. Conferentz Raad og Amtmand de Hoffmanns under 16de ejusd. givne Ordre af mig underskrevne Gerhardt Wilhelm Gelmoyden Fleischer, Hans Kongl. Majts Cancellie Raad, Byefoeged i Weyle og Herreds-Foeged udi Nörvangs-Törrild Herreder, foranstaltet optaget een lovlig Syfns og Vurderings Forretning over saa kaldede EngelsHolms Papiers Fabrique beliggende i Coldinghuus Amt, Randböll Sogn; Og var da til denne Syfn og Vurdering at tage af mig udmeldt følgende HaandVærks Folk sci. Jens Hansen Busch Tømmermand og Anders Jensen Kleinsmed, begge fra Weyle, samt Michel Christensen fra Sveddauer og Niels Buch af Lund, begge Murmestere. Mens förend saadan Syfn og Vurderings Forretning blev i Værksadt, bleven (!) ovenmte Haand-Værks-Folk af mig som vedkommende Øvrighed alvorligen formanet og tilholdt at erindre deres Allerunderdanigste aflagde Borgerlige Troeskabs Eed og saaledis til Hans Maits Tjenestes Befordring at forrette Syfnet og Vurderingen, at de i Tilfælde saadant med Eed kand tilstaae og bekræfte. Ved denne Syfns- og Vurderings-Forretning var og i Følge Höjvelbaarne Hr. Conferentz Raad og Amtmand de Hoffmanns Foranstaltning overværende Hr. Land- Commissaire Velædle Hr. Steenstrup fra Kieldkier, hvorved da passerede som følger.

1. Det Nordre Vaanings-Huus bestaaende af 12 Fag Muur- og Bindings Værk, 2 Etagie höy, hvorudi er 2de Stuer samt Kiökken og Spiise Kammer i den neederste Etagie, og i den øverste 3de Kamre til Svenne og Folke-Værelser samt Loft-Rum til Kludenes Forvaring og Hugning, item oven over disze Værelser atter eet Loft til at törre Papiir paa samt i Enden af samme indrettet eet Korn Kammer. I de øvrige 4re Fag af samme 12 Fag Huus gaar Stampe-Værket med eet Vandhiul og een Axel, som driver 16 Stampere og oven over dette Værk befindes ligeledes 2de Lofter, som og bruges til Papiierenes Ophengning og Törning, samt paa det øverste af dette Loft er ligeledes indrettet eet Kammer, som bruges til at forvare Huusholdningens Victualia udi.

Dette Huus, som er Teglhengt og med Kalk under-

strögen, befindes i Henseende til dens Bygning, Tømmer- og Snedker Værket overalt af god og forsvarlig Bonitet og Beskaffenhed; og Muur-Værket, at samme ogsaa er god, undtagen at een liiden u-betydelig Reparation derpaa kunde giöres med een 16 à 20 rd, hvorunder Materialierne og Arbeids Lönnen er beregnet.

Og hvad Stampe-Værket angaaer, da er Axelen god og Hiulet giort af nye for 2 Aar siden af got, forsvarlig Eege Tömmer saavel som Stampe-Trugget, der og er af Eeg', ligeledes i forsvarlig Stand med derudi befindende Jern-Værk, og desu-agtet er af nærværende Eiere til deszens Forbedring nyelig Anskaffet 4re Jern-Plader, som ikke er bekostet ringere end 50 rd, der ligger parrat til Indsætning, naar paa nogle af de i brug værende Stampe-Plader skulle skee nogen Mangel. Dette Huus med derudi beskrevne Værk anslaae Mændene for . . . . . 2000 Rdr

Mens ej at være anskaffet og opbygt
for — 2500 rd.

2. Ved den Vestre Ende af forbemte Huus befindes ved den anden Siide af Vand-Værket eet Huus af 8 Fag ligeledes Muur- og Bindings-Værk samt Teglhengt og 2 Etagier höj, hvilket Huus ligeledes paa Tag og Fag oven og neden befandtest i forsvarlig og god Stand. Derudi er Værk-Stuen, hvor Papiiret giöres, jndrettet, og samme er for 2de Aar siden sadt i fuldkommen god stand med 4re nye Eege Bielker, item nye Fyhr-Loft; Ligesom den i samme Værk-Stue befindende store Kaaber Lihme Kiedel item den saa kaldede Kaaber-Blæse i Papiirs Bøtten er saa god som nye, og nest ved samme Værk-Stue er den saa kaldede Jern Hollænder, hvorpaa Kludene til Papiiret maales, hvilken og af Klein Smeden blev efterseet samt befunden i god stand. Ja Mester-Svennen paa Fabriquen tilstoed og, at denne Part af Værket, som det dyreste og meest bekosteligste, var i saa goed een Stand, at den af nye ei kunde kostes bedre; og til at drive samme er ligeledes for 2de Aar siden bekostet een ny Axel og eet nyt Hiul, alt af forsvarlig got Eege Tømmer.

Da nu det betydeligste og bekosteligste af de til Papiir-Værkets Brug og Drift henhørende Værker befandtest jnd-

rummet i dette Huus, og det altsammen som meldt befindes i god og brugelig Stand, saa angav de fornte medhavde Haand-Værks-Mænd, at samme Huus og Værker efter nærværende Forfatning ikke kunde ansættes af ringere Værdj end som . . . . . 3000 rd

Mens de troede ikke, at det var eller kunde bekostes for — 4000 Rdr.

3. Dernest blev Vand-Værket efterseet, som bestaaer af den saa kaldede Maale-Karm, hvor Vandet gaaer igiennem paa Hiulene, item Vand-Slusen, hvorigiennem det overflødige Vand udelades, hvoraf det første Værk er sadt af nye for 2 Aar siden og det sidste for een 8 à 9 Aar siden, hvilke begge altsaa befandtest i god stand og uden nogen Syfnlig Bröstfældighed, altsaa kand sammes Værdje ikke ansættes for ringere end . . . . . 400 rd

Mens af nye har det vidst kostet over 500 rd.

4. Papiirs Formene, hvorudi Papiiret giöres, og Snorerne, hvorpaa Papiiret ophænges, foreviiste Mester-Svennen Henning Lerke og erklærede, at foruden samme var i god stand, havde han paa nærværende Ejeres Vegne i denne Sommer ladet giöre 13 par nye Former, som endnu ikke ere brugte, og hvilke alleene har kostet 50 rd, altsaa siden der foruden samme nye former haves 14 par andre gode former, item at Snorerne til Papiirernes Ophengning ikke er bekostet for 100 rd, kan dette i alt ikke ansættes for ringere end . . . . . 200 Rdr.

5. Ligeledes foreviiste Mester-Svennen 380 saa kaldede Filser eller str uldene Klæde til at legge imellem Papiirerne, hvoraf den halve deel er nye. Endnu 180 str gl. dito, hvilke i alt hand angav til Værdje . . . . . 60 rd

6. Imellem Slusen og Maale Karmen befindes eet lidet Huus af 4re Fag Muur og Bindings-Værk Teglhengt, som er indrettet til Hugge-Huus og altsaa een Etagie höj, samme Huus, som ikkun er liden og Snæver, blev ikkuns ansat af Værdje til . . . . . 40 rd.

7. Nord-Vest i Gaarden befindes eet Stue-Huus af 8 Fag, ligeledes Muur- og Bindings Værk jndrettet med Værelser for Papiir-Mesteren og Familie, hvortil er kiöbt og befindes ved Huuset liggende behøvende nye Tag-Steene til

deszens Tag, da det paa nærværende Tiid ikkun er belagt med Straae-Tække, og endskiönt samme Huus ikkuns bestaaer af een Etagie, er det dog indrettet med Gebrochen Tag for at ophenge Papiir paa Loften til Törning. Samme Huus befandtest ligeleedes i god Bygnings Stand undtagen Taget, som med Steen skal legges, og Skorsteens Piiben, som skal opsættes. Altsaa ansaae Haand-Værks-Mændene det af Værdje . . . . . 500 rd.

8. Væsten for samme Huus befandtest eet i dette Aar af nyet opbygte Törve-Huus med Lyng-Tække, bestaaende af 8 Fag Eege Bindings-Værk, hvorpaa Væggene ere muurede, ansat i alt for . . . . . 60 rd.

9. Østen for Papiirs-Værkets Bygning befindes Brygger- og Bager-Huuset bestaaende af 5 Fag Muur- og Bindings Værk, som er Teglhengt. Dette Huus med Skorsteen og Bager-Ovn befandest og i brugelig stand, dog i he[nse]ende til Muur-Arbeidet vil det koste med Materialierne iberegnet een 8 rd, altsaa, siden i samme Huus eiheller befandtest nogen Loft, kunde det altsaa ei höjere ansættes end som . . 60 rd.

10. Foruden foranførte Huuse og Bygninger høere endnu som Ejendom under Papiir-Møllen een derved beliggende Bonde-Gaard, som bestaaer af Hartkorn, Agger og Eng 2 tndr. 6 skp. $2^1/_2$ alb. og Skov-Skyld $1^1/_2$ alb., der drives af Papiir-Værkets Ejere, og Bygningen derpaa, som bestaaer af 29 Fag Huus Eege Bindings-Værk, blev ligeleedes efterseet og befunden i brugelig Stand uden betydelig Bröstfældighed. Samme Gaards Hartkorn og Ejendom blev ansat af Værdj . . . . . 250 rd.

Derefter jeg Cancellie Raad Fleischer tilspurgte de tilstædeværende Haand-Værks Folk og øvrige nærværende, om paa dette Værk uden befrygtende Tab for hans Majts Reigning og Casse kunde giöres eet Laan af 2000 rd paa 2den Priorité derudi eller 6000 rd paa förste Priorite; Hvortil de svarede: at derom turde de ikke noget siige eller bestemme, Thi dette beroede meest paa den, som bekom Værket til Besiddelse, om hand ejede noget at bestyre det fornødne med til Værkets Befordring og Vedligeholdelse, dog var de fast af den Tanke, at Laanet af de fulde 6000 rd paa første Prioritet i Værket var langt viszere og bedre end de 2000 rd

paa 2den Prioritet; thi om alting skulle feile, saa strøbte dog første Prioritets haver af de 4000 rd at faa sit betalt, i hvad der blev til den sidste. Hvornest den tilstædeværende Mester Svend paa fabriquen samt Bogholderen blev tilspurgt? hvor meeget Papiir der kunde forfærdiges paa fabriquen, samt om de havde nogen Protocoll for Aar 1776, de da behageligst ville foreviise samme? hvortil Sr. Lerche, der forestaaer Værket som Mester Svend svarede: At de alletiider havde forarbeydet for een 2 til 3000 rd Aarlig af alle slags Papiir med god Aftræk, da der kunde alle tiider forfærdiges meere, naar Kludene ei vare saa rare og saa besværlige at faae formedelst u-tilladelig Udsnigelse dermed af Riiget, som Mester-Svennen Sr. Henning Lercke meeget klagede over, da Papiir-Værkets nu værende Klude-Samlere oftere klagede over, at andre u-berettigede Personer Omløber tilliige i Landet at samle Klude, som de ikke til dette Værk vil afsætte, mens saavit har kundet bringes i Erfaring, formeenes bortsændte til Holland eller andre fremmede Stæder. Hvad Protocollen angik, da havde den forhen værende Bogholder medtaget sine da holdende Protocoller, og den nu værende Bogholder Sr Guusmann havde kuns været her paa Værket een Tid af 7 à 8 Uger. Saaleedes at være passeret, syfnet, taxeret og Vurderet efter beste Skiönnende, bekræftes herved under samtlig Hænders Underskrift.

Datum Fabriquen ut supra.

G. W. G. Fleischer.

Som nærværende i Følge Hr. Conferentz
Raad og Amtmand de Hoffmanns Begiering
H. Steenstrup

Som nærværende af Værkets Betientere
Henning Lerche. G. F. Guusmann.

Vurderings og Siuns-Mænd
C. Busch. A. J. Schmidt. M. Christensen. Niels Buck.

Ordlydende med den holdte Forretning testeres allerunderdanigst af

G. W. G. Fleischer.

ad Kom. Koll. Danske Journal J, 1777 Nr. 850. — Papirmagersvend Rudolf Schmidt af Roskilde kunde faa Engelsholmsfabriken at

kjøbe for 6000 Rd. af Ejerinden, Etatsraadinde de Lichtenberg, og søgte derfor om at faa 2000 Rd. til Laans af Regeringen, d. v. s. den Sum, han skulde udbetale. Kollegiet sendte Sagen til Amtmanden, der lod ovenstaaende Vurderingsforretning afholde, men Resultatet blev, at Schmidt ikke fik de ønskede 2000 Rd. (s. sst. Nr. 688 og 1010).

150.

1781, 14 Juli. Ansøgning fra P. v. Westen om at maatte anlægge en Papirmølle i Fyens Stift.

Stempel.
24 Sk. Til Kongen!

Da Literaturen saaledes tiltager udi Dannemark, at de faae Papirs Fabriquer eller Møller, som ere her i Riiget, ej kan forsyne Bogtrykkerierne og andre expeditions-Contoirer med det fornødne Papier, men med Betydelig Bekostninger maae lade det komme fra andre uden riigske Stæder, der er saameget Beklageligere, som ald den Lumpen, der opsamles her, udføres af Landet til andre Stæders Papiers Møller, hvorfra Man igien saa dyrt maae betale samme i Form af Papier, da Man dog her kunde forarbeide samme Ligesaa got, beholde Pengene i Landet og anledige de Menniskers Brød og Underhold, som ved slig en Fabrique og dens dagl. Fortsettelsse udfordres.

Min Allerunderdanigste Forestilling og Ansøgning er derfor, at Deres Majst allernaadigst vil tillade mig, at ieg Maae oprette og anlegge en saadan PapiersMølle her i Fyhns-Stifft, hvor det efter Omstændighederne og med vedkommendes Samtykke i Byen eller paa Landet maatte være best beleiligt dertil; Og da samme udfordrer et anseeligt Forskud, som langtsomt vil indhentes, det allernaadigste Privilegium herpaa maatte da være mig og Arvinger Alleene forundt og frie for alle Byrder i 25 à 30 Aar fra dato af, at Papiers Møllen beviiselig er i Stand og Drifft, saavelsom endelig at ald Lumpens Udførsel af Fyhns-Stifft, af hvad Slags endog maatte være, under sammes Confiscation og Straff effter Omstændighederne maatte Allernaadigst forbydes.

Io angelegnere Deres Maj^{ts} Allernaadigste Hensigt nu gaar i at see alle Slags Fabriquer etablerede som de beste

Kilder til Landets Opkomst, Næringsveyenes Formeerelse og Pengenes Conservation i Landet, des vissere haaber ieg i min Allerunderdanigste Ansøgning Allernaadigst Bönhört.

Odense den 14 Julii 1781. Allerunderdanigst
P. v. Westen.

ad Kom. Koll. dske Journal R, Nr. 824. — Ansøgningen blev sendt Amtmanden over Odense Amt til Betænkning, og af ham tilbagesendt med den Meddelelse, at v. Westen frafaldt Ansøgningen, da han havde faaet Kundskab om, at Engelsholms Papirfabrik havde Bevilling paa at samle Klude i Fyn (s. ovfr. S. 152). Professor P. v. Westen var Avisudgiver og Bogtrykkeriejer i Odense.

151.

1783, 16 Februar. Ansøgning fra Kantor Chr. Gjessing i Roskilde om, at der maa oprettes en Papirmølle under Papirmagersvend Chr. Møller til Fabrikation af blaat Sukkerpapir.

Underdanig Pro Memoria:

Det var i Aaret 1779, da ieg fik Tale og Kiendskab med en tydsk Papirmager-Svend her ved Roeskilde Papir-Fabrik, som vissede Prøve paa, at han havde lærd at forfærdige det blaae Sukker-Papir, og denne Prøve blev indlevered, som Deres Excellence behagelig erindrer, til Hans Kongelig Höyhed Arve-Prinszen, som befalede, at der fra GeneralLand-Oeconomie- og Commerce-Collegium skulde tilskrives mig at tale med Vedkommende: „om den tydske Svend ikke kunde træde i Jnteressentskab og Forening? da det höye Collegium vilde see ham dertil udvirked en paszelig Understøttelsze effter de Vilkaar, som maatte agtes billige effter Sagens Beskaffenhed", som Collegii Skrivelsze af 23 Octbr. 1779 til mig formælder, hvoreffter ieg den 30te Novemb. indgav min underdanige Beretning, at Papirmageren Bonacher vilde ikke træde i Jnteressentskab med nogen, vilde ikke have at bestille med det blaae Sukker-Papir, som han kaldede Smörerie (ventelig fordi han ey forstaar at forfærdige det), men tvertimod gav i Vrede og Hidsighed Svenden strax Afskeed, som drog sin Vey. Saaledes mistede

Landet i ham en god Mølle-Bygger, en erfaren Papiirmager og en nyttig Borger.

Det treffer sig nu atter, at en tydsk Svend ved Navn Christian Møller, som har arbeyded hos Dreves i 2 Aar og i Roeskilde nesten lige saa længe, kommer til mig begierende, at ieg vilde skrive ham et tydsk Brev til Frue Eleonore Silfverschiold i Helsingborg, som har forlanged ham did som Mester paa hendes Papir-Mølle i Skaane. Jeg gav mig da i Samtale med ham og fik vide, at denne Frue vil have ham, just fordi han forstaar at giöre baade det blaae Sukker-Papir og alle Sorter store Cardus Papirer og Pap-Papirer, hvilke Sorter ikke giöres i Danmark eller Sverrig. Han fortæller mig, at han har lærd at forfærdige disze Sorter og har arbeyded i samme paa den store Fabrik ved Hamborg i 3de Aar: har siden arbeyded i 2 Aar paa Dreveses Værker og kunde sige mig, at Dreves af Grunden ey forstaar denne Hemmelighed at behandle det blaae Sukker-Papir: Han behøver ey heller at afgive sig dermed, siden han har alt for store og betydelige Leverancer og Afsat af andre Sorter.

Han fortæller, at det store Værk ved Hamborg er alt for bekostelig bygged og derfor ey kan erstatte Jnteressenterne deres Revenuer af den anvendte Capital 100,000 Rigsdr. Anderledes, siger han, bygger Kongen af Preuszen Papir-Møller, ikke Palais-Bygninger men nødvendige Tøre-Husze og Jndretninger, som kan betale sig selv, give rig Jnteresze for Omkostningerne og Nærings Veye for Undersotter.

Han forundrer sig, at her er kun 3 Papir-Møller i Danmark, hvor der gives saa stor Overflødighed af Lumper og Materialier at faae for billigere Priszer end ved Hamborg og udenlands.

Han beretter mig, at fra Kiöbenhavns Wayszenhuus er forlangd paa Roeskilde Papir-Mølle 100de Baller Tryk-Papir men kan ikke skaffe den 3die Deel deraf færdig, og hvad maae de da ikke baade fra Wayszenhusets og alle de andre Bogtrykkerier forskrive udenlands fra foruden blaae Sukker-Papir, Curduser og Pap-Papirer, som man til hele Rigets Brug maae hente udenrigs, da Pengene kunde blive her i Landet; thi, siger han, ved Hovedstaden og Søestæder affal-

der meget forslidt Tov-Værk, Skibs-Sejl, Strikker og Liner, som aldrig kommer til Nytte: Ved Fisker-Leyerne i hele Riget en Mængde forslitte og opraadnede Fisker-Garn og Tov-Værker, og just af disse Sörter kan han forfærdige de bedste Cardus- og Pap- og blaae Sukker-Papirer, naar Farven (just Kunstens Hemmelighed) kommer dertil og de behörige store Former og Presser haves.

Han sagde videre: Naar Forbud skede for Lumpers Udførsel og Tienestefolk imod en aarlig lille Præmie var omhyggelige og kappedes at opsamle alt det, grovt og fint, som af alles Huse udfeyes, kunde der sættes Papir-Møller i hver Landets Province, som rigelig blönnede Eyeren (han siger, at i Holsteen er 15 og omkring Lybek er 6 Papir-Møller), og vi havde ey nødig at forskrive hidind den Mangfoldighed af udenrigs Gods, og disze Udenrigs Papirer staar dog Fare over Søen. Til Bevis herpaa fortæller han: En Handlende i Kiöbenhavn havde forskreved for mere end 500 rdr. Papir, som blev underveys beskadiged, og det maatte altsammen omhakkes og omarbeides paa Dreveses Mølle.

Effter at ieg havde i alle Stykker fortrolig udspurgd ham og han med Beskedenhed og god Forstand havde svared mig, spörger ieg ham, om han ikke hellere vilde blive her i Landet, som han nu ved 2de Fabrikker paa 4de Aar havde probered, end drage til Sverrig? Han svarede: Dersom det er Guds Forsyns Villie og Hans Mayestæt Kongen vilde oprette et saadant Papir-Fabrik, vilde han gierne paa samme som Mester tage Tieneste, han vilde forskrive sig til for Kongelig Regning at forfærdige alle de Sorter Papir til sine visze Tider om Aaret, som vi maae forskrive Udenrigs fra, og naar han kunde ved Ægteskab see sig som Fabrik-Mester her i Landet etablered, vilde han forbinde sig til at lære fra sig den Hemmelighed, han giemmer ved det blaae Papirs Forfærdigelsze. Han erbyder sig at levere en Prøve af hans blaae Sukker-Papir, dersom han kun maae have det skiult, at hans Mester ey faar det at vide, han vil og i Forveyen fremlegge for Hans Mayestæt og det höye Collegium saadant et Overslag, hvoraf erfares kunde, at intet Tab, men

rigelig Jndtægt og Fordeel var at hente ved saadant et Værks Anlæg.

Han har loved mig at standse sin Resolution og Reyse til Sverrig, indtil ieg kunde andrage og forestille hans Fortælling paa höyere Stæder.

Da her nu gives Leylighed atter at faae fat paa en saadan nyttig Person, som kunde sættes over en nødvendig Fabrik, der kunde føre til Nytte og Brug den Tusindfold Affald, der ellers aldrig bliver ansed og agted, ja end ikke hos Dreves, som lader mange Centner grove Lumper opdynge og henligge ubrugelige for at blive til Giödning; Saa har ieg holded det for min Underdanige Pligt saadant at indberette, om det maatte behage Deres Excellence dette for Hans Kongelig Höyhed, vor Naadigste Arve Prinds, at forestille, for om et Stæd her i Landet, heldst i Nærhed om Kiöbenhavn for Transporters Skyld, kunde findes saa overflødigt Vand (maaskee bedst ved Esroms Søe), som behøvedes til saa fordeelagtige Værkers Anlæg; Men om det ikke skulle gives ved Esroms Søe eller ved Canon-Værkets Vande, saa kunde det maaskee gives i Laaland paa det Gods, den Höysalige Princesse har effterladt sig: Han siger, det er ligemeget, hvad enten Vandet falder skident eller reent, naar kun den fornødne Overflødighed kan haves Vinter og Sommer; thi han ved nok igiennem ringe bekostelige Vandledninger at klare og rengiöre Vandet her saavel som i Tydskland.

Bemældte Christian Møller udbeder sig den Naade, at maatte saa snart mueligt underrettes, om han kan giöre sig Haab paa saadan Maade at blive her i Danmark; han vilde ellers modtage Fruens ham giordte Tilbud i Skaane. Roeskilde d. 16 Febr. 1783.

i Underdanighed af
Giessing.

ad Kom. Koll.'s dsk. Journ. U, Nr. 174 d. — Ovenstaaende Ansøgning fra Kantor Christopher Giessing i Roskilde blev med nogle flere Ansøgninger indsendt til Kommerce Kollegiet fra Arveprins Frederik. Dennes Skrivelse til Kollegiet er af 1 Marts 1783, og i den hedder det: „. . . Hvormeget det Blaae Sukker-Papir behøves, veed man; kunne man finde Middel til at faae det her giort! . . .". Under 29 Marts skrev Kollegiet til Giessing, at Svenden maatte adressere sig til en Papirmager.

152.

1783, 7 Juni. Om Kludesamlingen i Fyn.

P. M.

Efter Det Höykongelige Collegii ordre af 31 Maj følger her i Underdanighed mine Erindringer ved Casmers og Welsches Ansøgning.

Placaten af 10 April forrige Aar viiser saa Höystnaadig Omsorg for de indenrigske Papirfabriqvers uforhindrede Arbeide, at det ikke noksom vilde beklages, om dens Øyemeed kunde tilintetgiöres ved et falskt og underfundigt Andragende. Disse Udtryk ere haarde, men ieg skal beviise, at Casmers & Welsches Ansøgning ikke fortiener mildere Benevnelse.

Det er öyensynligt, at disse Mænds Forestilling opvækker den Mistanke imod mig, at ieg forrige Aar har beskaaret dem deris Levebrød og ikke tilstrekkelig godtgiordt dem deris Vahrers Værdie og fulde Omkostninger. En skamelig Beskyldning! Disse Mænd maa ikke have troet, at Det Höy-Kongelige Collegium Naadigst vilde see mit Svar herpaa, thi ellers maatte den mindste grad af Undseelse have holdt dem fra et saa usandfærdigt Foregivende. Saa meget er sandt, at benevnte 2de Mænd tilligemed 4 andre, som alle havde samlet i Fyhn og Lolland, leverte forrige Aar et anseeligt partie materialier til mit Arbeide. Beløbet deraf var 500 rd., men det er lige saa u-negteligt sandt, hvilket ieg helligen forsikkrer og med eedelige Vidner kand beviise, at de erholdt til Punkt og Prikke alle de Priser, de forlangte, uden al Tingen og uden mindste Afkortning. De tilstoede selv efter Afregningen, at de ikke havde ventet sig saa höy Betaling og reiste desaarsag herfra velfornöyede med Løfte at kome igien same Efteraar. Jeg har altsaa hidindtil troet, at ieg kunde giöre mig sikker Regning paa deris Tilbagekomst, da ieg ellers bliver nødt til at forskrive fiine materialier udenlands fra for mine leverancer til Banqven og Rente Cameret. Men ieg kand let giette, hvad der har forandret disse Mænds Forsæt. Misfornöyelse med Betalingen hverken var eller bör det være, saa længe som en lovlig og billig Fortieneste bliver deres Øyemeed, men de

Hollandske og Engelske Priser ere alt for tillokkende, at de ikke til dem skulde søge at faae den tilsperrede vei aaben igien; og at denne Hensigt vilde naaes, naar det blev dem tilladt at overføre disse materialier til Holsteen, skal ieg strax viise. Jeg har god Grund til min anførte Formodning; thi hvis de ikke hiigede efter en ulovlig Fordeel, maatte de bestandig finde sig tient med min billige Betaling: thi den var mere end dobbelt, imod hvad mine Samlere i Kiöbenhavn og Siælland lader sig nöye med, dog mange Aarsager overtalede mig til denne Forhöyelse i Priserne. Jeg burde opmuntre disse Folk til fremdeles at søge min fabriqve. Jeg trængede til materialierne. Disse vare bedre assorterte end sædvanlig. Samlernes Omkostninger vare större end her til Lands, og endelig vare materialierne reenere end de, som maa opsøges paa Kiöbenhavns Opfyldnings Pladser, og bedre end de falder hos den siællandske Bonde. Jeg maatte derfor have været meget kortsynet, tænkt u-billigt imod Ansøgerne og skadeligt for min fabriqve, ja! overalt slet paaskiönnet allerhöystbemeldte Anordnings Nytte, om ieg ikke havde stræbt at vedligeholde disse materialiers Henviisning her til Stedet. Men ieg kand med frelst Samvittighed bevidne, at ieg har indseet og opfyldt mine Pligter af benevnte Aarsager.

Af alt dette troer ieg, med Biefald, at kand paastaae, at Ansøgningens Hoved Motiv er hentet fra U-Sandhed.

Supplicanternes anden foregivne Grund skal være denne: at de med större fordeel kand sælge deris Klude til Holsteen. Ogsaa ved denne maatte det tillades mig at tilföye följende Erindring. Naar Holsteen ikke var et beqvemt Oplags Sted, hvorfra man vidste at faae Kludene udførte til fremmede Nationer, vilde Ansøgernes Attraae ikke saa heftig staae derhen. Landet selv forskaffer mere af disse materialier, end fabriqverne der kand forarbeide, naar de ikkun kand holdes fra fremmede Hænder. Men at Udskibningen saavel af denne som alle andre raae materialier, som Landets indenrigske Arbeide ikke kand undvære, vilde forskaffe de udførende nogen mere fortieneste end deres Salg her i Landet, derom har ieg ikke mindste Tvivl. Men skulde et eller höyt et par Sneese Rigsdalers aarlig Vinding for

deslige sindede Mænd godtgiöre Staten den Skade, som derved tilföyedes fabriqverne?

Ansøgernes Sammenligning imellem Bekostningerne paa Transporten, fortæring etc. til Holsteen og min fabriqve har Skin men ingen Grund. Thi de har visselig ikke glemt at beregne alle deris Omkostninger i de Priser, som de selv sadte paa deris Vahrer, og hvorefter de af mig fik dem nöyagtig betalte.

Endelig maa ieg viise, hvor let og uden al Vanskelighed det er at faae oftbenevnte materialier ud fra Holsteen til fremmede Nationer. Jeg veed ikke, om Hands Majestet Allernaadigst har behaget at föye nogen Anstalt imod disse Vahrers udførsel fra det Kielske. Nesten troer ieg, at den er aaben. Supplicanternes Begier at søge derhen eller at søge hvilket Sted, de vil, i Holsteen, giver mig den formodning. Men om det endogsaa ikkun blev tilladt, at de maatte overføre Kludene til Flensborg, komer det dog ud paa det same. Forordningerne af 3 Juni 1741, 21 Januarii 1743 og 8 Julii 1744 viser tydelig, at der falder större Forraad af oftbenevnte materialier, end provincens Fabriqver behøver. Jo större Mængde, der altsaa viises didhen, desto lettere og vissere bliver de Allernaadigst anbefalede attester til udførsel at erholde, og følgelig gaaer de Fyhnske materialier ved saadan Tilladelse ud fra de indenrigske fabriqver til fremmede Nationer.

Jeg beder derfor underdanigst, at Ansøgerne maatte paalegges same Forbindtligheder og orden, som ved Forordningen af 8 Julii 1744 er bleven befalet de Slesvigske Lumpenhandlere og Samlere, nemlig at hiine skal beviise, at de har tilbudet de indenrigske Papirfabriqver for en billig Betaling deris aarlig samlede Forraad af Klude, og at forespörgslen i sær er bleven giort ved min fabriqve som den störste og altsaa mest forbrugende i Riget.

Jeg skal i saa fald aldrig nægte dem materialiernes rette værdie tillige med Omkostningerne betalte. Dog kand Hollandske og Engelske Priser ikke blive reglen for deris fortieneste.

Strandmøllen d. 7 Junii 1783.

Christian Drewsen.

ad General-Toldk.'s Extrakt Protokol U, Nr. 670. — Under 10 Maj 1783 indgav Gregorius Casmer og Jacob Welsch, „Borgere og Indvaanere i Faaborg", en Ansøgning til Kongen om at maatte udføre de af dem samlede Klude til Kongens holstenske Lande, og General-Toldkammeret indhentede igjennem Kommercekollegiet ovenstaaende Erklæring samt en Erklæring af Stiftamtmand Gehejmekonferensraad Bille. Herefter skrev Kollegiet under 23 Avgust 1783 til Rentekammeret, at det formentlig bör have sit Forblivende med det ved Pl. 10 April 1782 givne Forbud mod Kludes Udførsel til Hertugdömmerne. Ved Stiftamtmand Billes Erklæring ligger en Erklæring fra „Bodild Hoffgaard Sahl. de Lichtenbergs", Ejerinde af Engelsholms Papirfabrik ved Horsens, og dennes Papirmester H. R. Schmidt. — Jfr. om denne Sag Kom. Koll.'s dsk. Journ. U, Nr. 453, 505 og V, Nr. 706. — For at give sin Ansøgning större Vægt skrev Drewsen under 7 Juli 1783 til Kurantbankens Bestyrelse om at støtte den, og under 11 Juli indsendte denne Drewsens Skrivelse til Kollegiet, idet den ytrede „at Banken ikke uden Frygt for betænkelige Følger kunde savne det til Bankosedlernes Forfærdigelse udfordrende Papiir" (ad Kom. Koll. dsk. Journ. V, Nr. 607). — Jacob Welsch havde tidligere givet sig af med Kludesamling. I 1772 havde han sammen med Johan Lucks og Johan Clausen, alle af Odense, ansøgt Kollegiet om Monopol for Fyn til at indkjøbe og handle med Klude. Ansøgningen sendtes Stiftamtmand Bille og Johan Drewsen & Sön til Erklæring, som begge udtalte sig imod den. Den blev afslaaet (s. Kollegiets dske. Journ. A, Nr. 225, 324 og 388).

153.

1783, 4 December. Ansøgning fra Chr. Drewsen om Organisation af Kludesamlingen paa Fyn.

P. M.

Uagtet det Kongelige Forbud af 10 April f. A. Og dets Igientagelse for de Fhynske Ansøgere Om Kludes udførsel derfra Landet og til fremmede Steder, har dog ingen af disse Mænd i Aar meldt sig ved min fabriqve med deris Indsamling. Tvertimod veed jeg med en Vished, som nærmer sig et Lovligt Beviis, At de have tilsidesadt deris Pligter og som sædvanlig Oversendt Benevnte Fhynske Materialier til deris Mellemhandlere i Holsteen. Hvor stor min Trang desaarsag er bleven i Aar, kand ieg ikke beskrive, thi da ieg af mere end en god Grund har ventet Bevidste Mænds hidsøgning, saa er deris udeblivelse aarsag til at, at (!)

ieg hverken har kundet præstere mine leverancer til Banqven eller til andre i publico. Det vilde være at beklage, om intet Middel skulde være tilstrekkeligt efter Hands Majestets Øyemeed til at holde disse Fhynske Materialier fra fremmede Hænder. Dog! at afvænne oftbenevnte Samlere fra at hiige efter ulovlig fordeel, anseer ieg for u-mueligt.

Vilde derimod Det Höykongelige Collegium naadigst udvirke for mig den Tilladelse, at maa udnevne Mænd til at indsamle Klude i Fhyns Stift, og at ingen uden de af mig antagne maa Befatte sig med deris Indkiøb, saa skal Omgangen dermed tilforladelig kome til vort eget publici Nytte. Paa det at denne min underdanigste proportion ikke skal ansees for at have andre end tilladelige Hensigter, vil ieg selv foreslaae 2de Indskrænkninger ved dens Meddeelelse Nemlig först: at Tilladelsen ikke skal vare Længere, end indtil en Papirs Mølle der i provincen indrettes, som selv kand behøve og forarbeide Landets materialier. Dernest at om det nogensinde kand bevises, at den mindste Andeel af disse i begierte Friheds District samlede Klude med mit vidende og villie gaar ud af Riget, skal Bevilningen være forbrudt.

Opfyldes denne min underdanigste Begier, vil Erfarenhed viise, at det til alle Tider er mere fordeelagtigt baade for Staten og dens Papirsfabriqver, naar Kludesamlerne henvises at dependere af fabricanterne, end naar Papir Møllernes Antal og deris Arbeide gandske skal kunde bestemmes og indskrænkkes af hiines u-lovmæssige Vinde Syge.

Strandmøllen d. 4 Decembr. 1783.

C. Drewsen.

ad Kom. Koll.'s dsk Journ. V, 1783, Nr. 1068. — Under 20 December s. A. svarede Kollegiet Drewsen (Kopibog, Juli—Decbr. 1783, S. 799—800), at det ikke kunde tilstaa nogen Eneret til at samle Klude paa Fyn „med mindre de selv med Vedkommende Eiere af de øvrige Papiirs Fabricker kunde foreenes om visse Friheds Districters Bestemmelse, hvori enhver Fabrick skulde for sig allene forbeholdes Indsamlings- og Opkjøbs Ret". Drewsen henvendte sig herefter til Landets øvrige Papirfabrikanter, men de kunde ikke blive enige om indbyrdes at dele Fyn, og Drewsen forandrer nu sin Ansøgning derhen, at det maa paabydes, „at ingen i Fyhns Stift maa indkiøbe eller ved Omgang samle gamle Klude, med mindre hand beviser, at hand der-

til er antagen eller udsendt af en indenrigsk Papirfabricant" (ad. dsk. Journ. X, Nr. 230). Som Bilag ved Drewsens nye Ansøgning ligger en Erklæring fra Ejerinden af Engelsholms Papirfabrik „Bodild Hoffgaard Sahl. de Lichtenbergs" og Fabrikens Bestyrer Heinrich R. Schmidt, om at deres Kludesamlere i Fyn „ere af de Fyhnske Snighandlere bleven truet med Hug og Slag og ligesom jaget af Landet". Stiftamtmand Bille støttede stærkt Drewsens Forslag (ad dsk. Journ. X, Nr. 387). Nu gjorde Kollegiet under 6 Juli 1784 Indstilling til Kongen, og under 28 Juli s. A. faldt en kgl. Resolution (Kom. Koll. dske Forest. og Resol. for 1784 Nr. 42), der paabød, „at en Placat til Misbrugs Forekommelse med ulovlig Klude-Samling i Fyhns Stift i Overeensstemmelse med indbemeldte af Os allernaadigst approberede Puncter maae udfærdiges og forelægges Os til Allerhöjeste Underskrift".

154.

1784, 31 August. Meddelelse fra Chr. Drewsen om de Priser, han giver for Klude.

P. M.

Naar Hands Majestet Allernaadigst behager at berettige de indenlandske Papirfabriqver til ene at lade indsamle og opkiöbe gamle Klude i Fyhns Stift, skal det for min Deel blive mig en hellig Pligt at see disse Materialiers Samlere velholdne med Betalingen, saa at deris Bekostninger, Tid og u-mage tilstrekkelig Giengieldes. Om de ved denne forretning kand vinde Underholdning, vil beroe paa deris Fliid i at samle Mængden og paa deris Kyndighed og Redelighed i at assortere Vahrerne, thi efter sammes Godhed og Brugbarhed maa Priserne nødvendig bestemmes. Jeg betaler her ved Fabriqven fra 1 til 5 ℔ Lispundet af blegede linnede Klude, og overmaade kiert skal det være mig, om ieg fra Fyhn tilligemed de ringere ogsaa kand forsynes med de beste sorter, da Betalingen skal fuldkommen svare til deris værdie.

Det er just de dyreste, som ieg i sær trænger til, og deris Mangel er Grunden til mine Formænds og min vedvarende Klage. Hvor ubehageligt for os, at vi sielden eller aldrig seer saadanne materialier her fra Siælland, som for-

tiener benevnte höyeste Pris? thi fra Landsbyerne komer ingen uden grove, og fra Kiöbenhavn maa de modtages slet behandlede paa Gaderne og Opfyldnings Pladserne. Min Fabriqve er desaarsag nødt til aarlig at forskrive fra Holstein de fineste og best assorterte Vahrer, og med Fornöyelse betales de med 5 ℔ lispundet, dog frit leverede i Kiöbenhavn.

Jeg veed med vished, at de fleeste fra Holstein hidsendte har været Fyhnske Klude, og naar de tilkomende Samlere der i Stiftet kand og vil viise liige Nöyagtighed ved Behandlingen og sorteringen og besørge dem hid, skal de visselig nyde liige Betaling. Som en ærekier Mand skal ieg sörge for, at ingen af dem skal sendes fra mig med velgrundet Misfornöyelse.

Skulde nogle af de Mænd, igiennem hvis Hænder de Fyhnske Klude hidindtil har gaaet, melde sig at vilde være u-middelbare Samlere for fabriqven, thi mellemhandlerne behøves aldeles ikke, vil ieg ikke nægte dem dette smaaeligen søgte Levebrød, naar ieg forsikkres om deris Redelighed, og saa længe som jeg erfarer deris Lydagtighed imod det forventende Kongelige Paabud.

Christian Drewsen.

Strandmøllen den 31 Aug. 1784.

ad Kom. Koll.'s dsk. Journ. Y, Nr. 811. — Brevet er Svar paa en Skrivelse til Drewsen fra Kom. Koll. af 14 Avgust 1784, hvori det i Henhold til kgl. Resolution af 28 Juli s. A. [s. ovfr. Nr. 153] søger Oplysning om de Priser, han betaler for Klude. I „Papiirs Fabrikkør" H. R. Schmidts Engelsholm den 30 Avgust 1784 daterede Svarskrivelse (ad dske. Journ. Y, Nr. 812), oplyser han, at han giver for „fineste og Bæste Sort Klude 1 ℔ 8 ß Lis℔t, Middel-Sort 1 ℔, Ringeste 8 ß og halv Vogn Leye eller Fragt". Kollegiet gjör under 16 November 1784 en ny Indstilling til Kongen (dske. Forest. og Resol. for 1784, Nr. 64), og nu udkommer Plakaten af 24 November 1784 mod uberettiget Kludesamling i Fyns Stift. Hermed var imidlertid Alt ikke i Orden, baade i 1787 og 1789 klager Drewsen over ulovlig Kludehandel paa Fyn (Kom. Koll. dske. Journ. DD, Nr. 641; ad GG, Nr. 471). Drewsen tog sig ogsaa af Kludesamling paa Lolland (ad dske. Journ. GG, Nr. 418, 470 jfr. DD, Nr. 566) og selv Jylland strakte han i 1786 sin Haand ud efter paa en fra Magistraten i Viborg given Foranledning (ad dske Journ. AA, Nr. 145, 329). Han oplyser ved denne Lejlighed, at han giver fra 24 til 40 Sk. for Lispundet af blegede og fra 16 til 20 Sk. for ublegede Linnedklude, samt at han har

9 Samlere i Fyns Stift. H. R. Schmidt paa Engelsholm oplyser (det er i 1786), at han for bedste blegede Klude gav fra 2 Mk. til 2 Mk. 8 Sk. pr. Lpd., for næstbedste Sort fra 1 Mk. til 1 Mk. 8 Sk. og for ublegede Klude, derimellem gammelt Fiskegarn, fra 8 til 10 Sk. (ad dske Journ. AA, Nr. 330).

155.

1784, 23 September. Ansøgning fra Chr. Drewsen om at maatte udsætte Bundgarn ved Vedbæk.

P. M.

At Fiskeriet ved vore Strandbredde ikke er i den ønskeligste Forfatning, er almindelig bekiendt. Til Beviis herpaa kand dette ene tiene: At min Leve Tiid aldrig er giort Forsøg med Bondgarn nogensteds paa 4 Miiles Strekning fra Kiøbenhavn til Helsingøer. Og dog synes mere end et Sted inden disse Grendser at være beqvemt til saadan Indretning. Men da Bekostningerne hertil ere anseelige og overgaaer vore Fiskeres Formue, kand det ikke af dem ventes iverksadt uden andres Hielp.

I Haab at benevnte Fiske Anstalt kunde blive nyttig for publico og, naar den vil lykkes, tillige forbedre nogle Fiskeres Vilkaar og opmuntre Andre at følge dette exempel, har ieg i Sommer bekostet et Bond Garn forfærdiget og med alt Tilhørende valgt Sted for same i Stranden strax Sönder for Webeck Bye. Til at besörge dets Rygtning og Tilsyn har ieg overtalt nogle Fiskere samesteds ved ene at paatage mig hazarden af Tabet og at tilstaae dem liige Deel i fortienesten. Og da ingen indfødt var at faae, som forstoed Omgangsmaaden hermed og tillige Bindingen af dette Garn, har ieg fra Skaanske Siden anskaffet mig en Mand, som er kyndig i begge Deele og af mig Lönnes for hands Arbeide og underviisning derved. Hvad Udfaldet af disse bekostelige Jndretninger vil blive, maa Tiden Lære. Jmidlertid ere de aldeles ikke iverksadte i Hensigt til egen Fordeel; thi naar ieg bliver skadesløs og benevnte Fiskere anseer deris u-mage for betalt, vil ieg være fornöyet. Men da hertil behøves Tid og vedvarende Omkostninger, vil ieg her-

med giöre følgende Underdanigste Forespörgsel hos det Höy Kongelige Collegium.

Om ieg maa nyde en Kongelig Forsikkring for ubehindret i fremtiden at kunde fortsætte bemeldte Forsøg med Bondgarnet paa det valgte Sted i Stranden ved Webecks Bye?

Og hvis udfaldet dermed nogenlunde skulde Lykkes og ieg i benevnte Hensigter vilde Begiere Tilladelsen forlænget,

Om Hands Majestet da befaler nogen aarlig Kiendelse heraf, og hvor stor den kand blive?

Det Höy Kongelige Collegium vilde Naadigst behage at meddeele mig disse Efterretninger, paa det at ieg derefter kand giöre min Regning, om ieg kand vedblive eller skal forandre mit Forsæt.

Strandmøllen den 23 Septembr 1784.

Christian Drewsen.

ad Rentek. Sjællands Journ. 14, Nr. 640, 1062, 1397 (jfr. Kom. Koll.'s dske Journ. Litr. Y, Nr. 1117). Efter Rentekammerets Indstilling af 1 Februar 1785 om denne Sag fulgte en kgl. Resolution af 9 Februar 1785, der tilsiger, at Drewsen „maa fra nu af udi 10 Aar uden nogen Afgivts Erlæggelse udsætte Bundgarn til Fiskerie paa det af ham dertil udseete Sted i Stranden ved Wedbeks Bye samt forsikres om, efter bemeldte 10 Aars Forløb at faae denne Tilladelse til Bundgarns Fiskerie forlænget imod deraf at svare en med hans paa den Tiid beviislige Fordeel af dette Fiskerie proportioneret Afgivt til vores Kasse" (Rentekammerets Resolutions-Protokol for 1785, Nr. 24).

156.

1789, 22 Januar. Chr. Drewsen giver i Anledning af et Rygte om, at en Papirfabrik paatænkes anlagt paa Amager, en Udsigt over Strandmøllens Virksomhed.

Underdanigst Pro Memoria!

Langsomt har min Fabrique gledet frem. Alt for længe staaet stille ved sin Jndskrænkning. Umueligheden i at anskaffe Hoved Materialierne neml. linnede Klude til fuldt Arbeide hindrede dens Fremvext. Fisker-Garn, Touverk, uldene Lapper maatte erstatte det manglende. Med disse ringe hielpe Midler var man nødt til at bortdrive en god

Deel af Aaret for at beholde Arbeiderne, indtil noget bedre tilbød sig.

Saaledes bortgik min Salig Faders lange Arbeids Tiid. J 40 Aar maatte han stædse stride med denne Mangel. Jmod Slutningen af hans Dage syntes den at ville forandres. Da voxte hans aarlige Jndsamling til 8000 L℔ linnede Klude. Dette var hans höyeste Forraad. Men end ogsaa dette var utilstrækkeligt til et heelt Aars Arbeide med hans Verker og Folk.

Af disse 8000 L℔ linnede Klude fremskaffede han alt, hvad der kunde tilveiebringes, neml. 6000 Riis Skriv- og Tryk-Papirer, omtrent halvt af hver Sort. Og af de groveste derimellem men især af ovenbenævnte ringeste materialier neml. Fisker-Garn etc. 2000 Riis Pak Papirer. Dette sidste var et stort Tab. Men just imod hans Ønske: thi deraf var $^3/_4$ ringeste Maculatur Sort. Et ufordeelagtig Arbeide for et stort Værk og det ubetydeligste Papir for Publico.

For enhver om andre Landes Erfarenhed kyndig maae producten af de linnede Klude synes for liiden. Men desværre at det virkelige Forhold er saadant her til Lands. Aarsagen er denne. J Almindelighed ere de Klude, som her leveres over al Forestilling urene og slet behandlede. Besynderlig maae dette beklages ved de Kiöbenhaunske, som dog kunde og burde være de beste. Saadan Omgang, som med dem bruges, er uhørt til alle Tiider og alle Stæder, hvor Papir giöres. Skulde Fremmede kunde forestille sig, at disse Hoved Stadens materialier maae for störste Deelen søges og opgraves paa Opfyldings Pladsene, igiennemtrukne af Gade Skarn og halv forraadnede. J denne væmmelige Tilstand føres de hid, og deres Bearbeidning kunde ikke andet end foraarsage min Salig Fader og foraarsager ennu mig et mageløst Tab ved Reenvaskningen. Desuden maa ieg herved erindre, at deslige Klude ere en virkelig Ulykke for en Papir Mølle. Thi ved intet Middel kan de befries fra de vedhengende fiine Sand partikler, Disse foraarsager Pennens Anstød under Skrivningen og giör Papiret uskikket til alle slags Brug. Hvor krænkende er ikke denne Tilstaaelse, som ieg mere end eengang offent-

lig har maattet giöre ihenseende til Kortmagerne! Kunde det giöres mueligt, at disse Klude leveredes reene ud af Huusene, hvilken Vinding for Arbeidet.

Men uagtet ieg maae vedblive denne Klage, har ieg dog Aarsag at være fornöyet med den nu indkommende Mængde. Aar efter Aar seer ieg de linnede Klude forøget. Glad har ieg grebet denne Leilighed til efterhaanden at udvide mine Jndretninger og forøge Arbeidernes Tal, især efter Tilførselen af de Fyhnske. Med disse ere hertil i de sidste Aaringer bragte og aarlig forbrugte 15000 L℔ linnede Klude. Een anseelig Tilvæxt! men med den stiger tillige dens Omkostninger, thi naar den ene Sort regnes imellem den anden, koster hvert L℔ overhovedet noget over en halv Gang saa meget som forhen. Foruden de Tillæg, ved hvilke ieg opmuntrer Samlerne her i Landet, biedrager de Fyhnske Klude meget til denne Forhöyelse, thi Fremmedes under haanden tilbudne Priiser nøder mig til at stemme min Betaling derefter. Herved er fornemmelig min Hensigt at holde disse materialier tilbage i Landet. Ved intet andet Middel veed ieg at udrette dette. Men desuagtet indløber ennu Klager lige med dem, som ieg underdanigst har fremlagt for det höye Collegio over nogles overhørighed imod Placaten af 24 Nov. 1784. Kunde dog saadan ulovlig Omgang engang hemmes!

Ved Hielp af ovenanførte aarlige quantum Klude og Værkernes Udvidelse er ieg nu istand til at forskaffe nesten dobelt saa meget Papir som i min Salig Faders Tiid. Thi nu i nogle Aar er her aarlig forfærdiget 6000 Riis Skriv, 5000 Riis Tryk og 2000 Riis Pak Papirer og imellem det sidste intet af den uldene eller ringeste maculatur Sort.

Saa vit har ieg bragt det. Vedbliver materialiernes Forøgelse, hvortil ieg skal biedrage alt mueligt, følger ieg mit faste Forsæt at udstrække mine Jndretninger end videre. Nemlig saa vidt som Vandløbet kand være tilstrækkelig til deres Forarbeidning. J denne hensigt har ieg i de 2de sidste Aar opført 2de bekostelige Bygninger og belavet mig paa flere dertil fornødne Machiner.

Skulde dette Forsæt tilintetgiöres, mit Værk hindres i dets muelige Fuldstændighed, maatte ieg hiertelig beklage

dets Skiebner. Med Frygt tænker ieg den Muelighed, at det kan tilbagestødes til sin forige Jndskrænkning. Og alt for let er dette giörligt. Nye Anlæg til Papir under nærværende Omstændigheder vilde virke denne uundgaaelige Ulykke. Thi hidtil har man med al muelig Möye ikke kundet indsamle flere materialier, end som nødvendig behøves til mit Arbeide allene.

Kunde Kiöbstædernes Tieneste Folk og Almuen paa Landet gives Drift til mere Agtsomhed paa alt tienligt Affald til Papir, kan ingen tvivle, at materialier kunde tilveiebringes endogsaa i overflødighed for flere Papir Møller. Den Tiid ville være den beleilige til saadannes Oprettelse. Da kunde ved den Publici Trang til mere, end ieg kand forskaffe, med Billighed afhielpes. Men skal min Samling deeles med een eller flere, skal nye Anlæg iværksættes uden foregaaende materialiers Forøgelse, vil her ligesaameget nedbrydes som andensteds opbygges. Og for dette ubodelige Tab skal ieg inderlig bede Gud og Kongen bevare mig.

Jeg tilstaaer, at disse mine underdanigste Forestillinger fornemmelig sigter til et Rygte, som har sadt mig i störste Uroelighed. Man taler om en Papir Mølles Anlæg paa Amager. Men min eeneste anførte Grund herimod, haaber ieg, vil findes saa gyldig og saa billig, at den vist bevæger Det Höye Collegium til, indtil ovenmelte Tiids Punct indtreffer, at tilbageholde Sit Biefald til saadan Ansøgning.

Tilgiv mig Naadige Herrer min Vitløftighed. Jeg har ikke kundet forandre den. Thi alt ovenstaaende er mig yderst magtpaaliggende, og ieg kan ikke frembære det for nogen mere Jndsigtsfuld og mere Formaaende end Det Höye Collegium.

Efterretningen om mine Arbeidere kand ieg fatte i Korthed.

Til saadenne bör ieg först henføre alle dem, som ved Omgang i heele Landet indsamler Kludene. Jkke blodt eenlige Personer, men de fleste ere gifte, som ved denne Handel ernærer sig med Kone og Börn. Af saadanne Folk bruger Fabriquen 10 i Kiøbenhaun foruden de af Almuen, som i smaae partier afleverer det indsamlede paa de 2de anviiste Stæder i Hoved-Staden, 18 paa Landet og i de smaae

Kiöbstæder i Siælland. 14 i Fyhns Stift. Alle disse ere i bestandig Bevægelse til materialiernes Jndsamling.

Arbeiderne her paa Stædet til Papirets Tilberedning, Udarbeidning og Færdiggiörelse ere følgende: 1 Mester Svend, 15 Svenne, 4 Lære Drenge, 9 Smaae Drenge, 4 Arbeids Karle, 11 Koner, 1 Snedker og 1 Tømmermand, som begge ere uundværlige til Machinernes Bygning og Vedligeholdelse. Til Transporten og Huusholdningen 3 Karle og 5 Piger. Saa mange vinder ved min Fabriques Drift Brød og Ophold for sig og sine. Maatte deres Antall efter muelighed forøges og aldrig formindskes.

Strand Møllens Papir Fabrique d. 22 Jan. 1789.

Christian Drewsen.

ad Kom. Koll.'s dsk. Journ. GG, Nr. 55. Kollegiet synes Intet at have gjort i Anledning af denne Skrivelse.

157.

1789, 13 Maj. Ansøgning fra Chr. Drewsen, om at han maa bestemme, hvem af hans Börn der efter hans Død skal have Strandmøllen, og til hvilken Pris.

Stempel.
24 Skilling.

Til Kongen!

Strand Møllen d. 13 May 1789.

Efter at vi som kierlige Ægte-Folk med hinanden have overlagt, hvorledes vi formene, at det til Fordeel saavel for den af os Længstlevende som for vores fælles sammenavlede Börn, som alle ere umyndige, best kunde forholdes med vore faste Eiendomme og andere Efterladenskaber, naar en af os ved Døden maatte afgaae, saa fordriste vi os til herved allerunderdanigst at ansøge Deres Kongelige Majestet om allernaadigst Bevilgning paa efterfølgende Poster.

1. Da vores Eiendom Strand Møllens Papir Fabrique til sin behørige Drift udfordrer anseelige Omkostninger, saa vil det være umueligt enten til den af os Længstlevende eller til vore 4re umyndige Börns (af hvilke den ældste er 11 Aar gammel) den eller deres sande Fordeel saa vel som

til Fordeel for det almindelige at kunde vedligeholde og bestyre Fabriquen, hvis det, vi kunde efterlade os strax skulde deeles imellem de efterlevende. Vi bede derfor allerunderdanigst, at Deres Kongelige Majestet allernaadigst ville tillade, at den af os Længstlevende med vore umyndige Börn, uden Skifte at holde, maae blive hensiddende i uskiftet Boe og i sin Tiid at skifte med Samfrender.

2. Vi ønske inderlig, saa vidt det staaer til os, at kunde giöre vore 2de Döttres Tilstand saa god som muelig, hvis det saa skulde skee, at de i ugift Stand maatte henleve deres Tiid, vi bede derfore allerunderdanigst, at samtlig vore sammenavlede Börn maatte tillades uden Hensigt til Kiön at nyde lige Andeel i vores Efterladenskab og alle gaae i lige Arv efter os.

3. Da Strand Møllens Papir Fabrique ved min Christian Drewsen afgangne Faders utrettelige Fliid og meget anseelige derpaa anvente Bekostninger er bragt til saadan Fuldkommenhed, som det efter Stædets situation og anden dermed forbunden Omstændighed nesten er mueligt, og som vi i vores Besiddelses-Tiid efter beste Evne have søgt at vedligeholde og saa vidt mueligt at forbedre, saa ønske vi og inderlig, at samme fremdeles maatte blive i vore Efterkommeres Eye: Men da Fabriquens meget vidtlöftige Bedrift, dens mechaniske Jndretninger og de i alle Henseender med Fabriquens rette og gode Bestyrelse forbundne store Vanskeligheder og Besværligheder udkræver en Eyer, som baade har naturlig Anlæg til fabrique Væsenet og den sande Tilböyelighed til saadan Nærings Vei, hvis han ey til Tab for det Almindelige, sig selv og Familie skal falde under Byrden af de med sammes Bestyrelse forbundne utallige Fortrædeligheder og jevnlig tilstødende Vanskeligheder, saa er det aldeles umueligt for os nu for Tiiden at kunde giöre noget Valg imellem vore smaae Börn for at udfinde den af dem, som dertil maatte have mest Beqvemelighed. Vel have vi med vore 2de Sönners Opdragelse den Hensigt at giöre en af dem beqvem til at være vores Efterfølger, men hvor uvist, om vi dertil ere lykkelige. Desuden er det höyst nødvendigt, at Strand Møllens Fabrique med alt, hvad derunder skal indbefattes og forstaaes, samt den Priisz, som for samme

skal erlægges, af den tilkommende Besidder nöyagtig maae bestemmes, da det i andet Fald kunde blive Anledning baade til uenighed og Tab enten for Besidderen eller vore andre Arvinger, hvilket at forebygge vi inderlig ønske og derfor allerunderdanigst bede, at Deres Kongelige Majestet ville tillade, at ieg Christian Drewsen ved et skriftlig Document, som efter min Død skal forefindes, maa fastsætte, hvorledes Strand-Møllens Papir Fabrique med alt, hvad derunder skal forstaaes og henhøre, skal gaae i Arv imellem mine efterladende Börn, og at ieg tillige maae fastsætte, hvad summa den af mine Börn, som samme tiltræder, skal være forbunden til sine Medarvinger at udbetale, og hvormed disse da og skal være forbundne at lade sig nöye uden at have Ret til noget videre for Strand Møllens Papir Fabrique med dertil hørende at fordre eller kræve ligesom efter min Faders Død ved et saadant Document af mine Forældre forfattet og af mine Myndige Medarvinger samtykket, var for mig fastsatt og bestemt.

Som kierlige Forældre, der allene have til Hensigt at befordre vore samtlige Börns sande Vel, Anholde vi hos Deres Kongelige Majestet om allernaadigst Bönhørelse udi alt forestaaende. allerunderdanigst

Christian Drewsen. Anna Drevsen
født
Wedseltoft.

Kanc. Ark. Sj. aabne Breve 1789 Nr. 461. — Ansøgningen har følgende Paaskrift: „Hans Kongelige Mayestæt vil allernaadigst, at Hr. Assessor Drevesen herom indsender sin Erklæring til videre Resolution og hermed at indkomme hastigst mueligt. Cancelliet d. 23 Maji 1789. P. Aagaard. Schow. Colbiörnsen.“ Hoslagt ligger en Skrivelse af 30 Maj 1789 fra Chr. Drewsens Broder Höjesteretsassessor Jörgen Christopher Drewsen (f. 1746, † 1801), hvori denne støtter sin Broders Ansøgning. Under 19 Juni 1789 blev den ønskede Bevilling udfærdiget ad mandatum. — Jfr. ovfr. Nr. 147, S. 194 og ndfr. Nr. 177, S. 249.

158.

1789, 1790. Forhandlinger mellem Rentekammeret og Chr. Drewsen om Levering af Papir til Stempelkontoret.

Papiirs Fabriquer Drevsen beretter, at han ikke kan levere Papiir til Stempel Kammeret for ringere Priiser end

Nr. 1 for 17 ℔, Nr. 2 for 14½ ℔ og Nr. 3 for 9 ℔, naar Leverancen requireres med den Fiinhed og Godhed, hvortil den ved Prøvernes Udsøgning Tid efter anden er opstegen (Brev af 12 Januar 1789; Rentek. Kbhvns. Kontors Journ. for 1789, Nr. 52).

Svares at man for dette Aar vil tilstaa ham samme Betaling som for 2de foregaaende Aar er bleven ham bevilget, men for Fremtiden maa han enten vedblive de gamle Priiser eller erklære sig fra Leverancen saa betids, at Kammeret kan gives Leilighed til at föie anden Anstalt til Papirets Anskaffelse. (D. 31 Januar 1789. Sst.)

Papiirs Fabriquer Drevsen erklærer paa Kammerets Skr. af 31 Janv. sidstl., at han ikke kan levere Papiir til Stempling for ringere Priser end de i hans Pro Memoria, forestaaende Nr. 52, anførte. (Brev af 3 Februar 1789; Sst. Nr. 123.)

Gen. Land Oeconomie- og Commerce-Collegium communiceres denne Correspondance med Anmodning om, at andre indenlandske Papiirfabriquers Eiere maatte paalegges at erklære, hvorvidt de kunne og ville frit her i Staden levere det for Aaret 1790 fornødne Papiir til Stempel Comptoiret for dePriiser, som hidtil har været Drewsen tilstaaede og efter de Prøver, som derhos maa fremsendes. (D. 14 Februar 1789; sst.)

Christian Drewsen Papiirs Fabriqveur tilbagesender de ham til Underskrift leverede Contracter om Papiir Leverancen til Stempel Comptoiret for Aaret 1790 og melder, at det ikke er ham muelig at levere ovenmeldte Papiir til ringere Priser end de, som ere anførte i forestaaende Nr. 123 (Brev af 3 Marts 1789; sst. Nr. 185).

Efter disse Omstændigheder tilstaaes Supplicanten for dette Aars Leverance den forlangte Betaling paa Approbation, som ved Maaneds Forestillingen indhentes. Contracten udstædt den 14 Martii 1789 (sst.).

Cancellieraad og Stempletpapiirs Controlleur Sander reqvirerer Papiir til Stempling for Aaret 1791 nemlig af Nr. 1 220 Riis, Nr. 2 620 Riis og Nr. 3 120 Riis, i Alt 960 Riis Skrivpapiir (Brev af 10 Febr. 1790; sst. 1790, Nr. 127.)

Da de forlangte Svar fra andre Papiirfabriquer endnu

ikke ere indkomne, saa kan om denne Leverance med Drewsen oprettes lige Contract som sidstafvigte Aar. (Sst.)

De hertil hørende Dokumenter synes tabte. Af Rentekammerets Skrivelse af 14 Februar 1789 til Kommerce Kollegiet (ad dettes dsk. Journ. GG, Nr. 124) ses det, at Leverancen for 1790 omfattede 240 Ris af förste Sort, 700 af anden og 140 af tredje, i alt 1080 Ris, og at Betalingen for disse Sorter „uden noget udygtigt Ark, Udskud eller Bindebøger" hidtil havde været henholdsvis 2 Rd. 48 Sk., 2 Rd. 32 Sk. og 1 Rd. 24 Sk. pr. Ris, „dog efter sædvanlig Afkortning af $1^1/_3$ proCto". Drewsen forhöjede altsaa Priserne med henholdsvis 32 Sk., 8 Sk. og 24 Sk. pr. Ris. Ejeren af Engelsholm, H. R. Schmidt, erklærede, at han ikke kunde paatage sig Leverancen til de opgivne Priser; „Interessenterne udi Papirmøllerne" ved Kristiania, Regimentskvartermester Brockman og Abraham Glerup, svarede, at de formedelst Kludemangel og deres Arbejderes Udtagelse til Krigstjeneste ikke kunde overtage Leverancen, og da der derefter blev skrevet til Papirmøllerne i Hertugdömmerne, svarede Leonh. Gadebusch i Flensborg, at han nok vilde levere Papiret, naar det maatte blive forbudt at udføre Klude af Hertugdömmerne. Forudsætningen for dette Tilbud var imidlertid, at han skulde have de nævnte Priser i Slesvigholstensk Kurant, og til denne Pris vilde Rentekammeret ikke indlade sig med ham. (Rentek.'s kbhvnske Kontors Journ. 1789, Nr. 123, 369, 912; 1790, Nr. 170; Kom. Koll.'s dsk. Journ. GG, Nr. 124, 183, 299; dets tyske Journ. 1790, Nr. 56 og 99). — ad Kom. Koll.'s dske Journ. GG, Nr. 299 findes Prøvearkene paa de forskjellige Kvaliteter af Drewsens Papirer.

159.

1790, 27 Februar. Ansøgning fra Grev Reventlov til Brahetrolleborg om paa sit Gods at maatte anlægge et Bogtrykkeri og eventuelt ogsaa en Papirmølle.

Pro Memoria.

For at fremme mine Skolers Tarv og des bedre at kunde fyldesgiöre fleere ønsker, jeg i den henseende har, vilde jeg oprette her et lidet Bogtrykkerie foreenet i Tiidens længde med en Papiirs Mølle, naar Omstændighederne og Skole Cassens Ævner det tillader, men da jeg er uviss, om dertil behøves et Privilegium, saa er det, jeg herved tager mig den Frihed at henvende mig til det Kongelige General Land Oeconomie og Commerce Collegium for at udbeede mig saadant et Privilegium udvirket. Fleere Gienstande

vilde derved falde Skolerne mindre kostbare, og jeg haaber, den kunde give Anledning til en altiid tiltagende Fond for mine Skoler, naar Fremgangen end vil være langsom i Begyndelsen, da den selv skulde oparbeide sig i dertil at anvende en 5 a 600 rd af den liden Fond, den allerede har samlet. De af mig udlagte Penge for de Prøver og Bøger, Justitzeraad Ljungberg paa sin Reise til Engelland har indkiöbt for Collegium, vil jeg bede at maatte anviises ham selv, da jeg skylder ham Beløbet af de 22 liv. st. 3. 7. for ting, han har været saa god at bestille for mig.

Brahetrolleborg den 27 Febr. 1790.

Reventlov.

Til det kongelige General Land Oeconomie og
Commerce Collegium.

ad Kom. Koll.'s dske Journ. JJ, Nr. 258. Sagen gik til Kancelliet; og under 15 Oktober 1790 fik Kammerherre Joh. Ludv. Greve af Reventlov til Baroniet Brahetrolleborg Privilegium til paa Brahetrolleborg at anlægge et Bogtrykkeri udelukkende til de derværende Skolers Tarv. I Privilegiets Referat af Reventlovs Ansøgning hedder det: „og naar Indretningen (ɔ: Bogtrykkeriet i Forbindelse med Skolefonden) fik Fremgang, vilde han maaskee med en Papiirs Mølle komme den til Hjelp“ (Kancelli Ark.: Fynske aabne Breve for 1790). Den tilsigtede Papirmølle er næppe kommen i Stand.

160.

1792, 16 Marts. Deklaration om Familien Drewsens Navn.

Actum Beedenbostel am 16ten Mart: 1792 Es erschien am Amte der Herr Papierfabricant Gabriel Christoph Drewsen auf der Herrschaftlichen Papier Mühle zu Lachendorf und gab zu vernehmen:

Sein Vatter und seine übrigen Vorfahren hätten ihren Geschlechts Namen jederzeit Drewsen geschrieben, sein einziger und älterer Bruder, der Weiln Papier Fabricant Johann Drewsen auf der Strand Mühle bei Copenhagen habe dies ebenmässig gethan, auch habe seine Mutter als Wittwe diesen Namen nach seines Vatters Tode fortgesezzet. Weil aber er Comparent, als sein Vatter verstorben, noch ein Kind gewesen, so sei er nachher, als er Zu reifern Jahren

gekommen in den Irthum gerathen, dasz sein eigentlicher Geschlechts Name Drewes sei, und seine Mutter selbigen nur durch die hinzugefügte EndSilbe in einen weiblichen Namen verwandelt. Er habe daher, als er sich etablirt, geglaubt den vermeinten richtigen Namen gebrauchen Zu müssen und habe sich daher immer Drewes geschrieben. Vor etwa 15 Jahren aber sei er durch aufgefundene Familien Schriften von seinem Irthume überzeugt worden und habe gesehen, dasz seine sämtlichen Vorfahren sich nicht Drewes sondern Drewsen geschrieben. Er habe daher auch hierauf seine bisher gebrauchte Unterschrift geändert, seinen alten Familien Namen wieder angenommen und seit der Zeit bis jetzt sich nicht mehr Drewes sondern Drewsen geschrieben, worin denn seine sämtlichen Kinder ihm gefolget wären. Durch den angeführten Irthum sei es nun aber geschehen, dasz bei der Taufe seiner Kinder der unrichtiger weise damals von ihm geführte Geschlechts Name Drewes in die Kirchen Bücher getragen worden, und dasz also, wenn jetzt oder Künftig ein Taufschein für selbige erforderlich sein sollte, selbiger mit dem Geschlechts Namen, welchen seine Kinder anjetzt führen, nicht übereinstimme. In Hinsicht auf diesen Fall wolle er den Vorgang, so wie es geschehen hiemit zu protocol geben und zugleich dabei der Folgen wegen bemerken, dasz anjezt noch Fünf seiner Kinder am leben sein nemlich

1 Georg Christoph Drewsen, Papier Fabricant zu Alt Kloster
2 Friederich Christian Drewsen Regierungs und Consistorial Secretair in Stade
3 Carl Ludewig Drewsen Kaufmann in Copenhagen
4 Rahel Charlotte verehelichte Keferstein in Halle
5 Wilhelmine Eleonore verehelichte Boden in Hamburg.

Schlieslich bitte er dies Protocol in der Amts Registratur aufzubewahren und ihm eine beglaubte und besiegelte Abschrift davon zukommen Zu lassen, Zugleich aber von Gerichts wegen dabei zu attestiren, dasz die Sache angebrachter massen sich verhalte, und dasz die von ihm nahmhaft gemachten fünf Persohnen seine Kinder sein.

Als nun solche Umstände ins gesammt den Amte hin-

länglich bekandt und selbige in der Wahrheit gegründet sind, So wird die darüber erbetene oberliche Bescheinigung unter gewöhnlichen Amts Insiegel und Unterschrift damit erteilet.

Actum ut supra

(L. S.) in fidem

G. v. Monroy I. W. Meyer.

Original i Fabrikejer Chr. Drewsens Eje. — Gabriel Christoph Drewsen (f. 1722, † 1794) var Forpagter af Papirmøllen Lachendorf i Sognet Beedenbostel ved Celle.

161.

1793, 20 Avgust. Rentekammer Forestilling om at give Englænderne Nelthropp og Harris Bevilling til at anlægge en Papirmølle.

Allerunderdanigst Forestilling.

At de indenlandske Papiirs Fabrikker ej hidindtil have opnaaet den forønskede Grad af Fuldkommenhed, som kunde befrie Staten paa Omkostningerne af fremmed Papiirs Jndførsel, er allereede noksom bekiendt af de Vahrers Beskaffenhed, som derfra leveres, samt af Anvendelsen af fleere Sorter udenlandske Papiirer[1], som indføres imod en modereret Tolds Erlæggelse. De norske og provincial Papiir-Værkerne i Dannemark levere meeget lidet til Handelen udenfor de grovere Sorter Skriv Papiir til Regninger og Concept-Papiir, hvorimod det her ved Staden etablerede Papiir-Værk, som er bekiendt under Navn af Strand-Møllen, for det meeste beskieftiger sig med Banqvens Arbeyde og det Kongelige Rente-Kammers Bestillinger for Stemplingen. Naar man endog forbiegaaer Trykpapiir, hvoraf den störste Deel ligeledes leveres udenlands fra, saa savnes desuden følgende Slags Papiirer, hvis nødvendige Brug giver Anledning til en for Handels Ballancen ufordeelagtig Inportation:

[1] Papiret i den Protokol, hvoraf dette Dokument er taget, har som Vandmærke i det ene Blad en Bikube og i det andet: J Honig & Zoonen.

Blaat Papiir for Sukker-Raffinaderierne, hvoraf en Qvantitæt af omtrent 9 til 10,000 rd. aleene henhører til Hovedstadens Forbrugelse.

Papiir for Kortfabrikkerne, som ofte have besværet sig over ej at kunde blive forsynet fra de indenlandske Værker og i den Henseende giort Paastand om Toldfriehed.

Pres-Papiir, som aleene forfærdiges i Engelland, og hvis Erholdelse, da sammes Udførsel er forbuden, foraarsager Fabrikanterne meegen Vanskelighed.

Fiint Skriv-Papiir eller det saa kaldede hollandsk Biekube saavelsom

Post-Papiir, hvoraf en betydelig Mængde til Handels og udenlandsk Corespondance forbruges, og endelig

Betræk- eller Tapet-Papiir, som den her værende Fabrikke indfører fra Holland.

Om Tilvejebringelsen af disse og fleere Sorter Papiirer, saaledes som de erholdes ved de bedste Papiir Fabrikker i Engelland, har Collegium modtaget hos følgende Forslag fra de engelske Lædermanufacturister Nelthropp og Harris . . . . . I Henseende til Visheden om Materialiers Erholdelse have deres Undersøgelser aabnet de fordeelagtigste Udsigter. Til de blaae Sukker-Papiirer og Pakpapiirer forbruges gammelt udueligt Tougværk og Fisker-Garn, hvorpaa hidindtil ingen Efterspörgsel har været, da dette Slags Papiirer ikke hidindtil have været forarbejdede i Landet. Ved Correspondance ere de ogsaa blevne underrettede om, at der aarligen udføres en stor Mængde Klude og Lumper fra Fyhn og Holsteen til Hamborg, hvorfra de igien udgaae til Holland og Engelland. De kan altsaa ikke tvivle om, at de jo for samme Priiser som Hamborgerne vil kunne erholde disse Materialier, siden vedkommende Commissionairer derved undgaae en forbuden Handels muelige Farer og kunne handle med större Sikkerhed. Ligeledes forehave de ved Præmiers Uddeeling og en bestemt god Betaling at opmuntre Tieneste Tyende her i Staden og fleere Kiöbstæder til den hidindtil forsömte Kludesamling og i den Henseende ved trykte Underretningers Omdeeling i alle Huuse at föye de passeligste Foranstaltninger, naar der ikke ved Monopo-

lier maae lægges Hindringer i Vejen for deres Virksomhed i dette Fag . . . . . Den eeneste Vanskelighed, som møder denne Fabrikkes Iværksættelse, er et Privilegium af 23de Februarii 1770, som igiennem det Kongelige danske Cancellie er udvirket, og hvorved den nærværende Ejer af Strand-Møllen Christian Drewsen er bleven eene berettiget til at samle Klude og Lumper i Kiøbenhavn saavelsom i alle Kiøbstæder og paa Landet i Siællands Stifft; Men da dette Monopolium udtrykkelig indeholder den Clausul, at samme ikkun skal vedvare

indtil Deres Majestæt anderledes tilsigendes vorder,

og Impetranten allereede i 23 Aar har nydt godt af denne Rettighed, saa kan man ikke efter Analogien af det Kongelige danske Cancellies forhen givne Betænkninger i lige Tilfælde finde nogen Betænkelighed ved fleere i Siælland anlæggende Papiir-Værkers Deeltagelse i liige Rettighed til at samle og opkiøbe Lumper, hvorom Collegium ønsker sig allernaadigst authoriseret at træde i Correspondance med velbemeldte Cancellie til Sagens endelige Bestemmelse . . . . .

General Land Oeconomie og Comerce-Collegium
den 20de Augusti 1793.

E. H. Schimmelmann. O. R. Sehestedt. Reinhard. Raben.
C. A. Fabricius. Wendelboe. E. R. Grove.

Kom. Koll.'s dsk. Forest. og Resol. for 1793 og 1794 Nr. 27. Nelthrop & Harris' Ansøgning findes ad Kollegiets danske Journal PP, Nr. 416. Kancelliet svarede paa Forespörgselen om Drewsens Privilegium af 1770 (s. ovfr. S. 190), at da det nævnte Privilegium kun var givet indtil videre, kunde det godt baade ophæves og forandres (Kom. Koll.'s dsk. Journ. PP, Nr. 416, 429 og 497). — Om den Polemik, som opstod i Anledning af Nelthropp & Harris's Udtalelser om Danmarks formentlige Rigdom paa Klude, har jeg gjort nogle Meddelelser i Skand. Bogtr. Tid. 1873, S. 168. Se forøvrigt om Nelthropp & Harris Virksomhed de forresten mangelfulde Oplysninger hos O. J. Rawert: Danm.'s industrielle Forh., 1850, S. 347, 367 og 635.

162.

1793, 25 September. Privilegium for H. Nelthropp og J. J. Harris til en Papirfabrik paa Ørholm.

Vi Christan den Syvende etc. Giöre Alle vitterligt: At vi paa indkommen allerunderdanigst Ansøgning fra Garverie

Entrepreneurerne Nelthropp og Harris om Vores allernaadigste Privilegium til een Papiir Fabrickes Oprettelse paa Ørholm ved Lyngbye samt Vores General Land Oeconomie og Commerce Collegii derom ligeledes giorte Forestilling allernaadigst have bevilget og tilladt, ligesom Vi hermed bevilge og tillade: at benævnte Entrepreneurer Henry Nelthropp og John Joseph Harris maae paa Ørholm ved Lyngbye i Vort Land Siælland anlægge og drive en Papiirs Fabrikke til Forfærdigelse af alle Slags fiine og grove Skriv- og Tryk-Papiirer samt de saa kaldede Sucker Papirer tilligemed Presz Papiirer for Ulden-Manufacturer og alle andre Sorter Papiirer uden Undtagelse med de samme Rettigheder, som Papiir Fabrikkerne i Almindelighed ere forundte, i hvis Følge de paa benævnte Fabricke tilvirkende Papiirer, naar de ere forsynede med Fabrikkens Mærke eller fornøden Paszeer Seddel, maae overalt i Vores Riger og Lande omsendes og indpaszere uden nogen Tolds eller Afgifts Erlæggelse, ligesom Vi ogsaa herved allernaadigst bevilge, at benævnte Entrepreneurer maae i Kiøbenhavn og Siælland indsamle, opkiøbe og lade indsamle de Klude, Lumper og Materialier, som til bemeldte Papiirs Fabrikke behøves, til hvilken Ende det er Vores allernaadigste Villie, at Fabrikanterne ikke allene maae tage Deel i denne Eenerettighed til Klude- og Lumpe-Samling i Kiøbenhavn og Siælland, som ved Privilegium af 23 Februar 1770 hidindtil og indtil viidere har været tilstaaet den nærværende Ejer af Strand Møllen Christian Drewsen, men endog liige med andre Papiirs Fabrikanter være berettigede til at lade opkiøbe og indsamle Klude og Lumper i de øvrige Provindser i Vore Riiger saavelsom Hertugdömmene, for saavidt saadan Klude Samling ikke allerede ved noget specielt Privilegium maatte være andre Fabricker forbeholden med udelukkende Rettighed i visze Districter.

Skulde imidlertid om dette Privilegii Misbrug eller Misholdelse nogen Klage til bemeldte Vores General Land Oeconomie og Commerce Collegium indkomme, da skulle de forpligtede være udi denne Sag, og for saa vidt som Privilegii Ords Forklaring angaaer, samme Collegii Decision at underkaste sig uden viidere Process eller Lovmaal.

Hvorefter Vedkommende sig allerunderdanigst have at rette og forholde forbydendes herimod, eftersom foreskrevet staaer, Hinder eller Forfang at giöre under Vor Hyldest og Naade. Givet paa Vort Slot Friderichsberg den 25de September 1793.

Christian Rex.

Schimmelmann. Sehestedt.

Wendelboe.

Kom. Koll.'s Privilegie-Protokol for 1786—1795, S. 311—312. — Sst. S. 338—339 findes et 12 Marts 1794 dateret Extensions Privilegium, hvorved ovenstaaende Privilegium udvides til ogsaa at gjælde en af Nelthropp og Harris ved Nymølle anlagt Papirfabrik. (Jfr. om disse Sager Kom. Kollegiets danske Forestillingsprotokol for 1793 og 1794, Nr. 27, 33 og 52). — Under 10 April 1805 udstedes der Extensionsprivilegium paa at drive Papirfabrikerne ved Ørholm og Nymølle til disses daværende Ejere Johan Kaspar Hermann Greve af Wedel-Jarlsberg og Medinteressenter (Kom. Koll. Ind.- og Fabr.Fagets Prot. f. Privilegier o. fl. Expeditioner 1804—1805, S. 104—107). Jfr. ndfr. Nr. 180.

163.

1797, 8 Februar. Privilegium for Chr. Qvist m. Fl. til en Papirfabrik i Aalborg Amt.

Vi C 7 o. s. v. Giöre alle vitterligt: at Vi paa indkommen allerunderdanigst Ansøgning fra Os elskelige Vores Agent Christopher Qvist og forrige Land Inspecteur Johan Christian Sejp samt Kiöbmændene Michael Jeeg og Niels Hass af Aalborg om Privilegium til en Papiir Fabrickes Oprettelse og Drivt i Aalborg Amt og Vores Gen. Land Oec. og Com. Collegii derom ligeledes giorte Forestilling allernaadigst have bevilget og tilladt, ligesom Vi hermed bevilge og tillade: at benævnte Interessenter maae i forommelte Amt anlægge og drive en Papiir Fabricke til Forfærdigelse af alle Slags fiine og grove Skriv og andre Papirer uden Undtagelse med de samme Rettigheder, som Papiir Fabrickerne i Almindelighed ere forundte, i hvis Følge de

paa benævnte Fabricke tilvirkede Papiirer, naar de ere forsynede med Fabrickens Mærke og fornøden Passeer Seddel, maa i Vore Riger og Lande frit indføres, ligesom Interessentskabet ogsaa maa have Friehed til at forhandle de af Dem forfærdigede Vahre i store og smaa Partier samt Rettighed til den behøvende Klude Samling paa et hvert Sted i Vort Rige Dannemark, hvor saadan Samling icke ved udeluckende Privilegier maatte være indskrænket. Skulde imidlertid o. s. v. (s. ovfr. Nr. 162).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. o. fl. Expeditioner 1797—1803, S. 401. Under 2 Maj 1798 havde Agent Qvist i Aalborg erholdt Toldfrihed paa det til hans Oliemølles Drift behøvende Hör- og Hampefrø samt Rap-Saat (sst. S. 58—59); under 14 September 1811 faar han Privilegium paa et Sukkerraffinaderi og under 8 December 1812 paa en Klædefabrik i Aalborg; det sidste Privilegium fik han i Forbindelse med Johan Georg Galster (Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1806—1813, S. 265 og 363). — Det maa være den efter ovenaftrykte Privilegium oprettede Papirfabrik, som G. Begtrup omtaler i Agerdyrkningens Tilstand i Nörre Jylland (II, 1810, S. 364); den kaldtes Godthaab og laa 1 Mil Sydvest for Aalborg i Hornum Sogn. Dens Fond, siges der, er inddelt i 168 Aktier, og hver Aktie er paa 125 Rd. I 1819 stansede Fabriken (s. Hdls.- og Ind.-Tid. 1821, S. 308). Under 24 Februar 1829 faar Papirfabrikant Frederich Pirtzel Privilegium til at drive Godthaab Papirfabrik (Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1827—1832. S. 181), og under 2 April 1844 udstedes der et lignende Privilegium til Kjøbmand Frederik Christian Obel i Aalborg (sst. 1839—1848, S. 266). — Jfr. ndfr. S. 247.

164.

1798, 19 November. Erklæring fra Christian Drewsen om Strandmøllens Evne til at producere Kortpapir.

Underdanigst Pro Memoria!

At der ved min Fabrikke kan tilvirkes brugbare Papirer til Spille Kort, derpaa har ieg i Aarene 1795, 96 & 97 aflagt Prøve ved at levere til Dhr. Suss & Kuntz et ikke ubetydelig Partie Papir. Men i dette Aar var det mig af følgende Aarsager ikke muelig at levere noget: thi först manglede Vandet for Værket, saa at ieg ikke kunde paatage mig flere leverencer end de allerede indgaaede. Dernæst

manglede mig de dertil fornødne og beqveme Klude: thi de, som opsamles af Gaderne og paa renovations Pladsene, ere formedelst den megen Sand og Ureenlighed, de medføre, ikke skikkede til dette Brug. Og desværre er Patriotismen hos os endnu ikke stegen til den höyde, at man i huusene sammenholder og opbevarer denne saa nødvendige material for vore Papir Fabrikker. Tillige kan ieg tydeligen spore Kludenes Aftagelse sandsynligviis foranlediget foruden ved nye Fabrikers Anlæg ved den Udførsel, som Told Rollen tilstæder for denne Artikel. Ja hvis det ikke bliver anderledes, vil ieg hos mig snart komme til at forarbeide machulatur og andre grove Papirer istæden for fiine og hvide, hvortil min Fabrik er indrettet og bekostet.

Dette er, hvad ieg til Underretning for min Fabrik kan meddeele Det höye Collegium, og Aarsagen, hvorfore ieg af saadanne Papirer ikke kan indsende Prøver.

Strand Møllen den 19 Nov. 1798.

Christian Drewsen.

ad Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Journ. B, Nr. 814. Kortfabrikant og Boghandler Pierre Steinmann havde andraget om toldfri Indførsel af 1400 Ris franske Papirer om Aaret, da de Papirer, han kunde erholde her i Landet, ej kunde modtage Politur. I Begyndelsen af 1798 havde han faaet Tilladelse hertil for en Gang. Nu tilskrev Kollegiet Papirfabrikanterne. Drewsen svarede som ovenfor anført; Nelthropp & Harris svarede, at de ikke i Øjeblikket havde noget af det ønskede Papir, men at de vilde kunne tilvirke det, naar de fik en Prøve tilsendt (jfr. den nævnte Journal Nr. 772, 792 og 873). Sagen gik derefter til Finanskollegiet. I 1801 udgik en lignende Forespörgsel til Papirfabrikanterne (ad Industri- og Fabrikfagets Journ. E, Nr. 491, 544, 557 og 586). — P. Steinmann fik under 21 Februar 1798 Privilegium paa at anlægge en Kortfabrik i Kjøbenhavn (Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Privilegier o. fl. Expeditioner 1797—1803, S. 36).

165.

1799. En Papirfabrik oprettes paa Alvøen ved Bergen af H. I. Fasmer.

„Papir-Fabriqven begyndte sin Gang i 1800 eller egentlig Høsten 1799. Derved arbeider daglig 13 Mennesker.

Klude faaes saavel fra Hamborg som Østersøen og neppe en Trediedeel, af hvad der forbruges, kan her uagtet al Möie sammensamles. Aarlig kan arbeides 2800 a 2900 Riis Papir af adskillige Sorter, hvilket vel ikke forslaaer til det, som i Byen afsættes. Priserne rette sig efter Udlændingernes samt de fra Christiania. Anlægget kan maaskee i Tiden forstörres."

Af et Brev dateret Bergen d. 15 Dcbr. 1803 fra Hendr. I. Fasmer; det handler om de af ham og hans Slægt paa Alvøen ved Bergen anlagte Fabriker og er trykt i Minerva 1804, IV, S. 62—72. Noget Privilegium for denne Papirfabrik er ikke fundet. Under 1 November 1760 fik Danckert Petersen Fasmer, Borgermester i Bergen, Privilegium til at anlægge en Fajance- eller Stentöjsfabrik samt en Tobakspibefabrik paa hans egen Ejendom i Bergens Stift, og dette Privilegium prolongeredes under 29 December 1761 (Kom. Koll.'s Resolutionsprotokol 1759—1763, Nr. 1230 og 1270).

166.

1801, 12 Avgust. Privilegium for Lars Haagensen Kiösterud m. Fl. paa en Papirmølle paa Arneberg i Liers Præstegjæld, Budskeruds Amt.

Vi C 7timus etc. Giöre alle vitterligt, at Vi paa en fra Lars Haagensen Kiösterud i Lier Præstegield under Budskeruds Amt i Vort Rige Norge indkommen allerunderdanigst Ansøgning om Privilegium til i Interessentskab med Hans Simonsen Aas og Haagen Aas paa Arneberg Gaards Grund under benævnte Amt at anlægge og drive en Papiir Fabricke samt Vores General Land-Oeconomie og Commerce Collegii derom giorte Forestilling allernaadigst have bevilget og tilladt, ligesom Vi hermed bevilge og tillade: at benævnte Interessenter maae paa Arneberg Gaards Grund under Budskeruds Amt anlægge og drive en Papiir Fabricke til Forfærdigelse af alle Slags fine og grove Skriv-Papiirer samt Tryk og Presz Papiirer med de samme Rettigheder som Papiir Fabrickerne i Almindelighed ere forundte, dog at de om Betingelsen af det til Anlægget behøvende Sted og Vandfald m. v. foreener sig med vedkommende Grund Eier samt der til Værkets Drift holder en i Papiir Fabrikationen udlært kyndig Mand. Skulde imidlertid osv. (s. ovfr. Nr. 162).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. o. fl. Expeditioner 1797—1803, S. 217—218. — Under 25 Maj 1813 udfærdiges Privilegium for Ejerne af Eger Papirfabrik i Buskeruds Amt i Norge Mikkel Nielsen, Torkel Olsen, Kr. Mortensen og Ole Olsen til at drive bemeldte Fabrik, men under det er skrevet „Casseret" (Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1806—1813, S. 408). Mikkel Nielsen var en Broder til Lægprædikanten Hans Nielsen Hauge, og Papirmøllen ved Eger (ved Drammen) blev dreven af Haugianerne (Hdls- og Ind.-Tid., 1812, S. 83—84, jfr. A. Chr. Bang: H. N. Hauge og hans Samtid, Kra., 1874, S. 257—8, 277, 319, 467).

167.

1803, 11 Maj. Bevilling for Chr. Drewsen til paa Strandmøllen at indrette et Brænderi.

Vi Christian den Syvende o. s. v. Giöre Alle Vitterligt: at Vi efter allerunderdanigst gjort Ansøgning og derover indkommen Erklæring ved Vores Resolution af Dags Dato allernaadigst have bevilget og tilladt, ligesom Vi og herved bevilge og tillade: at Eyeren af Strandmøllens Papiirfabrik paa Kiøbenhavns Amt, Christian Drewsen, maae til bemeldte Fabriks Folks og Arbeyderes Fornødenhed sammestæds brænde Brændeviin og dertil bruge en Kjedel af 136 Potters Störrelse, Spillerummet uberegnet, mod deraf at svare til Vores Kasze i aarlig Afgivt 100 Rd. og med Vilkaar, at han under Bevillingens Fortabelse og videre Straf efter Anordningerne ikke maa selv eller ved andre, under hvad Paaskud det end maatte være, sælge Brændeviin til Andre end de til Fabriquen hørende Folk og Arbeydere, ligesom de i øvrigt i alle Henseender skulle holde sig Anordningerne nöye efterrettelig. Hvorefter de Vedkommende sig allerunderdanigst have at rette. Forbydendes alle og enhver herimod eftersom foreskrevet staaer at hindre eller i nogen Maade Forfang at gjöre under Vor Hyldest og Naade. Givet i Vores Kongelige Residentsstad Kiøbenhavn den 11 May 1803.

Under Vores Kongelige Haand og Segl.

Christian R.

Reventlow.

Hoe. Wormskiold. Fridsch.

Kongslew.

Rentekammerets Expeditionsprotokol fra $^{5}/_{1}$ 1803 til $^{29}/_{12}$ 1804, S. 64—65. — Under samme Dato fik Ejerne af Ørholm, H. Nelthropp og J. J. Harris, en lignende Bevilling (sst. S. 63—64). Af Rentekammerets Forestilling til Kongen af 3 Maj 1803 (Kamrets Relations- og Resolutionsprotokol for 1803 Litr. A, Nr. 153) ses det, at baade Ørholm og Strandmøllen i længere Tid havde brændt Brændevin uden Bevilling. Det ses endvidere af den, at Drewsen i sin Ansøgning om at faa en Bevilling havde gjort opmærksom paa, at hvis en saadan negtedes ham, vilde Arbejderne søge til de omliggende Kroer, „hvoraf ikke aleene vilde flyde deres Arbeides Forsömmelse men endog Sviir og Uorden, ligesom og Hensigten af, at han med stor Bekostning holder Huusholdning for hele Fabrikens Personale, den nemlig, altid at kunne holde Folkene hiemme, ikke længere kunde opnaaes". Den kgl. Resolution af 11 Maj 1803 fritog Drewsen for Tiltale i Anledning af den ulovlige Brændevinsbrænding og tilstod Bevillingen. — I Rentek. Sjæl. Kontors Journ. 29 findes Drewsens Ansøgning journaliseret under Nr. 2580. Ved at følge Sagen ses det, at den Kjedel, Drewsen brugte, var större end Bevillingen tillod, hvorfor det bestemtes, at han skulde betale 100 Rd. af hver 136 Potter af Kjedelens Indhold (samme Journal Nr. 3963). Under 1 December 1818 indmeldes det, at Kammerraad Drewsens Brændevinskjedel er nedbrudt og hensat paa Loftet (Sj. Kont. Journal 37, Nr. 3900). Jfr. L. V. Scheel: Brændevinsbrændingen i Danmark, 1877, S. 131—133.

168.

1804, 11 April. Privilegium for Torkil Svenningsen Aasen paa en Papirmølle paa Fennefoss Gaard i Hordnes Sogn, Kristiansand Stift.

C 7timus etc. G. a v. At Vi paa en fra Bonden Torchild Svennungsen Aasen af Aardahls Sogn i væster Raaböygdelauget under Christiansands Stift indkommen allerunderdanigst Ansøgning om Privilegium til en Papiir Fabrikkes Anlæg og Drift i Hordnes Sogn ved Gaarden Fennefoss, med hvis Opsidder han har indgaaet Contract om Benyttelsen af den til Anlægget behøvende Grund Strækning, og Vores General Land Oeconomie og Commerce Collegii derom giorte allerunderdanigste Forestilling have allernaadigst bevilget og tilladt, ligesom vi hermed bevilge og tillade, at benævnte Torchild Svennungsen Aasen maae ved Gaarden Fennefoss anlægge og drive en Papiir Fabrikke med de samme Rettigheder, som dette Slags Fabrikker sædvanlig

nyde, dog at han til Værkets Drift holder en i Papiir Fabrikationen udlært kyndig Mand, forsaavidt han ikke selv deri maatte have fornøden Kundskab og Duelighed. Skulde imidlertid etc. (s. ovfr. Nr. 162).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Privilegier o. fl. Expeditioner 1804 og 1805, S. 20—21.

169.

1805, 5 Juni. Chr. Drewsen skriver til Kommercekollegiet om, hvorvidt han faar Klude fra Hamburg, og meddeler Priserne paa de danske Klude.

Underdanigst Pro Memoria!

Da jeg ved min Tiltrædelse til Strand Møllens Papiir Fabrik giorde mig det til en Regel at forbruge ved samme de Klude, som i Kiøbenhavn og i de danske Provinser indsamledes, og ikke sende Penge ud af Landet for denne Material, saa længe jeg har kundet faae det behøvende, saa har jeg ikke staaet i Handels Forbindelse med nogen hverken i Altona eller Hamborg om Klude. Dog lod jeg i Aaret 1799 til en Prøve komme fra Hamborg et Partie af 50 Centner Klude, som Regiments Qvarteer Mester Drewsen ordinerede mig derfra, og som der paa Stædet kostede 11 Rdr. Centneret de fineste. Senere lod jeg i Aaret 1803 ligeledes til en Prøve komme nogle Klude fra Lybeck fra en der med Klude handlende ved Navn Kykkelhann af samme bonitet som de forrige fra Hamborg, men disse kostede ikke mere end 7 Rdr. Centneret, saa det forekommer mig, som om Udførsels Tilladelsen ikke har forhöyet Priserne paa udenlandske Klude men som en Følge af den Mængde, der til Landets Fabrikers Skade udføres, snarere har nedsat denne, hvorimod Prisen paa de Klude, der til min Fabrik indsamles i Provinserne, er siden hiin Tilladelse steget omtrent 25 pro C^to^. Men om disse Klude ere samlede i Hertugdömmene, veed jeg aldeles ikke at kunde sige. Dette er all den Underretning, som jeg paa den förste Post i Det höye Collegii Skrivelse af 28 Maj kan give. Paa anden Post om de i Kiøbenhaun og i de danske Provinser

indsamlede Kludes Priser tiener til underdaning Underretning, at Kludene paa 1ste Stæd kommer mig at staae fra 16 til 96 Skilling Lⅈdet og i Provinserne fra 32 til 42 Skilling Lⅈdet efter deres forskiellige Godhed og Beskaffenhed.

Strand Møllens Papir Fabrik d. 5 Junj 1805.

Christian Drewsen.

Til
General Land Oeconomie og
Commerce Collegium.

ad Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Journ. J, Nr. 459. — Kom. Koll. havde tilskrevet Drewsen i Anledning af, at General Toldkammeret havde udbedt sig dets Betænkning angaaende en fra en Kjøbmand i Altona ansøgt Nedsættelse af den i Toldforordningen af 8 Juli 1803 bestemte Udførselstold for Klude til Papirfabrikation (sst. Nr. 409).

170.

1806, 19 Januar. Joh. Chr. Drewsen ansøger om i Kjøbenhavn at maatte oprette et Udsalg af Strandmøllens Papir, Meel og Gryn.

Stempel.
27 Skilling.

Til Kongen!

Da ieg finder det overenstemmende med min egen Fordeel og det tillige forekommer mig gavnligt for Kiöbenhavn, om der et Sted i Byen var et Udsalg af det Papir, der fabriqueres paa Strandmøllen, samt af Meel og Gryn fra samme Sted, saa er min allerunderdanigste Begiæring, at Deres Majestæt vilde forunde mig allernaadigst Bevilning til et saadant Foretagende uden at paalægge mig en kiöbenhavnsk Borgers personlige Byrder, hvilke saavel mine militaire Forretninger som mine borgerlige Sysler tilligemed mit Opholds lange Afstand fra Kiøbenhavn vilde giöre mig umulig at opfylde. Hvad derimod for saadan en Bevilning bör erlægges, finder ieg mig villig til at udrede.

Strandmøllen d. 19 Januarii 1806.

Johan Christian Drewsen,
Lieutenant ved Landværnet.

Kancelliarkivet, ad Bevilling af 7 Marts 1806. Sammesteds Magistratens Erklæring af 31 Januar 1806 over Sagen, den fraraader at give ham det begjærte Udsalg, da det „er en borgerlig Næring, hvis Drivt formeentlig ikke bör tilstedes andre end de, der holde Dug og Disk paa Stedet og derpaa tage Borgerskab". Under 7 Marts 1806 fik Joh. Chr. Drewsen Bevilling til at maatte have det ansøgte Udsalg, „imod at han paa denne Næringsvej vinder lovlig Borgerskab og præsterer de ham som Borger i Kiøbenhavn paaliggende reelle Tynger" (Kanc. Ark. 2det Dept.'s Registr. for 1806 Fol. 88). — Jfr. ndfr. S. 266.

171.

1807, 13 Februar. Privilegium for Møller Peder Christensen paa en Papirmølle i Lemb ved Ringkjøbing.

Vi Christian den Syvende o. s. v. Gjöre Alle Vitterligt: at Vi paa en fra Selv-Eier-Mølleren Peder Christensen i Lemb under Ringkjøbing Amt indkommen allerunderdanigst Ansøgning om Privilegium til en Papiir Mølles Anlæg og Drivt ved den ham tilhørende saa kaldede Nye Mølle og Vort General Land-Oeconomie- og Commerce-Collegii derom ligeledes giorte Forestilling allernaadigst have bevilget og tilladt, ligesom Vi og herved bevilge og tillade, at bemeldte Peder Christensen maa ved den ham tilhørende Nye-Mølle i Lemb under Ringkjøbing Amt anlægge og drive en Papiir-Mølle med de samme Rettigheder, som dette Slags Møller sædvanligen nyde, dog at han til Møllens Drivt holder en i Papiir-Fabrikationen udlært kyndig Mand, forsaavidt han ikke selv deri maatte have fornøden Kundskab og Dueligheed. Skulde imidlertid o. s. v. (s. ovfr. Nr. 162).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1806—1813, S. 45, Nr. 5. Under 8 Oktober 1833 faar Skolelærer og Kirkesanger Sören Christensen Privilegium til at drive den her nævnte Papirmølle (sst. 1833—1838, S. 120). Under 26 Maj 1840 udstædes der Privilegium for Hans Christian Bank og Peter Smith til at drive Møllen (sst. 1839—1848, S. 104—105), men dette Privilegium kasseres under 12 Januar 1841; under 9 Januar s. A. var der udstedt Privilegium til at drive Møllen for Peter Smith alene (sst. S. 151). — Jfr. I. C. Hald: Ringkjøbing Amt, 1833, S. 273.

172.

1809, 13 Januar. Joh. Chr. Drewsen ansøger om Privilegium til at oprette en Kortfabrik.

Underdanigst Pro Memoria!

Under nærværende Omstændigheder, da Kort-Fabrikkerne af Mangel paa det fornødne Papiir maa ligge stille, er derved hos mig opkommet det Ønske at maatte etablere en saadan, hvortil jeg som en Sön af Papiir-Fabriqeur Drewsen frem for andre er i Besiddelse af de fornødne Midler, da jeg tör haabe, at min Fader vil give mig frem for andre Fortrinet. Dog maa det være mig tilladt at forestille det Höie Collegium, hvorledes Conjuncturene siden Krigens Udbrud saa betydelig have forandret sig, at den forhen ansadte Priis 9 Skilling dansk for Spillet af Kort aldeles ikke ville svare Regning men udsætte Entrepreneuren for Tab istedetfor Gevinst; dette taget i Overveielse vover jeg underdanigst at giöre Forestilling om Forhöielse indtil 14 Skilling dansk for Spillet. Aarsagen, hvorfor denne Forhöielse er uundgaaelig nødvendig, er denne: at för kostede det bedste Kortpapiir fra 12 ℔ til 13 ℔ Riset, hvorimod det nu ei kan erholdes ringere end 5 rd. Omendskiöndt nu ovenmeldte Forhöielse indtil 14 Sk. turde synes betydelig, vil dog det Höie Collegium ved at tage Proportionen af 9 Skilling for Spillet til 13 ℔ Riset see, at dette Forhold var mere fordeelagtig for Fabrikanten end 14 Skilling for Spillet, naar Papiret koster 5 rd Riset.

Da Herr Steinmann anlagde sin Kortfabrik fik han et Forskud, som jeg troer var circa 4000 rd., men da alt siden den Tiid saa betydeligt er steget, vover jeg underdanigst, om Kammeret ville bevise mig lignende Gunst, at anmode om et Laan af 5000 rd. til forommeldte Fabriks Anlæg, som jeg tilbyder mig at forrente og lover at tilbagebetale i saadanne Terminer, som det höie Collegium maatte finde for godt at bestemme og end ydermere at stille een eller to sikkre Mænds Caution, om saadant skulde findes nødvendigt.

Min Hovedhensigt med dette Anlæg er at tilsikkre Strand-Møllens Papiir-Fabrik Afsætningen af et saa betydeligt Quantum Papiir, som jeg haaber herved at kunne for-

bruge, da jeg frygter for, at fremmede Fabrikker ved en almindelig Fred vil undersælge os og saaledes berøve os Afsætningen, hvorved Strand-Møllens Fabrik naturligviis ville tilintetgiöres.

Naar det höie Collegiums Resolution maatte falde ud efter mit Ønske, hvilket jeg haaber, da et dobbelt Gode derved ville opnaaes nemlig Visheden om altid at kunne faae de nødvendige Kort fabriquerede i Landet og dernæst en allerede bestaaende Fabrik befriet fra at komme i en Stilling, der kunne frembringe dens Undergang, saa venter jeg hen ad Sommeren at kunne levere gode Kort, da jeg uden Ophold skal begynde paa Fabrikkens Indretning.

Strandmøllen d. 13 Januar 1809.

underdanigst
Joh. Chr. Drewsen.

Til
Det Höi Kongelige Oeconomie og
Commerce Collegium.

ad Kom. Koll. Ind. og Fabr.-Fagets Journ. N, Nr. 28. Ansøgningen sendtes til Finanskollegiet, der udtalte, at det ikke saa nogen Grund til at give Ansøgeren Andet end et almindeligt Privilegium, hvormed han da ogsaa erklærede sig tilfreds (sst. Nr. 96, 154), og under 9 Marts 1809 fik han da Ret til at „anlægge og drive en Kort-Fabrikke [i Kbhvn.] med de samme Rettigheder og Forpligtelser, som dette Slags Fabrikker i Almindelighed ere forundte og paalagte“ (Ind.- og Fabr.-Fagets Privilegieprot. 1806—1813, S. 125 Nr. 71). Under 21 Februar 1809 var der givet Nodetrykker S. Sönnichsen et lignende Privilegium (sst. S. 122).

173.

1809, 24 Juni. Privilegium for J. C. Bonacker paa en Papirmølle i Roskilde (Maglekilde Mølle).

Vi F 6 etc. G. A. V. At Vi paa en fra Ejeren af Maglekilde Mølle ved Roeskilde, Johan Conrad Bonacker, indkommen allerunderdanigst Ansøgning om Privilegium til en Papiir Mølles Drivt sammesteds og Vort General Land Oeconomi og Commerce Collegii derom ligeledes gjorte Forestilling allernaadigst haver bevilget og tilladt, ligesom Vi og hermed bevilge og tillade, at bemeldte Johan Conrad Bo-

nacker maa ved den ham tilhørende Mølle, Maglekilde Mølle kaldet, anlægge og drive en Papiir Mølle med de samme Rettigheder, som dette Slags Møller sædvanligen nyde. Skulde imidlertid osv. (s. ovfr. Nr. 162).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. 1806—1813, S. 137. — Under 29 Januar 1811 udstedes der Privilegium til at drive Maglekilde Mølle som Papirfabrik til Joseph Lübschütz, Josua Salomon Glückstadt, Samuel Isaac Abrahamson, Moses Fürst og Levin Simonsen (sst. S. 236). — Se O. I. Rawert: Beretning om Industriens Tilstand, 1820, S. 1—2, Hdls.- og Ind.-Tid. 1824, S. 182—183. — Jfr. ndfr. under 22 Maj 1830.

174.

1809, 9 December. Chr. Drewsen meddeler Kommercekollegiet, at de Klude, han bruger, ikke ere fra Hertugdömmerne.

Underdanigst Pro Memoria.

I Følge en Skrivelse fra Det Kongelige General Land Oeconomie og Comerce Collegium af 2den hujus tiener til underdanig Giensvar, at de Klude, ieg i nærværende Tiid har erholdet til min Fabrik, ere indsamlede i Siælland, Fyhn og Laaland, og at jeg fra Hertugdömmene ikke er bleven forsynede (!) med nogen eller derfra ladet indkiöbe nogle.

Ligeledes tiener til Collegii Efterretning, at jeg i de senere Tiider og Aaringer har forbrugt omtrent 10 à 12000 L℔ Klude ved min Fabrik alt efter Sortementernes Störrelse.

Strand Møllen d. 9 Dec. 1809.

underdanigst
Christian Drewsen.

ad Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Journ. N, Nr. 1048. Under 21 Februar 1809 søgte Peder Christensen, Ejer af Nymølle Papirfabrik ved Ringkjøbing, bl. A. om, at der maatte udstedes et Forbud mod Linnedkludes Udførsel. Økonomi- og Kommercekollegiet resolverede, at der for Tiden Intet kunde gjöres herfor (Ind.- og Fabr.-Fagets Journ. N, Nr. 142). Men P. Christensen ansøgte igjen (sst. Nr. 958), og nu blev der skrevet baade til Generaltoldkammeret om Sagen og til Landets Papirfabrikanter. Drewsens Svar er ovenfor meddelt. Generaltoldkamret udtalte, at det ikke fandt, at der var Anledning til at ud-

virke det begjærede Forbud, og i Overensstemmelse hermed blev der svaret Christensen (sst. Nr. 1088, jfr. ad Rentek. jyske Toldkontors Journ. Ø, Nr. 1417). G. Begtrup (Beskrivelse af Agerdyrkningens Tilstand i Nörre Jylland, III, 1812 S. 140) meddeler, at Nymølle aarligt brugte 2000 Lpd. linnede og 1500 Lpd. uldne Klude samt 1500 Lpd. gammelt opslidt Tovværk og Reb; Fabriken, føjes der til, „mangler Understøttelse og duelige Folk".

175.

1810, 2 Juni. Kgl. Resolution angaaende Papirfabrikanternes Vandmærker.

Allerunderdanigst Forestilling!

Bank-Commissair Collin har i Anledning af nogle enkelte indkomne falske Skatkammer Fonds-Beviser paa 20 rdr giort Finants Collegium opmærksomt paa, at Mærket i Papiret, Deres Majestæts Navnetræk, er paa en ubetydelig Forskiel nær det samme som i de ægte, hvortil Grunden er, at adskillige af Landets Papiirs-Fabrikker have dette Mærke i deres Former. — Da denne Omstændighed letter Falsknernes Arbeide og fremmer deres Hensigt, saa har Bankcommissairen foreslaaet, om det ikke ved Lov burde forbydes Papiirs-Fabrikanterne at betjene sig af noget Mærke, som ligner det, der bruges i Statens repræsentative Penge, samt om de Beholdninger, de maatte have for Øyeblikket af deslige Papiirssorter ikke burde opkiøbes.

Finants-Collegium maa være fuldkommen eenigt i, at det syntes rigtigst, at det blev Papiirfabrikanterne formeent at anbringe saadanne Mærker i deres Papiir, men at opkiøbe al det Forraad, der maatte haves, af saadant Papiir vilde være forbunden med megen Uleylighed og næsten umuligt, da dette Papiir ikke blot maatte søges hos Fabrikanterne men hos alle de Detailhandlere, der give sig af med dette Slags Handel, og ligesaa troer man heller ikke, at det ved et Forbud burde forbydes Papiirsfabrikanterne at bruge slige Mærker, da man derved kunde giøre Falsknerne opmærksom paa netop at betjene sig af det Slags Papiir, men man troer, det vil være nyttigere ved et Circulaire at tilkjendegive samtlige Papiirsfabrikantere, at de herefter ikke maatte be-

tjene sig af disse Mærker, og udbeder man sig i denne Henseende Deres Majestæts allernaadigste Bestemmelse.

Finants Collegium den 30te May 1810.

Schimmelman. Reventlov. Moltke. Lange. Birch. Kirstein.

Vi ville allernaadigst have fastsat som en almindelig Regel, at ingen indenlandsk Papiirfabrik maae bruge andet Vandmærke i det fabrikerende Papiir end det, som af Vort General Land Oeconomie og Commerce Collegium til Brug for hver Fabrik især vorder approberet. Til hvilken Ende samtlige Papirfabrikantere ufortøvet til Approbation skulle indsende Udkastet til det Mærke, de ønske at bruge; og bliver Vort Commerce Collegium at meddele Underretning om, hvilke Mærker der formedelst Ligheden med dem, som ere anbragte i Papiret til Banksedler og Repræsentativer, ikke bör approberes til Brug for de private Fabrikantere.

Kiöbenhavn d. 2den Junii 1810.

Friderik R.

Finanskollegiets Forestillingsprotokol fra 1/5 til 31/8 1810, Nr. 70. — I Overensstemmelse med ovenstaaende Resolution udgik der under 19 Juni 1810 et Cirkulære fra Økonomi- og Kommerce Kollegiet til Landets Papirfabriker om at indsende Udkast til det Vandmærke, de for Fremtiden ønskede at bruge. Cirkulæret blev sendt til Interessenterne i Fabrikerne paa Ørholm og Nymølle, til Drewsen, til J. C. Bonacker som Ejer af Maglekilde Papirmølle, til Agent Quist og Interessenterne i Papirmøllen ved Aalborg og til P. C. Møller (!) som Ejer af Nymølle i Ringkjøbing Amt, Lemb Sogn. (Kom. Koll's Kopibog for Jan-Juni 1810, S. 397 Nr. 501—505). Fra dem alle indkom der nu Svarskrivelser (Industri- og Fabrikfagets Journ. O, Nr. 636, 641, 686 og 806), kun ikke, som det synes, fra Møllen ved Aalborg, der altsaa muligvis var stanset. Drewsens Svar findes nedenfor som Nr. 176. De øvrige Svar synes kun delvis opbevarede og derfor kan her kun meddeles, at Bonacker paa Maglekilde forfærdigede Tryk- og Pakpapir uden noget Mærke, men vilde han anvende noget Mærke, vilde det blive Bogstaverne: J. C. B., og at Ejeren af Nymølle i Ringkjøbing. der ikke hed Møller men Peder Christensen (s. ovfr. S. 242), indsendte en Skrivelse, hvoraf det ikke er muligt klart at se, hvad Mærke eller Mærker han vilde bruge. I Skrivpapir vilde han tage „Jorden" til Tegn og i Postpapir „en Ridende Mand med Postsækken", men samtidigt lader han medfølge en Tegning af et Vandmærke: 2 Løver holde et Rigsæble (? eller skal det være Jordkloden) imellem sig og

derunder læses P. C. NY MØLLE VED RINGKIØBING indesluttet af en Ramme. Christensens Skrivelse er endelig skreven paa et Ark Foliopapir, der som Vandmærke har i det ene Blad P C, i det andet en heraldisk Lillie. Mærkeligt nok synes der ikke at være bleven skreven til Schmidt paa Engelsholm, fra hvem der da heller intet Svar foreligger. — I Handels- og Industri-Tidende for 1811, S. 7—8 og 10—11 findes en Meddelelse overskrevet „Danske Papirfabriker tilligemed deres af det kgl. Gen. Land. Økonomi og Kommerce Kollegium approberede Vandmærker". Heri forekommer 4 kongerigske Fabriker (Strandmøllen, Ørholm og Nymølle, Maglekilde og Nymølle ved Ringkjøbing), 15 i Hertugdømmerne og 4 norske (H. J. Fasmers Fabrik paa Alvøen i Bergens Stift og 3 i Kristiania, tilhørende: 1. A. C. Gleerup, 2. J. Glad og Niels Huus samt 3. Ludvig Mariboe).

176.

1810, 1 Juli. Joh. Chr. Drewsen andrager om for Sommeren at maatte beholde sine gamle Vandmærker.

Strandmøllen den 1 Julii 1810.

Pro Memoria!

I Andledning af det Höie Kongelige Collegii Skrivelse tager ieg mig den Frihed at svare følgende: Dersom Signaturerne ufortøvet skal forandres, vil Fabriquens Drift derved standses; thi næsten alle de Sorter Skrivpapirer, som her fabriqueres, have det Kongelige Ciffer eller det danske Vaaben til Mærke. Ieg haaber derfor, at det vil blive mig tilladt for denne Sommer at bruge de gamle Tegn, saa meget mere som ieg kun har et eneste Menneske, der kan forrette dette Arbeide, der desuden udfordrer megen Tid. — Ieg haaber, at Billigheden af min ærbødige Begiæring vil skaffe mig den opfyldt, og ieg skal da inden Efteraaret indkomme med Forslag til nye Signaturer.

Ærbødigst

Joh. Chr. Drewsen.

ad Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Journ. O, Nr. 686. — I Anledning af denne Skrivelse korresponderede Økonomi- og Kommerce Kollegiet med Finanskollegiet, der udtalte, at det næppe var fornødent at tilstaa Drewsen Brugen af sine gamle Mærker saalænge, som han forlangte. I Overensstemmelse hermed tilskreves Drewsen (Journ. O, Nr. 744), og under 15. Avgust 1810 opgav han da de Mærker,

han fremtidig vil bruge (Journ. O, Nr. 820); hans Skrivelse herom synes imidlertid tabt. Efter Handels- og Industri-Tidende 1811 S. 7 ere hans Mærker følgende: For Postpapir: et Posthorn i et figureret Skjold med Krone paa; for Bikubepapir: en Bikube; for Papiret til Avisen kaldet Dagen Ordet DAGEN; for alle øvrige Sorter Fabrikantens og Fabrikens Navn.

177.

1810, 16 Juli. Joh. Chr. Drewsen aflægger edelig Forsikring til Kurant Banken i Anledning af Papirleverancen til den.

Da Leverencen af Papir til dend Kongelige Courant Banque herefter af mig besørges i min afdøde Faders Sted, saa indgaaer ieg herved foranførte af min Fader i denne Henseende vedtagne Forpligtelser og bekræfter samme under min Eed. — Saa sandt hielpe mig Gud og hans helige Ord.

Kiöbenhavn d. 16 Julii 1810.

Joh. Chr. Drewsen.

Kongerigets Arkiv: Statsgjælds Kontorets Aflevering, Design. I, 69 Nr. 2 b. Er skrevet paa Bagsiden af den af hans Fader i 1776 givne Erklæring til Banken (ovfr. S. 199). — Efter Faderens Død (d. 5 Juni 1810) overtog Joh. Chr. Drewsen Strandmøllen (Skjøde af 24 April 1811) for 60,000 Rd. Sedler i Overensstemmelse med Faderens sidste Bestemmelse i Henhold til kgl. Bevilling af 19 Juni 1789 (s. ovfr. S. 225).

178.

1810, 4 Avgust. Andragende fra Joh. Chr. Drewsen om at det maa forbydes at udføre Klude af Landet ligesom ogsaa fra Sjælland til de andre Provinser.

Strandmøllen d. 4 Aug. 1810.

P. M.

Den tiltagende Mangel af Klude foraarsaget ved Tilladelsen at udføre disse til fremmede Steder giver mig Dristighed til at giöre det höie Collegium opmærksom paa den Skade, Landets Fabriker lide herved, og at andmode det om at tage Forholdsregler til at standse dette Onde.

Det er ikke troeligt, at der nu skulde findes betydeligt mindre af Klude i Landet end för Krigen. Denne Fabrik

forbruger ikke flere end för Krigen, og dog er den store Forraad, som var her for et Par Aar siden, saaledes aftagen, at her nu ere næsten ingen. Jeg veed med Vished, at den ørholmske Fabrik er endnu nærmere aldeles Mangel af Klude.

Aarsagen hertil ligger i Tilladelsen at udføre Kludene til fremmede Steder, hvorfra dette raae Material sendes os fabrikeret tilbage. Denne Tilladelse er Landets Fabriker höist skadelig, ieg vover at sige — dræbende under nærværende Omstændigheder, da Coursen tillader den, der udfører Klude, at give en Pris, der langt overstiger den, Papirfabrikanterne kunde taale at give, og kun et Forbud mod Kludenes Udførsel til fremmede Steder, kan tilendebringe dette Onde. Jeg haaber saa meget mere, at det höie Collegium vil forunde mit Forslag Opmærksomhed og sende en hurtig Hielp, som jeg har Leverencen til den Kongelige Courant Banque og kun med störste Möie har i Aar tilveiebragt det ordinerede Partie Banco Papir, men af Mangel paa Klude ikke veed, hvorledes dette skal kunde skaffes færdig næste Aar, med mindre de Klude, som falde i Landet, maatte forblive der.

Jeg har end videre den Dristighed at giöre det Höie Collegium opmærksom paa, at Danmarks to vigtigste Papir-Fabriker ligge i Siælland, ja ieg troer at turde sige, at disse to næsten opveie alle de andre tilsammen. — Denne Fabrik har altid faaet sine Klude fra Fhyn, Langeland, Laaland, Falster og Møen, foruden hvad der er samlet i Siælland selv, og ieg troer, det har været ligedan med den ørholmske Fabrik. Ingen af de her nævnte Øer eie en Papirsfabrik, og ieg har aldrig hørt, at de jydske eller holstenske Fabriker have indsamlet Klude paa disse Øer. Min ringe Mening er derfor, at naar det Höie Collegium maatte behage at giöre noget til Fordeel og til varig Nytte for Siællands Fabriker, maatte det aldeles forbyde at udføre Klude fra Siælland, selv til andre danske Provindser, og kun tillade, at de fra Fhyn, Langeland, Laaland, Falster og Møen udførte Klude bleve bragte til Siælland, da disse ellers for en stor Deel vil blive førte til Holsten, der har Pengecoursen til sin Fordeel og saaledes i Speculanters Hænder naae hemmeligen

det Maal, som ikke mere var tilladt paa en aaben Maade. Min underdanige og, som jeg tror ei ubillige Begiæring er altsaa 1. At Kludenes Udførsel af Danmark til fremmede Steder aldeles maa forbydes. 2. At Kludenes Udførsel fra Siælland til de andre Provindser ligeledes maae forbydes, og at det kun maae være tilladt at føre Klude fra Fhyn, Langeland, Laaland, Falster og Møen til Siælland, alt efter de Grunde, ieg ovenstaaende har havt den Dristighed at angive.

Underdanigst
Joh. Chr. Drewsen.

Til
Det Kongelige General
Landoeconomie og Commerce Collegium.

ad Rentek. Jyske Toldkontors Journ. Ø, Nr. 1417. — Kollegiet, der fik en yderligere Skrivelse fra Drewsen om Sagen (sst.), forespurgte Interessenterne i Ørholms Fabrik, om de led Mangel paa Klude, og i Skr. af 28 Avg. 1810 udtalte de, at Manglen var saa stor, at Fabriken vistnok maatte stanse. I en Skrivelse af 4 Oktbr. s. A. sluttede endelig Henrich Rudolph Schmidt, der efter sin Fader (der bar de samme Navne) havde overtaget Engelsholms Papirfabrik, sig til de andre Papirfabrikanter, og nu sendte Kollegiet Sagen til General-Toldkamret, idet det udtalte sig for en Forhøjelse af Udførselstolden paa Klude (jfr. Ind.- og Fabrikfagets Journ. O, Nr. 802, 854, 871 og 1005). Paa et til denne Sag hørende Blad Papir (ad sst. jyske Kontors Journ. 1811, Nr. 1704) hedder det: „Denne Sag er for det første afgiort ved Frd. af 23 Juli d. A." og senere tilføjes: „og kan nu efter saa lang Tids Forløb henlægges, hvilket er i Følge Coll. Resolut". — Det maa være paa denne Tid, at Drewsen retter en Anmodning til Gejstligheden om at fremme Kludesamlingen (Efterretn. fra Selsk. f. indenl. Kunstflid, I, S. 581).

179.

1810, 15 September. Privilegium for L. Chr. Springborg paa en Papirmølle ved Aalborg (Gammel og Kjærs Mølle).

Vi Fr. VI etc. G. A. V. At Vi paa en fra Eieren af Gammel og Kiærs Mølle ved Aalborg, Lars Christensen Springborg, indkommen allerunderdanigst Ansøgning om Privilegium til en Papiir Mølles Anlæg og Drift der paa Stedet Allernaadigst har bevilget og tilladt etc. (s. ndfr. Nr. 181).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1806—1813 S. 208.

180.

1810, 20 Oktober. Ansøgning fra Fabrikmester John Bromley Nelthropp jun. om at maatte oprette en Papirfabrik.

Ørholms Papiirs Fabrique den 20 Octbr. 1810.

Stempel
27 Skill.

Til Kongen.

I en Række af 12 Aar har jeg deels under min Fader og deels under de nærværende Jnteressenteres Eje Tiid som Fabrikmester forestaaet det Ørholmske Papiirs Fabrik;

Og da Jnteressentskabet nu vil adskille sig og realisere samtlige deres Ejendomme, hvorved Papiirs Fabrikken muelig kunne komme i saadan en Mands Værge, som jeg ey ønsker at tiene allerhelst nu, jeg ved Giftermaal og Ejendommes Salg seer mig selv i Stand til for egen Regning at kan (!) anlægge og driive en Papiirs Fabrik med den force, som den bör drives, naar Tilladelse til sammes Anlæg maatte forundes mig.

Jeg fordrister mig derfor til allerunderdanigst at bede Deres Kongelige Mayestæt allernaadigst vil forunde mig Privilegium paa et til alle navnlige Sorter Papiirs Forfærdigelse Fabrik Anlæg her i Landet, hvor jeg maatte finde et beqvemt Sted til sammes Anlæg og fordeelagtigste Drift.

En allernaadigst Bönhørelse forhaaber

allerunderdanigst
J. B. Nelthropp jun.

ad Kom. Koll. Ind.-og Fabr.-Fagets Journ. O, Nr. 1048. Der svaredes Suplikanten, at naar han opgav Stedet, kunde han vente et Privilegium med Papirfabrikernes almindelige Rettigheder. — Jfr. ndfr. under 1 December 1832.

118.

1811, 2 Februar. Privilegium for Greve Schaffalitzky de Muckadell paa en Papirmølle paa Grevskabet.

Vi Fr. VI etc. G. A. V. at vi paa en fra Os elskelige Greve Schaffalitzky de Muckadell indkommen allerunderdanigst Ansøgning om Privilegium til en Papiir Mølles Anlæg og Drift i Grevskabet Muckadell i Svendborg Amt allernaa-

digst have bevilget og tilladt, ligesom Vi og hermed bevilge og tillade, at bemeldte Greve Schaffalitzky de Muckadell maa i Grevskabet Muckadell anlægge og drive en Papiir Mølle med Rettighed til de behøvende Kludes Indkiøb dog uden Indskrænkning i Nogens Rettighed, som med Vort Allerhöieste specielle Privilegium maatte være eeneberettiget til Kludesamling i et vist Distrikt. Skulde imidlertid o. s. v. (s. Nr. 162).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1806—1813, S. 237. — Sst. S. 207—208 findes et ligelydende Privilegium af 26 Maj 1810 blot med den Forskjel, at der efter Grevskabet Muckadell er tilføjet „i Sönderbrobye". I Marginen staar: „Forandret vide Pag. 237 og ej afgaaet". — Greven opnaaede „Permission for 8 Mand af de annecterede Batallioner, saalænge de arbeide ved den anlæggende Papiir Fabrik" (s. Kom. Koll.'s Kopibog for 1 Jan. til 30 Maj 1811, S. 362). Fabriken blev kaldet Erikshaab; 1819 arbejdede den med 3 Svende og 2 Drenge; een Bøtte; dens Produktion i dette Aar var 2358 Ris Papir (O. J. Rawert: Industriens Tilstand i de danske Provinser, 1820, S. 52; jfr. Nyeste Skild. af Kbhvn. XXIV, 1815, S. 1148; I. Lauritsen: Fyns Stifts patriotiske Selskabs Hist., Odense, 1868, S. 69).

182.

1812, 1 April. Joh. Chr. Drewsen udtaler sig til Kommercekollegiet om Forholdet til Skolen paa Raavad.

Strandmøllen d. 1 April 1812.

P. M.

I Andledning af S. T. Hr. Neltrops Skrivelse til det Höie Collegium har ieg herved den Ære underdanigst at svare: At det i enhver Henseende vilde være mig behageligt at kunne sende de skolepligtige Børn ved min Fabrik i en Skole, der ikke laae saa langt fra denne som den paa Raaevadsdams Fabrik, da der ved den daglige Hen- og Tilbagegang tabes en for min Fabrik især under nærværende Omstændigheder saare kostbar Tid. Men naar ieg derimod overveier, hvad Udgifter der vilde være forbundne med et Skole-Anlæg og Skolelærerens aarlige Underholdning, finder ieg, at disse vilde blive for svær en Byrde, for saa vidt de angaae min Fabrik. Naar en Skolelærer skal arbeide med Lyst ved hans möisommelige Forretninger, maae han være saaledes aflagt, at Næringssorger blive fremmede for ham,

og hvis jeg ikke tager Feil, er nok 800 a 1000 rd deels i Penge, deels i Sædevare, det der er foreslaaet som Lönning for Læreren ved den Skole, der nu skal oprettes paa Raavad. Men naar Retraite og Strandmøllen allene skulde udrede saadan en aarlig Summa, da maae jeg tilstaae, at min Fabrik derved fik for tung en byrde at bære.

Skulde det derimod behage det Höie Collegium at oprette en Skole for Retraite, da dette nu er en Kongelig Fabrik, da vilde det være mig meget kiært, at min Fabrik maatte henlægges under denne, imod at ieg da kom til at svare til denne Skole, hvad jeg ellers skulde betale til Raavads, og blev fritagen for at have videre med denne sidste at giöre.

Underdanigst
Joh. Chr. Drewsen.

Til
Det Kongelige General
Landoeconomie og Commerce Collegium.

ad Kom. Koll. Produktfagets Journ. 1812, Nr. 329. — Den nævnte Skrivelse fra H. J. Nelthropp er af 3 Marts 1812 og udtaler, at Oprettelsen af en Skole paa Raavad ikke er heldig, da Vejen fra Retraite dertil er lang og daarlig; han mener videre, at der skulde oprettes en Skole fælles for Retraite og Strandmøllen, „da Hr. Drewsen har nylig fulgt min Plan at bygge Huuser til gifte Svender, saa at der vil ligesaavel som paa Retraite bliver mange børn“ (sst. Nr. 235). Interessentskabet, der ejede Raavad Fabrik, havde i Februar s. A. indsendt et Udkast til en Fabrikskoles Organisation paa Raavad (sst. Nr. 176 jfr. 432).

183.

1813, 12 Januar. Privilegium for Ole Eielsen paa en Papirmølle i Oddernæs Sogn, Kristianssands Stift, Norge.

Vi Fr. VI etc. g. v. at Vi paa en fra Ole Eielsen indkommen allerunderdanigst Ansøgning om Privilegium til en Papirmølles Anlæg og Drift paa Lund i Oddernæs Sogn i Christiansands Stift allernaadigst have bevilget og tilladt, ligesom Vi herved bevilge og tillade o. s. v. Skulde imidlertid o. s. v. (s. ovfr. Nr. 181).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr. Fagets Prot. f. Priv. 1806—1813, S. 388.

184.

1813, 12 Februar. Joh. Chr. Drewsen andrager om at maatte betale sine Skatter i Kjøbenhavn istedenfor i Esrom.

Strandmøllen d. 12 Febr. 1813.

P. M.

Jeg betaler aarlig Afgiften af min Meelmølle til Esrums Kloster; men da dette er saa langt bortliggende fra Strandmøllen, falder denne Betalingsmaade mig meget besværlig.

Min underdanige Bön til det höie Rentekammer er derfor: at det maatte tillades mig at betale min Mølleskyld saavel som alle mine andre Afgifter paa Kiöbenhavns Amtscontoir, og at det end videre maatte vorde mig tilladt at erlægge Afgiften for 1812 der, da denne endnu ikke er betalt.

Underdanigst

Til Joh. Chr. Drewsen.

Det Kongelige Rentekammer.

Original i Rentek. Ark. (Pakke ang. Manufakturmøllerne paa Kbhvns Amt). Under 24 April 1813 tilskrev Rentekammeret Amtmanden over Kbhvns Amt, at Drewsen „fra 1ste Januar d. A. med sine øvrige Skatter i Kbhvns Amtstue erlægger Skatterne af sin Mølleskyld 19 Td. 3 Skp. 2 Fdkr. $^2/_3$ Alb., der hidtil ere erlagte i Kronborg Amtstue“ (Rentek. Sj. Kontors Kopibog XX, Nr. 819).

185.

1813, 13 Marts. Privilegium for Grosserer Lind paa en Papirmølle ved Vordingborg (Hulemose).

Vi Fr. VI etc. G. V. at Vi paa en fra Grosserer og Ridder Lind indgiven allerunderdanigst Ansøgning om Privilegium til ved sin Ejendom Hulemose Mølle at anlægge og drive en Papirmølle allernaadigst have bevilget etc. Skulde imidlertid etc. (s. ovfr. Nr. 181).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1806—1813, S. 399. — Om denne Papirfabrik skriver O. J. Rawert i sin Beretning om Industriens Tilstand i de danske Provinser (1820, S. 50), at den har „1 Hollænder og 3 Geschir Huller, hvori 3 Par Hamre arbeide. Denne sidste Indretning er aldeles ny her i Landet. Ikkun om Vinteren, naar der er

Vand nok, arbeides med det. Geschiret arbeider langsommere end Hollænderen men bedre, fornemmeligen til fint Papiir. Tryk-, Concept- og Makulaturpapiir forfærdiges her blot, da det sagdes, at det ikke kunde svare Regning at forfærdige af de finere Papiirsorter formedelst Arbeidernes Ukyndighed". Fabriken omtales ogsaa i Handels- og Industri-Tidende 1824, S. 203—204. — Under 4 Februar 1832 faar Cand. jur. J. Obel Privilegium til at drive Papirfabriken paa Hulemose Værk i Præstø Amt; dette Privilegium er overstreget, og i Marginen er tilføjet: „casseret d. 14 Nov. 1842". (Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1827—1832, S. 367).

186.

1816, 27 April. Privilegium for Bogbinder J. G. Lappé paa en Pappapirfabrik i Kjøbenhavn.

Vi Frederik den 6te p. p. G. v. at Vi paa indkommen allerunderdanigst Ansøgning fra Bogbinder Johan Georg Lappé om at meddeles Vort allernaadigste Privilegium til Fabrikation af Pappapirer allernaadigst have bevilget og tilladt, ligesom Vi hermed bevilge og tillade: at benævnte J. G. Lappé maa i Kiøbenhavn anlægge og drive en Fabrik for Tilvirkningen af Pappapirer, hvortil han maa antage og holde alle behøvende Arbeidere. Iövrigt maa han ogsaa til Alle og Enhver falholde og sælge de af ham forfærdigede Pappapirer, men forinden han benytter sig af dette Privilegium, maa samme forevises Magistraten her i Staden, som deraf meddeles en verificeret Gjenpart. Skulde o. s. v. (s. ovfr. Nr. 162).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1814—1829, S. 140. — Under 1 Maj 1828 fik J. G. Lappé Privilegium til en almindelig Papirfabriks Anlæg i Kjøbenhavn (s. Ind.- og Fabr.-Fagets Privilegieprotokol 1827—1832, S. 109—110).

187.

1817, 15 December. Joh. Chr. Drewsen ansøger om toldfri Indførsel for den Farve, Alun og de Klude, han behøver fra Udlandet.

Strandmøllen den 15 Dec. 1817.

Underdanigst Promemoria!

Til min Fabriks Drivt behøves blandt andet Farve og Alun og, om ieg i Fremtiden skal vorde i stand til at frem-

bringe fint Papir, Klude fra Hamborg eller Lybek; thi de indenlandske Klude blive Aar for Aar slettere, fornemmelig fordi man i Kiöbstæderne, hvorfra de fine Klude faaes, kaste disse paa Gaden og derved giöre dem uduelige eller slette til Papirfabrikation.

Jeg vover underdanigst at bede det höie Collegium, at Toldfrihed maae forundes min Fabrik, ligesom allerede er Tilfældet med den ørholmske Fabrik, paa disse udenlandske Artikler, da ieg, uden at denne Gunst bevises mig, ei kan arbeide til samme Pris som denne Fabrik.

Underdanigst
Joh. Chr. Drewsen.

ad Kbhvns Told Kontors Journ. for 1825, Nr. 1645. — Dette paa et halvt Ark skrevne Andragende indsendtes til Kom. Koll. (Ind.- og Fabr.-Fagets Journ. W, Nr. 1009), der sendte Sagen til Toldkontoret. Under 8 Januar blev Drewsen tilskreven, at Kollegiet ikke saa sig i Stand til at udvirke den søgte uindskrænkede toldfri Indførsel af Allun og Klude, men, hedder det, „hvis De til Fabriken maatte behøve nogle faae Tønder Allun og De hertil indberetter Qvantitæten heraf, vil fornøden Foranstaltning blive föyet til den toldfrie Indførsel mod sædvanlig Forpligtelse om Anvendelsen eene ved Deres Papirs Fabrikation". — Under 10 April 1805 havde de daværende Ejere af Papirfabrikerne paa Ørholm og Nymølle „Johan Caspar Hermann Greve af Wedel-Jarlsberg og Medinteressenter" faaet Privilegiet af 25 September 1793 fornyet samt „til den nye Fabrikation af det blaa Sukkerpapiir indtil videre og under sædvanlig Forpligtelse af Materialiernes Anvendelse til bemeldte Fabrikation, Toldfrihed paa de dertil behøvende Materialier saasom Campeche Træe, Allun, aqvafortis, Liim, Potaske, Vitriol-Olie og hvid Vitriol dog, hvad Liim angaaer, ikkun paa de Qvantitæter, indtil 600 L℔ aarlig, som efter fremlæggende Attester fra vedkommende Eiere af Liim-Fabrikkerne ey efter foregaaende Bestillinger til rette Tid derfra have været at erholde af tienlig Beskaffenhed" (jfr. Kom. Kollegiets Forestillinger med kgl. Resolutioner 1805, Nr. 27). — Ad Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Journ. X, Nr. 62 findes en Skrivelse af 29 Januar 1818 underskreven H. Schmith og J. B. Nelthropp jun. om, hvorledes det staar til med Tilvirkningen af det blaa Sukkerpapir paa Ørholm og med Toldgodtgjørelsen for de dertil fornødne Materialer.

188.

1818, 9 Marts. Joh. Chr. Drewsen ansøger om at faa Toldfrihed paa et Parti Alun.

Strandmøllen d. 9 Martii 1818.

Underdanigst Pro Memoria!

Paa Grund af seneste Skrivelse fra det höie General Toldkammer og Commerce-Collegium vover ieg underdanigst at andrage paa at erholde Toldfrihed paa et Partie Alun, som ieg har tilkiøbt mig, nemlig af Hr. Grosserer G. T. Holm 600 ℔ og senere af Hr. Grosserer J. A. Lange 4200 Pund.

Da dette sidste Partie muligen kunde forekomme det höie Collegium som for stort til min Fabriks Brug, saa bör ieg tilföie følgende.

Med dette Partie kan ieg nemlig hielpe mig i nogle Aar, og da Hr. J. A. Lange modtog Varer af mig istedetfor Contanter, saa fik jeg herved Alunen til saa billig Pris, at ieg ansaae dette Kjøb som fuldkommen overensstemmende med min Fabriks Tarv og derfor sluttede det.

Forresten lover ieg herved, som ærlig Mand, at dette Partie Alun ei skal af mig anvendes paa anden Maade end til min Fabriks Drivt.

Underdanigst

Joh. Chr. Drewsen.

ad Kbhvns Toldkontors Journ. for 1825 Nr. 1645. Lignende Begjæringer kom der nu oftere fra Drewsen. Under 30 April 1819 søgte han om toldfri Indførsel af 2 Foustager Berliner-Blaat, under 11 November 1820 om toldfri Indførsel af 11 Tdr. Allun, o. s. v. (se den samlede Sag ad Kbhvns Toldk.'s Journ. 1825 Nr. 1645).

189.

1822, 10 Januar. Ansøgning fra Joh. Chr. Drewsen om et Privilegium til hans Oliemølle paa Retraite.

Strandmøllen d. 10 Jan. 1822.

Sidstforløbne Sommer kiøbte ieg den Regieringen tilhørende Oliemølle ved Retraite, hvilken ieg ufortøvet satte i Gang. Da ieg nu har erfaret, at for at drive den behøves

et Kongeligt allernaadigst Privilegium, saa vover ieg herved underdanigst at andrage paa, at et saadant maae forundes mig.

Ubekiendt med de Rettigheder, som mueligen følge med et saadant Privilegium, vover ieg underdanigst at andrage paa, at Toldfrihed paa det Fröe, ieg af mangel paa indenlandsk maatte forskrive, om muligen maatte forundes mig, da deraf vil følge, at ieg kan sælge til saadanne Priser, at den udenlandske Olie næppe vil finde Indgang hos os.

At dette ikke er en tom Formening, troer ieg at kunne bevise ved at anføre, at Sæbesyderne, der hidtil næsten udelukkende have taget deres Olie fra Østersøen, nu give min Fortrinet, og at saavel Hr. Agent Holmblad som Hr. Grosserer Been og Hr. Riis allerede have kiøbt betydelige Partier Rapsolie af mig, slaaet af siællandsk og fyensk Frøe. Malerne ville ligeledes give min Linolie Fortrinet for den hollandske, naar blot Prisen kan være dem behagelig, og som den vil blive, naar det udenlandske Fröe ubetynget kan komme i mine Hænder. Og da ieg ved at drive min Mølle med fuld Kraft seer mig istand til at frembringe aarlig 120,000 Potter, saa tör ieg haabe, at det Kongelige General Toldkammer og Commerce Collegium vil skiænke et saa betydeligt Etablissement den Hiælp, som det behøver.

Underdanigst
Joh. Chr. Drewsen.

Til
Det Kongelige
Gen.-Toldkammer- og Commerce
Collegium.

ad Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Journ. Ø, 1822, Nr. 252 (jfr. Nr. 17). Under 30 Marts 1822 fik Drewsen det ønskede Privilegium (Kom. Kol. Ind.- og Fabr'-Fagets Prot. f. Priv. 1822—1826, S. 23). Hans Skjøde paa Retraite (i Skodsborg) er af 23 Januar 1822; foruden at overtage Bankheftelsen, der var 5210 Rbd. 11 ß Sølv, skulde han betale 5000 Rbd. Sedler med $^1/_8$ aarlig i 8 Aar, og herfor fik han en Ejendom, hvis „samtlige Bygninger i Brandkassen er forsikkrede for 86,460 Rbd. Sølv"! (ad Ind.- og Fabr.-Fagets Journ. Ø, Nr. 252, jfr. Nr. 140). — Under 19 November 1824 fik Drewsen „af Strandmøllen", da „han sammesteds (?) har indrettet saadanne Anlæg, at han er i Stand til at raffinere Olie i meget store Partier og til nedsatte Priser", Bevilling til at maatte have et Udsalg for denne Olie i Kbhvn. (Kanc. Ark. 2det Dept's Registrant 1824, Nr. 1387), jfr. ndfr. S. 266—267.

190.

1822, 15 November. Ansøgning fra Joh. Chr. Drewsen m at faa Privilegium paa at drive Strandmøllen.

Strandmøllen den 15 Novbr. 1822.

Af Collegiets Skrivelse, dateret 9de Nov. d. A., har jeg erfaret, at den af mig ansøgte Toldfrihed paa et lidet Partie Berlinerblaae ei kunde tilstaaes mig, dels fordi mit Privilegium ei var fornyet, dels fordi Berlinerblaae ei er anført mellem de Slags, hvorpaa Papirfabrikerne nyde Toldfrihed.

Paa Grund af först anførte Aarsag beder jeg ærbødigst, at Privilegium, hvorved jeg kan sættes i Stand til at nyde lige Fordeel og Rettighed med de øvrige indenlandske Fabriker, maae meddeles mig. Jeg troer med saamegen mere Grund at turde haabe Opfyldelse heraf, som min Papirfabrik i dette Øieblik er den vigtigste, Danmark eier, saavel med Hensyn til dens betydelige Massa af Produkter som til disses Godhed. Medfølgende Prøver af Papirer, der skulle tiene mig til Bevis for den sidste Yttring, kunne, som Collegiet formodentlig vil erkiende, staae ved Siden af de hollandske Papirer af samme Slags og sælges af mig til Priser, der aldeles ikke overstige de hollandske.

Hvad den anden Yttring i Collegiets Skrivelse angaaer, da bör jeg anmærke, at naar Berlinerblaae ei er mellem de Artikler, hvorpaa Papirfabrikerne forhen have søgt Toldfrihed, saa er Grunden denne, at för brugtes den norske Smalt til Papirets Farvning, hvilken nu aldeles ikke mere svarer til Øiemedet, da den til de fine Papirer er for slet og til de grove for dyr, desuden ved sin Grovhed meget forringer ethvert Papir. Vi have derfor samtligen seet os nødsagede at anvende Berlinerblaae, og om nogle af de andre Fabriker have foretrukket at kiøbe den Pund for Pund hos Urtekræmmerne og altsaa ei har faaet eller ansøgt Toldfrihed, saa er en saadan Indkjøbsmaade alt for ufordeelagtig for en Fabrik, til at jeg kunde underkaste mig den.

De Artikler, som for nærværende Tid fornemmelig bruges ved min Fabrik og indføres, ere Alun, Berlinerblaae, saxisk Smalt, Vitriol og formodentlig snart engelsk Gips;

og disse Artikler kan ingen dansk Fabrik, der tænker at hæve sig til Udlændingernes Standpunkt, undvære.

Underdanigst
Joh. Chr. Drewsen.

Til
Det Kongelige General Toldkammer og Commerce-Collegium.

ad Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Journ. Ø, Nr. 1080 (jfr. Nr. 959). Allerede i November 1811 havde Drewsen ansøgt om „hans afgangne Faders havte Privilegii Fornyelse paa hans Navn" (Ind.- og Fabr.-Fagets Journ. P, Nr. 1606).

191.

1822, 18 December. Kgl. Resolution om et almindeligt Skema for Privilegier paa at drive Papirfabriker og om et Privilegium for Joh. Chr. Drewsen.

Allerunderdanigst Forestilling

Eieren af Papiirfabriken paa Strandmøllen, Kammerraad Drewsen, har ansøgt om Privilegium paa bemeldte Fabriks Drift med Toldfrihed paa de Vareartikler, han ved samme forbruger.

Det gamle Privilegium, hvorefter Fabriken hidtil er drevet, indeholder ingen Toldbegunstigelse, men efterat saadan var allernaadigst tilstaaet flere Papiirfabriker saasom Ørholms og Nymølles og i Overeensstemmelse med den Toldfrihed, som Fabrikerne i Almindelighed nyde paa de fornødne raae Materialier, har Kollegiet efter specielle Ansøgninger i hvert Tilfælde fra Kammerraad Drewsen tilstaaet ham Toldfrihed paa de samme Artikler, som er forundt andre Papiirfabrikanter.

Forsaavidt Supplicanten nu ønsker, at Toldfriheden maa gives ham ved Privilegium, kan Collegiet efter det allerunderdanigst Foranførte intet herimod have at bemærke, og med Hensyn til at han iblandt de raae Materialier nævner nogle forskjellige fra dem, hvorpaa andre Papiirfabrikanteres Privilegier lyde t. Ex. Berlinerblaae, da maae disse Artikler efter Papiirfabrikationens nu værende Fremskridt ansees nødvendige.

De toldfrie Artikler vilde foruden Berlinerblaae fornemmeligen blive Alun, saxisk Smalt, Vitriol og engelsk Gips.

Collegiet har forfattet det allerunderdanigst vedlagte Schema, hvorefter deslige Privilegier kunde udfærdiges, hvilket iøvrigt er i Overeensstemmelse med de ældre Privilegier, og tillader Collegiet sig tillige at andrage paa, at dette Schema, hvis det vinder Deres Majestæts allerhöjeste Bifald, maa benyttes for andre i lignende Tilfælde.

Det indstilles saaledes i dybeste Underdanighed:

At Eieren af Papiirfabriken paa Strandmøllen, Kammerraad Drewsen, maa efter det allerunderdanigst vedlagte Schema meddeles Privilegium paa bemeldte Fabriks Drift

samt

At dette Schema maa følges for Andre i lignende Tilfælde.

General-Toldkammer- og Commerce Collegium den 10 December 1822.

O. R. Sehestedt. Oldenburg. F. Stoud. C. F. Schleyer. Kirstein. H. Bech. Normann. Lehmann. N. Toft. Thonning.

C. Malling.

Vi bifalde allernaadigst, at Ejeren af Papirfabriken paa Strandmøllen, Kammerraad Drewsen, maa, efter det allerunderdanigst vedlagte Schema, meddeles Privilegium paa bemeldte Fabriks Drift, og maa forbemeldte Schema følges for Andre i lignende Tilfælde.

Kjøbenhavn den 18de Decbr. 1822.

Friderich R.

O. R. Sehestedt.

Oldenburg. F. Stoud. C. F. Schleyer. Kirstein.

C. Malling.

General Toldkammerets danske Forestillinger og Resolutioner 1822, Nr. 267 a. — 267 b er det i Forestillingen omtalte Skema (jfr. ndfr. Nr. 192).

192.

1822, 24 December. Privilegium for Joh. Chr. Drewsen til at drive Papirfabriken paa Strandmøllen.

Vi Frederik den Siette etc. Giöre vitterligt: At Vi paa indkommen allerunderdanigst Ansøgning fra Os Elskelige Kammerraad Johan Christian Drewsen om Privilegium til at drive Papiirfabriken paa Strandmøllen i Vort Land Sjelland med Toldfrihed paa de raae Materialier, han fra fremmede Steder til Fabrikationen behøver, allernaadigst have bevilget og tilladt, ligesom Vi herved bevilge og tillade, at bemeldte Kammerraad Johan Christian Drewsen maa drive den ommeldte Papiirfabrik og derhos indtil videre og under sædvanlig Forpligtelse af Materialiernes Anvendelse ved Fabriken nyde Toldfrihed paa følgende Artikler, nemlig Alun, Berlinerblaae, saxisk Smalt, Vitriol og engelsk Gips. — Derhos skal han være forpligtet til nöie at rette sig efter, hvad der om Kludesamling er eller vorder anordnet. Forinden dette Privilegium benyttes, maae samme forevises Stedets Øvrighed, som deraf meddeles en verificeret Gienpart.

Skulde imidlertid om dette Privilegii Misbrug eller Misholdelse nogen Klage indkomme til Vort Generaltoldkammer og Commerce-Collegium, da skal han tilforpligtet være udi denne Sag, og forsaavidt Privilegii Ords Forklaring angaaer, bemeldte Collegii Decision at underkaste sig uden videre Proces eller Lovmaal.

Hvorefter Vedkommende sig allerunderdanigst have at rette og forholde.

Givet i Vor Kongelige Residentsstad Kiöbenhavn d. 24 December 1822.

Under Vort Kongelige Segl
(L. S.)
Efter Hans Majestæts allerhöieste Befaling.
Sehestedt.
Oldenburg. Stoud. Schleyer. Kirstein.

Malling.

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1822—1826, S. 97.

193.

1824, 20 April. Ansøgning fra Joh. Chr. Drewsen om at maatte paa Kommercekollegiets Regning forskrive en hydraulisk Presse.

Strandmøllen den 20 April 1824.

Det fordeelagtige ved Anvendelsen af den hydrauliske Præsse overalt, hvor størst muelige Præssekraft udfordres, er almindelig erkiendt. Ikke desto mindre har Danmark, saavidt jeg veed, endnu ikke en eneste af denne Slags, uagtet den ogsaa hos os kunde flere Steder anvendes med Fordeel. — Grunden hertil er formodentlig, deels at den ikke kiendes og i alt fald ei vurderes efter Fortieneste, deels at dens Anskaffelse fordrer et Udlæg, som hver Fabrikant i nærværende Tid ofte ei kan, undertiden ei tör paalægge sig.

Overbeviist om, at den vilde være særdeles hensigtsmæssig i min Papirfabrik, har jeg dog hidtil ei anskaffet den, blot fordi Tidsomstændighederne bydende fordre at undgaae ethvert ei uundgaaelig nødvendigt Udlæg. Men efter at jeg ved megen Anstrængelse har bragt det dertil, at mine Papirer, hvad Couleuren angaaer, ei staae tilbage for de fremmede, ønskede jeg meget at hæve den sidste gyldige Anke ved at skaffe dem den Glathed, som de bedste fremmede Papirer have, og denne vilde ganske vist kunne erholdes ved en hydraulisk Præsse.

I den Formening, at det vil interessere Collegiet at faae et saa nyttigt og hidtil i Danmark ubenyttet Redskab indført, vover jeg herved at anmode det om Tilladelse til at forskrive det fra Frankrige for Collegiets Regning, hvorimod jeg forbinder mig til i Terminer, som Collegiet selv maae behage at bestemme t. Ex. i 5 a 6 Aar at tilbagebetale Kiöbesummen ligesom, indtil den er afgiort, at forrente den. — Efter Forlydende vil en saadan til en Papirfabrik passende Præsse koste 2500 Franker og med Transport og Assurance vel 3000 Fr.

Hermed vandtes for det Almindelige den Fordeel, at dette Redskab her blev bekiendt, og at man, om det her kunde eftergiöres, havde en god og sikker Model at arbeide

efter, og for min Fabrik, at dens Produkter vilde betydeligen forbedres.

Var jeg saa hældig, at det höie Collegium værdigede mit Andragende Opmærksomhed, turde jeg maaske haabe den Gunst det snareste giörligt at erholde dets Beslutning, thi da der mueligen först maae corresponderes til Paris, inden Ordren kunde gives, saa vilde, om Opsættelse fandt Sted, denne Præsses Virkning paa mine fine Papirer for iaar være tabt.

Underdanigst
Joh. Chr. Drewsen.

Til
Det kongelige General Toldkammer
og
Commerce Collegium.

ad Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Journ. BB, Nr. 543 (jfr. Nr. 384). — Paa dette Andragende svarede Kollegiet under 1 Maj 1824, at det ikke kunde indlade sig paa selv at kjøbe Pressen, men det vilde gjærne indstille ham til et Laan paa 500 Specier. Paa denne Ordning af Sagen gik Drewsen ind i Skrivelse af 2 Maj 1824 (sst. Nr. 543 jfr. 410); Kollegiet gjorde derefter under 18 Maj s. A. Indstilling til Kongen herom, og under 26 Maj 1824 faldt en kgl. Resolution, om at der forundtes Drewsen „et Laan af 500 Specier af Industriens og Commercens Fond til Anskaffelsen af en hydraulisk Presse, imod at han derfor udsteder sin Obligation og forpligter sig til at forrente og afbetale bemeldte Laan i 5 Aar samt tilstaaer Enhver, som af Vort General-Toldkammer og Commerce Collegium dertil authoriseres, Adgang til at gjöre sig bekjendt med denne Maskines Indretning" (Gen. Toldk.'s dske Forest. og Resol. for 1824 Nr. 124). Herefter blev Pressen anskaffet i Frankrig, og Drewsens Obligation er af 29 Oktober 1824 (Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1814—1829, S. 279—281). I Hdls.- og Ind.-Tid. for 30 Avgust 1825 omtales Pressen som i Gang ved Böttepresning: „men ved at bruges til denne Presning kan den hydromekaniske Presse ingen Virkning have paa Papirets Godhed, hvilket vilde være Tilfældet, naar den brugtes til de følgende vaade og törre Presninger. For Øieblikket udpresser den hydromekaniske Presse Produktet af 3 Bøtter men om kort Tid af 4". — Under 23 December 1825 søgte Drewsen Patent paa udelukkende Brug af Pressen til Oliepresning, men Kom. Koll. svarede under 11 Marts 1826, at en saadan Eneret ikke vilde kunne gives ham, medmindre han havde opfundet særlige Indretninger ved Pressen (Ind.- og Fabr.-Fagets Journ. BB Nr. 543 jfr. DD Nr. 66).

194.

1824, 12 Oktober. Ansøgning fra Joh. Chr. Drewsen om i Kjøbenhavn at maatte have Udsalg af raffineret Olie.

Strandmøllen d. 12 Oct. 1824.

Sidst forløbne Sommer giorde jeg en Reise til Holland, hvis Øiemed tildeels var at blive bekiendt med Olierensningen. Efter mange Vanskeligheder og Omkostninger lykkedes det mig at erholde fornøden Kundskab om denne hos os næsten forsömte og i alt fald slet iværksatte Industrie-Green.

Ved min Hiemkomst giorde jeg saadanne Anlæg, at jeg er istand til at raffinere i meget store Partier, og uagtet jeg kun for faa Uger siden har annonceret denne Olie, har den dels ved sin Godhed, dels ved sin billige Pris vundet meget Bifald, hvorom dens betydelige Afsætning vidner, og for det Offentlige er den Fordeel deraf fremkommet, at Prisen paa raffineret Olie, som för min Annonce var 40 ß pr. Pot, nu ved mig er nedsat til 24 ß. Men for at denne ikke blot mig men ogsaa det Offentlige gavnlige Industrie-Green kan fortsættes, er det mig nødvendig at have en eller flere Commissionairer i Kiöbenhavn, der til min Pris i större og mindre Partier udleverer min Olie, til hvem der forlanger den. Vel troer jeg, at det er enhver Fabrikant tilladeligt selv eller ved valgte Commissionairer at lade sine Fabrikata udsælge, men da jeg dog mueligen kunde derved indvikles i Stridigheder med en eller anden Corporation, som derved kunde ansee sig forurettet, saa vover jeg allerunderdanigst at ansøge om, at Det Kongel. Danske Cancellie vil forunde mig Bevilning paa at udsælge min raffinerede Olie i större og mindre Partier ved Personer, som af mig dertil antages. Ieg haaber saameget mere Opfyldelse af denne allerunderdanigste Begiæring, som det Höie Collegium tidligere har meddelt mig en lignende Tilladelse med Hensyn paa en anden Deel af mine Fabrikata, nemlig Papiret og Melet [ovfr. S. 241], som i mange Aar, saavel i större som mindre Partier er af mig blevet udsolgt i Kiöbenhavn.

Til
Det Kongelige Danske Cancellie.

Allerunderdanigst
Joh. Chr. Drewsen
Kammerraad.

Kanc. Ark. — Urtekræmmerlavet udtalte sig under 25 Oktbr. 1824 imod Ansøgningen, og Kjøbenhavns Magistrat sluttede sig i Skrivelse af 3 November 1824 til Lavet. Under 19 November 1824 blev den søgte Bevilling dog udfærdiget, saaledes at Drewsen fik Ret til i Kjøbenhavn at „have Udsalg af den af ham raffinerede Olie i store og smaa Partier, dog maa han kun have eet Udsalgssted, ligesom han og bör svare Næringsskat af den Handel, han saaledes kommer til at drive“ (2det Depts. Registrant 1824, Nr. 1387).

195.

1824, 15 November. Ansøgning fra Joh. Chr. Drewsen om at flytte to af Strandmøllens Melkværne til Aggershvile.

Strandmøllen d. 15 Nov. 1824.

Det er vist det Kongelige Rentekammer bekiendt, at Vandets Aftagelse i vore Søer standser eller dog formindsker mange Vandværkers Drift. Ogsaa jeg lider i min Haandtering meget derved, da min Meelmølle næsten ikke kan bruges, og Egnens Beboere maae søge længere Vei for at faae malet, end ellers var nødvendigt.

Min underdanigste Begiæring er derfor, at det maae tillades mig at opføre en hollandsk Veirmølle for saaledes at kunne bevare for mig og Mine den Deel af mit Levebrød, som ellers er tabt, og forsyne Egnen som hidtil med Meel.

Men da ved Strandmøllen ikke findes et eneste til Opførelsen af en Vindmølle passende Sted, fordi Skoven der bryder alle Vinde, saa seer jeg mig nødsaget til at andrage paa at maatte opføre denne Vindmølle paa en Bakke ved den mig tilhørende Grund, Aggershvile kaldet, omtrent $^1/_2$ Miil fra Strandmøllen.

Denne Begiæring, som Localomstændighederne paanøder mig, thi det var mig naturligvis fordeelagtigere at kunne have Møllen der, hvor jeg boer, haaber jeg saameget mere opfyldt, som jeg derved fierner mig fra alle Egnens Møller blot med Undtagelse af den i Nivaae, der dog bliver 2 Mile fra den nye Mølle og desuden, da den ogsaa er en Vand-

mølle og følgelig standses af samme Aarsag som min, allerede har mere at giöre, end den kan overkomme.

Da jeg i den nye Mølle agter at indlægge to Meelqværne foruden Skalqværn og Grynqværn, og da jeg i min Vandmølle altid har havt 3 Meelqværne foruden Skal- og Grynqværn, saa ansøger jeg ligeledes underdanigst om at maatte paa Strandmøllen vedblive at bruge en Vandqværn for med den at male, hvad jeg selv og mine Folk behøver, dog aldeles ikke til Fremmede. Saalænge jeg selv eier begge Møller, vil jeg naturligvis ikke trænge til denne Qværn, fordi jeg da altid kan fremme min og Mines Maling; men skulde Vindmøllen engang blive solgt fra Strandmøllen, saa kunde dette Værk, hvor omtrent 200 Mennesker leve, ei blot udsættes for megen Forsinkelse af Arbeide, men endog sand Forlegenhed opstaae, naar stille Veirlig indtraf. Saavidt jeg veed, er det jo desuden Hovedgaarde tilladt med Hestemølle at male til eget Brug, og da hos mig leve flere Mennesker end paa nogen Hovedgaard i Danmark, saa synes mig at lige Ret med disse vel kunde tilstaaes mig, ligesom den Omstændighed at jeg vil drive denne Qværn ved Vand, fordi den er bygget der, og ikke ved Hæste, ei at burde giöre Forandring heri, saalænge jeg ei overbevises at bruge denne til anden end egen Maling.

Underdanigst
Joh. Chr. Drewsen.

ad Rentek. 1ste Sj. Kont. Journ. 52, Nr. 1538 (jfr. 43 Nr. 2025). — Under 14 September 1826 fik Drewsen den ønskede Bevilling (Rentek. dske Exped. Prot. 1826, S. 423—424) saaledes „at det Strandmøllen paahvilende Mølleskylds Hartkorn 19 Tdr. 3 skpr. 2 fk. $^2/_3$ alb. forholdsviis fordeles paa den Veirmølle, der saaledes opføres, og Vandmøllen“. — Under 17 Juni 1833 søgte Drewsen om at overføre Strandmøllens sidste Kværn til Fuglevadsmølle (Rentek. 1ste Sj. Kont. Journ. 52 Nr. 1209), men herom hedder det i Journ. 52 Nr. 1538: „Kan ikke bevilges, med mindre samtlige inden en Miils Afstand beliggende Mølle Eieres Samtykke erhverves eller Maletrang bevises, alt i Overensst. med Fr. 3 Junij 25“, og herom blev der under 24 Avgust 1833 tilskrevet Drewsen.

196.

1825, 5 September. Ansøgning fra Joh. Chr. Drewsen om Tilvirkningen af Hærner eller Oliepuder.

Det Kongelige General Toldkammer
og
Commerce Collegium.

Strandmøllen d. 5 Sept. 1825.

Saavidt jeg veed, lod det Kongelige Commerce-Collegium i sin Tid en Sadelmager navnlig Münnich i Kiøbenhavn, af en Hollænder lære at giöre de saakaldte Hærner, der bruges ved Oliemøllerne. Sadelmager Münnich har hidtil giort dem og giort dem meget godt. Men hvad der vel næppe var Collegiets Mening, er indtruffet; nemlig at Münnich holder Sagen hemmelig, som han ogsaa let kan, da han er den eneste, der kiender den. Hertil kommer nu, at han er meget brystsvag og let kan døe og med ham en Sag, hvorpaa Collegiet nok anvendte en Deel, og som er Oliemøllerne vigtig.

Jeg vover derfor at foreslaae, at det Kongelige Gen. Toldk. og Com. Collegium endnu engang vilde anvende noget paa denne Sag og ved at give Münnich en passende Erstatning for sin Hemmelighed faae ham til, medens han endnu kan, at lære Andre denne Fabrikation. Men for at den ikke atter skal blive en Hemmelighed og for at Hærnernes meget höie Priis — jeg har givet 54 Rd. for Parret — kunde nedsættes, vilde det vist være hensigtsmæssigt, at ham paalagdes at tillære i det mindste to Mænd, af hvilke, om det höie Collegium vilde tillade det, jeg meget gierne vilde foreslaae den ene.

Underdanigst
Joh. Chr. Drewsen.

ad Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Journ. DD, Nr. 16 (jfr. CC Nr. 775). — Under 28 Januar 1826 svarer Kollegiet, at det ikke kan indlade sig paa Sagen, da Münnich forgjæves har tilbudt flere herværende Oliemølle-Ejere at oplære deres Arbejdere imod en Betaling af 75 Rd. for hver. — Drewsen drev Oliemølleriet med Kraft; fra 1826 var en Oliemølle ogsaa i Gang paa Springforbi, men i 1831 ophørte hele denne Virksomhed ved Toldbestemmelsen i Frd. 27 August 1831 (s. C. Nyrop: Meddelelser fra Industriens Omraade, 1876, S. 166—167).

197.

1826, 13 Juli. Joh. Chr. Drewsen henleder Kommercekollegiets Opmærksomhed paa en af hans ældste Sön bygget Maskine til Sønderrivning af Klude.

Til
Det Kongelige General Toldkammer
og
Commerce Collegium.

Strandmøllen d. 13 Juli 1826.

Foranlediget ved Det Kongelige General Toldkammer og Commerce Collegii Skrivelse til mig, hvori det meddeler mig Efterretning om den i Anledning af Hr. Marcus Bechs Ansøgning tagne Beslutning, er jeg herved saa frie at indberette Følgende til det höie Collegium.

Efter at jeg havde seet Prøverne af de paa Hr. Bechs Maskine opplukkede Klude, blev det mig tydeligt, at en Maskine, der ligedan kunde synderrive linnede Klude, maatte være til megen Fordeel i min Papirfabrik, da Hollænderen, der drives ved Vand eller Damp, derved fik meget mindre at gjöre og Opplukningen kunde skee ved Kraften af een eller flere Heste. — Dog havde dette maaske forblevet ved den blotte Idee, om ikke min ældste Sön, mig uafvidende, havde efter eget Skiönnende bygget en saadan Maskine, vel i det mindre, men dog stor og kraftfuld nok til at vise, at saadan Opplukning ogsaa kan finde Sted ved linnede Klude.

Da jeg nu af Collegiets Skrivelse har bemærket, at Det er villigt til at give Hr. M. Bech Eneret til at bygge Maskiner af denne Art i Danmark og da deraf rimeligvis vilde følge, at jeg vilde blive uberettiget til at bygge den Maskine i det Store, som jeg nu har i det Smaae, saa vover jeg at giöre det höie Collegium opmærksom paa denne min Söns Opfindelse, og at udbede mig Tilladelse til at bygge og benytte den i det Store, fornemmelig til linnede Klude, om jeg ved fortsatte Forsøg skulde end mere bestyrkes i den Formening, at den kunde vorde mig nyttig.

Jeg bör ikke lade uanmærket, at saaledes som den er, vil den endnu behøve adskillige Forbedringer, men besynderligt skulde det dog være, om den ganske blev som Hr.

Bechs Maskine, der er mig ganske ubekiendt, thi sielden have to Mænd de samme Ideer, om de end arbeide til Opnaaelsen af samme Øiemed.

Skulde Collegiet for at overbevise sig om, at her virkelig allerede er en saadan Maskine, vilde lade den tages i Øiesyn, saa er fra min Side ingen Hindring derimod.

Underdanigst
Joh. Chr. Drewsen.

ad Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Journ. DD, Nr. 602. I Journalens Margen: „Foretages nærmere i Forbindelse med den fra Sidenius indkomne Ansøgning. 25 Juli. — Kammerraad Drewsen svares, at der intet er imod, at han indretter og driver den opfundne Maskine. 7 Oktober." — Kjøbmand R. Sidenius i Maribo ansøgte om Tilladelse til at anlægge et Maskineri til at knuse Knogler og til at kradse Uld af uldne Klude (sst. Nr. 606); Kjøbmand Marcus G. Bech († 1863) etablerede i 1826 en Kradsuldfabrik i Aarhus, og hvor betydelig denne blev, kan ses af en Indberetning til Rentekammeret i 1842 fra Etatsraad G. Garlieb, han taler heri om Industrien i Jylland og siger: „foruden 2de meget gode Klædefabriker ved Veile og Viborg, et Sukkerraffinaderi i Fredericia samt Marcus Bechs bekjendte Uldopplukningsetablissement i Aarhus med sine Filial Indretninger i flere andre jydske Stæder er denne Provinds endnu blottet for betydeligere Fabrikanlæg".

198.

1826, 28 Oktober. Kgl. Reskript til Kommercekollegiet om en af Joh. Chr. Drewsen m. Fl. paatænkt Fajancefabrik.

Vedlagte af Justitsraad og Committeret Bech, Kammerraad Drewsen og Cancellieraad Groth allerunderdanigst indgivne Andragende betreffende Anlægget af et Fajancefabrik m. m. ville Vi allernaadigst have Collegiet tilsendt for herover at nedlægge allerunderdanigst Forestilling, hvori vil blive at tage Hensyn saavel paa, at Porcellainsfabrikken sikkres den Leerart, samme forbruger, som og derpaa, at de Pengeunderstøttelser, der maatte tilstaaes i Anledning af det nye Fajancefabrik, ville blive at udrede af Industrie Fonden.

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Journ. DD Nr. 852. — Kgl. Resolution af 18 November 1826 giver Ansøgerne Tilsagn om Privilegium til at anlægge og drive en Fajancefabrik, naar de nærmere opgive

Stedet, hvor den skal etableres (sst. Nr. 915; Kollegiets Forestilling og den kgl. Resolution findes i Generaltoldkammerets Forestillings- og Resolutions-Protokol for 1826, Nr. 241). Fabriken blev anlagt og kom i Gang paa Søholm, en Ejendom paa Strandvejen i Nærheden af Bellevue, og et Privilegium for den blev udstedt under 26 Oktober 1831 (Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1827—1832, S. 347). Se forøvrigt C. Nyrops Bidr. t. d. dske Industris Historie, 1873, S. 233—236. Interessentskabets Ansøgning er ikke funden. Drewsens Medindbydere vare Hermann Bech, der 1842 døde som Konferensraad og Deputeret i Toldkamret, og Kancelliraad, kgl. militær Apoteker Jens Peter Groth († 1832).

199.

1828, 16 April. Kgl. Resolution om et Laan til Joh. Chr. Drewsen til Anskaffelse af en Dampmaskine og en Papirmaskine.

Allerunderdanigst Forestilling.

Eieren af Papiirfabriken paa Strandmøllen, Kammerraad Drewsen, har andraget, at han fra det Øieblik, Deres Majestæts allernaadigste Bestemmelse om Forbud mod Kludes Udførsel [Pl. 26 Januar 1825] saa væsentligen bidrog til de danske Papiirfabrikers Opkomst, har stræbt at fuldkommengjöre og udvide sin Fabrik.

Men endnu staaer i den Henseende endeel for ham tilbage. Saaledes har han for at kunne fordobble sin nuværende Afsætning af Papiir været betænkt paa et nyt Anlæg, hvis Udførelse alene har været udsat af Mangel paa den dertil fornødne Capital; og det er i denne Anledning, at han ansøger om et Laan af Industriens og Commercens Fond.

Til at drive det nye Værk udfordres en Dampmaskine paa i det mindste 20 Hestes Kraft og til selve Fabrikationen agter han at anskaffe fra Engeland den saakaldte Patent-Papiirmaskine.

Denne Maskine udfører de forskjellige Arbeider, som Papiret i vaad Tilstand gjennemgaaer, og som hidtil ere forrettede ved Menneskehænder. Den danner nemlig Papiir-

massen af Kludene, bringer Massen mellem det uldne Tøi, presser den, aftager Papiret af Töiet, presser det atter og endeligen törrer det ved at vikle det om Kobbervalser, som ere ophedede ved Damp. Saaledes forvandler denne Maskine, der passes af 1 eller 2 Mennesker, i faa Timer Kludene til en fuldkommen afsættelig Handelsvare og dagligen leverer den omtrent 150 Riis Papiir.

Omkostningerne ved Dampmaskinen angiver Supplicanten til 10,000 rbd. og ved Patentmaskinen til 8000 rbd., og det er disse Beløb, tilsammen 18000 rbd., som han ansøger om at maatte forundes ham tillaans af Industriens og Commercens Fond.

Til Sikkerhed for dette Laan tilbyder han 1ste Prioritet i begge Maskiner og 2den Prioritet i den ham tihørende Oliemølle næstefter 8000 rbd., som han i sidstnævnte Eiendom agter at optage hos en privat Mand for derved tildeels at bestride de øvrige Udgifter, som bemeldte nye Anlæg vil medføre til Bygninger, Inventarium p. p., saaledes at Industriens og Commercens Fond, efterhaanden som disse 8000 rbd. blive i 4 Aar afbetalte, rykker tillige op i 1ste Prioritet i Oliemøllen. Derhos tilbyder Supplicanten et aarligt Afdrag af 2000 rbd. dog först fra den Tid, at bemeldte Laan hos privat Mand af 8000 rbd. er i 4 Aar blevet afbetalt.

Collegiet skulde allerunderdanigst bemærke, at vel er det ansøgte Laan betydeligt, men först turde det komme i allernaadiget Betragtning, at Industriens og Commercens Fond er istand til at afholde samme, thi dens Beholdning var ved Udgangen af f. A. 12,257 rbd. (hvoraf næsten 10,000 rbd. rede Sølv), hvortil kommer de reglementerede 30,000 rbd. Sølv for indeværende Aar, saa at der tilsammen er disponibel over 42,000 rbd. Dernest er Papiirtilvirkningen en for Landet naturlig eg ønskelig Fabrikationsgreen, som det ansees af Vigtighed at fremhjelpe til en saadan Grad af Fuldkommenhed og Omfang, som den i Engeland opfundne Patentmaskine er istand til at tilveiebringe for derved at holde Skridt med Udlandets Forbedringer ved Papiirfabrikationen og for at bidrage til at kunne undvære Indførsel fra Udlandet af denne Nødvendigheds Artikel, der hidtil i store Qvantiteter har maattet hentes fra fremmede Steder, hvorved

tillige maa bemærkes, at den omhandlede Patent-Maskine ogsaa i den Henseende er til Fordeel, at den besparer betydeligt i Arbeidsløn, da den udfører det, hvortil flere Menneskers Arbeide har været fornødent. Det allerede nu af Kammerraad Drewsen tilvirkede simplere Skrivpapir, hvoraf han afsætter alt, hvad han kan fabrikere, er af god Bonitet og endog til billigere Priser end endeel af Udlandets, og Collegiet har fuldkommen Grund til at antage, at Patent-Maskinen vilde i en saa driftig og kyndig Mands Hænder som hans drives saa gavnligt, som det er ønskeligt.

Hvad Sikkerheden for Laanet angaaer, da skulde Collegiet allerunderdanigst anbefale den tilbudne af 1ste Prioritet i Maskinerne og 2den Prioritet i Oliemøllen næstefter det private Laan af 8000 rbd. med Rettighed til efterhaanden at optræde i disses Sted til 1ste Prioritet, dog saaledes at Supplicanten tilpligtes aarligen for Collegiet at godtgjöre, at 2000 rbd. hvert Aar er afbetalt paa bemeldte private Laan.

Med Hensyn til den tilbudte Afbetaling til Industriens og Commercens Fond af 2000 rbd. aarligen fra den Tid at regne, at fornævnte private Laan er i 4 Aar afdraget, da skulde Collegiet, forsaavidt Deres Majestæt allernaadigst maatte bevilge Laanet, hertil allerunderdanigst anbefale Supplicanten, da det private Laan er bestemt til i Forening med det af Industrie- og Commerce-Fonden ansøgte Laan at anvendes til det nye Anlæg og saaledes udgjør en integrerende Deel af de til dettes Istandbringelse fornødne samlede Omkostninger.

I øvrigt er det en Selvfølge, at Supplicanten tilpligtes af bemeldte 18000 rbd., som, med Hensyn til at Patent-Maskinen maa forskrives fra Udlandet, allerunderdanigst anbefales at maatte bevilges ham i Sølvmønt, at svare lovlige Renter i hver af de tvende halvaarlige Terminer. Slutteligen formener Collegiet, at det burde paalægges Supplicanten at assurere de omhandlede Maskiner og at tilstaae Enhver, som af Collegiet dertil authoriseredes, Adgang til at gjøre sig fuldkommen bekjendt saavel med Patent-Maskinen som med Indretningen i det Hele.

Herefter tillader Collegiet sig i dybeste Underdanighed at indstille:

At Eieren af Papiirfabriken paa Strandmøllen, Kammerraad Drewsen, maa til Anskaffelsen af en Dampmaskine og en engelsk Patent-Papiir-Maskine ved et nyt Anlæg til Papiir-Fabrikation allernaadigst tilstaaes et Laan af 18,000 rbd. Sølvmønt af Industriens og Commercens Fond, imod at han i den udstædende Obligation til Sikkerhed stiller 1ste Prioritet i bemeldte Maskiner samt 2den Prioritet i den ham tilhørende Oliemølle næstefter 8000 rbd. paa 1ste Prioritet, saaledes at han forpligter sig til af disse 8000 rbd. aarligen at afbetale 2000 rbd., hvilket han for Collegiet har at godtgjøre at være skeet, og at Industriens og Commercens Fond, efterhaanden som dette finder Sted, optræder i 1ste Prioritet i Oliemøllen: imod at han foruden med 4 pC. at forrente Laanet af Industriens og Commercens Fond afbetaler samme med 2000 rbd. Sølvmønt aarligen fra den Tid at regne, at bemeldte private Laan efter det Ovenstaaende er fuldt afdraget: samt imod at han assurerer de omhandlede Maskiner og tilstaaer Enhver, som af Collegiet dertil authoriseres, Adgang til at gjöre sig fuldkommen bekjendt saavel med Patentmaskinen som med Indretningen i det Hele.

Generaltoldkammer- og Commerce-Collegium d. 8de April 1828.

O. R. Sehestedt. Oldenburg. C. F. Schleyer. Kirstein. Schmidt-Phiseldeck. Normann. Lehmann. H. Bech. C. Malling.

Wedel.

Gen.-Toldk.'s dske Forest. og Resol. for 1828, Nr. 92. Under 16 April 1828 faldt en kgl. Resolution i fuld Overensstemmelse med Kollegiets Indstilling. Drewsens Obligation af 11 Avgust 1828 er indført i Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1814—1829, S. 332—335. — Ved kgl. Resolution af 27 Avgust 1828 tilstaas der toldfri Indførsel af Dampmaskinen (se den ovennævnte Forestillingsprotokol for 1828 Nr. 215).

200.

1828, 21 Avgust. Privilegium for C. F. Moberg til en Papirmølle imellem Nærum By og Nymølle.

Vi Frederik den Siette etc. Giöre vitterligt: At Vi paa indkommen allerunderdanigst Ansøgning fra Papiirmager-

svend Carl Friederick Moberg om Privilegium til en Papiirfabriks Anlæg og Drivt paa en ham tilhørende Jordlod imellem Nærum Bye og Nyemølle Fabrik i Kjøbenhavns Amt med Toldfrihed etc. allernaadigst have bevilget etc. (se ovfr. Nr. 192).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1827—1832, S. 131—132. — Det er rimeligvis den her nævnte Fabrik, der sigtes til, naar Fr. Thaarup i sin „Haandbog for Fabrikanter, Haandværkere og Laugs Interessenter" (1832, S. 283) nævner „en Papirfabrik ved Lundtofte".

201.

1828, 23 Avgust. Privilegium for Chr. Matthiessen til en Papirfabrik paa Heslegaard.

Vi Frederik den Siette etc. Giöre vitterligt: At Vi paa indkommen allerunderdanigst Ansøgning fra Os Elskelige, Vor troe Tjener, Capitain af det borgerlige Infanterie, Grosserer og Papiirhandler Christian Matthiessen i Vor Kongelige Residentsstad Kiöbenhavn om Privilegium til en Papiirfabriks Anlæg og Drivt paa Heslegaarden i Kiöbenhavns Amt med Toldfrihed etc. allernaadigst have bevilget etc. (se ovfr. Nr. 192).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1827—1832, S. 132.

202.

1828, 11 December. Privilegium for C. F. Walther til at drive Engelsholms Papirfabrik.

Vi Frederik den Siette etc. Giöre vitterligt: At Vi paa indkommen allerunderdanigst Ansøgning fra Carl Friderich Walther om Privilegium til at drive Engelsholms Papiirfabrik i Randböl Sogn under Veile Amt med Toldfrihed etc. allernaadigst have bevilget etc. (se ovfr. Nr. 192).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1827—1832, S. 157—158. — Privilegiet er overstreget, og i Marginen er tilføjet: „Casseret den 29 November 1841". — Den her nævnte C. F. Walther er muligvis

den samme, til hvem Leonhard Gadebusch 1799 solgte Papirmøllen ved Flensborg (Fabrikfagets Forest. og Resol. 1799, Nr. 32).

203.

1829, 24 Januar. Privilegium for G. A. Lindberg til en Papirmølle paa Kristianshavn.

Vi Frederik den Siette etc. Giör vitterligt: At Vi paa indkommen allerunderdanigst Ansøgning fra Papiirmagersvend Gustav A. Lindberg om Privilegium til en Papiirfabriks Anlæg og Drivt paa Christianshavn med Toldfrihed etc. allernaadigst have bevilget etc. (se ovfr. Nr. 192).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1827—1832, S. 173. — Privilegiet er overstreget, og i Marginen er tilføjet: „casseret d. 11 Februar 1834". Under 26 Juni 1832 fik Papirmager G. A. Lindberg Privilegium til at anlægge og drive en Papirfabrik paa Amagerfælled; ogsaa dette Privilegium er overstreget med Tilføjelsen: „casseret d. 10 Marts 1836" (sst. S. 410). Endelig fik han under 27 Februar 1836 Privilegium paa at anlægge og drive en Papirfabrik i Kjøbenhavn eller paa sammes Grund (sst. 1833—1838, S. 299—300), og dette Privilegium er ikke overstreget.

204.

1829, 26 Juni. Joh. Chr. Drewsen sender Kommercekollegiet et Ark af det förste hvide Papir, der er gjort paa hans Papirmaskine.

Til
Det Kongelige General Toldkammer
og
Commerce Collegium.

Strandmøllen d. 26 Juni 1829.

Hermed sendes et Ark af det förste hvide Papir, som er giort paa min Maskine. Dette Ark er, ligesom det er kommet fra den, uden Præsning og uden Liim; thi jeg anseer det for en Pligt uden Ophold at fremvise Prøve til det Collegium, ved hvis Hjelp jeg blev istand til at giöre et Anlæg, der er det förste i sin Slags i Danmark. — Naar mit

nye Værk om kort Tid er i regelret Gang, skal jeg underrette det höie Collegium derom, thi jeg haaber, at det da ved selv at besee mit Værk, vil overbevise sig om dets hensigtsmæssige Indretning.

Allerærbødigst
Joh. Chr. Drewsen.

ad Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Journ. GG, 1829, Nr. 518. Det nævnte Ark ligger ikke ved Sagen. Maskinen var en saa kaldet *Six Vat Machine* d. v. s. en Maskine, som kan gjöre saa meget Papir som 6 Bøtter; den gik förste Gang d. 20 Juni 1829 (s. Handels- og Industri-Tidende 1830, S. 4).

205.

1830, 22 Maj. Privilegium for L. Culmsen til en Papirmølle i Roskilde

Vi Frederik den Siette etc. Giöre vitterligt: At Vi paa indkommen allerunderdanigst Ansøgning fra Papiirmagersvend Ludvig Culmsen om Privilegium til en Papiirfabriks Anlæg og Drift i Roskilde med Toldfrihed etc. allernaadigst have bevilget etc. (se ovfr. Nr. 192).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1827—1832, S. 235—236. Privilegiet er overstreget, og i Marginen er tilføjet: „casseret d. 15 Decbr. 1831". Under 18 Avgust 1831 udstedtes der Privilegium for Møller Lars Jensen til en Papirfabriks Anlæg og Drift i Roskilde (sst. S. 330); under 17 Marts 1835 fik Jens Andersen Borum et ligelydende Privilegium (sst. 1833—1838, S. 229). — Jfr. ovfr. Nr. 173 S. 245 med Hensyn til Papirmøller i Roskilde samt H. Behrmanns Beskr. af Roskilde (1832 S. 320—1 og 322). Den her nævnte Culmsen (jfr. Nr. 207 og 215) kaldes andensteds Culmsee (Hdls.- og Ind.-Tid., 1838, S. 325).

206.

1831, 5 Marts. Privilegium for C. L. Scheel til en Papirfabrik paa Amagerbro.

Vi Frederik den Siette etc. Giöre vitterligt: At Vi paa indkommen allerunderdanigst Ansøgning fra Os Elskelige, Vor troe Tj ner, Second-Lieutenant ved Kjøbenhavns borgerlige Artillerie, Urtekræmmer Christian Ludvig Scheel om Privilegium til en Papiirfabriks Anlæg og Drift paa Amager-

broe med Toldfrihed etc. allernaadigst have bevilget etc. (s. ovfr. Nr. 192).

Kom. Koll. Ind. og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1827—1832, S. 296—297.

207.

1831, 15 December. Privilegium for L. Culmsen til en Papirfabrik i Kjøbenhavn.

Vi Frederik den Siette etc. Gjöre vitterligt: At Vi paa indkommen allerunderdanigst Ansögning fra Papiirmager Ludvig Culmsen om Privilegium til en Papiirfabriks Anlæg og Drivt i Vor Kongelige Residentsstad Kjøbenhavn med Toldfrihed etc. allernaadigst have bevilget etc. (s. ovfr. Nr. 192).'

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1827—1832, S. 359—360.

208.

1831, 20 December. Privilegium for A. Ernholdt til en Pappapirfabrik i Kjøbenhavn.

Vi Frederik den Siette etc. Giöre vitterligt: At Vi paa indkommen allerunderdanigst Ansøgning fra Straapapiirsfabrikant Adolph Ernholdt om Privilegium til en Papiirfabriks Anlæg og Drift i Vor Kongelige Residentsstad Kiöbenhavn med Toldfrihed etc. allernaadigst have bevilget etc. (s. ovfr. Nr. 192).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1827—1832, S. 360. — Under 14 November 1827 havde Modehandler Adolph Ernholdt af Kjøbenhavn faaet 5 Aars Eneret til at forfærdige Papir af Straa paa den af ham angivne Maade (sst. S. 68—69). Nr. 51 af Handels- og Industri-Tidende for 1824 er trykt paa Straapapir og indeholder nogle Meddelelser om det. Allerede under 23 December 1818 havde Ernholdt faaet Patent paa at lave Papir af Straa (s. Hdls.- og Ind.-Tid. 1827, S. 387).

209.

1832, 7 Januar. Privilegium for O. W. Halberg til en Papirfabrik i Bording Mølle.

Vi Frederik den Siette etc. Giöre vitterligt: At Vi paa indkommen allerunderdanigst Ansøgning fra Oluf Wede Halberg om Privilegium til en Papiirfabriks Anlæg og Drift i Bording Mølle i Ginding Herred, Ringkiöbing Amt, med Toldfrihed etc. allernaadigst have bevilget etc. (s. ovfr. Nr. 192).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1827—1832, S. 365. — Efter J. C. Hald: Ringkjøbing Amt (1833, S. 273) tilvirkede denne Mølle i 1832 288 Ris „ordinært Makulatur".

210.

1832, 17 Marts. Privilegium for A. P. Hansen til en Papirfabrik paa Jerndalsgaarden.

Vi Frederik den Siette etc. Giöre vitterligt: At Vi paa indkommen allerunderdanigst Ansøgning fra Arvefæster Anders Peter Hansen om Privilegium til en Papiirfabriks Anlæg og Drift ved Jerndahlsgaarden i Soderup Sogn, Meerløse Herred, Holbek Amt med Toldfrihed etc. allernaadigst have bevilget etc. (s. ovfr. Nr. 192).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1827—1832, S. 379—380. Privilegiet er overstreget, og i Marginen er tilføjet: „casseret d. 9 Juni 1835".

211.

1832, 1 December. Privilegium for J. B. Nelthropp til at drive Papirfabrikerne paa Ørholm og Nymølle.

Vi Frederik den Siette etc. Gjöre vitterligt: At Vi paa indkommen allerunderdanigst Ansøgning fra John Brumley Nelthropp om Privilegium til at drive Papiirfabrikkerne Ørholm og Nymølle i Kjøbenhavns Amt med Toldfrihed etc. allernaadigst have bevilget etc. (s. ovfr. Nr. 192).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1827—1832, S. 464. 1837 blev der gjort Execution hos Nelthropp (s. Jur. Tidsskr.

XXXVII, 1840, S. 306), Ørholm og Nymølle solgtes, og under 20 Januar 1838 faa islandsk Kjöbmand Johann Gudmann og Premierlöjtnant i det jyske Jægerkorps Carl Jacob Smidt Privilegium til at drive Ørholms og Nymølles Papirfabriker (Prot. f. Priv. 1833—1838, S. 412). Samme Aar indtræder J. C. Modeweg istedenfor J. Gudmann, og i 1843 gaa Fabrikerne over til Grosserer H. L. Danchell, som ved Skjøde af 18 Februar 1854 paany sælger dem til Brødrene Drewsen.

212.

1832, 22 December. Privilegium for P. Hansen til en Papirfabrik i Rimers Mølle.

Vi Frederik den Siette etc. Gjöre vitterligt: At Vi paa indkommen allerunderdanigst Ansøgning fra Peter Hansen om Privilegium til en Papiirfabriks Anlæg og Drift i Rimers Mølle ved Roeskilde med Toldfrihed etc. allernaadigst have bevilget etc. (s. ovfr. Nr. 192).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1827—1832, S. 473. Møllen, der tidligere skal have heddet Klostermølle, kaldes Rimors Mølle i H. Behrmanns Beskrivelse af Roskilde (1832, S. 322—323).

213.

1833, 16 April. Privilegium for H. Wennecke til en Papirfabrik paa Nyraad

Vi Frederik den Siette etc. Gjöre vitterligt: At Vi paa indkommen allerunderdanigst Ansøgning fra Papiirmagermester Harry Wennecke om Privilegium til en Papiirfabriks Anlæg og Drift paa Nyeraads Grund i Præstøe Amt med Toldfrihed etc. allernaadigst have bevilget etc. (s. ovfr. Nr. 192).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1833—1838, S. 42—43.

214.

1833, 29 Maj. Privilegium for G. Belfour til en Papirfabrik i Alsted.

Vi Frederik den Siette etc. Giøre vitterligt: At Vi paa indkommen allerunderdanigst Ansøgning fra Os Elskelige

Vor troe Tjener afskediget Lieutenant G. Belfour om Privilegium til en Papiirfabriks Anlæg og Drift i Alsted, Soröe Amt, med Toldfrihed etc. allernaadigst have bevilget etc. (s. ovfr. Nr. 192).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1833—1838, S. 52. Privilegiet er overstreget, og i Marginen er bemærket: „Casseret d. 15 Aug. 1837". — Under 30 Marts 1837 faar Adolph Simonsen Privilegium til en Papirfabrik ved Alsted Mølle i Sorø Amt (sst. S. 362—363); under 11 November 1845 faar endelig Hans Christian Rasmussen Privilegium til at drive en Papirfabrik paa Alstedmark (sst. 1839—1848, S. 313).

215.

1833, 30 Maj. Privilegium for L. Culmsen til en Papirfabrik i Brøndbyøster.

Vi Frederik den Siette etc. Gjöre vitterligt: At Vi paa indkommen allerunderdanigst Ansøgning fra Papiirmager Ludvig Culmsen om Privilegium til en Papiirfabriks Anlæg og Drift i Bröndbyeøster, Kiöbenhavns Amt, med Toldfrihed etc. allernaadigst have bevilget etc. (s. ovfr. Nr. 192).

Kom. Koll Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1833—1838, S. 70—71. — Culmsee's Fabrik i Brøndbyøster, Ludvigshaab kaldet, var den förste, der her i Landet tilvirkede Tagpap (s. Handels- og Industri-Tidende, 1838, S. 325—326).

216.

1834, 15 Januar. Kgl. Resolution om at Joh. Chr. Drewsen toldfrit maa indføre et Parti Svovlsyre.

Allerunderdanigst Forestilling.

Eieren af Papiirfabrikken paa Strandmøllen, Kammerraad Drewsen, har ansøgt om toldfrie Indførsel af 1146 ℔ Svovlsyre, som fra Lybeck ere ankomne hertil for at anvendes ved hans Fabrik.

Ved det Supplikanten til hans Papiirfabriks Drivt under 24 December 1822 meddeelte Privilegium er ham allernaadigst tilstaaet Toldfrihed paa saadanne raae Materialier, som paa den Tid anvendtes til Papiirfabrikation, men da oven-

nævnte Artikel först sildigere paa Grund af de i Fabrikationen gjorte Fremskridt er bleven fornøden til Fabrikkens Drivt, kan Svovlsyre, som ikke nævnt i Privilegiet, ei heller efter dette indgaae toldfrit.

Da imidlertid en begunstiget Indførsel af denne Artikel ikke alene er ønskelig for Supplikanten men ogsaa stemmer med Reglen for Fabrikkers Toldbegunstigelse, maa Collegiet allerunderdanigst have Supplikanten anbefalet til, ligesom forhen er skeet, allernaadigst at forundes toldfrie Indførsel af det forlangte Partie Svovlsyre.

Men da det med Hensyn til at Grosserer Joseph Owen har her i Staden etableret en Fabrik for Tilvirkningen af Svovlsyre, formeentligen vil være saameget mere unødvendigt for Fabrikker i Fremtiden at indføre Svovlsyre fra Udlandet, som han leverer den til særdeles billige Priser, skulde Collegiet allerunderdanigst bemærke, at Kammerraad Drewsen har erklæret, at det her omhandlede Partie Svovlsyre er en Rest af en Bestilling, som han har ordineret, förend Owen begyndte at sælge denne Artikel.

Det indstilles herefter i dybeste Underdaninghed:

At Kammerraad Drewsen maa til Brug ved sin Papiirfabrik toldfrit indføre 1146 ℔ Svovlsyre imod at afgive sædvanlig Forsikkring paa Troe og Love om Anvendelsen til Fabrikkens Brug.

General-Toldkammer og Commerce-Collegium d. 7de Januar 1834.

F. Lowzow. C. F. Schleyer. Kirstein. Lehmann. Thonning. C. Malling. Wedel. G. Garlieb. Jensen.

Stockmann.

General-Toldk.'s dske Forestillr og Resolutioner for 1834 Nr. 13. — Under 15 Januar 1834 faldt en kgl. Resol. i Overensstemmelse med den gjorte Indstilling (sst.).

217.

1834, 10 Maj. Privilegium for O. P. Juul til en Papirfabrik i Kjøbenhavn.

Vi Frederik den Siette etc. Gjöre vitterligt: At Vi paa indkommen allerunderdanigst Ansøgning fra Os Elskelig

Krigs-Cancellie-Secretair og Cancellist i Vort General Commissariats-Collegium Ole Peter Juul om Privilegium til en Papiirfabriks Anlæg og Drivt i Vor Kongelige Residentsstad Kiöbenhavn eller paa sammes Grund med Toldfrihed etc. allernaadigst have bevilget etc. (se ovfr. Nr. 192).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1833—1838, S. 173.

218.

1834, 28 Maj. Kgl. Resolution om et Laan til Joh. Chr. Drewsen til Udvidelse af hans Papirfabrikation.

Allerunderdanigst Forestilling.

Ved Deres Majestæts allerhöieste Resolution af 16de April 1828 blev Eieren af Papiirfabrikken paa Strandmøllen, Kammerraad Drewsen allernaadigst forundt til Anskaffelsen af en Dampmaskine og en engelsk Patent-Papiir-Maskine et Laan af 18000 rbd. Sølvmønt af Industrie- og Commercefonden, imod at han ved Obligation gav Sikkerhed med 1ste Prioritets Panteret i bemeldte Maskine samt 2den Prioritet i den ham tilhørende Oliemølle næstefter 8000 rbd., saaledes at han forpligtede sig til, hvilket han for Collegiet havde at godtgiöre, derpaa aarligen at afdrage 2000 rbd og indvilgede i, at Industrie- og Commercefonden, efterhaanden som Afbetalingen finder Sted, optræder til 1ste Prioritet i Oliemøllen. Det blev ham derhos allernaadigst paalagt at forrente Laanet af Industrie- og Commercefonden og at afbetale samme med 2000 rbd Sølvmønt aarligen fra den Tid at regne, da det private Laan var fuldt afdraget, samt at holde de omhandlede Maskiner assurerede og at tilstaae Enhver, som dertil af Collegiet authoriseres, Adgang til at gjöre sig fuldkommen bekjendt med Patentmaskinen og Indretningen i det Hele.

Af Laanet ere Renterne rigtigen betalte til afvigte 11te December Termin og ved til Collegiet indsendte Tilstaaelser er det godtgjort, at han paa det private Laan har afbetalt 6000 rbd, hvorved Industrie- og Commerce-Fonden altsaa har opnaaet 2den Prioritet i Oliemøllen efter 2000 rbd istedetfor oprindeligen efter 8000 rbd. Uagtet Afdrag paa Laanet af denne Fond först skulde begynde, naar det pri-

vate Laan var fuldt afdraget i Aaret 1832, saa har Kammerraad Drewsen dog, da han ikke saae sig istand dertil paa Grund af flere ved Papiirmaskinen foretagne höist nödvendige men bekostelige Forbedringer udredet Afdrag til Fonden i Aaret 1833 med ialt 2000 rbd Sölvmønt, saa at hans Gjæld til denne for Tiden ikkun udgjör 16,000 rbd Sölvmønt.

Den heldige Fremgang, som hans Fabrikation har opnaaet ved Patentmaskinen og de betydelige Bestillinger, han bestandigen erholder paa Pak- og Trykpapiir, men som han, uagtet han aarligen tilvirker ca. 40,000 Riis, langtfra ikke kan tilfredsstille, har fremkaldet hans Beslutning om at anskaffe en nye Papiirmaskine med alle de nu brugelige Forbedringer tilligemed en Dampmaskine til 40 Hestes Kraft og at opföre de dertil fornödne Bygninger nemlig en stor Bygning paa 2 Etager og en mindre for Dampmaskinen og 6 Hollændere paa 1 Etage samt endeligen grave en Canal fra Dyrehaugen til Strandveien med dertil hörende Broer.

Til at anlægge et saadant fra den nærværende Papiirfabrik aldeles uafhængigt Værk, bemærker Kammerraad Drewsen, at der vil udfordres en Capital af ca. 50,000 rbd, hvoraf han deels ved egen Formue og deels ved privat Credit er i Besiddelse af den störste Deel men mangler endnu 12,000 rbd, som han ansøger om at forundes som Laan af Industrie- og Commerce-Fonden.

Efter Tilbud kan Supplikanten erholde Papiirmaskinen fra London for £ St. 1037 under Vilkaar i det förste Aar at være fri for Afdrag og Renter men siden at udrede Betalingen i 3 paa hinanden følgende Aar og at svare $3^1/_2$ pCt. i Rente. Ligeledes er ham lovet et privat Laan af £. St. 1800 mod förste Prioritet i Dampmaskinen, der vil koste circa 1850 £. St., og at forrente med 4 % samt afdrage med 2000 rbd. aarligen.

Til Sikkerhed for Industri- og Commercefonden tilbyder Supplikanten 1ste Prioritet i Bygningerne og Maskineriet og 2den oprykkende Prioritet i Damp- og Papiirmaskinerne efter respective £. St. 1850 og 1037 og endeligen tilbyder han at forrente Laanet og efter 4 Aars Forløb at udrede saadanne Afdrag, som maatte allernaadigst bestemmes.

Fabrik-Directeuren, hvis Erklæring er indhentet over dette Andragende har yttret, at saavel Papiirfabrikationens Vigtighed for Landet som Kammerraad Drewsens Drivtighed og Duelighed tale for Bevilgelsen af det ansøgte Laan, hvorved en saa betydelig Udvidelse af hans Virksomhed tilsigtes.

Med Hensyn til den tilbudne Sikkerhed bemærker Fabrik-Directeuren, at denne maa ansees fyldestgjörende, naar der sees hen til det korte Tidsrum af 4 Aar, hvorefter Industrie- og Commerce-Fonden stiger op til 1ste Prioritet i et saa kostbart Værk, og naar det iagttages, hvormed Kammerraad Drewsen har erklæret sig tilfreds, at Laanet ikke udbetales, förend Bygningerne, hvori strax gives 1ste Prioritet, ere færdige. Fabrik-Directeuren anbefaler derfor paa bedste Maade Ansøgningen.

Ogsaa Collegiet anseer det ønskeligt, at Strandmøllens allerede betydelige Papiirfabrikation udvides og bringes til at tilvirke Skrivpapirer, hvilket nu ikkun skeer, efter Kammerraad Drewsens Forklaring, i en ringe Grad, da han, som allerunderdanigst forhen bemærket, har större Bestillinger paa Pak- og Trykpapiir, end han er istand til at præstere, og hans nærværende Papiirmaskine savner de sildigere opfundne fornemmeligen til Skrivpapiir-Fabrikationen sigtende Forbedringer. Han anbefales derfor allerunderdanigst til endvidere at laanes den ansøgte Sum af 12,000 rbd. Sølvmønt, som han angiver at mangle i den til Foretagendets Udførelse fornødne Sum.

Men da Sikkerheden for Laanet först kan antages at være tilstæde, naar Bygningerne med flere dermed i Forbindelse staaende Indretninger ere opførte og anlagte, samt naar Maskinerne ere fuldfærdige og i behörig Drivt, skulde Collegiet med Fabrik-Directeuren formene, at Laanet först bör udbetales ham, naar dette er opnaaet.

Supplikantens Tilbud om 1ste Prioritets Panteret i Bygningerne og de dertil hørende Vandværker samt 2den opstigende Prioritet i Dampmaskinen og Papiirmaskinen næstefter resp. 1800 £. St. og 1037 £. St. paa förste anseer Collegiet efter Omstændighederne antagelig, naar det derhos gjöres til Pligt for ham stedse at holde Pantet behörigt assureret; at godtgjöre, at der paa den foregaaende Prioritet i

Dampmaskinen og Papiirmaskinen aarligen erlægges de stipulerede Afdrag og derhos at vedblive at holde sit Liv assureret for den Summa af 1000 £. St., som Vedkommende, der forstrækker ham med 1800 £. St., har betinget sig, indtil Industrie og Commercefonden træder i Besiddelse af 1ste Prioritet saavel i Papirmaskinen som i Dampmaskinen.

Hvad Supplikantens Tilbud angaaer om aarligen at forrente Laanet med 4 % og Ønske om, at Afdragene paa Laanet maatte först tage sin Begyndelse 4 Aar, efterat det er ham udbetalt, troer Collegiet ligeledes at kunne anbefale som en passende Begunstigelse for det nye Anlæg.

Afdraget og Vilkaarene for dette, som Supplikanten har henstillet til Deres Majestæts allernaadigste Bestemmelse, troer Collegiet at kunde bestemmes saaledes, at han aarligen udreder 1000 rbd. med Halvdelen i hver af de sædvanlige Terminer.

Endeligen skulde Collegiet ansee det ønskeligt, at det paalægges Kammerraad Drewsen som Forpligtelse at indvilge i, at Enhver, som Collegiet dertil maatte authorisere, gives fri Adgang til Maskinerne i det ny Værk.

Det indstilles saaledes i dybeste Underdanighed:

At Eieren af Strandmøllen, Kammerraad Johan Christian Drewsen maa af Industriens og Commercens Fond allernaadigst forundes et Laan af 12,000 rbd Sølvmønt til Anlægget af en ny Papiirfabrik med Dampmaskine og Papiirmaskine paa bemeldte hans Eiendom under følgende Vilkaar:

a. At Summen först udbetales, naar det nye Værk saavel med Hensyn til Bygningerne som Maskinerne er fuldt færdigt og i behørig Drivt.

b. At der fra Obligationens Dato svares 4 pCt. aarlig Rente, som erlægges med Halvdelen i hver af de sædvanlige halvaarlige Terminer.

c. At Afdragene begynde 4 Aar, efterat Obligationen er udstædt, og afbetales fra den Tid med 1000 rbd Sølvmønt aarligen i de sædvanlige halvaarlige Terminer, hver Gang med det Halve, men at Debitor under det Tidsløb, hvori han er fritaget for Afdrag, aarligen har at godtgjöre for Collegiet at have paa Papiirmaskinen og Dampmaskinen udredet de stipulerede Afdrag.

d. At der som Sikkerhed for Laanet gives Industrie og Commerce-Fonden 1ste Prioritet i Bygningerne med tilhørende Vandværk og 2den Prioritet i Papiirmaskinen og Dampmaskinen, saaledes at dens Fordring oprykker til 1ste, efterhaanden som der afbetales paa disse, og at Debitor vedbliver at holde sit Liv assureret for 1000 £. St., indtil Fonden erholder 1ste Prioritet i hele den nye Papiirfabrik.

e. At han aarligen godtgjör, at Bygningerne og Maskinerne holdes assurerede, og underkaster sig, at Enhver, som Collegiet dertil authoriserer, tilstædes uhindret Adgang til Maskinerne for at undersøge dem.

General-Toldkammer- og Commerce-Collegium d. 20de Mai 1834.

F. Lowzow. Lehmann. Thonning. H. Bech. C. Malling. Wedel. G. Garlieb. Jensen

Stockmann.

Gen. Toldk.'s dske Forestillinger og Resolutioner for 1834 Nr. 137. Under 28 Maj 1834 faldt en kgl. Resol. i Overensstemmelse med den gjorte Indstilling (sst.). — Drewsen førte i 1840 en Polemik med Professor J. Wilkens om Maskinpapirets Godhed (Kbhvnsposten 1840 Nr. 19, 24, 30; Fædrelandet 1840 S. 360, 552; jfr. Nyt Mag. f. Kunstn. og Hdv. I, 1837, S. 36; V, 1841, S. 361—368; VI, 1842, S. 385—392).

219.

1834, 3 Juli. Privilegium for P. Chr. Deichmann til en Papirfabrik paa Kjøbenhavns Grund.

Vi Frederik den Siette etc. Gjöre vitterligt: At Vi paa indkommen allerunderdanigst Ansøgning fra Peter Christian Deichmann om Privilegium til en Papiirfabriks Anlæg og Drift paa Vor Kongelige Residentsstad Kiöbenhavns Grund med Toldfrihed etc. allernaadigst have bevilget etc. (se ovfr. Nr. 192).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1833—1838, S. 183. — Papirfabriken blev anlagt i et Sted paa Glaciet, Elisabethsminde kaldet, hvor Deichmann allerede havde en Chokoladefabrik. Den nedlagdes efter faa Aars Forløb (H. P. Selmer: Nekrol. Saml. I, 1849, S. 224 jfr. C. Nyrop: Bidr. t. d. dske Boghandels Hist., II, 1870, S. 148). Jfr. ndfr. Nr. 232.

220.

1834, 16 August. Privilegium for H. G. Benjaminsen og K. G. Birkmose til en Papirfabrik i Rindom Sogn.

Vi Frederik den Siette etc. Gjöre vitterligt: At Vi paa indkommen allerunderdanigst Ansøgning fra Papiirmagersvend Henning Gynther Benjaminsen og Knud Gravesen Birkmose om Privilegium til en Papiirfabriks Anlæg og Drift i Rindom Sogn, Ringkiöbing Amt, med Toldfrihed etc. allernaadigst have bevilget etc. (se ovfr. Nr. 192).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1833—1838, S. 192—193

221.

1834, 25 September. Privilegium for V. Hansen til en Papirfabrik i Kjøbenhavn.

Vi Frederik den Siette etc. Gjöre vitterligt: At Vi paa indkommen allerunderdanigst Ansøgning fra Os Elskelige Krigscancelliesecretair Vilhelm Hansen om Privilegium til en Papiir-Fabriks Anlæg og Drift i Vor Kongelige Residentsstad Kjöbenhavn med Toldfrihed etc. allernaadigst have bevilget etc. (se ovfr. Nr. 192).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1833—1838, S. 200—201.

222.

1835, 20 Januar. Privilegium for S. C. Rasmussen til en Papirfabrik i Faaborg.

Vi Frederik den Siette etc. Gjöre vitterligt: At Vi paa indkommen allerunderdanigst Ansøgning fra Papiirmagersvend Sophus Carl Rasmussen om Privilegium til en Papiirfabriks Anlæg og Drivt i Faaborg med Toldfrihed etc. allernaadigst have bevilget etc. (se ovfr. Nr. 192).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1833—1838, S. 218. Privilegiet er overstreget, og i Marginen er bemærket: „casseret d. 31 Decbr. 1835". — Jfr. ndfr. Nr. 228.

223.

1835, 12 Februar. Ansøgning fra H. J. Bing om at maatte anlægge en Papirfabrik.

Stempel.
42 Rbsk. Sølv.

Til Kongen!

Kiöbenhavn d. 12 Februar 1835.

Paa Grund af mit Ønske om en fremtidig mere udvidet Virkekreds tillader jeg mig allerunderdanigst at ansøge Deres Majestæt om en allernaadigst Bevilling til et Papirfabriques Anlæg og Drift med Dampkraft paa en mig tilhørende Parcel af Blaagaards Jorder Litr. W. Nr. 1, ligesom jeg ogsaa allerunderdanigst anholder om Toldfrihed paa de raae Materialier, jeg til Fabrikationen fra fremmede Steder behøver.

Da jeg agter med samme at sætte i Forbindelse en Maskine for at oprive uldne Klude, tillader jeg mig fremdeles at ansøge allerunderdanigst om, at de Begunstigelser, der med Hensyn til Udførselen i Almindelighed skjænkes Entrepreneurerne af lignende Anlæg her i Landet, ogsaa allernaadigst maatte tildeles mig, for at jeg saaledes i denne Henseende ligemeget begunstiget kan fremme en for Landets Industrie vistnok nyttig Concurrence.

Da jeg med Hensyn til Papirfabriquens Bestyrelse agter at antage en duelig Papirmager, haaber jeg, at der for denne min allerunderdanigste Ansøgnings Bevilling ingen Hindring vil være i Veien, og henlever i Haab om allernaadigst Bönhørelse.

allerunderdanigst
Heimann Jacob Bing.

ad Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Journ. 1835 Nr. 303. — Under 20 Februar s.A. skriver Bing til Kommercekollegiet, at han paa Grund af indtraadte Omstændigheder anmoder om, at der intet Hensyn tages til den indgivne Ansøgning. Herefter blev der ikke foretaget videre ved Sagen, men Ansøgningen var allerede sendt Kjøbenhavns Magistrat til Betænkning, denne foreligger derfor ligesom en Betænkning af 13 Marts 1835, dateret Kjøbenhavns Kæmner Kontor og underskreven Mouritzen. I denne hedder det: „Om Fabrikanlæg med Dampkraft paa den ommeldte Jordlod kan blive til Skade eller Ulempe for dem, der

allerede have eller i Tiden maatte opføre Bygninger i Nærheden deraf, tör jeg ikke indlade mig paa at meddeele nogen Yttring om, da det formeentligen meget beroer paa, hvorledes Indretningen ved förste Anlæg udføres; thi den af Urtekræmmer P. C. Deichmann & Comp. ved Farimagsveien imellem Nörrebroe og Ladegaardsveien anlagte Cocholade (sic) og Papiirfabriqve [s. ovfr. S. 288], som drives ved Dampkraft, udbreder til visse Tider den vederstyggeligste Rög baade over de nærmest tilgrændsende Ejendomme saavelsom Veje og de langs med Søerne anlagte Promenader, at det især for Svage maae være skadeligt at blive indhyllet deri, ej at tale om at Klæder og andre Ting fordærves derved; derimod findes, at Isenkræmmer Heegaards Jernstøberie, hvori der vistnok forbruges langt större Qvantum Steenkull end hos Deichmann, næsten aldeeles ingen Røg giver eller, saavidt mig bekiendt, i mindste Maade generer Naboerne, hvilket ikke var Tilfældet med det andet forhen paa Blaaegaard værende Jernstøberie, som tilhørte Weiss, hvorover alle Tilgrændsende førte den meest grundede Anke". — Se om H. J. Bing hos C. Nyrop: Bidr. t. d. dske Industris Hist., 1873, S. 252 flg.

224.

1835, 7 April. Privilegium for A. Hansen til en Papirfabrik i Sonnerup Sogn.

Vi Frederik den Siette etc. Gjöre vitterligt: At Vi paa indkommen allerunderdanigst Ansøgning fra Møller Anders Hansen om Privilegium til en Papiirfabriks Anlæg og Drift i øverste Vintremølle i Sonnerup Sogn, Leire Herred, Kiöbenhavns Amt med Toldfrihed etc. allernaadigst have bevilget etc. (se ovfr. Nr. 192).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1833—1838, S. 232.

225.

1835, 11 Juni. Privilegium for Chr. Raun til en Papirfabrik ved Svendborg.

Vi Frederik den Siette etc. Gjöre vitterligt: At Vi paa indkommen allerunderdanigst Ansøgning fra Garver Christian Raun, Dannebrogsmand, om Privilegium til en Papiirfabriks Anlæg og Drift ved Svendborg med Toldfrihed etc. allernaadigst have bevilget etc. (se ovfr. Nr. 192).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1833—1838, S. 251.

226.

1835, 18 Juli. Privilegium for E. Hertz til en Papirfabrik paa Vesterbro ved Kjøbenhavn.

Vi Frederik den Siette etc. Giöre vitterligt: At Vi paa indkommen allerunderdanigst Ansøgning fra Garvermester Emanuel Hertz om Privilegium til en Papiirfabriks Anlæg og Drift paa Vesterbro udenfor Vor Kongelige Residentsstad Kjøbenhavn med Toldfrihed etc. allernaadigst have bevilget etc. (se ovfr. Nr. 192).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1833—1838, S. 258—259.

227.

1835, 18 Juli. Privilegium for H. Lau og A. Rasmussen til en Papirfabrik i Vester-Skjerninge.

Vi Frederik den Siette etc. Gjöre vitterligt: At Vi paa indkommen allerunderdanigst Ansøgning fra Møllebygger Hans Lau og Anders Rasmussen om Privilegium til en Papiirfabriks Anlæg og Drift i Vesterskjerninge Sogn, Salling Herred, Svendborg Amt, med Toldfrihed etc. allernaadigst have bevilget etc. (se ovfr. Nr. 192).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1833—1838, S. 259—260.

228.

1835, 3 November. Privilegium for S. C. Rasmussen til en Papirfabrik paa Holstenshus.

Vi Frederik den Siette etc. Gjöre vitterligt: At Vi paa indkommen allerunderdanigst Ansøgning fra Papiirfabrikant Sophus Carl Rasmussen om Privilegium til en Papiirfabriks Anlæg og Drift ved Kaleko Bye i Diernisse Sogn under Baroniet Holstenshuus med Toldfrihed etc. allernaadigst have bevilget etc. (se ovfr. Nr. 192).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1833—1838, S. 276.

229.

1835, 24 December. Privilegium for L. F. Tegner til en Papirfabrik ved Helsingør.

Vi Frederik den Siette etc. Gjöre vitterligt: At Vi paa indkommen allerunderdanigst Ansøgning fra Os Elskelig Lieutenant ved Helsingörs borgerlige Artilleriecorps Ludvig Ferdinand Tegner om Privilegium til en Papiirfabriks Anlæg og Drivt ved Helsingør med Toldfrihed etc. allernaadigst have bevilget etc. (se ovfr. Nr. 192).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.Fagets Prot. f. Priv. 1833—1838, S. 284—285.

230.

1836, 27 Avgust. Privilegium for J. P. Culmsee til en Papirfabrik paa Bornholm.

Vi Frederik den Siette etc. Giöre vitterligt: At Vi paa indkommen allerunderdanigst Ansøgning fra Papiirmagersvend Jörgen Peter Culmsee om Privilegium til en Papiirfabriks Anlæg og Drivt paa vort Land Bornholm paa det ham ifølge Vor allerhöieste Resolution af 21 Juni d. A. i Fæste overdragne Sted med Toldfrihed etc. allernaadigst have bevilget etc. (se ovfr. Nr. 192).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1833—1838, S. 325—326.

231.

1837, 18 April. Drewsen & Sönner giver Oplysning om Strandmøllens Forbrug af Kul.

Det
Kongelige General-Toldkammer
og
Commerce Collegium.

Strandmøllen d. 18 April 1837.

Vi tillade os herved at fremsende en Attest fra Dhrr. I. P. Suhr & Sön, hvilken godtgiör, at vi fra det nævnte

Handelshuus i Aarene 1835 og 1836, have erholdt leverede her paa Strandmøllen 2657 Tønder Stenkul, og vi tilföie vor Forsikkring paa Troe og Love, at samtlige disse Stenkul ene og alene anvendes under vore Dampkiedler paa Strandmøllen. — Den allernaadigst tilstaaede Nedsættelse i Told paa Stenkul, som anvendes til fornævnte Øiemed, udbede vi os for disse 2657 Tdr. til Betaling anvist.

Allerærbødigst
Drewsen og Sönner.

ad Kbhvns Toldkontors Journ. 1840 Nr. 346. Af Bilaget fremgaar det, at Suhr & Sön har leveret Drewsen & Sönner 560 Tdr. i Novbr. 1835 og 2097 Tdr. i Juli 1836. — Efter Ansøgning fra Handelshuset Suhr & Sön som Forpagter af Valseværket paa Frederiksværk var der under 29 April 1835 falden en kgl. Resolution, hvori det hedder, at „det Qvantum Steenkul, der medgaaer til Dampmaskinens Drift [paa Frederiksværk] istedetfor at svare den nu anordnede Told af 16 ß pr. Tønde ikkun skal fortoldes med den Störrelse, som Tarif-Commissionen agter at bringe i Forslag for Fortoldning af Steenkul i Almindelighed, og skal denne Nedsættelse i Tolden komme samtlige Dampmaskiner i Vort Kongerige Danmark og Vore Hertugdömmer tilgode“ (Gen. Toldk. dske Forest. og Resol. for 1835 Nr. 80). Det var i Overensstemmelse hermed, at Drewsen søgte Toldgodtgjörelse; forinden denne tilstodes, blev der afkrævet ham en Erklæring om, hvor stor en Del af de 2657 Tdr. Kul der var brugt för den 1 Januar 1837. Under 23 Maj 1837 tilstodes Godtgjörelsen, 4 Sk. pr. Td. (Kbhvns Toldkontors Journ. 1840 Nr. 346). — I de förste Aar anvendte Drewsen Tørv til at fyre med under Dampkjedlerne (Mag. f. K. og Hdv. 2 R., IV, 1833, S. 69 og J. Ph. Hage: Kbhvns Amt, 1839, S. 247 og 273).

232.

1837, 20 April. Privilegium for P. Chr. Deichmann til en Papirfabrik paa Brönsholmsdal.

Vi Frederik den Siette etc. Gjöre vitterligt: At Vi paa indkommen allerunderdanigst Ansøgning fra Papiirfabrikant Peter Christian Deichmann om Privilegium til en Papiirfabriks Anlæg og Drift paa Brönsholmsdal under Hirschholms Birk, Frederiksborg Amt, med Toldfrihed etc. allernaadigst have bevilget etc. (se ovfr. Nr. 192).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1833—1838, S. 364—365. — Papirfabriken brændte 1840. Allerede tidligere havde han anlagt en Papir-

fabrik paa Havreholm mellem Helsingør og Esrom (se H. P. Selmers Nekrologiske Saml. I, 1849, S. 225), men nogen Bevilling hertil for ham er ikke funden. 1840 skal han have solgt den til P. Culmsee, fra hvem den i 1848 gik over til dennes Broder F. L. Culmsee, der igjen afstaar den til sin Sön V. Culmsee, † 19 Marts 1877 (jfr. C. Nyrop: Bidrag til den danske Boghandels Historie II, 1870, S. 176). Jfr. ovfr. S. 288.

233.

1837, 9 December. Privilegium for J. G. Lund til en Papirfabrik i Thisted.

Vi Frederik den Siette etc. Gjöre vitterligt: At Vi paa indkommen allerunderdanigst Ansøgning fra Consul og Translateur Johan G. Lund om Privilegium til en Papiirfabriks Anlæg og Drivt i Thisted med Toldfrihed etc. allernaadigst have bevilget etc. (se ovfr. Nr. 192).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1833—38, S. 406. — Privilegiet er overstreget, og i Marginen læses: „Casseret 25 Nov. 1842". — Translatør Johan Grön Lund i Thisted erholdt under 4 April 1823 Bogtrykkeriprivilegium (se Skand. Bogtr.-Tid. 1875, S. 60).

234.

1838, 5 Februar. Drewsen & Sønner giver Oplysning om Strandmøllens Forbrug af Kul.

Til
Det Kongelige General Toldkammer
og
Commerce Collegium.

Strandmøllen d. 5 Febr. 1838.

Efter indlagte Attester fra Hr. Toldforvalter Kaufeldt have vi indført

2600 Tønder engelske Steenkul og
340 Tønder do. fra Sverrig.

Desuden have vi af Hr. Grosserer Gordon kiöbt = 400 Tønder engelske Kul eller ialt 3340 Tønder, paa hvilke vi haabe, det höie Collegium vil behage at lade os udbetale den Fabrikerne allernaadigst tilstaaede Godtgiörelse.

Allerærbødigst
Drewsen og Sönner.

ad Kbhvns Toldkontors Journ. 1840 Nr. 346. Vedlagt en Erklæring fra Toldforvalter Kaufeldt og en anden fra Grosserer Gordon. — I Skr. af 27 Febr. 1838 opfordrer Collegiet Drewsen til at indberette, hvad der af det nævnte Kvantum var forbrugt ved Aarets Udgang eller, hvis dette ikke kan ske, da at indberette, naar det omhandlede fulde Kvantum er forbrugt. I Skrivelse af 15 Maj s. A. meddeler Drewsen, at Kullene „netop i Dag" er opbrugte. Under 2 Juni 1838 tilstodes Godtgjörelsen (sst.).

235.

1838, 7 August. Privilegium for Grev Schulin til en Papirfabrik paa Frederiksdal.

Vi Frederik den Siette etc. Gjöre vitterligt: At Vi paa indkommen allerunderdanigst Ansøgning fra Os Elskelig Johan Sigismund Greve af Schulin om Privilegium til en Papiirfabriks Anlæg og Drivt paa Frederiksdal i Kiöbenhavns Amt med Toldfrihed etc. allernaadigst have bevilget etc. (se ovfr. Nr. 192).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1833—1838, S. 453—454.

236.

1840. Andragende fra Joh. Chr. Drewsen om et Laan til Anlæggelsen af et Maskinhørspinderi.

Kammerraad Joh. Chr. Drewsen paa Strandmøllen, som agter i Forbindelse med sin Papirfabrikation at drive et Maskin-Hörspinderie, andrager om Tilladelse til mod 1ste Prioritet i Strandmøllen at optage et Laan af 40,000 Rd., dog saaledes at de nærværende Laan, 24,000 Rd., indfries. (Tilhöjre i Marginen læses følgende Tilföjelse: Til Statsgieldsdirectionen med Anbefaling. 24 Marts [1840]).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Journ. 1840, Nr. 351. Selve Ansøgningen synes tabt. — Det er ikke uden Interesse at se Drewsen paa denne Tid ville oprette et Maskinhörspinderi. Det i Slutningen af December 1839 fra polytekn. Kandidat E. R. Grove fremkomne Forslag til et saadants Oprettelse, som „den merkantile Industriforening" tog sig af, blev stærkt bekæmpet af Drewsen (s. C. Nyrop: Meddelelser fra Industriens Omraade, 1876, S. 204 flg.).

237.

1841, 24 Maj. Joh. Chr. Drewsen søger om Eneret paa en Tridse.

Jeg har modtaget en Skrivelse fra den berömte engelske Civil-Ingenieur Bryan Donkin & Com, hvori han melder mig, at en Englænder Mr. H. M. Brewer har gjort en Opdagelse med Hensyn til de Blokke, der udgjöre en Deel af Taillerne, som er meget simpel, men tillige meget vigtig. Af Medfølgende Beskrivelse saavelsom af medfølgende Tegning vil sees, at Sagen er denne, at nu sættes Træet i Blokken, saaledes at Lasten virker perpendikulair paa Træets Fibrer, hvorimod Lasten i de nyeopfundne Blokke kommer til at virke i en Retvinkel paa disse. Det er vist ikke vanskeligt at udfinde Grunde, hvorfor man hidtil har vendt Træfibrerne langs ad Blokkene, men det er tillige indlysende, at Lasten, der hviler paa Bolten, er derved kommet til at virke som en Kile og har ofte spaltet Blokkene, hvilket ikke kunde skee, naar Træfibrerne gik paatvers.

Af de Forsøg, som af det engelske Admiralitet ere foretagne, og hvoraf hermed følger Beskrivelse, sees, at de nye Blokke have været istand til, inden de brødes, at bære over en Ton og mere end de gamle.

Hr. Donkin, til hvem Opfinderen har henvendt sig, er gaaet i Compagnie med ham, og de have allerede taget Patent i England, Skotland og Irland saavelsom Frankrig. Hr. Donkin har nu henvendt sig til mig og opfordret mig til at skaffe Patent i Danmark paa denne Opfindelse, og det er paa Grund heraf, jeg tillader mig ærbødigst at andrage paa, at et saadant Patent paa et ei for kort Aaremaal maa forundes mig. Men da jeg anseer som gavnlig for Sagen, at ei blot mit Navn, men ogsaa Navnet af Bryan Donkin & Com's berömte Huus anføres i Patentet, saa tillader jeg mig at andrage paa, at om et saadant bevilliges — forudsat at saadant ei strider mod vore Love — dette da maatte lyde paa Bryan Donkin & Com og Drewsen. — Da jeg frygter for, at Forhaling vil finde Sted, om Patentet ogsaa skulde lyde paa Hertugdömmerne, saa gjælder mit Andragende kun Kongeriget, og om dette bevilliges, da vil jeg i sin Tid til-

lade mig at indkomme med en ny Ansøgning disse Provindser vedkommende.

Strandmøllen d. 24de Mai 1841.

Allerærbødigst
Joh. Chr. Drewsen.

Det Kongelige General Toldkammer og Commerce Collegium.

ad Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Journ. 1841, Nr. 621. De i Ansøgningen nævnte Bilag findes ikke ved Sagen. — Kollegiet indhentede Erklæringer fra Fabrikdirektoratet, Admiralitetskollegiet og den polytekniske Læreanstalt. De to sidste Institutioner fraraadede at give Patent paa en Opfindelse, der kun bestod i at vende et Stykke Træ, og under 1 September 1841 faldt der da en kgl. Resolution, som udtalte, at Kongen ikke fandt sig foranlediget til at bevilge Patentet (sst. Nr. 674, 728, 792, 872 og 922 samt General-Toldkontorets dske Forest. og Resol. 1841, Nr. 212).

238.

1841, 29 Juni. Privilegium for J. P. Culmsee til en Papirfabrik i Hersløv.

Vi Christian den Ottende etc. Gjöre vitterligt: At Vi paa indkommen allerunderdanigst Ansøgning fra Jörgen Peter Culmsee om Bevilling til en Papiir-Fabriks Anlæg og Drivt i Herslöv under Kjøbenhavns Amt allernaadigst have bevilget og tilladt, saa og herved bevilge og tillade, at bemeldte Jörgen Peter Culmsee maa i Herslöv anlægge og drive en Papiirfabrik mod at være forpligtet til nöie at rette sig efter, hvad der om Kludesamling er eller vorder anordnet. Forinden o. s. v. (s. ovfr. Nr. 192).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1839—1848, S. 167.

239.

1841, 2 Oktober. Bevilling for Joh. Chr. Drewsen og hans to Sønner til at drive Papirfabrikation paa Strandmøllen under Firmaet J. C. Drewsen & Sønner.

Vi Christian den Ottende etc. G. v. at Vi ved denne Bevilling allernaadigst tillade Os Elskelige Kammerraad Jo-

han Christian Drewsen og Sönner Christian Drewsen og Michael Drewsen under Firma J. C. Drewsen & Sönner paa Strandmøllen i Vort Land Sjælland at drive en Papirfabrik med Rettighed til at udsælge de ved denne Fabrik tilvirkede Varer i store og smaa Partier i Overeensstemmelse med Placaten af 5 Juli 1825, dog imod at de skulle være forpligtede til nöie at rette sig efter, hvad der om Kludesamling er eller vorder anordnet.

Forinden denne Bevilling benyttes, bliver samme at forevise Stedets Øvrighed, som deraf meddeles en verificeret Gjenpart.

Skulde imidlertid osv. Hvorefter osv. Givet osv. Kiöbenhavn d. 2 Octbr. 1841.

Under Vort Kongelige Segl.

(L. S.)

Efter Hans Majestæts allerhöieste Befaling.

Lowsow.

Bech. Garlieb. Warnstedt.

Wiehe.

Original i Fabrikejer Chr. Drewsens Eje. — Under 5 September 1840 havde „Drewsen & Sönner" ansøgt om Fornyelse af Privilegiet af 24 December 1822 for Strandmøllen paa Firmaet Drewsen & Sönner (Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Journ. 1840, Nr. 1411).

240.

1841. Andragende fra Drewsen & Sønner om at Forbudet mod Kludeudførsel maa vedblive.

1ste danske Expeditionscontoir afgiver til 3die Sections Yttring med Hensyn til Papirfabrikernes Tarv et Andradragende fra Kammerraad Drewsen & Sön[ner], Eiere af Strandmøllens Papirfabrik, hvori anholdes principaliter paa: at Kludeudførsels-Forbudet fremdeles maa opretholdes, og subsidialiter indstilles: at dersom Regieringsprinciper ei tillade, at Kludenes Udførsel ganske som hidtil forbydes, da en Told lig den, som i det tydske Toldforbund finder Sted, maa paabydes.

Den bestyrende Medeier af Ørholm og Nymølle Papir-

fabriker, Lieut. Smidt, har i Eet og Alt tiltraadt ovenstaaende Andragende. (I Marginen tilhöjre er tilföjet: „Brevi manu tilbageleveret 1ste Section efter Forlangende“. 7 December [1841]).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Journ. 1841, Nr. 935. Det her nævnte Andragende fra Drewsen synes tabt, men dets Indhold refereres i Ny Kollegial-Tidende 1842 S. 97—99. Pl. 26 Januar 1825 havde paany forbudt den ved Toldforordningen af 1797 tilladte Kludeudførsel, hvad der efter Drewsens Mening var paa höje Tid (s. Tidsskr. f. Ldøkon. I, 1831, S. 107—108 jfr. ovfr. S. 271). Trods hans ivrige Modstand (Rosk. Stændertid. 1835, Sp. 2747, 2753, 2820) udtalte Stænderne sig for, at Forbudet skulde hæves efter en treaarig Frist, og i Overensstemmelse hermed udtaler Toldforordningen af 1 Maj 1838 sig, de tre Aar skulde regnes fra 1 Januar 1839. For om muligt at faa nogen Forandring heri fremkom det ovenfor nævnte Andragende, men Pl. 31 December 1841 tillod Udførselen mod en Toldafgift (jfr. Rosk. Stændertid. 1846, S. 1402—5; Ny Koll. Tid. 1847 S. 547—550; C. Nyrop: Medd. fra Ind.'s Omraade, S. 168 flg.).

241.

1842, 25 Oktober. Privilegium for A. Davidsen til en Papirfabrik paa Østerbro ved Kjøbenhavn.

Vi Christian den Ottende etc. Gjöre vitterligt: at Vi ved denne Bevilling allernaadigst tillade Andreas Davidsen efter at have taget Borgerskab i Kjøbenhavn paa sammes Østerbroe at anlægge og drive en Papirfabrik med Rettighed til at udsælge de ved denne Fabrik tilvirkede Varer i store og smaae Partier i Overeensstemmelse med Placaten af 5 Juli 1825, dog imod at han skal være pligtig til nöie at rette sig efter, hvad der om Kludesamling er eller vorder anordnet. Forinden o. s. v. (s. ovfr. Nr. 239).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1839—1848, S. 231. — Sst. S. 214 findes et lignende Privilegium af 14 Maj 1842 for A. Davidsen til paa Vesterbro at anlægge og drive en Papirfabrik; det er kasseret d. 4 November 1842.

242.

1843, 24 Januar. Privilegium for F. W. Kühle og S. Wistoft til en Papirfabrik i Lübek Mølle.

Vi Christian den Ottende etc. Gjöre vitterligt: at Vi ved denne Bevilling allernaadigst tillade Fuldmægtig F. W.

Kühle og Maskinmester S. Wistoft til i Lübek Mølle, Tapdrup Sogn under Viborg Amt at anlægge og drive en Papirfabrik med Rettighed til at udsælge de ved denne Fabrik tilvirkede Varer i store og smaa Partier i Overeensstemmelse med Placaten af 5 Juli 1825, dog imod at de skulle være pligtige til nöie at rette sig efter, hvad der om Kludesamling er eller vorder anordnet. Forinden o. s. v. (s. ovfr. Nr. 239).

Kom. Koll. Ind - og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1839—1848, S. 237.

243.

1843, 22 April. Joh. Chr. Drewsen andrager om toldfri Indførsel af en amerikansk Melkværn.

Stempel.
42 Rgbskill. Sølv.

Kiøbenhavn d. 22 April 1843.

For omtrent $1^1/_2$ Aar siden modtog jeg Efterretning fra Nyeyork, at der var opfundet en Meelqværn, der i Forhold til den Kraft, den fordrede, udrettede langt mere end de hidtil her bekiendte Qværne, fra hvilke den aldeles afveeg, deels derved at den ikke som Disse bestode af tvende Stene men derimod af tvende Jernskiver, hvori en stor Deel Ringe vare dreiede for derved at frembringe Skiærepunkter, og ved at disse Skiver, hvoraf den Øverste var mindre end den Nederste, ikke som vore Møllestene arbeide concentrisk. — Uagtet jeg ikke selv har Brug for en saadan Qværn, besluttede jeg dog, da den, naar den svarede til Beskrivelsen, maatte komme til at virke særdeles gavnligt paa vort Møllerie, at forskrive en Saadan.

Denne Qværn er nu ankommen og ligger paa Toldboden, og jeg tillader mig herved ærbødigst at andrage paa, at afgiftsfrie Indførelse deraf maa tilstaaes mig. Jeg haaber, at det höie Collegium vil tilstaae mig denne, deels fordi den er et hos os hidtil ukiendt Redskab, deels fordi jeg uden Haab om at gavne mig selv men muligen Almenheden har kiøbt og betalt den.

Da jeg gierne snart ønskede at faae den opsat om mu-

ligt her i Byen, haaber jeg, at det höie Collegium vil behage, indtil dets Beslutning kan tages, at give foreløbig Ordre til dens Udlevering fra Toldboden.

Ærbødigst
Joh. Chr. Drewsen.

Til
Det kongelige General Toldkammer
og
Commerce Collegium.

ad Kbhvns Toldkontors Journ. 1843, Nr. 861. — Ansøgningen blev sendt til Fabrikdirektøren, der i Skrivelse af 1 Maj 1843 oplyste, at der under 26 Juli 1842 var givet Cand. phil. og polyteknisk Examinand Stausholm 5 Aars Eneret paa Forfærdigelsen af den her omhandlede Art Qværne, og at en saadan Qværn var opsat paa Sølvgadens Mølle. Herefter blev Drewsens Ansøgning afslaaet.

244.

1843, September. Drewsen & Sønner andrager om toldfri Indførsel af en ny Papirskjæremaskine.

Stempel.
42 Rbsk. Sølv.

Det Kongelige General Toldkammer og
Commerse Collegium.

Undertegnede tillader sig allerærbødigst at ansøge det höie Collegium om, at der paa den af os i Efteraaret 1842 fra Tydskland indførte og af Hr. Fabrikdirecteur Etatsraad Rawert synede Papirskjæremaskine maae tilstaaes os afgiftsfrie Indførsel, og at den af os erlagte Afgift igien maa blive os tilbagebetalt.

allerærbødigst
Drewsen og Sönner.

ad Kbhvns Toldkontors Journ. for 1843, Nr. 1631. — Ovenstaaende udaterede Ansøgning blev sendt til Fabrikdirektoratets Erklæring; denne blev afgivet under 25 Septbr. 1843 og udtaler, at en lignende Maskine endnu ikke findes i nogen af de øvrige Papirfabriker her i Landet og fortsætter: „Ifra Papiirmaskinen modtager den Papiret uden Ende og skiærer det samtidigen efter Længden og Breden i Stykker af hvilkensomhelst Störrelse". Herefter blev Tilbagebeta-

lingen af den erlagte Toldafgift tilstaaet (jfr. Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Journ. 1843, Nr. 866 og 888).

245.

1844, 10 Februar. Bevilling for F. L. Culmsee til at anlægge en Papirfabrik ved Kjøge.

Vi Christian den Ottende o. s. v. Gjöre vitterligt: at Vi ved denne Bevilling allernaadigst tillade Papirfabrikant Frederik Leopold Culmsee til paa et ham overladt Stykke Jord af Kjøge Byes Areal at anlægge og drive en Papirfabrik med Rettighed til at udsælge de ved denne Fabrik tilvirkede Varer i store og smaae Partier i Overeensstemmelse med Pl. af 5 Juli 1825, dog imod at han skal være forpligtet til nöie at rette sig efter, hvad der om Kludesamling er eller vorder anordnet, samt at underkaste sig den Control, som fra Toldvæsenets Side nu eller i Fremtiden maatte ansees fornøden. Forinden o. s. v. (s. ovfr. Nr. 239).

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1839—1848, S. 263. Nr. 387. Se om denne Mølles Anlæg i Nord. Boghdlr.- Tid. 1870—71. S. 217. Se videre om Culmsees Papirmølle i Kjøge, Valdemarshaab, C. Nyrop: Bidr. t. d. dske Boghdls. Hist. II, 176 og Skand. Bogtr. Tid. 1874, S. 14, 141 og 1875, S. 155—156. — Under 3 Juni 1848 faar Kjøbmand og Vicekonsul O. H. Zoffmann Privilegium til i Kjøge at drive en Papirfabrik (sst. S. 390).

246.

1844, 14 Juni. Deklaration fra Joh. Chr. Drewsen om, at hans Sønner alene have overtaget Strandmøllens Fabrikvirksomhed.

Da mellem mig og mine Sönner, C. og M. Drewsen, er truffet Overeenskomst, hvorefter jeg har overdraget Dem Driften af Strandmøllen med Tilliggender under Vilkaar, hvorom vi ere blevne enige, men hvorom efter fælles Villie intet Document er oprettet. Og da ved denne Overeenskomsts Iværksættelse d. 1 Marts 1844 Papirbeholdningen og

de udestaaende Fordringer ere blevne evaluerede og min Andeel deraf er mig af mine Sönner godtgjort, saa erklærer jeg herved, at alle udestaaende Fordringer, som ved min dødelige Afgang komme Strandmøllen tilgode, samt hele den muligen forhaanden værende Beholdning af Papir er Deres lovlige og retmæssige Eiendom, der bliver mit øvrige Boe aldeles uvedkommende.

Strandmøllen d. 14 Juni 1844.

Til Joh. Chr. Drewsen.
Vitterlighed (L. S.)
J. L. E. Jensen.

Original i Fabrikejer Chr. Drewsens Eje. — Ved Skjøde af 10 Juni 1848 overdrog Joh. Chr. Drewsen Strandmøllen til sine to ovenfor nævnte Sönner, mod at disse overtog de i Møllen indestaaende Prioriteter til en samlet Sum af 41,200 Rd. og aarlig udredede til ham 6000 Rd. Brødrenes Sameje vedblev til 31 December 1864; fra 1 Januar 1865 overtoges da Strandmøllen af Chr. Drewsen alene.

247.

1844, 18 Oktober. Drewsen & Sønner andrager paa toldfri Indførsel af Maskinerne til Fabriken ved Silkeborg.

Stempel
42 Rbkskill.

Til
Det Kongelige General-Toldkammer og Commerce-Collegium.

Det er formodentlig det höie Collegium bekjendt, at der til vort Anlæg ved Silkeborg i Jylland vil udfordres et betydeligt Maskinerie, som, forsaavidt dette ikke har været at faae her i Landet, af os vil blive indført fra England. Vore gamle Grundsætninger troe have vi henvendt os til de dygtigste Maskinbyggere der for at komme i Besiddelse af de bedste og meest forbedrede Maskiner. Flere af disse ere af ganske ny Construction, som forhen ei har været kjendt her i Landet, og alle ere meer eller mindre forbedrede og forskjellige fra dem, vi have paa Strandmøllen.

Til dem, hvis Form og Indretning er ganske ny, høre:

Et Jern-Vandhjul i tre Afdelinger til Underfald af om-

trent 60 Hestes Kraft med tilhørende støbt Jernaxel, Pitwheel og Wallower;

En dobbeltvirkende Pumpe med tilhørende Rör, der allene forsyner alle Hollænderne med Vand;

Sex store Hollændere af støbt Jern med tilhørende Valser, Plader og Sandstrainer af forbedret Construction.

Som væsentlig forbedrede og forskjellige fra tidligere indførte Maskiner:

En Papirmaskine med alt Tilbehør, hvortil en nylig opfunden Regulator, et Luftpumpe-Apparat og forbedrede Glættevalser, som opvarmes ved Damp;

Et Satineer-Apparat samt to hydrauliske Presser.

Vi tillade os ærbødigst at andrage paa, at afgiftsfri Indførsel af disse forskjællige Maskinerier maa tilstaaes os, og haabe dette saameget mere, som Anlægget ved Silkeborg koster os en meget stor Capital, og som vi vel tör haabe, at Regjeringen erkjender, at naar Foretagendet lykkes, have vi ikke blot virket til egen Gavn men ogsaa ei lidet bidradraget til at vække Liv og Virksomhed i en Egn, der för vi droge derhen, var næsten at betragte som en Ørken, hvorhen Ingen för vi havde vovet at tye endsige at anlægge saa betydelige Capitaler.

Slutteligen tillade vi os at tilföie, at vi kun ere i Besiddelse af Arbeidstegninger over de anførte Maskiner og derfor ikke see os istand til hermed at lade dem følge men skulle gjerne indsende dem til Eftersyn, saasnart vi have afbenyttet dem.

Strandmøllen den 18de October 1844.

Allerærbødigst
Drewsen og Sönner.

ad Jyske Toldkontors Journ. 1845, Nr. 3334. — Under 12 April 1845 tilstod Kollegiet, at den for de indførte Maskiner erlagte Told maatte tilbagebetales. Da Maskinerne vare indførte i smaa Stykker, kostede det imidlertid ikke ringe Ulejlighed at faa disses Identitet med de nævnte Maskiner konstateret. I Juni 1845 blev der fra Kjøbenhavns Toldkammer tilbagebetalt 236 Rd. 64 ß; under 25 September s. A. 180 Rd. 39½ ß fra Aarhus Toldkammer og den 26 s. M, 1803 Rd. 16 ß fra Randers Toldkammer, altsaa i Alt 2220 Rd. 23½ ß (Sagen begynder i Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Journ. for 1844, Nr.

1089 og fortsættes til Nr. 899 i Journalen for 1845; Akterne findes samlede ved det jyske Toldkontors Journ. 1845 Nr. 3334).

248.

1844, 22 November. Bevilling for Brødrene Drewsen til ved Silkeborg at oprette en Papirfabrik.

Vi Christian den Ottende o. s. v. Giöre vitterligt: at Vi ved denne Bevilling allernaadigst tillade Papirfabrikanterne Christian og Michael Drewsen til under Firma Drewsen & Sönner ved Silkeborg, Skanderborg Amt at anlægge og drive en Papirfabrik med Rettighed til at udsælge de ved denne Fabrik tilvirkede Varer i store og smaae Partier i Overeensstemmelse med Pl. af 5 Juli 1825, dog imod at de skulle være forpligtede til nöie at rette sig efter, hvad der om Kludesamling er eller vorder anordnet, samt at underkaste sig den Control, som fra Toldvæsenets Side nu eller i Fremtiden maatte ansees fornøden.

Forinden de benytte sig af denne Bevilling, maa den forevises vedkommende Øvrighed, som deraf meddeles en verificeret Gjenpart. Skulde imidlertid om denne Bevillings Misbrug eller Misligholdelse nogen Klage indkomme til Vort Generaltoldkammer og Commerce-Collegium, da skulle de tilforpligtede være udi denne Sag og forsaavidt Bevillingens Ords Forklaring angaaer, bemeldte Collegii Decision at underkaste sig uden videre Proces eller Lovmaal.

Hvorefter Vedkommende sig allerunderdanigst have at rette.

Givet i Vor Kongelige Residentsstad Kiöbenhavn den 22de November 1844.

Under Vort Kongelige Segl.

(L. S.)

Efter Hans Majestæts allerhöieste Befaling.

Bluhme.

Garlieb. Francke. Sponneck.

Wiehe.

Kom. Koll. Ind.- og Fabr.-Fagets Prot. f. Priv. 1839—1848, S. 284—5, Nr. 449. — Under 16 Oktober 1844 havde Drewsen & Sönner

indgivet en kort Ansøgning om ovenstaaende Bevilling, og deri udtales, at Papirfabriken ved Silkeborg allerede „er saavidt avanceret, at den snart kan træde i Virksomhed“ (Ind.- og Fabr.-Fagets Journ. 1844 Nr. 1079 jfr. 1182). Under 16 Juni 1845 fik Brødrene Drewsen Arvefæsteskjøde paa det Grundstykke ved Gudenaaen, som Papirfabriken laa paa, samt den fornødne Vandkraft. Med Hensyn til denne forbeholdt Regeringen sig i Skjødet 20 Hestes Kraft til Anlæg af et Jernværk (Hist. Tidsskr. 4 R., VI, S. 153 flg.) eller en anden Fabrik, i hvilken Anledning det kom til en Retstrætte, som Brødrene Drewsen vandt (Jur. Ugeskr. 1860, S. 226—231). Samejet mellem Brødrene vedblev til 31 December 1864, da Silkeborg Fabrik overtoges af Michael Drewsen alene. Chr. Drewsen paa Strandmøllen, Ørholm og Nymølle beholdt Firmaet Drewsen & Sönner, medens Michael Drewsen paa Silkeborg dannede Firmaet M. Drewsen & Sön. I Marts 1870 solgte han den Silkeborgske Fabrik til Cand. pharm. N. K. Ströyberg og Papirhandler Jul. Hoffensberg, af hvilke den Förste strax efter blev Eneejer (jfr. C. Nyrop: Bidr. t. d. dske Boghdls Hist. II, 1870, S. 228—229). — Michael Drewsen døde den 26 Februar 1874.

Af senere större Papirfabriker i Danmark kan nævnes Nörrebros Papirfabrik ved Kjøbenhavn (1873), Dalum Papirfabrik ved Odense (1874), Maglemølle ved Næstved (1875) jfr. herom Skand. Bogtr. Tid. 1872, S. 44, 187; 1873, S. 74, 1874, S. 188; 1875, S. 3, 171; Industrif.'s Maanedsskr., 1875, S. 28, 29; 1876, S. 33, 35; 1877, S. 36.

REGISTER.

Aas, Haagen, 237; — Hans Simonsen, 237.
Aasen, Torkil Svenningsen, 239.
Abrahamson, Samuel Isaac, 245.
Ahlefeldt, H. v., XIV.
Alkenbrekt, Kristian, XXIX, 27, 28, 29, 39.
Andersson, Palle, V.
Annemøller, Hans, 29.
Avery, Josef, IV.

Badstuber, Lorentz, XXVIII; — Povl, XXVIII, XXXII, 131, 138, 139, 145.
Bagger, Hans, 58.
Baltzer Feldbereder, 12.
Bank, Hans Kristian, 242.
Bars, Mikael Andersen, 170.
Bech, Hermann, 271, 272.
Bech, Markus G., 270, 271.
Been, Grosserer, 259.
Belfour, G., 281.
Benjaminsen, Henning Gynther, 289.
Bentsen, Oluf, 59, 104.
Beverlin, Kristian, 48.
Bielefeldt, Peter, XVI, 13.
Biener, Elias, 19, 21, 31.
Biertz, Johan, XXXII.
Bille, Sten, I, 1, 3, 10; — Sten Andersen, 48, 62.
Bing, Heimann Jakob, 290.
Bircherod, C. C., 121, 125.
Bockenhoffer, Joh. Filip, 89.
Bonacker, Joh. Konrad, 244, 247.
Bornheinrich, Joh. Jakob, 89.
Borum, Jens Andersen, 278.
Bouuier, Jan, IV.
Brahe, Tyge, V, IX, X, XI, XVII, 1, 10, 11.
Brask, Hans, XI.
Brockman, Regimentskvartermester, 227.
Brokenhus, Oluf, 29.
Brokes, Johan, 52.
Bruckeer, Kristoffer, 87.
Brun, Albrekt, 87.
Brunel, Møllebygger, IV.
Bruns, Klavs, 70, 72.
Buchwald, D., 145.
Buchwalt, Baltzer Hans v., 115, 131, 146.
Bush, Pillegrim v., 16.
Butienter, Jakob, 24, 47, 48, 49, 53, 56, 57, 58.

Casmer, Gregorius, 214.
Charlotte Amalie, XVIII, XXI, XXVII, XXVIII, 30, 45, 47, 61, 64, 70, 71, 77, 88, 94, 101, 108, 109.
Christensen, Peder, 242, 245, 247; — Søren, 242.
Claussohn, Raadmand, 58.
Culmsee, Frederik Leopold, 303;

— Jörgen Peter, 293, 298; — Ludvig, 278, 279, 282; — Valdemar, 295.

Danchell, Henrik Leonard, 281.
Davidsen, Andreas, 300.
Dehlen, Joh. Böcker v., XXVI.
Deichmann, Peder Kristian, 288, 291, 294.
Delmenhorst, Herman Henriksen, 36; — Regina, hans Hustru, 38, 40, 41, 44, 48, 53.
Depenbrock, Joh. v., 138, 139.
Dockum, Martin v., XXXII.
Drewsen, Anna Lovisa, 199; — Charlotte Friderika, 199; — Elisabeth Magdalene, 199; — Friederich Kristian, 229; — Gabriel Kristof, 228; — Georg Kristof, 229; — Johan (den Ældre), XX, XXI, XXIV, XXVIII, 70, 72, 78, 85, 86, 87, 92, 93, 97, 98, 101, 105, 107, 112, 115, 116, 118, 119, 122, 125, 134, 135, 136, 145, 146, 147, 148, 153; — Johan (den Yngre), XXI, XXXI, XXXII, 157, 161, 163, 166, 169, 173, 176, 178, 183, 189, 191, 193, 194, 228; — Joh. Kristian, XXXI, 93, 241, 243, 247, 248, 249, 253, 255, 256, 258, 259, 260, 261, 263, 264, 266, 267, 269, 270, 271, 272, 277, 282, 284, 293, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303; — Jörgen Kristoffer, 199, 225; — Karl Ludvig, 229; — Kristian (den Ældre), 93, 190, 191, 193, 194, 199, 211, 214, 216, 218, 219, 223, 225, 238, 240, 243, 245, 249; — Kristian (den Yngre), XXXIII, XXXIV, 270, 281, 293, 295, 298, 299, 302, 303, 304, 306, 307; — Kristof, XXIV, 70; — Markus, XXXI, 126; — Mikael, 281, 293, 295, 298, 299, 302, 303, 304, 306, 307; — Rahel Charlotte, 229; — Vilhelmine Eleonore, 229.
Dreyer, Johan, 50.
Dry, Gert v., 11, 12.
Duke, Jens, 137.
Duyr, Henrik, 31.

Ehm, Hans; 63; — Henrik, XXVI, XXIX, XXXII, 39, 40, 68, 104.
Eielsen, Ole, 254.
Eisenberg, Frederik, 95.
Enness, Johan, 87.
Erdmann, Statius, 55, 57.
Ernholdt, Adolf, 279.
Ettersen, Johan, XVI, XXX, XXXII, 15, 16, 18, 24, 25, 27, 29, 34, 37, 38, 39, 53; — Mette (hans Hustru), 31, 36.

Fasmer, Danckert Petersen, XXII, 237; — Henrik, J., 236, 248.
Finchenhof, Anne Kirstine, 153, 154, 155; — Else Margrethe, 194.
Fleischer, Gerh. Vilh. Gelmoyden, 201.
Flori, Lorents, 89.
Frandsen, Niels, 36.
Freude, Mathias, XXVIII.
Frimodt, Johan, 199.
Fürst, Moses, 245.

Gadebusk, Gabriel Peter, 170; — Leonhard, 170, 227.
Galster, Joh. Georg, 235.
Garlieb, Gotfred, 271.
Gaschitz, Hans, XII.
Gassner, Antonius, XXVII.

Gaster, Karl, 139.
Geismar, Joh. Fr. v., 72, 95, 98, 100.
Gerner, Henrik, XXXI.
Gersdorf, Jokum, 27; — Nikolaj, 159, 168.
Giessing, Kristian, 207.
Gievert, Jokum, 143, 145.
Glad, J., 248.
Gleerup, Abraham, 227; — A. C., 248.
Glückstadt, Josva Salomon, 245.
Gordon, Grosserer, 295.
Gram, Fr. v., 137, 149, 161, 168, 176.
Groth, Jens Peter, 271, 272.
Grove, Emanuel Rasmus, 296.
Grubbe, Erik, 19, 23.
Gudmann, Johan, 281.
Guusmann, G. F., 205.

Halberg, Oluf Wede, 280.
Hansen, Anders, 291; — Anders Peter, 280; — Laurits, 115; — Palle, 129; — Peter, 281; Tomas, 138, 140, 146, 166; — Vilhelm, 289.
Harris, John Josef, XXXII, 230, 232, 236, 239.
Hartkopff, Engelbrekt, XXXII.
Hass, Niels, 234.
Hauge, Hans Nielsen, 238; — Mikkel Nielsen, 238.
Hay, Abraham de la, XVI, 13, 14.
Heegaard, Isenkræmmer, 291.
Heger, Hans, 199.
Hein, Albert, 68.
Helmis, Kort, 20.
Helt, Peter, 166, 167.
Hemmingsen, Niels, XVII.
Herbach, Frederik Kasper, 42; — Kasper, XXXII, 43.
Hermans Regina, s. Delmenhorst.
Hermansen, Nikolaj, 35, 36, 38, 40, 47, 49.
Hertz, Emanuel, 292.
Heuser, Hans, VI, XVIII, XX, XXIV, XXVIII, 45, 46, 51, 59, 61, 62, 64, 65, 66, 69, 71, 76, 86, 87, 88, 92, 94, 99, 104, 108.
Hinrich, Augustin, XXVIII.
Hintzler, Anders, 6.
Hoffensberg, Julius, 307.
Hofgaard, Bodil Stefansdatter (g. m. G. H. Lichtenberg), 153, 206, 214, 216.
Holk, Tomas, 36, 37, 38.
Holm, G. T., 258.
Holmblad, Agent, 259.
Holtschards, Ane, Didrik (g. m. Kasper Herbach), 43.
Horstør, Jörgen Olsen, 155.
Hulbling, Sören v., 12.
Huus, Niels, 248.
Hütter, 88.
Hög, Just Jensen, 89.
Höst, Frederik Holmsted, 192.
Höyer, Kristian, 72, 86, 89, 92, 95, 99, 103.

Ibsen, Niels, 101.
Illy, Georg Balthasar, 100.
Issenberg, Hermann, XXVI.
Iver Møller, III,
Iversen, Kristoffer, 26.

Jakobs, Martin, IV.
Jakobsen, Anders, 68; — Andreas, 99; — Niels, 63.
Jean Jean, 110.
Jeeg, Mikael, 234.
Jensen, Andreas, 34; — Hans, 34; — Lars, 278; — Paaske, 22.
Jessen, Nikolai Jakob, XXX.
Joakim Papirmagersvend s. Tidemann.
Juel, Knud, 115; — Kristen, XII.
Juul, Ole Peter, 283.

Jörgensdatter, Kirsten (g. m. Joh. Drewsen d. Ældre), XXIV, 125, 147.
Jörgensen, Anders, 137.

Kaas, Baltzer, 3, 4, 5.
Kalthoff, Peter, XXX.
Karl, Prins, 117, 149.
Kasper Papirmager, XI.
Kastens, Henrik, 93.
Keferstein, Rahel Charlotte, 229 jfr. XXV.
Kingo, Tomas, 46.
Kirchbach, Kristian, 122.
Kiösterud, Lars Haagensen, 237.
Klaumann, Peder, 53, 55, 57, 61, 64, 65.
Klingenberg, Magdalene, 68.
Klöcker, Etatsraad, XXVIII.
Knudsen, Laurids, 25.
Knudt, Adam Levin, 68, 107, 115.
Krabbe, Otto, 58.
Krefting, Jesper, 30, 33.
Kretschmer, Balth. Gottlieb, 127, 139.
Kristen Møller, VIII.
Kronenberg, Henrik, 62.
Kühle, F. W., 300.
Kölln, David v., XXVII, 30, 45.
Körbitz, Joh. Kristof v., 42, 49.

Lambrecht, Nikolaj, 138, 145.
Lampe, Abraham, 108, 115.
Landorf, Jörgen, 65.
Lange, J. A., 258.
Lappé, Joh. Georg, 256.
Larsen, Oluf, 34.
Larssen, Lars, 199.
Lau, Hans, 292.
Laursen, Bendix, 62.
Lemmich, Karen, 104.
Lerke, Henning, 203, 205.
Leuch, Peder, 157.
Lichtenberg, Gerhard Hansen, XXII, 152.
Lihm, Klavs Lauritsen, 45.
Lind, Grosserer, 255.
Lindberg, Gustav A., 277.
Lindenov, Kirsten, 10; — Laurids, 18.
Linker, Johan, 47, 52, 62.
Ljungberg, Justitsraad, 228.
Lonicer, Joh. Jokim, 47, 52, 62, 104.
Lucks, Johan, 214.
Lukas Farver 15.
Lund, Johan Grön, 295.
Lübschütz, Josef, 245.
Lyck, Gödert v., XVI, 14.

Madsen, Morten, 21, 22.
Maintz, Hans v., 48.
Mandersloh, Kathrine Adelheit v. (g. m. Hans Heuser), 94.
Mariboe, Ludvig, 248.
Massmann, Tam, 148.
Mathiesen, Sören, 127.
Matthiessen, Kristian, 276.
Moberg, Karl Frederik, 275.
Modeweg, Johan C., 281.
Moltke, Joakim, XVII.
Mortensen, Villum, 16.
Münnich, Sadelmager, 269.
Møller, Henrik, XXVII, XXVIII, 29, 30; — Kristian, 207.

Nam, Ellcken, IV.
Nellthropp, Henry, XXXII, 230, 232, 236, 239; — H. J., 253, 254; — John Bromley, 252, 257, 280.
Neuhaus, G., 114.
Neybuhr, Klavs, 114.
Nielsen, Esbern, 36; — Lavrids, 127, 131, 137, 138, 139.
Nock, Karl v., XXVI.

Nus, Didrik v., 11, 12.
Nürnberg, M. W., 145.

Obel, Frederik Kristian, 235; — J., 256.
Olsen, Peder (Skytt), 126, 127, 128.
Owen, Josef, 283.

Paaske Tømmermand, 8.
Pedersen, Peder, 36, 39.
Petersen, Knud, 3, 4; — Ole, 121, 125.
Petz, Jakob, XXVI, XXIX, 21, 43.
Pirtzel, Frederik, 235.
Plessen, von, Gehejmeraad, 90.
Portuan, Jens, 56, 57, 59, 64.

Quehl, Hans Baltzer, XXVIII.
Quist, Kristoffer, 234, 247.

Rademacher, C., 69, 70, 78, 86, 88, 90.
Radewarm, Valentin, 6.
Rafn, Volf, 29.
Ramus, Jokum Frederik, 128.
Rantzov, Henrik, XII, XIV.
Rask, Klavs, 62.
Rasmussen, Anders, 292; — Hans Kristian, 282; — Sofus Karl, 289, 292.
Raun, Kristian, 291.
Reuter, Didrik, 155.
Reventlov, Joh. Ludvig, 227; — Konrad, 72.
Richter, Henning Kristoffer, 129, 136, 140.
Riigelsen, Hans Jensen, 115.
Riis, Fabrikant, 259.
Rockman, Kristian, 87.
Rohde, Joakim Frederik, 90, 116, 128.
Rollinck, Johan, 20.
Rose, David, 137.
Rosenkrands, Iver, 122, 125, 128, 140; — Kristoffer, XII; — Oluf, 29.
Rosenmeyer, Henrik, XXVI.
Rother, Kristoffer, IX, 3.
Ruman, Arnold, 55.
Römer, Ole, 65.

Sander, Kancelliraad, 226.
Saxo, III.
Schaffalitzky de Muckadell, Greve af, 252.
Scheel, Hans Henrik, 116; — Kristian Ludvig, 278; — Holger, 175.
Schimmelmann, Greve, XXXII.
Schiönning, Kristian, 71.
Schlöri, Lorentz, 89, 96.
Schmalkalden, Hans Merkel v., XXVII.
Schmidt, Henrik Rudolf (den Ældre), 205, 214, 216, 217, 218, 227; — (den Yngre), 251.
Schmith, H., 257.
Schram, Nikolaus, 12.
Schulin, Johan Sigismund, Greve af, 296.
Schumacher, Peter, 36.
Schötz, Ole Pedersen, XXII, 158, 170, 175.
Schöyendahl, Anton Bojesen, 171.
Seidelin, Hans, 137, 140, 146.
Seip, Kristian, 234.
Seybertz, Joh. Heinrich, 77.
Sidenius, R., 271.
Silfverschiold, Eleonore. 208.
Simonsen, Levin, 245.
Skaaning, Hans Hansen, 17, 22.
Skovert, Albert, 20.
Slange, Niels, XII.
Smedt, Mathias, 19, 21, 31.
Smidt, Karl Jakob, 281.

Smith, Ole, 104, 157, 160; — Peter, 242.
Sofie Hedevig, XXIX.
Springborg, Lars Kristensen, 251.
Spærmand, Hans Pedersen, 25.
Stausholm, 302.
Stampeel & Braun, 52.
Steenstrup, H., 201, 205.
Stefanius, XVII.
Steinmann, Pierre, 236, 243.
Stenvinkel, J., 86, 87.
Ströyberg, N. K., 307.
Stüffken, Lyder, 114.
Suhm, Frederik. III.
Suhr, I. P., & Sön, 293.
Sunesön, Lavrens, VII.
Svendi, Peter, 116.
Svendsen, Ole, 115.
Süss & Kuntz, 235.
Sönnichsen, S., 244.
Sörensen, Lavrids, 4; — Laurids, 12.

Taube, Johan, 8.
Tegner, Ludv. Ferdinand, 293.
Terkelsen, Terkel, 119, 145.
Thygesen, Mikkel, III.
Thümmen, Eustakius v., III.
Tiedemann, Joakim, 81, 87, 99, 108.
Tordenskjold, Peter, 155.
Tott, Tage, 71.
Treschow, Gerhard, XXIII, 59, 103, 104, 110.
Trolle, Niels, 18.
Tübenhoven, Johan, 152.

Valkendorf, Kristoffer, 1, 2, 3, 9.
Walther, Karl Friederich, 276.
Vedel, Anders Sörensen, XVII.
Wedel-Jarlsberg, J. K. H., Greve af, 234, 257.
Wedseltoft, Anna, 198, 225.
Weida, Kristoffer, XII.
Vello, Lavrids, 29.
Welsch, Jakob, 214.
Wennecke, Harry, 281.
Werner, Anton, 108, 115.
Westen, P. von, 206.
Vibe, Mikael, 47; — Peter, 30, 31.
Wilckening, Thomas, 55.
Vilhelm, Landgreve af Hessen, 10.
Wilkens, Julius, 288.
Vind, J. Juel, 178; — Jörgen, 20, 21; — Kristen, VIII, 7, 8, 9; — Niels, 24.
Vindber, Hans, 29.
Vinstrup, Peter, 11.
Wistoft, S., 301.
Witt, Hans, 122, 128, 132, 140; — Johan, 115.
Wittrog, Ludvig, 155, 163.
Wolf, Dorthe (g. m. Jens Portuan), 58, 64.
Vorm, Kristen, 147; — Ole, XVI; — Villum, 47, 72.
Vriesberg, Kristoffer Friederich, 155.
Wulfsberg, N., 155.

Zitzke, Jakob, 115.
Zoffmann, O. H., 303.

TILFØJELSER OG RETTELSER.

Side.

V. Note 3. Arent Berntsen har ikke Ret, naar han kun giver Lolland en Vandmølle ved Nykjøbing. Der kjendes andre Vandmøller paa Lolland f. Ex. Holte Mølle i Hunseby Sogn, (Ældste danske Arkivregistraturer, III, Registeret).

XIV. Geh. Ark. Skaanske Hdl. Sognebeskriv. af Brøndby, Lugude Herred (5 December 1657) viser et Ark med Kristian IV.'s Navnetræk i det ene Blad og et Jægerhorn i det andet.

XVI. Et tredje Sted, hvor Frederik III.'s Navnetræk er fundet som Vandmærke, er Geh. Ark. Skaanske Hdl. Nr. 184 Allunværket Anderum 24 Maj 1653.

XVIII. Rentekammer Antegnelserne (i Geh. Ark.) til Povl Kornelisens Skaanske Regnskaber 1676—77 bestaar af 2 Ark, det ene (af 1677) med det dansk-hessiske Vaaben som Vandmærke i det ene Blad; det andet (af 1679) med det kronede C A. Arkenes andet Blad have intet Mærke.

12. Ved Korrekturen er Kjøbenhavns Lens Mandtalsregister for 1600 ikke blevet gjenfundet.

14. Imellem L. 14 og 15 f. o. skal indsættes nogle Linier s. herom S. XVI Noten.

103. To Tilføjelser til Meddelelserne om den Treschowske Virksomhed findes S. XXIII.

269. Se om Sadelmager Münnich Hdls.- og Ind. Tid. 1812, S. 143.

Færdigtrykt i Maj 1878; 100 Exemplarer.